

Ədəbiyyat

Müəllim üçün metodik vəsait

Bilal HƏSƏNLİ
Soltan HÜSEYNOĞLU
Sədaqət MƏMMƏDOVA
Aynur MUSTAFAYEVA

7

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin
24.07.2014-cü il tarixli 842 nömrəli əmri ilə təsdiq
olunmuşdur.

B

A

K

I

N

Ə

Ş

R

Bakı–2014

Ümumtəhsil pilləsinin dövlət standartları və proqramları (kurikulumları) əsasında hazırlanmışdır.

Ədəbiyyat – 7. Müəllim üçün metodik vəsait.

B.Həsənlı, S.Hüseynoğlu, S.Məmmədova, A. Mustafayeva . “Bakınəşr”, Bakı – 2014, 208 səh.

www.bakineshr.az

ISBN 978-9952-430-11-0 (2)

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi, 2014

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Dil redaktoru	S.Hüseynov
Korrektor	A.Məsimov

Format 70 x 100¹/₁₆. Ofset kağızı №1. Fiziki çap vərəqi 13.
Çapa imzalanmışdır: 06.08.2014. Tiraj: 7 500, pulsuz.

BAŞLIQLAR

Fənn kurikulumu tələblərinin “Ədəbiyyat” dərslük komplektində reallaşdırılması mexanizmlərinin şərhı 5

Fənn üzrə məzmun standartlarının reallaşdırılması cədvəli	15
VII sinifdə ədəbiyyat dərslərinin illik planlaşdırılması nümunəsi.....	18
Fəndaxili inteqrasiya.....	32
Ədəbiyyat dərslərində yeni təlim texnologiyaları	33
Diferensial təlim imkanları	40
Ədəbiyyat fənni üzrə yeni məktəbdaxili qiymətləndirmə	41

Mövzu üzrə təlim materialları ilə iş texnologiyasının şərhı

Ədəbiyyat insanı zənginləşdirən vasitədir	44
---	----

Şifahi xalq ədəbiyyatından seçmələr

Dərzi şagirdi Əhməd (nağıl).....	47
Durna teli (“Koroğlu” dastanından)	54
Mühakimə xarakterli inşa (esse).....	61
Xəzinəqaya əfsanəsi (tətbiq və ümumiləşdirmə)	66
Sinifdən xaric oxu dərsi	69
<i>Kiçik summativ qiymətləndirmə vasitələri</i>	<i>71</i>

Vətən sevgisi, qəhrəmanlıq səhifələri

Səməd Vurğun. Azərbaycan	74
Mehdi Hüseyn. Odlu qılınc	82
Mirzə İbrahimov. Azad	89
Bəxtiyar Vahabzadə. Vətəndaş	94
Zahid Xəlil. Sonuncu güllə (tətbiq və ümumiləşdirmə)	101
Sinifdən xaric oxu dərsi	103
<i>Kiçik summativ qiymətləndirmə vasitələri</i>	<i>105</i>

Mənəvi dəyərlər, həmişəyaşar hikmətlər

Abbasqulu ağa Bakıxanov. Hikmətin fəziləti	107
Mühakimə xarakterli esse	113
Çingiz Aytmatov. Manqurt (“Gün var əsrə bərabər” əsərindən) ..	119
Hikmət Ziya. Kərgədan və qarışqa	125
Fikrət Qoca. Anamın sözləri (tətbiq və ümumiləşdirmə)	131
Sinifdən xaric oxu dərsi	134
<i>Kiçik summativ qiymətləndirmə vasitələri</i>	<i>136</i>

Uşaq aləmi, uşaq taleyi	
Süleyman Sani Axundov. Nurəddin	140
Ənvər Məmmədخانlı. Qızıl qönçələr	147
Elçin Hüseynbəyli. Nəvə	153
Mir Cəlal. Bahar (tətbiq və ümumiləşdirmə)	159
Sinifdən xaric oxu dərsi	161
<i>Kiçik summativ qiymətləndirmə vasitələri</i>	<i>163</i>
 Təbiətə vurğunluq, təbiətə qayğı	
Mikayıl Müşfiq. Yağış yağarkən	166
Bayram Həsənov. İki bala	170
Əliağa Kürçaylı. Qaranquş	176
İlyas Əfəndiyev. Şəhərdən gələn ovçu (tətbiq və ümumiləşdirmə)	183
Sinifdən xaric oxu dərsi	185
<i>Kiçik summativ qiymətləndirmə vasitələri</i>	<i>187</i>
 I yarım il üzrə layihələr	190
II yarım il üzrə layihələr	191
 Gündəlik planlaşdırmaya aid nümunələr	
Dərzi şagirdi Əhməd (nağıl)	192
Səməd Vurğun. Azərbaycan.....	197
Süleyman Sani Axundov. Nurəddin	203
Mənbələr	208

FƏNN KURİKULUMU TƏLƏBLƏRİNİN “ƏDƏBİYYAT” DƏRSLİK KOMPLEKTİNDƏ REALLAŞDIRILMASI MEXANİZMLƏRİNİN ŞƏRHİ

Ümumtəhsil məktəblərinin VII sinifləri üçün ədəbiyyat fənni üzrə dərslik komplekti “Ümumi təhsil pilləsinin dövlət standartları və proqramları (kurikulumları)” əsasında hazırlanmışdır. Eyni zamanda Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2013-cü il 24 oktyabr tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası”nda qarşıya qoyulan məqsəd və vəzifələr, tələblər diqqət mərkəzində saxlanılmışdır. Bu baxımdan təhsilin məzmununun formalaşmasında nəzəri biliklərlə yanaşı, praktik bilik və bacarıqların, səriştəliliyin vacibliyi, mənimsənilənlərin fərqli praktik fəaliyyətdə səmərəli tətbiq etmək qabiliyyətinin şagirdlərdə formalaşdırılması, qazanılmış bilik və bacarıqların konkret fəaliyyətin nəticəsinə çevrilməsinin təmin edilməsi önə çəkilmişdir.

“Ədəbiyyat” dərslik komplekti **dərslik** və **müəllim üçün metodik vəsaitdən** ibarətdir. Kurikulumun məzmunu və məntiqinə uyğun olaraq, məzmun xətləri və əsas məzmun standartları sabit qalsa da, alt standartlar sinifdən – sinfə keçdikcə asandan çətinə, sadədən mürəkkəbə doğru dəyişdiyi, dərinləşdiyi üçün hər sinifdə ədəbiyyat təlimi özünəməxsus xüsusiyyətlərə malikdir. Bu cəhət VII sinif üçün “Ədəbiyyat” dərslik komplekti hazırlanarkən nəzərə alınmış, yeni dərslik komplekti ədəbiyyat fənn kurikulumu üzrə təlimin davamı və inkişafı kimi nəzərdə tutulmuşdur.

DƏRSLİK

“Ədəbiyyat” dərsliyinə daxil edilmiş təlim materialları aşağıdakı bölmələrdə qruplaşdırılmışdır:

1. Ədəbiyyat insanı zənginləşdirən vasitədir.
2. Şifahi xalq ədəbiyyatından seçmələr
3. Vətən sevgisi, qəhrəmanlıq səhifələri
4. Mənəvi dəyərlər, həmişəyaşar hikmətlər
5. Uşaq aləmi, uşaq taleyi
6. Təbiətə vurğunluq, təbiətə qayğı
 - İnşa və essenin yazılmasına dair tövsiyələr
 - Layihələr üzrə iş
 - Sinifdən xaric oxu materialları
 - İfadəli oxuda istifadə olunan şərti işarələr
 - Lüğət
 - Qısa ədəbiyyatşünaslıq terminləri lüğəti
 - Oxunması məsləhət görülən əsərlər

Dərsliyə şifahi ədəbiyyat nümunələri, klassik və müasir Azərbaycan ədəbiyyatından, eləcə də dünya ədəbiyyatından seçmələr daxil edilmişdir. Bədii nümunələr seçilərkən həmin əsərlərin yüksək ideya-bədii dəyərə malik olması, gənc nəslin mədəni-estetik tərbiyəsi, təfəkkürünün inkişafı baxımından aktual mövzu və problemləri əks etdirməsi, janr müxtəlifliyi, şagirdlərin yaş və qavrama səviyyəsinə, maraq dairəsinə uyğun olması kimi mühüm meyarlar əsas götürülmüşdür.

Hər bölmənin əvvəlində verilmiş yığcam şərh və illüstrasiyalar öyrəniləcək əsərlərin ideya-məzmunu haqqında məktəblilərdə ilkin təsəvvür yaratmaq, yeni bölməyə keçid üçün psixoloji zəmin hazırlamaq məqsədi güdür.

Dərslikdə ədəbiyyat nəzəriyyəsindən verilən məlumatlar sinfin səviyyəsi nəzərə alınaraq genişləndirilmiş və dərinləşdirilmişdir. Fənn kurikulumuna uyğun olaraq, bu sinifdə əsərlərin öyrədilməsi prosesində epitet, bənzətmə, mübaligə, litota, təkrir, bədii sual kimi təsvir və ifadə vasitələrinin müəyyənləşdirilməsi, işlənmə məqamına görə rolunun aydınlaşdırılması üzrə iş aparılması məqsədəuyğun sayılmışdır. Müvafiq bədii nümunələrin öyrənilməsi ilə əlaqədar dastan, mənzum hekayə janrları, bədii ifadə vasitələri ilə bağlı dərslikdə yığcam nəzəri məlumat verilmişdir.

Dərsliyin metodoloji konsepsiyası şagirdlərdə idraki, informativ-kommunikativ və psixomotor bacarıqların formalaşdırılmasına xidmət edir. Təlim materiallarının mənimsənilməsi və müvafiq fəaliyyət növlərinin tətbiqi üç əsas metodoloji mərhələyə bölünür: *mövzu ilə bağlı əvvəlki biliklərin aktuallaşdırılması; yeni biliyin mənimsənilməsi; bilik və bacarıqların tətbiqi, dəyərləndirilməsi.*

1. Təlim materialının öyrənilməsi üzrə işin ilk mərhələsi motivasiya, idraki maraqlandırmadır. Müxtəlif üsul və vasitələrdən, ilk növbədə mövzu ilə bağlı əvvəlki biliklərin aktuallaşdırılmasını təmin edən sual və tapşırıqlardan istifadə şagirdlərdə təlim materialına ciddi maraq oyadır, yeni biliyin fəal mənimsənilməsi üçün zəmin yaradır. Bu prosesdə məktəblilərin idrak fəallığı stimullaşdırılır, onlar tədqiqatçılığa yönəldilir. Dərslikdə bu məqsədlə sual və tapşırıqlardan istifadə olunmuşdur.

2. Yeni biliyin mənimsənilməsi iki mərhələdə həyata keçirilir: bədii əsərin məzmununun mənimsənilməsi və təhlili.

Bədii əsərin məzmununun mənimsənilməsi üzrə iş müxtəlif yollarla həyata keçirilə bilər. Əsərin emosional qavranılmasını təmin etmək məqsədilə müəllimin nümunəvi ifadəli oxusu, həmçinin bədii oxu ustasının ifasının dinlənilməsi faydalıdır. Əsərin məzmununun mənimsənilməsi şagirdlərin səsli, səssiz oxusu, fasilələrlə oxu və s. istifadə ilə həyata keçirilir.

Bədii əsərin məzmununun öyrənilməsi ilə bağlı standartların reallaşdırılması məqsədilə aşağıdakı iş növlərindən istifadə nəzərdə tutulur:

– Şagirdlərin mətndəki tanış olmayan sözlərin mənasını dərsləyin sonunda verilmiş lüğətdən, eləcə də digər lüğət və sorğu kitablarından istifadə etməklə müstəqil aydınlaşdırmaları üçün tapşırıqlar. Müəllim sözün mətn daxilində işlənmə məqamına görə mənasının şagirdlər tərəfindən düzgün müəyyənləşdirilməsinə zəruri hallarda istiqamət verə bilər. Tanış olmayan sözlərin müəyyənləşdirilməsi və mənasının aydınlaşdırılması məqsədilə şagirdlər müəllimin tövsiyəsi ilə dərsləyin sonunda verilmiş lüğətdən, eləcə də ədəbiyyat kabinetindəki izahlı lüğətlərdən istifadə edirlər. Şagirdlərin tanış olmayan sözlərin mənasını müstəqil aydınlaşdırması əsərin məzmununu dərinlən, şüurlu qavramaları, ana dilinin zənginliyini mənimsəmələri, nitqlərinin inkişafı baxımından çox əhəmiyyətlidir.

– Süjetli bədii nümunələrin (əfsanə, nağıl, dastan, təmsil, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayrılması, plan tərtibi, məzmununun müxtəlif formalarda nağıl edilməsi üçün tapşırıqlar əvvəlki sinfə nisbətən daha mürəkkəb əsərlər üzərində həyata keçirilir.

– Əsərin məzmununun öyrənilməsində plan tərtibi əsərdəki hadisə və əhvalatların, qəhrəmanın his və düşüncələrinin mənimsənilməsinə, əsərin quruluşu haqqında təsəvvürün qazanılmasına xidmət edir. Əsərin oxusundan əvvəl plan tərtibi üzrə iş aparılacağı barədə şagirdlər xəbərdar edilir. Fasilələrlə oxu, proqnozlaşdırılmış oxu metodlarının tətbiq edildiyi dərslərdə əsərin hər bitkin hissəsindən sonra fasilə etmək, müvafiq işlər aparmaq məqsədəuyğundur. Müəllim hər hissənin oxusundan sonra ona necə ad verməyin məqsədəuyğun olduğunu soruşur.

Süjetli əsərin nağıl edilməsi mətnin məzmununu şagirdlərin dərinlən mənimsəməsi, şifahi nitqin inkişafı baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Əsərin məzmununun nağıl edilməsi üzrə iş üç formada aparılır:

1. Məzmunun yığcam nağıl edilməsi;
2. Məzmunun geniş nağıl edilməsi;
3. Məzmunun yaradıcı nağıl edilməsi.

Yığcam nağıletmə əsərin süjet xəttində, ideyanın açılmasında mühüm rol oynayan səhnələr, epizodlara diqqət yetirilməsini, təfərrüatlarından, ikinci dərəcəli məsələlərdən imtina edilməsini nəzərdə tutur. Nağıletmənin məzmununa yalnız əsas hadisələrin, obrazların daxil edilməsi nəticəsində şagirdin nitqi yığcamlıq, aydınlıq, fikri az sözlə çatdırmaq kimi keyfiyyətlər qazanır.

Geniş nağıletmə şagirdlərin müstəqilliyi, təxəyyülünün inkişafı baxımından faydalıdır. Bu zaman məktəblilər mətndən kənara çıxmır, əlavələrini onun məzmununa uyğunlaşdırırlar.

Yaradıcı nağıletmə zamanı şagirdlər müəllifin əsərdə bir neçə cümlə ilə ifadə etdiyi fikri, hadisə, təbiət, əşya, portret təsvirini genişləndirir, əlavələr edirlər. Onlar hadisələrin inkişafını necə təsəvvür etdiklərindən, qəhrəmanların gələcək taleyindən söz açır, əsərin sonluğunu dəyişirlər.

Bədii mətnin təhlili üzrə işlərdə başlıca məqsəd əsərin ideyasının, bədii məziyyətlərinin öyrənilməsidir. Bədii nümunələrin təhlili üzrə sual və tapşırıqlar daha çox “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” başlığı altında verilmişdir. Təhlil zamanı şagirdlər “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətnindən istiqamətverici mənbə kimi istifadə etməlidir. Dərsdə bədii əsərin mövzusu, ideyası, qəhrəmanların səciyyəsi, bədii təsvir və ifadə vasitələri üzrə iş interaktiv təlim metodlarından istifadə ilə həyata keçirilir.

3. Dərsliyə hər əsər üzrə şagirdlərin öyrəndiklərini tətbiq etmək, ümumiləşdirmək, dəyərləndirmək (qiymətləndirmək) üçün “Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlığı altında sual və tapşırıqlar daxil edilmişdir. Onların sırasında həyati bacarıqların yaradılmasına xidmət edən tapşırıqlara da yer verilmişdir. Mənimsənilmiş bilik və bacarıqları möhkəmləndirmək, təkmilləşdirmək və dəyərləndirmək məqsədilə hər bölmənin sonunda ayrıca “Tətbiq və ümumiləşdirmə” dərsləri nəzərdə tutulmuş və “Qiymətləndirmə materialları” verilmişdir.

Dərslikdə tədris prosesinin sadalanan metodoloji mərhələləri gözlənilmiş, həmin mərhələlərə uyğun olaraq, hər mövzu üzrə aşağıdakı iş növlərindən, sual və tapşırıqlar sistemindən istifadə nəzərdə tutulmuşdur:

- **Yada salın.** Mövzu ilə əlaqədar bildiklərinizi xatırlamağa, maraq və istəklərinizi ifadə etməyə istiqamətləndirəcəkdir.
- **Düşünün.** İlk fərziyyələr söyləməyə, araşdırma aparmağa yönəldəcəkdir.
- **Oxuda aydınlaşdırın.** Tanış olmayan sözlərin mənasını aydınlaşdırmağınız, eləcə də bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməyiniz üçün nəzərdə tutulmuşdur.
- **Məzmun üzrə iş.** Əsərin məzmununun öyrənilməsi ilə əlaqədar yerinə yetirilən işlər əhatə olunur. Məzmunun necə mənimsənildiyini aşkara çıxarmaq və dərinləşdirmək üçün təklif olunur.
- **Təhlil üzrə iş.** Əsərin təhlili, bununla bağlı zəruri bacarıqların yaradılması və tətbiqi üzrə işlər əhatə olunur.
- **Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş.** Fərdi, eləcə də sinifdə bədii əsərin təhlili zamanı cütlük, qrup şəklində tədqiqat aparılmasına, şagirdləri yaradıcı işə qoşulmağa, bilik və bacarıqlarını tətbiq etməyə, öyrənilənlərə münasibət bildirməyə, möhkəmləndirməyə istiqamətləndirir.
- **İfadəli oxuya hazırlaşın.** İfadəli oxu ilə bağlı tövsiyələr verilir, bilik və bacarıqlarınızın inkişafı məqsədilə tapşırıqlar təklif edilir.
- **Tətbiq və ümumiləşdirmə.** Hər bölmənin sonunda bilik və bacarıqlarınızın tətbiqinə, ümumiləşdirilməsinə geniş imkan yaradan dərs keçəcəksiniz. Bölməyə uyğun seçilmiş bir əsərin oxusu (bu, dərsə qədər həyata keçiriləcəkdir), məzmununun öyrənilməsi, təhlili və s. üzrə işləri müstəqil yerinə yetirəcəksiniz.

- **Qiymətləndirmə materialları.** Bölmələrin sonunda həyata keçirilən kiçik summativ qiymətləndirmə üçün nəzərdə tutulmuşdur.
- **Layihə üzrə iş.** Layihələr müxtəlif mənbələrlə, dərslikdəki müvafiq materiallarla işləməyiniz, bilik və bacarıqlarınızı tətbiq etməyiniz, yaradıcı fəaliyyət göstərməyiniz üçün təklif edilmişdir.

Məzmun standartlarının reallaşdırılmasına yönəldilmiş **iş növləri, sual və tapşırıqlar sistemində** aşağıdakılar nəzərə alınmışdır:

- qazanılmış bilik və bacarıqların yeni material üzərində müstəqil tətbiqi, dərinləşdirilməsi;
- məktəblilərin bədii ədəbiyyatın mütaliəsinə marağının artırılması, tədqiqatçılıq fəaliyyətinə, müxtəlif mənbələrdən istifadə etməklə biliklərini müstəqil zənginləşdirməyə istiqamətləndirilməsi;
- fəal/interaktiv təlimin, fəndaxili və fənlərarası inteqrasiyanın reallaşdırılması üçün zəmin yaradılması;
- fəal həyat mövqeyi, mütaliə, şifahi və yazılı nitq mədəniyyəti kimi həyatı bacarıqların formalaşdırılması;
- inklüzivlik, fərqli idraki maraqların inkişaf etdirilməsi, məntiqi, tənqidi, yaradıcı təfəkkürün inkişafı üçün zəmin yaradılması.

Şagirdlərin *şifahi nitqinin inkişaf etdirilməsi* üzrə işlərin istər əsərin məzmununun öyrənilməsi zamanı, istərsə də təhlil dərslərində həyata keçirilməsi məqsəduyğundur. Şagirdlərin şifahi nitqinin inkişaf etdirilməsi ilə sıx bağlı olan mühüm məsələlərdən biri də *ifadəli oxu bacarığının* aşılmasıdır. Məlumdur ki, mətnin şagird tərəfindən ifadəli oxusu yalnız əsərin ideya-məzmunu, qəhrəmanların səciyyəsi, müəllifin niyyəti aydın dərk edildikdən sonra həyata keçirilə bilər. Əsərin məzmununun öyrənilməsi üzrə dərslərdə müəllimin nümunəvi ifadəli oxusu və ya bədii oxu ustasının ifasının dinlənilməsi məqsəduyğundur.

Yazılı nitqin inkişaf etdirilməsi, əsasən, əsərin təhlilindən sonra yerinə yetirilən inşa və esselər vasitəsilə həyata keçirilir. Şagirdlərin yazılı nitqinin inkişaf etdirilməsi məqsədilə öyrədici səciyyəli yazılar üçün planlaşdırmada ayrıca dərs saatları da nəzərdə tutulmuşdur.

Dərslərin tərtibində aşağıdakı *pedaqoji prinsiplər* gözlənilmişdir:

- düzgünlük (fənn üzrə təlim standartlarına uyğunluq, faktların dəqiqliyi, mübahisəli elmi məsələlərin olmaması, orfoqrafiya, durğu işarələri və qrammatik qaydaların gözlənilməsi);
- əyanilik (bədii mətnlərlə bağlı şəkil, cədvəl və illüstrasiyaların olması);
- müasirlik (ədəbi nailiyyətlərin şagirdlərin yaş səviyyəsinə uyğun əks olunması, təlim materiallarının müasir dünyagörüşünün formalaşdırılmasına istiqamətlənməsi);
- tamlıq (ədəbi-nəzəri, praktik, təsviri, qiymətləndirmə materiallarının olması, onların üzvi şəkildə əlaqələndirilməsi);

- ardıcılıq (psixoloji məzmun və məntiqi baxımdan təlim materiallarının maraqlılıq səviyyəsinə görə düzülməsi, sadədən mürəkkəbə doğru sıralanması, əvvəlki təlim materialları vasitəsilə növbəti materialların mənimsənilməsinə zəmin yaradılması).
- yaş səviyyəsinə uyğunluq (dərsləyin poliqrafiya, dizayn cəhətdən şagirdlərin estetik tələbatına cavab verməsi, təlim materiallarının məzmun və həcm baxımından onların ehtiyaclarına uyğun müəyyənləşdirilməsi);
- təlim vaxtına uyğunluq (tədrisə ayrılan vaxtın dəqiq nəzərə alınması);
- oxunaqlılıq (bədi materialların, şərhlərin, izahların, nəzəri məlumatların və s.) maraqlı və yığcam olması, onların aydın üslubda, sadə dildə ifadə edilməsi;
- inklüzivlik (potensial imkanları, qavrama səviyyəsindən asılı olmayaraq, bütün şagirdlərə diferensial yanaşmanın təmin edilməsi və onların təlim maraqlarının təmin olunması).
- integrativlik (ədəbi təhsilin məzmun komponentlərinin bir-biri ilə və digər fənlərlə sistemli şəkildə əlaqələndirilməsi).

Müəllim dərsləyin metodik sistemindən istifadə məsələsinə yaradıcı yanaşmalı, bütün sual və tapşırıqlar üzrə iş aparılması məqsədini qarşıya qoymamalıdır. Müəllim dərslər üçün müəyyənləşdirdiyi təlim məqsədlərindən, konkret sinfin hazırlıq səviyyəsindən çıxış edərək əsərin məzmununun öyrənilməsi, təhlili zamanı dərsləkdəki hansı sual və tapşırıqlardan istifadə edəcəyini dəqiqləşdirməli, lazım gələrsə, ixtisarlara aparmalı, əlavələr etməlidir. Bütün bunlar standartların müəyyənləşdirilməsində nəzərə alınır.

Dərsləkdəki bədii əsərlərin vizual qavranılmasını təmin etmək, mətnin emosional təsirini qüvvətləndirmək məqsədilə mövzular üzrə illüstrasiyalar yerləşdirilmişdir. Illüstrasiyalarla iş bədii əsərlərin öyrənilməsində əsas fəaliyyət növlərindən biridir. Şekilləri “oxumaq” bacarığı şagirdlərə dərslərdə öyrəndiklərini real həyatda da müşahidə etmək imkanı verəcəkdir. Odur ki, müəllim ədəbiyyat dərslərində əsərə çəkilmiş illüstrasiyalar üzrə nağıletmə, müzakirə, yığcam inşa, esse yazılması və s. istifadə edə bilər.

MÜƏLLİM ÜÇÜN METODİK VƏSAİT

Metodik vəsaitə fənn müəlliminə VII sinifdə kurikulumun qarşıya qoyduğu məqsəd və vəzifələrin yerinə yetirilməsi, təlim prosesində məzmun standartlarının reallaşdırılması, dərs ilinin sonunda nəzərdə tutulan təlim nəticələrinə nail olunmasında kömək məqsədi izləyən metodik tövsiyələr daxil edilmişdir:

- VII sinif ədəbiyyat fənn kurikulumunun xüsusiyyətləri;
- Məzmun standartlarının reallaşdırılması cədvəli;
- Tədris materiallarının illik planlaşdırılması (mövzuların həftələr üzrə bölgüsü, reallaşdırılan standartlar, fənlərarası inteqrasiya, strategiyalar: metodlar, iş formaları, resurslar, qiymətləndirmə üsul və vasitələri);
- Fəndaxili inteqrasiya;
- Ədəbiyyat dərslərində yeni təlim texnologiyaları;
- Diferensial təlim imkanları;
- Ədəbiyyat fənni üzrə yeni məktəbdaxili qiymətləndirmə.

VII SİNİF ƏDƏBİYYAT FƏNN KURİKULUMUNUN XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Ədəbiyyat fənninin məqsədinə və gözlənilən nəticələrə uyğun olaraq, məzmun xətləri aşağıdakı şəkildə müəyyənləşdirilmişdir:

- ədəbiyyat və həyat həqiqətləri;
- şifahi nitq;
- yazılı nitq.

1. *Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri məzmun xətti* bədii ədəbiyyatda əksini tapan milli-bəşəri dəyərlərin, mənəvi-estetik problemlərin qavranılması, təhlili, onlara əsaslandırılmış münasibətin formalaşdırılması, mürəkkəb həyat hadisələrinin, ziddiyyətli situasiyaların dərk edilməsinə və qiymətləndirilməsinə zəmin yaradır.

Bədii həqiqətlə həyat həqiqətlərinin müqayisəsi, əlaqələrin açıqlanması söz sənətinin mahiyyətinin başa düşülməsinə, eləcə də insan həyatında, cəmiyyətdə müşahidə edilən mühüm hadisələrin dərk edilib dəyərləndirilməsinə səbəb olur.

Söz sənəti olmaqla ədəbiyyatın incəliklərinin, obrazların, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin mənimsənilməsi müxtəlif ədəbi növdə və janrda olan əsərlərin mütaliəsinə maraq oyadır, mətnin ifadəli oxusu ilə bağlı bacarıqları inkişaf etdirir, şifahi və yazılı nitq üçün zəruri olan lüğət ehtiyatını zənginləşdirir.

2. *Şifahi nitq məzmun xətti* ədəbi nümunələrlə bağlı fikirlərin obrazlı sözlərdən, bədii təsvir və ifadə vasitələrindən istifadə etməklə aydın, ardıcıl, məqsədyönlü və yığcam ifadə edilməsinə imkan yaradır.

3. *Yazılı nitq məzmun xətti* mövzu, problemlə bağlı müxtəlif mənbələrdən informasiyaların, fakt və dəlillərin seçilməsini, ümumiləşdirilməsini, fikrin aydın, dəqiq çatdırılmasında onlardan istifadə olunmasını təmin edir. Müxtəlif tipli (nəqli, təsviri, mühakimə) və formalı (inşa, esse və s.) yazılara dair bacarıqların formalaşmasına imkan yaradır.

VII sinfin ədəbiyyat fənn kurikulumu əvvəlki siniflərdə bu məzmun xətləri üzrə aparılan işin davamı və inkişafı kimi nəzərdə tutulmuşdur. Belə ki, kurikulumda bu sinifdə şagirdlərin əvvəlki siniflərdə öyrəndikləri janrlardan (əfsanə, nağıl, təmsil, hekayə, dastan) əlavə, mənzum hekayə janrında yazılmış əsərləri də öyrənməsi, ifadəli oxuması, əsər üzrə plan tərtib etməsi, onun janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirməsi, digər janrlarla növ və janr baxımından müqayisə etməsi (1.1.1., 1.1.2., 1.1.3., 1.1.4., 1.2.1. standartları) nəzərdə tutulur.

Bu sinifdə şagirdlərin heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə epitet, bənzətmə, mübaligə, bədii sual kimi bədii təsvir və ifadə vasitələri ilə yanaşı, təkrir və litotanın müəyyənləşdirməsi, fikrin təsir gücünün artırılmasında rolunun aydınlaşdırılması (1.1.5., 1.2.3.) tələbi qoyulur. Əgər VI sinif məzmun standartında şagirdlərin bədii nümunələrdəki qəhrəmanları davranış və əməllərinə görə səciyyələndirməsi nəzərdə tutulurdusa, VII sinifdə ədəbi qəhrəmanlar digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla (1.2.2.) səciyyələndirilməlidir. Şagirdlər əvvəlki sinifdən fərqli olaraq, bədii əsərin mövzu və ideyası ilə yanaşı, onun başlıca problemini də şərh etməli, əsaslandırılmış münasibət bildirməlidir (1.2.4.).

VII sinifdə şagirdlərin şifahi nitq bacarıqları daha da inkişaf etdirilməli, öyrəndikləri yeni sözlərdən müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə etmələri, əsərlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etmələri, müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirmələri (2.1.1., 2.1.2., 2.2.1.) təmin olunmalıdır.

Yazılı nitq bacarıqlarının əvvəlki sinifə nisbətən daha da inkişafı şagirdlərin mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməsi, yazısında istifadə etməsi, bədii əsərdəki başlıca problemi müəyyənləşdirməsi, əsaslandırılmış münasibət bildirməsi, 1,5-2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli inşa, esse yazması ilə bağlı standartlarda (3.1.1., 3.1.2., 3.1.3.) öz əksini tapmışdır.

Ədəbiyyat fənninin tədrisində aşağıdakı fəaliyyət istiqamətləri əsas götürülmüşdür:

- problemin həlli;
- mühakimə yürütmə və əsaslandırma;
- ünsiyyət;
- tədqiqetmə;
- tətbiqetmə;
- təqdimetmə.

VII sinif üzrə məzmun standartları

VII sinfin sonunda şagird:

- bədii nümunələri ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur, hissələrə ayırır, plan tərtib edir;
- bədii nümunələrin məzmununu müxtəlif formalarda – yığcam, geniş, yaradıcı nağıl edir, əsas hadisələrə ilkin münasibət bildirir;
- bədii nümunələrə növ və janr xüsusiyyətləri baxımından münasibət bildirir, təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir, obrazlılığa təsirini aydınlaşdırır;
- bədii nümunələrin mövzu və ideyasını aydınlaşdırır, digər obrazlarla qarşılıqlı münasibətlərinə, yazıcının mövqeyinə əsaslanmaqla surətləri səciyyələndirir;
- şifahi təqdimatlarda, bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə fikrini əhatəli, ardıcıl ifadə edir;
- müxtəlif səciyyəli yazılarda mövzuya, əsərdəki mühüm problemə əsaslandırılmış münasibət bildirir.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt-standartlar

1. Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri

Şagird:

1.1. Bədii nümunələrin məzmununu mənimsədiyini nümayiş etdirir.

1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.

1.1.2. Heca vəznli şeirləri, süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.

1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.

1.1.4. Bədii nümunələrin (dastan, hekayə, mənzum hekayə) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.

1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.

1.2. Bədii nümunələrin təhlili üzrə bacarıqlar nümayiş etdirir.

1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.

1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıcının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.

1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.

1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.

2. Şifahi nitq

Şagird:

2.1. Şifahi nitq bacarıqları nümayiş etdirir.

2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.

2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.

2.2. Bədii nümunələrin müzakirəsində ünsiyyət mədəniyyəti nümayiş etdirir.

2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

3. Yazılı nitq

Şagird:

3.1. Yazılı nitq bacarıqları nümayiş etdirir.

3.1.1. Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları ələqələndirir, yazısında istifadə edir.

3.1.2. Bədii nümunələrdəki başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.

3.1.3. 1,5-2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır.

**FƏNN ÜZRƏ MƏZMUN STANDARTLARININ REALLAŞDIRILMASI
CƏDVƏLİ**

BÖLMƏ VƏ MÖVZULAR		Məzmun xətti 1								Məzmun xətti 2			Məzmun xətti 3			Saatlar	
		M.st. 1.1					M.st. 1.2.				M.st. 2.1.	M.st. 2.2.	M.st. 3.1.				
		1.1.1	1.1.2	1.1.3	1.1.4	1.1.5	1.2.1	1.2.2	1.2.3	1.2.4	2.1.1	2.1.2	2.2.1	3.1.1	3.1.2		3.1.3
	1. Giriş. Ədəbiyyat insanı zənginləşdirən vasitədir.		+						+		+	+				1	
Şifahi xalq ədəbiyyatından seçmələr	2. “Dərzi şagirdi Əhməd”. Məzmunu üzrə iş	+				+					+					1	
	3. “Dərzi şagirdi Əhməd”. Məzmunu üzrə iş	+				+				+						1	
	4. “Dərzi şagirdi Əhməd”. Təhlili		+				+	+	+	+					+	1	
	5. “Durna teli”. Məzmunu üzrə iş	+				+					+					1	
	6. “Durna teli”. Məzmunu üzrə iş	+		+	+	+				+						1	
	7. “Durna teli” Təhlili						+	+	+	+						1	
	8. İnşa yazıya hazırlıq											+		+		1	
	9. İnşa yazının aparılması													+	+	+	1
	10. Tətbiq və ümumiləşdirmə. “Xəzinəqaya əfsanəsi”	+		+	+	+		+	+	+						1	
	11. Sinifdən xaric oxu dərsi						+	+		+		+	+				1
	Kiçik summativ qiymətləndirmə																1
Vətən sevgisi, qəhrəmanlıq səhifələri	12. S.Vurğun. “Azərbaycan.” Məzmunu üzrə iş	+				+						+	+			1	
	13. S.Vurğun. “Azərbaycan.” Məzmunu üzrə iş	+				+					+	+				1	
	14. S.Vurğun. “Azərbaycan.” Təhlili			+	+							+	+			1	
	15. M.Hüseyn. “Odlu qılınc.” Məzmunu üzrə iş	+		+		+					+	+				1	
	16. M.Hüseyn. “Odlu qılınc.” Məzmunu üzrə iş	+			+	+							+			1	
	17. M.Hüseyn. “Odlu qılınc.” Təhlili.							+	+	+		+				+	1
	18. M.İbrahimov. “Azad.” Məzmunu üzrə iş	+									+	+				1	
	19. M.İbrahimov. “Azad.” Məzmunu üzrə iş	+		+								+	+			1	
	20. M.İbrahimov. “Azad.” Təhlili						+	+		+						1	
	21. B.Vahabzadə. “Vətəndaş”. Məzmunu üzrə is	+				+						+	+			1	

22. B.Vahabzadə. "Vətəndaş". Təhlili									+	+		+	+				1
23. B.Vahabzadə. "Vətəndaş". Təhlil və ifadəli oxu üzrə iş		+										+	+	+		+	1
24. Tətbiq və ümumiləşdirmə. Z.Xəlil. "Sonuncu güllə"	+				+			+	+	+	+						1
25. Sınıfəxaric oxu dərsi				+				+	+	+							1
26. Layihə üzrə təqdimatlar		+						+				+	+				1
<i>Kiçik summativ qiymətləndirmə</i>																	1
<i>Böyük summativ qiymətləndirmə</i>																	1

Mənəvi dəyərlər, həmişəyaşar hikmətlər	27. A.Bakıxanov. "Hikmətin fəziləti". Məzmunu üzrə iş	+										+	+	+			1
	28. A.Bakıxanov. "Hikmətin fəziləti". Məzmunu üzrə iş			+								+	+	+			1
	29. A.Bakıxanov. "Hikmətin fəziləti". Təhlili						+	+		+		+		+			1
	30. Essenin yazılmasına hazırlıq													+	+		1
	31. Essenin yazılması														+	+	1
	32. Ç.Aytmatov. "Manqurt." Məzmunu üzrə iş	+				+						+	+				1
	33. Ç.Aytmatov. "Manqurt." Məzmunu üzrə iş	+		+		+								+			1
	34. Ç.Aytmatov. "Manqurt." Təhlili							+		+	+	+	+				1
	35. H.Ziya. "Kərgədan və qarışqa." Məzmunu üzrə iş	+				+						+	+				1
	36. H.Ziya. "Kərgədan və qarışqa." Məzmunu üzrə iş					+	+									+	1
	37. H.Ziya. "Kərgədan və qarışqa." Təhlili								+	+	+		+	+			1
	38. Tətbiq və ümumiləşdirmə. "F.Qoca. "Anamın sözləri"	+				+			+	+	+	+	+				1
	39. Sınıfəxaric oxu dərsi							+	+	+	+				+		1
	<i>Kiçik summativ qiymətləndirmə</i>																1
	40. S.S.Axundov. "Nurəddin". Məzmunu üzrə iş.	+	+									+					1

41. S.S.Axundov. "Nurəddin". Məzmunu üzrə iş.	+			+								+				1
42. S.S.Axundov. "Nurəddin". Təhlili.						+	+	+				+				1
43. Ə.Məmmədخانlı. "Qızıl qönçələr". Məzmunu üzrə iş.	+				+						+	+				1
44. Ə.Məmmədخانlı. "Qızıl qönçələr." Məzmunu üzrə iş.	+				+						+	+			+	1
45. Ə.Məmmədخانlı. "Qızıl qönçələr." Təhlili							+		+				+			1
46. E.Hüseynbəyli. "Nəvə." Məzmunu üzrə iş	+										+	+				1
47. E.Hüseynbəyli. "Nəvə." Məzmunu üzrə iş	+		+	+												1
48. E.Hüseynbəyli. "Nəvə". Təhlili							+		+		+	+			+	1
49. Tətbiq və ümumiləşdirmə. Mir Cəlal. "Bahar"	+		+		+		+		+							1
50. Sınıfədxaric oxu dərsi							+	+	+		+					1
<i>Kiçik summativ qiymətləndirmə</i>																1

Təbiətə vurgunluq, təbiətə qayğı	51. M.Müşfiq. "Yağış yağarkən". Məzmunu üzrə iş	+				+						+	+				1
	52. M.Müşfiq. "Yağış yağarkən." Təhlili								+	+		+	+				1
	53. B.Həsənov. "İki bala". Məzmunu üzrə iş	+				+						+	+				1
	54. B.Həsənov. "İki bala". Məzmunu üzrə iş	+		+								+	+				1
	55. B.Həsənov. "İki bala". Təhlili						+	+	+	+			+				1
	56. Ə.Kürçaylı. "Qaranquş". Məzmunu üzrə iş	+				+						+	+				1
	57. Ə.Kürçaylı. "Qaranquş". Məzmunu üzrə iş											+	+		+	+	1
	58. Ə.Kürçaylı. "Qaranquş". Təhlili						+	+	+	+	+						1
	59. Tətbiq və ümumiləşdirmə. İ.Əfəndiyev. "Şəhərdən gələn ovçu"							+		+	+	+	+				1
	60. Sınıfədxaric oxu dərsi						+	+	+					+	+		1
	61. Layihə üzrə təqdimatlar		+									+	+	+			1
<i>Kiçik summativ qiymətləndirmə</i>																	1
<i>Böyük summativ qiymətləndirmə</i>																	1

Ədəbiyyat dərslərində qarşıya qoyulan başlıca vəzifə təlim materiallarının öyrənilməsi zamanı müvafiq məzmun standartlarının reallaşdırılması və bu zəmində dərs ilinin sonunda kurikulumda göstərilən təlim nəticələrinə nail olunmasıdır. Bu baxımdan illik planlaşdırmanın düzgün aparılması, hər bir dərstdə reallaşdırılacaq məzmun standartlarının və onlardan irəli gələn təlim məqsədlərinin, metod və vasitələrin dəqiq müəyyənləşdirilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

VII sinifdə ədəbiyyat dərslərinin illik planlaşdırılması nümunəsi

Cədvəldə kurikulumda tələb olunan bacarıqlar əsasında tövsiyə olunan illik iş planı verilmişdir. İş planında həftədə 2 saat olmaqla ildə 34 həftə və ya 68 saat nəzərdə tutulmuşdur. Müəllim mövzuların tədrisi zamanı qarşıya qoyduğu təlim məqsədlərindən və şəraitdən asılı olaraq tövsiyə olunan illik planlaşdırılma nümunəsində dəyişikliklər edə bilər.

Həftələr	Mövzular	Reallaşdırılan standartlar	Fənlərarası inteqrasiya	Strategiyalar: metodlar, iş formaları	Resurslar	Qiymətləndirmə üsul və vasitələri
1-ci həftə	Giriş. Ədəbiyyat insanı zənginləşdirən vasitədir.	1.1.2. 1.2.3. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. 2.2.3. X.d. 3.1.4	Müsahibə, müzakirə, bütün siniflə birgə iş.	Dərslik, iş vərəqləri, ədəbiyyatın rolu haqqında fikirlər yazılmış plakat.	Müsahibə (müəllimin diaqnostik qeydiyyat vərəqi), müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq)
1. ŞİFAHİ XALQ ƏDƏBİYYATINDAN SEÇMƏLƏR						
1-ci həftə	“Dərzi şagirdi Əhməd”. Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.5. 2.1.2.	Az.d. 2.1.1. X.d. 2.1.3.	Əqli hücum, müsahibə, təqdimat, fərdi iş, cütlük şəklində iş, kiçik qruplarda iş, bütün siniflə birgə iş	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Azərbaycan_folkloru	Müsahibə (müəllimin diaqnostik qeydiyyat vərəqi), oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq)
2-ci həftə	“Dərzi şagirdi Əhməd”. Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.5. 2.1.1.	Az.d. 2.1.1. 2.2.2. X.d. 2.1.3.	müsahibə, müzakirə, təqdimat, fərdi iş, cütlük şəklində iş, kiçik qruplarda iş, bütün siniflə birgə iş	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Azərbaycan_folkloru	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	“Dərzi şagirdi Əhməd”. Təhlili.	1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.1.2. 3.1.3.	Az.d. 1.2.4. 2.2.3. X.d. 3.1.4.	Müsahibə, müzakirə, təqdimat, problemin həlli, fərdi iş, cütlük şəklində iş, kiçik qruplarda iş, bütün siniflə birgə iş	Dərslik, iş vərəqləri, http://az.wikipedia.org/wiki/Azərbaycan_folkloru	Şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
3-cü həftə	“Durna teli.” Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.5. 2.1.2.	Az.d. 2.1.1. X.d. 3.1.3.	Müsahibə, fasilələrlə oxu, təqdimat, fərdi	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şə-	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat

			Üm.t. 5.1.3.	iş, qruplarla iş	killər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Azərbaycan folkloru	vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq)
	“Durna teli”. Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 2.1.1.	Az.d. 2.1.1. X.d. 3.1.3. Üm.t. 5.1.3.	Müsahibə, fasilələrlə oxu, təqdimat, fərdi iş, qruplarla iş	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Azərbaycan folkloru	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
4-cü həftə	“Durna teli”. Təhlili	1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4.	Az.d. 1.2.4. X.d. 3.1.4. Üm.t. 5.1.3.	Müzakirə, tədqiqat, təqdimat, Venn diaqramı, fərdi iş, kiçik və böyük qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, http://az.wikipedia.org/wiki/Azərbaycan folkloru	Müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	Mühakimə xarakterli inşa (esse) yazılmasına hazırlıq	2.2.1. 3.1.1.	Az.d. 3.1.2. 3.1.3. X.d. 4.1.1.	Müsahibə, müzakirə, tədqiqat, fərdi iş, böyük qruplarda iş.	Dərslik, inşa (esse) ilə bağlı tövsiyələr	Müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq)
5-ci həftə	İnşanın (essenin) yazılması	3.1.1. 3.1.2. 3.1.3.	Az.d. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. X.d. 4.1.1.	Fərdi iş, tədqiqat	Dərslik, inşa (esse) ilə bağlı tövsiyələr	Yazı işi (inşa)
	Tətbiq və ümumiləşdirmə. “Xəzinəqaya əfsanəsi”	1.1.1. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4.	Az.d. 1.2.4. 2.2.3. 3.1.1. 3.1.2. X.d. 3.1.4. 4.1.2.	Müsahibə, təqdimat, müzakirə, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, http://az.wikipedia.org/wiki/Azərbaycan folkloru	Layihə (şagirdlərin təqdimatı və müəllim tərəfindən müəyyən olunmuş meyar cədvəli), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq)

6-cı həftə	Sinifdən xaric oxu dərsi	1.2.1. 1.2.4. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. X.d. 3.1.4.	Təqdimat, müzakirə, kiçik qruplarda iş	Dərslik, iş vərəqləri, ədəbi guşə, sərgi	Müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
<i>Kiçik summativ qiymətləndirmə</i>						

2. VƏTƏN SEVGİSİ, QƏHRƏMANLIQ SƏHİFƏLƏRİ

7-ci həftə	S.Vurğun. "Azərbaycan". Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.5. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. 2.1.1. 2.1.2. 2.2.2. 2.2.3. X.d. 2.1.3. 3.1.3. 3.1.4. Az.t. 2.1.1.	Müşahibə, əqli hücum, təqdimatlar, ikihissəli gündəlik, fərdi iş, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, şeirin məzmununa uyğun şəkillər. http://samad.vurgun.com/az/qonaq.php az.wikipedia.org/wiki/Səməd_Vurğun	Müşahibə (müəllimin diaqnostik qeydiyyat vərəqi), Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	S.Vurğun. "Azərbaycan". Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.5. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d. 2.1.1. 2.1.2. Az.t. 2.1.1.	Müşahibə, təqdimatlar, iki-hissəli gündəlik, fərdi iş, kiçik qruplarda iş, bütün siniflə birgə iş.	Dərslik, iş vərəqləri, şeirin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər. http://samadvurgun.com/az/qonaq.php az.wikipedia.org/wiki/Səməd_Vurğun	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
8-ci həftə	S.Vurğun. "Azərbaycan". Təhlili	1.2.3. 1.2.4. 2.2.1. 3.1.1.	Az.d. 1.2.2. 2.2.3. X.d. 1.1.2. Az.t. 2.1.1.	Müşahibə, problemin həlli, təqdimatlar, fərdi iş, kiçik qruplarda iş	Dərslik, iş vərəqləri. http://samad.vurgun.com/az/qonaq.php az.wikipedia.org/wiki/Səməd_Vurğun	Şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	M.Hüseyn. "Odlu qılınç". Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.3. 1.1.5. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d. 2.1.1. 2.2.2. X.d. 2.1.3. Az.t. 4.1.1.	Müşahibə, təqdimat, problemin həlli, fərdi iş, cütlük şəklində iş, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, az.wikipedia.org/wiki/Mehdi_Hüseyn	Müşahibə (müəllimin diaqnostik qeydiyyat vərəqi), oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)

9-cu həftə	M.Hüseyn. “Odlu qılınç”. Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.4. 1.1.5. 2.2.1.	Az.d. 2.1.1. 2.2.2. X.d. 2.1.3. 3.1.3 Üm.t. 4.1.2. Az.t. 4.1.1.	Müsahibə, təqdimat, müzakirə, fərdi iş, müsahibə, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, az.wikipedia.org/wiki/Mehdi_Hüseyn (film, 1969)	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	M.Hüseyn. “Odlu qılınç”. Təhlili	1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 2.1.2. 3.1.3	Az.d. 1.2.4. 2.2.3. X.d. 1.1.2. 3.1.4. C. 4.1.1. Az.t. 4.1.1.	Müsahibə, problemin həlli, təqdimat, müzakirə, fərdi iş, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, az.wikipedia.org/wiki/Mehdi_Hüseyn (film, 1969)	Müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
10-cu həftə	M.İbrahimov. “Azad”. Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d. 2.1.1. 2.2.3. X.d. 3.1.3. Az.t. 3.1.1.	Müsahibə, problemin həlli, təqdimat, müzakirə, cütlüklə iş, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Mirzə_İbrahimov	Oxu(mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	M.İbrahimov. “Azad.” Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.3. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. 2.1.1. 2.2.2. X.d. 3.1.3. 3.1.4. Az.t. 3.1.1.	Müsahibə, problemin həlli, təqdimat, müzakirə, cütlüklə iş, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Mirzə_İbrahimov	Oxu(mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
11-ci həftə	M.İbrahimov. “Azad”. Təhlili	1.2.1. 1.2.2. 1.2.4.	Az.d. 1.2.2. 1.2.4. 2.2.3. X.d. 3.1.4. Az.t. 3.1.1.	Müsahibə, Venn diaqramı, problemin həlli, müzakirə, fərdi iş, kiçik qruplarda iş, böyük qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, http://az.wikipedia.org/wiki/Mirzə_İbrahimov	Müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	B.Vahabzadə. “Vətəndaş”. Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.5. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. 2.1.1. 2.1.2. X.d. 2.1.3. 3.1.3.	Müsahibə, müzakirə, problemin həlli, təqdimat, fərdi iş,	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, az.wikipedia.	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq),

			3.1.4. H.b. 3.2.1.	cütlüklə iş, kiçik qruplarda iş.	org/wiki/ Bəxtiyar_ Vahabzadə (film, 2003)	layihə (şagirdin təqdimatı)
12-ci həftə	B.Vahabzadə. “Vətəndaş”. Təhlili	1.2.3. 1.2.4. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. 2.1.1. 2.1.2. X.d. 1.1.2. H.b. 3.2.2.	Müsaibə, problemin həlli, təq- dimat, mü- zakirə, fərdi iş, kiçik qrup- larda iş, böyük qruplarda iş.	Dərslik, əsrin məz- mununa uy- ğun şəkillər, lüğətlər, az. wikipedia. org/wiki/ Bəxtiyar_ Vahabzadə	Oxu(mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıq- vermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	B.Vahabzadə. “Vətəndaş”. Təhlili və ifadəli oxu üzrə iş	1.1.2. 2.1.2. 2.2.3. 3.1.1. 3.1.3.	Az.d.1 .2.4. 2.2.3. X.d. 3.1.2. H.b. 3.2.1. 3.2.2.	Müsaibə, problemin həlli, mü- zakirə, təqdimat, böyük qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, az. wikipedia. org/wiki/ Bəxtiyar_ Vahabzadə	Müşahidə (müşa- hidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qey- diyyat vərəqi), tap- şırıqvermə (tap- şırıq), layihə (şa- girdin təqdimatı)
13-cü həftə	Tətbiq və ümumiləşdirmə. Z.Xəlil. “Sonuncu güllə”	1.1.1. 1.1.5. 1.2.3. 1.2.4. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d. 1.2.4. 2.2.1. 2.2.3. 1.2.1. X.d. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. H.b. 3.2.1. 3.2.2.	Müsaibə, təqdimat, problemin həlli, mü- zakirə, fərdi iş, kiçik qrup- larda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, http://az. wikipedia. org/wiki/ Zahid_Xəlil	Müşahidə (müşa- hidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qey- diyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tap- şırıq), layihə (şagirdin təqdi- matı)
	Sinifdən xaric oxu dərsi	1.1.4. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4.	Az.d. 1.2.4. 2.2.3. X.d. 3.1.4.	təqdimat, müzakirə, müqayisə, fərdi iş, kiçik qruplarda iş, böyük qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri	Müşahidə (müşa- hidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qey- diyyat vərəqi), tap- şırıqvermə (tap- şırıq), layihə (şagir- din təqdimatı)
14-cü həftə	Layihə üzrə təqdimatlar	1.1.2. 1.2.2. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. 1.2.2. 1.2.4. X.d. 1.1.2. 3.1.2. İnf. 2.1.3	Təqdimat, müzakirə, müqayisə, fərdi iş, kiçik qruplarda iş, böyük qruplarda iş.	Dərslik, layihə materialları	Müşahidə (müşa- hidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qey- diyyat vərəqi), layihə (şagirdin təqdimatı)
	Kiçik summativ qiymətləndirmə					
15-ci həftə	Böyük summativ qiymətləndirmə					

3. MƏNƏVİ DƏYƏRLƏR, HƏMİŞƏYAŞAR HİKMƏTLƏR						
15-ci həftə	A.Bakıxanov. "Hikmətin fəziləti". Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 2.1.1, 2.1.2, 2.2.1.	Az.d.2 .1.1. 2.1.2. 2.2.2. 2.2.3. X.d. 2.1.3. 3.1.3. 3.1.4. H.b. 3.2.1.	Müsahibə, müzakirə, problemin həlli, təqdimat, Venn diaqramı, fərdi iş, cütlüklə iş, kiçik və böyük qruplarda iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Abbaskulu_aga_Bakıxanov	Müsahibə (müəllimin diaqnostik qeydiyyat vərəqi), Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
16-cı həftə	A.Bakıxanov. "Hikmətin fəziləti". Məzmunu üzrə iş	1.1.3, 2.1.1. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. 2.1.1. 2.1.2. 2.2.2. 2.2.3. X.d. 2.1.3. 3.1.3. 3.1.4. H.b. 3.2.1.	Müsahibə, müzakirə, problemin həlli, təqdimat, fərdi iş, cütlüklə iş, kiçik və böyük qruplarda iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Abbaskulu_aga_Bakıxanov	Oxu(mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	A.Bakıxanov. "Hikmətin fəziləti". Təhlili	1.2.1, 1.2.2. 1.2.4. 2.1.2. 3.1.1.	Az.d.2 .2.3. X.d. 3.1.4. H.b. 3.2.2.	Əqli hücum, müsahibə, Venn diaqramı (müqayisəsi), tədqiqat, müzakirə, fərdi iş, cütlüklə iş, kiçik və böyük qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, http://az.wikipedia.org/wiki/Abbaskulu_aga_Bakıxanov	Şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
17-ci həftə	Essenin yazılmasına hazırlıq	2.2.1. 3.1.1.	Az.d.3 .1.1.3. 1.2.	Müsahibə, tədqiqat, müzakirə, fərdi iş, cütlüklə iş, böyük qruplarda iş.	Dərslik, lüğətlər, mövzuya uyğun şəkillər, bədii nümunələr.	Müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq)
	Essenin yazılması	3.1.1. 3.1.2. 3.1.3.	Az.d.3 .1.1.3. 1.2.3.1 .3.	Fərdi iş.	Dərslik, lüğətlər, mövzuya uyğun əsərlər.	Yazı işi (esse)

18-ci həftə	Ç.Aytmatov. "Manqurt." Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.5. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d.2 .1.1. X.d. 2.1.1. H.b. 3.1.1.	Əqli hücum, müzakirə, problemin həlli, kiçik qruplarla iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Çingiz-Aytmatov , http://az.wikipedia.org/wiki/Manqurt_(film, 1990)	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	Ç.Aytmatov. "Manqurt." Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.3. 1.1.5. 2.2.1.	Az.d. 2.1.1. X.d. 3.1.3. H.b. 3.2.1.	Müzakirə, , tədqiqat, fərdi iş, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, "Dünya mənim, dünya sənin" dərs vəsaiti, http://az.wikipedia.org/wiki/Çingiz-Aytmatov , http://az.wikipedia.org/wiki/Manqurt_(film, 1990)	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
19-cu həftə	Ç.Aytmatov. "Manqurt." Təhlili	1.2.2. 1.2.4. 2.1.1. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d.2 .1.1 X.d. 3.1.4. H.b. 3.2.1.	Müsahibə, müzakirə, təqdimat, "Dünya mənim, dünya sənin" dərs vəsaiti, fərdi iş, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, iş və rəqləri, "Dünya mənim, dünya sənin" dərs vəsaiti, http://az.wikipedia.org/wiki/Çingiz-Aytmatov , http://az.wikipedia.org/wiki/Manqurt_(film, 1990)	Şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	H.Ziya. "Kərgədan və qarışqa". Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.5. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d.2 .1.1. X.d. 3.1.3. H.b. 3.2.1.	Müsahibə, müzakirə, təqdimat, fərdi iş, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Hikmet_Ziya	Oxu(mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
20-ci həftə	H.Ziya. "Kərgədan və qarışqa". Məzmunu üzrə iş	1.1.4. 1.1.5. 3.1.2.	Az.d.2 .1.1. 3.1.2. X.d. 3.1.3. H.b. 3.2.1.	Müsahibə, müzakirə, problemin həlli, təqdimat.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Hikmet_Ziya	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)

	H.Ziya. “Kərgədan və qarışqa”. Təhlili	1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. 2.1.4. 2.2.3. X.d. 3.1.4. H.b. 3.2.1.	Əqli hücum, Venn diaqramı, müzakirə, tədqiqat, problemin həlli, kiçik qruplarla iş.	Dərslik, iş və- rəqləri, http://az.wikipedia.org/wiki/Hikmet_Ziya	Şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat və- rəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
--	--	--	---	---	---	---

21-ci həftə	Tətbiq və ümumiləşdirmə. F.Qoca. “Anamın sözləri”	1.1.1. 1.1.5. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d. 2.2.3. X.d. 3.1.4. H.b. 3.2.1.	Müzakirə, təqdimat, problemin həlli, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, iş və- rəqləri, http://az.wikipedia.org/wiki/Fikret_Qoca	Müşahidə (müşahidə və- rəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat və- rəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	Sinifdən xaric oxu dərsi	1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 3.1.1. 3.1.3.	Az.d. 2.1.4. 2.2.3. X.d. 3.1.4. H.b. 3.2.1.	Müzakirə, problemin həlli, təqdimat, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, iş və- rəqləri, ədəbi divar qəzeti, kitab sərgisi, ədəbi guşə	Müşahidə (müşahidə və- rəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat və- rəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
Kiçik summativ qiymətləndirmə						

4. UŞAQ ALƏMİ, UŞAQ TALEYİ

22-ci həftə	S.S.Axundov. “Nurəddin”. Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.2. 2.1.1.	Az.d. 2.1.1. 2.1.2. 2.2.2. 2.2.3. X.d. 2.1.3. 3.1.3. 3.1.4.	Müsahibə, əqli hücum, təqdimatlar, fərdi iş, kiçik qruplarda iş	Dərslik, iş vərəqləri, hekayənin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wiki-pedia.org/wiki/Süleyman_Sani_Axundov	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
23-cü həftə	S.S.Axundov. “Nurəddin”. Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.4. 2.2.1.	Az.d. 2.1.1. 2.1.2. 2.2.2. 2.2.3. X.d. 2.1.3. 3.1.3. 3.1.4.	Əqli hücum, müsahibə, təqdimatlar, fərdi iş, kiçik qruplarda iş	Dərslik, hekayənin məzmununa uyğun şəkillər, iş vərəqləri, lüğətlər, http:// az.wikipedia.org/wiki/Süleyman_Sani_Axundov	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	S.S.Axundov. “Nurəddin”. Təhlili	1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 2.1.2.	Az.d. 1.2.4. 2.2.3. X.d. 3.1.4.	Əqli hücum, müsahibə, problemin həlli, təqdimatlar, fərdi iş, kiçik qruplarda iş	Dərslik, iş vərəqləri, http:// az.wikipedia.org/wiki/Süleyman_Sani_Axundov	Müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
24-cü həftə	Ə.Məmməd-xanlı. “Qızıl qönçələr”. Məzmunu üzrə iş.	1.1.1. 1.1.5. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d. 2.1.1. 2.2.2. 2.2.3. X.d. 2.1.3. 3.1.3. 3.1.4. Az. t. 3.1.1.	Müsahibə, müzakirə, təqdimat, fərdi iş, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http:// az.wikipedia.org/wiki/Ənvər_Məmməd-xanlı	Oxu(mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	Ə.Məmməd-xanlı. “Qızıl qönçələr”. Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.5. 2.1.1. 2.1.2. 3.1.3.	Az.d. 2.1.1. 2.2.2. 2.2.3. X.d. 2.1.3.	Müsahibə, müzakirə, təqdimat, fərdi iş, kiçik qruplarda iş, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http:	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə

					//az.wikipedia.org/wiki/Ənvər_Məmməd-xanlı	(tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
25-ci həftə	Ə.Məmməd-xanlı "Qızıl qönçələr". Təhlili	1.2.2. 1.2.4. 2.2.1.	Az.d. 1.2.4. 2.2.1. 2.2.3. 1.2.1. X.d. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. Tar. 2.1.2.	Müsahibə, müzakirə, fərdi iş, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, http://az.wikipedia.org/wiki/Ənvər_Məmməd-xanlı	Müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	E.Hüseynbəyli "Nəvə". Məzmunu üzrə iş.	1.1.1. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d. 2.1.1. 2.2.2. 2.2.3. 1.2.1. X.d. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3.	Müsahibə, müzakirə, cütlüklə və kiçik qruplarda iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Elçin_Hüseynbəyli	Oxu(mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq),
26-cı həftə	E.Hüseynbəyli. "Nəvə". Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.3. 1.1.4.	Az.d. 2.1.1. 2.2.2. 2.2.3. 1.2.1. X.d. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3.	Müsahibə, , müzakirə, təqdimat, cütlük və kiçik qruplar şəklində iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Elçin_Hüseynbəyli	Oxu(mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	E.Hüseynbəyli. "Nəvə". Təhlili	1.2.2. 1.2.4. 2.1.2. 2.2.1. 3.1.3.	Az.d. 1.2.4. 2.2.1. 2.2.3. 1.2.1. X.d. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3.	Müzakirə, problemin həlli, tədqiqat, fərdi iş, kiçik qruplarda iş, böyük qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, http://az.wikipedia.org/wiki/Elçin_Hüseynbəyli	Şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
27-ci həftə	Tətbiq və ümumiləşdirmə. Mir Cəlal. "Bahar"	1.1.1. 1.1.3. 1.1.5. 1.2.2. 1.2.4.	Az.d. 1.2.2. 1.2.4. X.d. 3.1.4.	Müzakirə, müsahibə, təqdimat, kiçik qruplarla iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Mir_Cəlal_Paşa-yev	Müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)

	Sinifdən xaric oxu dərsi	1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 2.1.2.	Az.d. 2.1.4. 2.2.3. X.d. 3.1.4. H.b. 3.2.1.	Müzakirə, təqdimat, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, ədəbi divar qəzeti, kitab sərgisi, ədəbi guşə	Müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
28-ci həftə	<i>Kiçik summativ qiymətləndirmə</i>					

5. TƏBİƏTƏ VURĞUNLUQ, TƏBİƏTƏ QAYĞI						
28-ci həftə	M.Müşfiq. “Yağış yağarkən”. Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.5. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d. 2.1.1. C. 2.1.3.	Müşahibə, müzakirə, təqdimat, kiçik qruplarda iş, böyük qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, əsərin məzmununa uyğun şəkillər.	Şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
29-cu həftə	M.Müşfiq. “Yağış yağarkən”. Təhlili	1.2.3. 1.2.4. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. 2.2.3. X.d. 3.1.4 Biol. 4.1.1.	Tədqiqat, təqdimat, müzakirə, kiçik və böyük qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, cədvəllər.	Şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	B.Həsənov. “İki bala”. Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.5. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d. 1.2.2. X.d. 2.1.3. Biol. 4.2.1.	Müşahibə, müzakirə, təqdimat, cütlik şəklində iş, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkil və lüğətlər.	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
30-cu həftə	B.Həsənov. “İki bala”. Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.3. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d. 2.2.3. X.d. 3.1.3. Biol. 4.2.1.	Müşahibə, müzakirə, təqdimat, cütlik üzərində iş, kiçik qruplarla iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər.	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	B.Həsənov. “İki bala”. Təhlili	1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 2.2.1.	Az.d. 2.4.2. 2.3. X.d. 3.1.4. Biol. 4.2.1.	Müşahibə, müzakirə, Venn diaqramı, təqdimat, fərdi iş, kiçik və böyük qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, cədvəllər, internet YouTube	Şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
31-ci həftə	Ə.Kürçaylı. “Qaranquş”. Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.5. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d. 2.1.1. 2.1.2. Biol. 4.2.1.	Müşahibə, müzakirə, təqdimat, kiçik qruplarda iş	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wiki-	Müşahibə(müəllimin diaqnostik qeydiyyat vərəqi), oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi),tapşırıqvermə (tapşırıq)

					pedia. org/wiki/ Əliağa_Kürçaylı	
	Ə.Kürçaylı. “Qaranquş”. Məzmunu üzrə iş	2.1.1. 2.1.2. 3.1.1. 3.1.3.	Az.d. 2.1.1. Biol. 4.2.1. 2.2.3. X.d. 3.1.4.	Müsahibə, müzakirə, fərdi iş, cütlik şəklində iş, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Əliağa_Kürçaylı	Oxu(mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
32-ci həftə	Ə.Kürçaylı. “Qaranquş”. Təhlili	1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d. 1.2.4. 3.1.1. X.d. 3.1.4. Biol. 4.2.1.	Müsahibə, müzakirə, təqdimat, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, cədvəllər, http://az.wikipedia.org/wiki/Əliağa_Kürçaylı	Şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	Tətbiq və ümumiləşdirmə dərsi. İ.Əfəndiyev. “Şəhərdən gələn ovçu”	1.2.2. 1.2.4. 2.1.1. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. 1.2.4. 2.2.3. X.d. 3.1.4 Biol. 4.2.1. H.b. 1..2.1	Müzakirə, problemin həlli, təqdimat, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, az.wikipedia.org/wiki/İlyas_Əfəndiyev_ilyasafəndiyev.musigidunya.az	Müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
33-cü həftə	Sinifdən xaric oxu dərsi	1.2.2. 1.2.3.. 1.2.4. 3.1.1. 3.1.2.	Az.d. 2.2.3. X.d. 1.1.2 Biol. 4.2.1.	Müsahibə, müzakirə, təqdimat, kiçik qruplarda iş	Dərslik, iş vərəqləri, təbiət guşəsi, təbiət dairələri, http://az.wikipedia.org/wiki/Mikayıl_Müşfiq , http://	Müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)

					az.wiki- pedia. org/wiki/ Məm- məd_ Araz	
	Layihələr üzrə təqdimatlar	1.1.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. 1.2.2. 1.2.4. 2.2.1. X.d. 2.1.2. 2.1.3. 3.1.2. Biol. 4.2.1. İnf. 2.1.3	Təqdimat, müzakirə, fərdi iş, kiçik qruplarda iş, böyük qrup- larda iş	Dərslik, layihə material ları	Müşahidə (müşa- hidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bac- arıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), layihə (şagirdin təqdimatı)
34- cü həf- tə	<i>Kiçik summativ qiymətləndirmə</i>					
	<i>Böyük summativ qiymətləndirmə</i>					

Az.d.– Azərbaycan dili, X.d.–Xarici dil, Az.t.– Azərbaycan tarixi,
 Üm. t. – ümumi tarix, Biol.– biologiya, C.– coğrafiya, H.b.–Həyat bilgisi,
 İnf. –İnformatika

Fənn üzrə saatların bölünməsi

Bədii əsərlərin öyrənilməsi dərsləri	45 saat
İnşa və esse yazılması	4 saat
Tətbiq və ümumiləşdirmə dərsləri	5 saat
Sinifdən xaric oxu dərsləri	5 saat
Layihələr üzrə təqdimatlar	2 saat
Kiçik summativ qiymətləndirmə	5 saat
Böyük summativ qiymətləndirmə	2 saat
Cəmi	68 saat

Fənlərarası inteqrasiya, ilk növbədə, VII sinifdə tədris olunan müxtəlif fənlər üzrə alt standartların əlaqəli reallaşdırılmasında özünü göstərir. Bundan əlavə, ədəbiyyatın incəsənətin bir növü olması onun digər növlərlə – musiqi, rəssamlıq, heykəltəraşlıq, kino, teatr ilə əlaqələrindən dərstdə bəhrələnməyə imkan yaradır.

Ədəbiyyat fənninin Azərbaycan dili, xarici dil, tarix, coğrafiya və s. fənlərlə əlaqələri təlim prosesində məqsədyönlü şəkildə reallaşdırılmalıdır.

FƏNDAXİLİ İNTEQRASIYA

Ədəbiyyat kurikulumu integrativ səciyyəli olduğu üçün bütün mövzular üzrə **fəndaxili inteqrasiya** da reallaşdırılmalıdır. Dərslərdə təlim materiallarının problem – mövzu üzrə qruplaşdırılması hər bölmədəki əsərlərin məzmunu üzrə işin və təhlilinin qarşılıqlı əlaqədə aparılması üçün zəmin yaradır. Eyni zamanda fəndaxili inteqrasiyanın reallaşdırılması baxımından *şifahi və yazılı ədəbiyyat nümunələrinin mövzu, problem, obrazlar baxımından müqayisəli öyrənilməsi, janrlar üzrə əlaqə* imkanları da diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır. Ədəbiyyat dərslərində nitq inkişafı üzrə hər iki iş növünün inteqrasiyasının reallaşdırılması da təbii və məntiqlidir.

Fəndaxili inteqrasiyanın digər mühüm yolu məzmun standartlarının integrativ şəkildə reallaşdırılmasıdır. Belə ki, ədəbiyyat fənn kurikulumunda bütün məzmun standartları arasında təbii əlaqə vardır. Aşağıdakı cədvəldən göründüyü kimi, kurikulumdakı hər üç məzmun xətti üzrə bir-birini tamamlayan alt standartların integrativ reallaşdırılması həyata keçirilməlidir:

1.1. Bədii nümunələrin məzmununu mənimsədiyini nümayiş etdirir.	1.2. Bədii nümunələrin təhlili üzrə bacarıqlar nümayiş etdirir.
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.
1.1.4. Bədii əsərlərin (dastan, hekayə, mənzum hekayə) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	3.1.2. Bədii nümunələrdəki başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.

Metodik vəsaitə müxtəlif mövzular üzrə gündəlik planlaşdırmaya dair nümunələr daxil edilmişdir. Dərs nümunələri işlənilərkən respublikanın ümumtəhsil məktəblərində I–IV siniflərdə Azərbaycan dili fənninin, eləcə də V–VI siniflərində kurikulum üzrə ədəbiyyat dərslərinin tədrisi təcrübəsi, TQDK-nın monitorinqində, kütləvi informasiya vasitələrində söylənilmiş fikirlər öyrənilmiş, təhlil edilmiş, nəzərə alınmışdır. Təhsil Nazirliyinin tövsiyəsinə uyğun olaraq, müəllimlərin təşəbbüskar, yaradıcı fəaliyyətinə istiqamət vermək məqsədilə icmallarla yanaşı, yığcam dərs planları – mövzular üzrə təlim materialları ilə iş texnologiyaları da işlənilmişdir.

ƏDƏBİYYAT DƏRSLƏRİNDƏ YENİ TƏLİM TEXNOLOGİYALARI

Ədəbiyyat dərslərində fəal/interaktiv təlim texnologiyalarından istifadə Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyasının və fənn kurikulumun tələblərinə uyğun olaraq tətbiq edilən mühüm yenilikdir. Metodik vəsaitdə ədəbiyyat dərslərinin icmal və planları fəal/interaktiv təlimin tələbləri əsasında işlənilmişdir.

Dərsliyə daxil edilmiş əsərlərin ideya-məzmununu, bədii xüsusiyyətlərini şagirdlərin dərinədən, şüurlu qavraması, əsərin məzmunu və təhlili üzrə müzakirələrdə fəallıq göstərmələri kurikulum üzrə dərslərin səmərəli təşkilindən asılıdır. Buna nail olmaq üçün müəllim bədii əsərin məzmunundan, orada qaldırılan problemlərdən çıxış edərək müasir ədəbiyyat dərslərinin “məənəviyyat” və “dialog” dərslərinə çevrilməsinə nail olmalıdır. Bu isə öz növbəsində müəllimdən ədəbiyyat fənni kurikulumunu dərinədən bilməyi, oradakı yeni təlim konsepsiyasını öz iş təcrübəsində reallaşdırmaq üçün yaradıcı və təşəbbüskar fəaliyyət göstərməyi tələb edir.

Ədəbiyyat müəllimi çoxsaylı fəal/interaktiv təlim metodlarından istifadə zamanı bilavasitə ədəbiyyat fənni üçün səciyyəvi olan metodlardan istifadəni diqqət mərkəzində saxlamalıdır. Bu və ya digər metod təlim materialının xarakteri, dərslərin təlim nəticələri, şagirdlərin tanışlıq səviyyəsi və s. əsas götürülməklə seçilir. Qabaqcıl ədəbiyyat müəllimlərinin kurikulum üzrə təcrübəsi bir daha sübut edir ki, bədii əsərin məzmunu üzrə iş zamanı *fasilələrlə oxu, proqnozlaşdırılmış oxu, ikihissəli gündəlik, söz assosiasiyaları, INSERT (interaktiv qeydetmə sistemi)* metodlarından istifadə müsbət nəticə verir. Bu metodlardan bəziləri (məsələn, fasilələrlə oxu və s.) tənqidi təfəkkürün inkişafında mütaliə və yazı (TTİMY) texnologiyalarına aid edilir.

Bədii əsərin təhlili üzrə dərslərdə *beyin həmləsi, müzakirə, problemin həlli, BİBÖ, debat, şaxələndirmə, rollu oyun (rollu dialoq), təqdimat, layihələr üzrə iş* metodları faydalıdır. Bununla yanaşı, nəzərə almaq lazımdır ki, əqli hücum, söz assosiasiyaları, rollu oyun, INSERT, təqdimat, layihələr üzrə iş və s. metodlardan həm əsərin məzmununun öyrənilməsi, həm də təhlil zamanı istifadə etmək mümkündür. Eyni zamanda məktəb təcrübəsi qərarlar ağacı, karusel, auksiondan istifadənin də faydalı olduğunu göstərmişdir.

Fasilələrlə oxu. Əsərin mətni əvvəlcədən bitkin hissələrə bölünür. Hər hissə oxunduqdan sonra fasilə edilir və müəllim oxunmuş hissənin məzmununa dair suallar verir.

Sonuncu hissənin oxusundan sonrakı fasilədə şagirdlərə aşağıdakı məzmununda da suallar verilə bilər:

- Hadisələrin belə bitəcəyini düşünürdünüzmü?
- Qəhrəmanın hərəkətləri, başına gələn hadisə sizə necə təsir etdi?
- Sizcə, qəhrəmanı nə gözləyir?

Proqnozlaşdırılmış oxu. Məzmunun mənimsənilməsinə həsr olunan dərstdə əsərdən bir hissə oxunur, fasilə edilir və şagirdlər hadisələrin sonrakı inkişafı barədə fərziyyələrini dəftərlərindəki proqnoz cədvəlində qeyd edirlər.

Əsərin hissələri	Sizcə, nə baş verəcək?	Nə üçün belə düşünürsünüz?	Nə baş verdi? Hadisələr necə davam etdi?
I hissə			
II hissə			
III hissə			
IV hissə			

İkihissəli gündəlik. Bu iş növünün yalnız “sitat” və onun “şərhi” (yəni mətndən sitat seçilir və nə üçün seçilməsinin səbəbi şərh olunur) kimi qələmə verilməsi onun imkanlarının məhdudlaşdırılması deməkdir. Şagirdlər bu gündəlikdə (“şərh” bölməsində), yeri gəldikcə, müstəqil aydınlaşdırma bilmədikləri sualları da yazırlar. Eləcə də mətndən seçilərkən yazılan qeydlər şagirdlərdə hansı hiss və düşüncə oyadıbsa, həyat təcrübəsi ilə səsleşibse, yadına müəyyən əhvalat salıbsa və s. gündəliyin şərh bölməsində yazıla bilər.

Təcrübə göstərir ki, cədvəlin birinci tərəfində “əsərdə diqqətimi daha çox cəlb edənlər”, ikinci tərəfdə “bunun səbəbi” yazılması məqsəduyğundur. “İkihissəli gündəlik” müxtəlif formalarda tətbiq oluna bi-

lər. Şagirdlər mətni oxuya-oxuya gündəlikdə müvafiq qeydlər aparırlar. Əsərin oxusu, qeydlərin aparılması başa çatdıqdan sonra, şagirdlər yenidən mətnə müraciət edir, qeydlərini zənginləşdirirlər. Məsələn, Mikayıl Müşfiqin “Yağış yağarkən” şeirinin təhlili zamanı “İki hissəli gündəlik”dən istifadə faydalıdır.

	Əsərdə diqqətimi daha çox cəlb edənlər	Bunun səbəbi
1.	Yağış yağır, rəqs eləyir gur damlalar, Sıra-sıra, inci-inci nur damlalar Göydə iki qara bulud çatılaraq, İldırımlar şaqqıldayır şaraq-şaraq	Yağış damlaları sıra-sıra düzülmüş inciyə bənzədilir, yağışın yağması damlaların rəqsi kimi mənalandırılır. Yağış yağarkən baş verən təbiət hadisələri çox gözəl təsvir olunub.
2.	Quşlar uçuş yuvasına pırıl-pırıl, Şırıldayır navalçalar şırıl-şırıl.	Şair yağışın yağmasının qulaqlarda yaratdığı ahəngi, quşlar uçarkən islanmış qanadlarının çıxardığı səsi, axan yağış sularının şırıltısını dəqiq ifadə etmişdir.
3	Yağ, ey yağış, fikrim kimi, hissim kimi, Uzaq, yaxın çöllərə yağ, Ölkələrə, ellərə yağ!	Şair ellərə, çöllərə xeyir, bərəkət gətirən yağışın yağmasını arzulayır.

Beyin həmləsi. Müxtəlif məqsədlə tətbiq olunur. Məsələn, şagirdlərə bədii əsərdə qaldırılmış problemlə bağlı sual verilir və onun həlli yollarına dair fikirlərini, ideyalarını söyləmək təklif olunur. Problemlə sual üzrə müzakirə şagirdlərin yaradıcı fəaliyyət göstərmək, müxtəlif vəziyyətlərdən çıxış yolu tapmaq, qərar qəbul etmək, fikirlərini ifadə etmək bacarığını üzə çıxarır.

Şagirdlərin verdiyi (düşünülüb, təsadüfi və s.) cavablar heç bir şərh verilmədən lövhəyə yazılır. Sonra qeyd edilmiş ideyalar təhlil edilir, qruplaşdırılır, mübahisə doğuran, ağlabatan fikirlər ayrılır, sualın cavabını əks etdirən ideyaların müzakirəsi aparılır.

Müzakirə (diskussiya) dərs prosesində şagirdlərin bir-biri və müəllimdə qarşılıqlı ünsiyyətinə, əməkdaşlığına imkan yaradır. Bu zaman problemin təhlili, fərqli fikirlərin söylənilməsi təmin edilir.

Müzakirə zamanı şagirdlər problemin görünməyən tərəfləri barədə düşünməyə istiqamətləndirilir. Müəllim şagirdlərin hüquq bərabərliyini təmin edərək demokratik mühit yaradır, onların fəallıq və müstəqilliyinə nail olur.

Müzakirənin təşkili zamanı aşağıdakılar nəzərə alınmalıdır:

1. Müzakirə (diskussiya) qaydaları tərtib edilməlidir. Dərs ilinin əvvəlində şagirdlərinin ümumi razılığı ilə qəbul olunan qaydalar fənn kabinetində asılmalıdır:

- eyni vaxtda yalnız bir nəfər danışmalıdır;
- danışanın nitqi diqqətlə dinlənilməli, ona sual yalnız nitqini tamamladıqdan sonra verilməlidir;
- tənqid yalnız danışanın fikrinə yönəlməlidir;
- çıxış zamanı vaxt nəzərə alınmalıdır;
- çıxış etmək üçün icazə istənilməlidir.

2. Sınıfdə şagirdlərin müzakirə üçün münasib formada oturmasına (dairəvi, yarım dairəvi, üz-üzə və s.) nail olunmalıdır.

3. Müzakirə üçün mövzu sadə, aydın, şagirdin qavrama səviyyəsinə uyğun olmalıdır.

4. Müzakirədə “Bu hadisə nə üçün baş verdi?”, “Təsvir olunan hadisə, qəhrəman haqqında nə düşünürsünüz?”, “Qəhrəman başqa cür hərəkət edə bilərdimi?” və s. düşündürücü suallardan istifadə olunur.

Müzakirənin səmərəli təşkilinə nail olmaq üçün müəllim bir sıra məsələləri diqqət mərkəzində saxlamalıdır:

- şagirdlərin öz fikirlərini əsaslandırmaqlarına diqqət yetirilməlidir;
- müzakirənin nəticələri ümumiləşdirilərkən fəal iştirakçıların fikrindən nümunələr göstərilməlidir;
- müəllim söylənilən fikirlərə həssaslıqla yanaşmalı, fikirlər səhv olduqda belə, şagirdin sözünü kəsməməli, digər şagirdlərin münasibət bildirmələrinə nail olmalıdır.

Məktəb təcrübəsində sınaqdan çıxmış metodlardan da imtina edilməməlidir. Təcrübə göstərir ki, şagirdlərin yaradıcı fəallığının təmin edilməsi baxımından əhəmiyyətli olan ənənəvi təlim metodlarından (ifadəli oxu və s.) interaktiv təlim metodları ilə əlaqəli istifadə müsbət nəticə verir.

Müəllimlərimiz artıq kurikulum üzrə ədəbiyyat dərslərinin təşkilində müəyyən təcrübə qazanmışlar. Bu metodik vəsaitdə verilmiş dərs nümunələrinə, eləcə də fəal/interaktiv dərslərin quruluşunu əks etdirən cədvəldəki tövsiyələrə təlim prosesində yaradıcı yanaşılmalıdır. Metodik tövsiyələrdən bəhrələnən müəllim dərs dediyi sinfin hazırlıq səviyyəsindən, qarşıya qoyduğu məqsəddən çıxış edərək dərs nümunələri yarada bilər.

№	İnteraktiv dərslərin strukturu	Əsas fəaliyyətlər
1	Motivasiya, problemin qoyuluşu	Motivasiya yaradılması, problemin həlli ilə bağlı müxtəlif fərziyyələr irəli sürülməsi, ziddiyyətli, düşündürücü suallar üzrə fikir mübadiləsi, birgə fəaliyyət nəticəsində tədqiqat sualının müəyyənəşdirilməsi
2	Tədqiqatın aparılması	Problemin həllini nəzərdə tutan suallar, tapşırıqların yerinə yetirilməsi
3	Məlumat mübadiləsi	Qrupların təqdimat əsasında bir-birinin işinin məzmunu ilə tanış olması
4	Məlumatın müzakirəsi və təşkili	Məlumatların əlaqələndirilməsi, qruplaşdırılması, pərakəndə fikirlərin sistemə salınması
5	Nəticə, ümumiləşdirmə	Müzakirə zamanı söylənilən fikirlərin ümumiləşdirilməsi, dərslərin əvvəlində söylənilmiş fərziyyələrlə müqayisə aparılması və tədqiqat sualı ilə bağlı nəticə çıxarılması
6	Yaradıcı tətbiqetmə	Yeni mövzu üzrə bilik və bacarıqların yaradıcı tətbiqinə yönəlmiş müstəqil işlərin, ev tapşırıqlarının verilməsi
7	Qiymətləndirmə, refleksiya	Fərdi, eləcə də qrup işinin formativ qiymətləndirilməsi. Refleksiya – yeni biliyin qazınması prosesinin bir daha göz önündə canlandırılması

Müəllim ev tapşırıqlarının yerinə yetirilməsi səviyyəsini, əsasən, dərslərin əvvəlində müəyyənəşdirməli, müvafiq qiymətləndirmə meyarlarından istifadə etməlidir. Bununla yanaşı, ev tapşırığının səviyyəsindən asılı olaraq, onun necə yerinə yetirilməsi əsərin məzmunu, təhlili, nitq inkişafı dərslərinin müxtəlif mərhələlərində də seçmə yolla aydınlaşdırıla bilər. Məsələn, əsərin məzmunu üzrə dərslə 2 saat ayrılıbmışsa, birinci məzmun dərslində verilmiş ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi ikinci dərslərin əvvəlində və ya sonrakı tədqiqat prosesində aydınlaşdırıla bilər.

Təcrübə göstərir ki, ədəbiyyat dərslərində müəllimlərin çətinlik çəkdiyi məsələlərdən biri motivasiyanın yaradılmasıdır. Motivasiya dərslərin giriş hissəsi olub, şagirdlərdə yeni öyrəniləcək mövzuya maraq oyatmaq, onları fəallaşdırmaq məqsədi izləyir. Müəllim bunun üçün müxtəlif vasitələrdən – rəsm, foto-şəkil, musiqi, filmdən fraqmentin nümayi-

şi, oyun, səhnələşdirmə, bədii oxu ustasının ifası, sxem, cədvəl və s. istifadə edə bilər.

Motivasiyanın yaradılmasında şagirdlərin mövzu ilə bağlı əvvəlki biliklərini, şəxsi təcrübəsini yada salan, eləcə də, məsələnin bir neçə həlli yolu ilə bağlı düşündürücü suallardan istifadə də müsbət nəticə verir.

Motivasiya məqsədilə bütün əsərlər üzrə təhlil dərslərində dərslərdəki “Düşünün” başlıqlı sualların xatırladılması, yığcam müsahibə aparılması məqsəduyğundur. Həmin suallar tədqiqat sualının formalaşdırılması baxımından əhəmiyyətlidir.

Tədqiqatın aparılması müəllimdən əvvəlcədən iş vərəqlərinin hazırlanmasını tələb edir. İş vərəqlərində əksini tapmış sual və tapşırıqlar şagirdləri problemin həllinə, tədqiqat sualının cavabının tapılmasına istiqamətləndirməli, məntiqi, tənqidi, yaradıcı təfəkkürün inkişafına, həyati bacarıqların formalaşdırılmasına imkan yaratmalıdır. Müəllim sual və tapşırıqların şagirdin qavrama səviyyəsinə uyğun, maraqlı, düşündürücü olmasına, idraki fəallığa, axtarışa, əlavə mənbələrdən istifadəyə sövq etməsinə ciddi diqqət yetirməlidir.

Məktəb təcrübəsində fəal/interaktiv dərslərdə kiçik qruplarda (3-6 nəfərlik) və bütün siniflə iş formalarına üstünlük verilir. Lakin müəllim-şagird, şagird-şagird əməkdaşlığına nail olmaq, öyrənməyi öyrətmək üçün fərdi, cütlük şəklində, kiçik qruplarda və bütün siniflə birgə iş formasının uzlaşdırılması məqsəduyğundur.

Tapşırığın icrasına ayrılmış vaxt bitdikdən sonra, əldə edilmiş nəticələrlə bağlı təqdimatlar dinlənilir və müzakirə edilir. Təqdimatlar çıxış, məruzə, sxem, cədvəl, səhnələşdirmə, inşa, esse, illüstrasiya, rol-lu oyun, layihə və s. formalarda ola bilər.

Yaradıcı tətbiqetmə yeni mövzu üzrə bilik və bacarıqların tətbiqi üzrə işlərin təşkilini nəzərdə tutur. İnteraktiv dərslərdə bu, həm ümumiləşdirmə və nəticələrin çıxarılmasından sonra, həm də ev tapşırığı şəklində həyata keçirilir.

Kurikulumun tələblərinə uyğun olaraq, şagirdlərin yaradıcı fəallıq, müstəqillik və təşəbbüskarlığını, müəllim-şagird, şagird-şagird əməkdaşlığının səmərəliliyini təmin etmək üçün təlimin təşkilinin yeni formalarından istifadə məqsəduyğun sayılmışdır. Təhsil strategiyasının tələblərinə uyğun olaraq, şagirdlərdə qazanılmış bilik və bacarıqların konkret fəaliyyətin nəticəsinə çevrilməsini təmin edən səriştəliliyin formalaşdırılması məqsədilə tədris ili ərzində *tətbiq və ümumiləşdirmə dərsi, sinifdən xaric oxu dərsləri, layihələr üzrə iş* nəzərdə tutulmuşdur.

Tətbiq və ümumiləşdirmə dərsləri bölmələr üzrə işin yekun məşğələləridir. Mənimsənilmiş bilik və bacarıqların geniş tətbiqi və ümumiləşdirilməsi məqsədini güdən bu dərslərdə bölmə üzrə reallaşdırılmış

məzmun standartlarının yeni təlimi situasiyada və müstəqil oxunmuş əsər üzrə həyata keçirilməsi sonrakı işin təşkili baxımından müəllim üçün faydalı olacaqdır. Şagird müstəqilliyi bu dərstdə çoxcəhətliliyi ilə diqqəti cəlb edir. O, yalnız tapşırıqların müstəqil icraçısı yox, təlimi işlərin təşkilatçısı kimi də fəaliyyət göstərir.

Sinifdən xaric oxu dərsləri şagirdlərin təlim materialları ilə bağlı sinifdən xaric oxusunu stimullaşdırmaq, fəal, sistemli müstəqil işə istiqamətləndirmək, mütaliə və tədqiqatçılıq bacarıqlarını təkmilləşdirmək məqsədi izləyir. Həmin dərslər saatlarında şagirdlərin bölmələr üzrə müstəqil oxusuna bir növ baxış keçirilir, hər bir şagirdin maraq və qabiliyyətinə uyğun hazırladığı çıxış dinlənir, bu və ya digər problem üzrə oxunmuş əsərlərin müzakirəsi aparılır. Şagirdlər sinifdən xaric oxu dərsləri ilə bağlı əvvəlcədən divar qəzeti, ayrı-ayrı sənətkarlara həsr olunmuş albom, kitab sərgisi təşkil edirlər. Məktəblilərin mütaliə etdikləri əsərlər üzrə çekdiyi illüstrasiyalar, yazdığı inşə və esselər nümayiş etdirilir, dəyərləndirilir. Bu dərslərdə sinifdən xaric iş elementlərinə, əlavə resurslara, digər bilik mənbələrinə də müraciət edilməli, qazanılmış bilik və bacarıqlar yeni material, müstəqil oxunmuş bədii nümunələr üzərində tətbiq olunmalıdır.

Ədəbiyyat dərslərində öyrənilən əsərlərin sinifdən xaric oxu materialları ilə problem-mövzu və s. baxımından əlaqələndirilməsi, müqayisə edilməsi faydalıdır.

Layihələr üzrə iş şagirdlər tərəfindən kiçik qruplar şəklində müəyyən bölmə, problem üzrə müstəqil tədqiqat aparılmasını nəzərdə tutur. Bu prosesdə müəllim bələdçi kimi fəaliyyət göstərir, məsləhət və istiqamətləndirici tövsiyələr verir. Layihə üzrə iş *hazırlıq, planlaşdırma, fəaliyyət və təqdimat* mərhələlərindən ibarətdir. Şagirdlərin müstəqil, yaradıcı işinin nəticəsi olan layihə üzrə təqdimatların (səhnələşdirmə, ədəbi-bədii gecə, ifadəli oxu müsabiqəsi, ədəbi viktorinalar, krossvordlar, illüstrasiyalar, fotosəkillər, video-süjet və s.) müzakirəsi müsbət nəticə verir. Layihələr məktəblilərin seçilmiş mövzuda müəyyən vaxt ərzində müstəqil tədqiqat aparmasını nəzərdə tutur.

Layihələr hazırlanarkən müəllim mövzu və ya problemi şagirdlərlə birlikdə müəyyən edir və hər qrupa bunlardan birini seçmək imkanı verir. Problem, həmçinin sinif tərəfindən “beyin həmləsi” metodu ilə seçilə bilər. Layihələr şagirdlərin biliklərə müstəqil yiyələnməsində, tədqiqatçılıq bacarıqlarının formalaşmasında mühüm rol oynayır. Layihə üzərində iş şagirdə ədəbiyyat dərslərində keçilən mövzuları həyatla əlaqələndirməyə, hadisələrin mahiyyətini anlamağa imkan verir, əlavə ədəbiyyatdan istifadə etməyi öyrədir. Şagirdlər öz tədqiqatlarının nəticələrini, təkliflərini təqdim və müdafiə etmək bacarığına yiyələnirlər.

Layihələr üzrə iş ciddi hazırlıq tələb edir. Şagirdlərə görülməli işlərlə bağlı tövsiyələr, məsləhətlər verilir. Kiçik qruplar arasında iş bölüşü aparılır, işin icra müddəti, təqdimatın forması, istifadə olunacaq vasitələr (ədəbiyyat, mənbə, təsvir vasitələri və s.) müəyyənləşdirilir.

Hər yarımildə şagirdlər tərəfindən seçilən bir və ya iki layihə üzrə iş aparılması məqsəduyğundur.

DİFERENSİAL TƏLİM İMKANLARI

Diferensial təlim müxtəlif öyrənmə və düşüncə tərzinə malik olan şagirdlərə əhəmiyyətli hesab ediləni öyrətmək və mənimsəməni təmin etmək üçün tətbiq olunan yanaşmadır.

Təlimin diferensiasılması zamanı müəllim bu üsullardan istifadə edə bilər:

1) Yeni mövzunu təqdim edərkən həm şifahi şərh, həm də əyani vasitələrdən istifadə.

2) Kiçik qrup halında şagirdlərə təkrar izahat verilməsi (bu üsulun tətbiqinə sinfin fəal şagirdlərini də cəlb etmək olar).

3) Təlim materialının şagirdlərin qavrama səviyyəsinə uyğun olaraq, bir neçə variantda hazırlanması.

4) Bilik və bacarıqlarını nümayiş etdirmək üçün müxtəlif təqdimat formalarından (şifahi və yazılı cavablar, oyun və s.) istifadə;

5) Şagirdlərin fərdi və ya kiçik qruplarla fəaliyyəti üçün şəraitin yaradılması və s.

Dərslikdəki müxtəlif tipli sual və tapşırıqlar (bərpəedicilər və yaradıcı, açıq, yarımaçıq, qapalı suallar) təlim prosesində diferensial təlimin təmin olunmasına, şagirdlərin fərdi xüsusiyyətlərini, qavrama səviyyəsini nəzərə almağa imkan yaradır.

Diferensial təlim texnologiyaları həm tipik, həm də xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagirdlərin nailiyyətlərinin yüksəldilməsi üçün müasir dövrün ən mütərəqqi və səmərəli yanaşmalarından hesab olunur. Diferensial təlimin alt komponenti olan *inklüziv təlimin* əsasını hər bir şagirdə fərdi yanaşma ideyası təşkil edir.

Inklüzivlik – sağlamlıq imkanları məhdud olan uşaqlarda özünə inam yaratmaqla yanaşı, onlara digər yaşadları ilə eyni məktəbdə təhsil almaq şəraitinin yaradılmasıdır. Xüsusi yanaşmaya ehtiyacı olan şagirdlərə qayğı və diqqət göstərilməlidir.

Inklüzivlik təkcə fərqli inkişaf xüsusiyyətləri olan şagirdlərin deyil, həmçinin digər xüsusiyyətləri ilə yaşadlarından fərqlənən uşaqların da yuxarıda sadalanan məqsədlərə çatmalarına yardım edir.

ƏDƏBİYYAT FƏNNİ ÜZRƏ MƏKTƏBDAXİLİ QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Ədəbiyyat fənni üzrə qiymətləndirmə Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirinin 2 sentyabr 2013-cü il tarixli, 792 nömrəli əmri ilə təsdiq edilmiş təlimata uyğun olaraq aparılır. Yeni məktəbdaxili qiymətləndirmə diaqnostik, formativ, summativ qiymətləndirmələrdən ibarətdir.

Diaqnostik qiymətləndirmə dərs ilinin, tədris vahidinin və dərsin əvvəlində təhsilalanların bilik və bacarıqlarının ilkin səviyyəsini müəyyənləşdirmək məqsədilə aparılır. Diaqnostik qiymətləndirmənin üsul və vasitələri fənn müəllimi tərəfindən müəyyənləşdirilir. Onun nəticələri rəsmi sənədlərdə qeyd olunmur, şagird haqqında müvafiq yazılı qeydlər məktəblinin öz portfoliosunda saxlanılır.

Formativ qiymətləndirmə rəsmi qiymətləndirmə deyil, onun məqsədi şagirdin təlim prosesində məzmun standartlarından irəli gələn bilik və bacarıqların mənimsənilməsinə yönəlmiş fəaliyyətini izləməkdən, qarşıya çıxan problemləri müəyyən etməkdən və onları aradan qaldırmaqdan ibarətdir. Formativ qiymətləndirmə fənnin məzmun standartları üzrə təlim nəticələri əsasında müəyyənləşdirilmiş qiymətləndirmə meyarlarına görə aparılır.

Müəllim şagirdin fəaliyyətinin nəticəsini "*Müəllimin formativ qiymətləndirmə dəftəri*"ndə rum rəqəmləri (I, II, III və IV) ilə, "Məktəbli kitabçası"nda isə sözlərlə yazır. "Müəllimin formativ qiymətləndirmə dəftəri"ndə rubriklərin (qiymətləndirmə səviyyələrinin) məzmunu və şagirdin formativ qiymətləndirilməsinə dair məlumatlar *sərbəst formada* aparılır. Müəllim yarımillərin sonunda "Müəllimin formativ qiymətləndirmə dəftəri" əsasında şagirdin yarımil ərzində fəaliyyətinin qısa təsvirini hazırlayır və portfolioda saxlayır.

Summativ qiymətləndirmə kiçik və böyük olmaqla iki formada aparılır. Summativ qiymətləndirmə rəsmi qiymətləndirmədir və nəticələri keçirildiyi tarixdə sinif jurnalında qeyd olunur. Kiçik summativ qiymətləndirmə vasitələri fənni tədris edən müəllim, böyük summativ qiymətləndirmə vasitələri isə təhsil müəssisəsi rəhbərliyinin təşkil etdiyi komissiya tərəfindən hazırlanır. Kiçik summativ qiymətləndirmə hər tədris vahidinin sonunda, altı həftədən gec olmayaraq müəllim tərəfindən keçirilir. Böyük summativ qiymətləndirmə yarımillərin sonunda təhsil müəssisəsinin rəhbərliyi tərəfindən yaradılan müvafiq komissiyanın nəzarəti ilə fənni tədris edən müəllim tərəfindən aparılır.

Şagirdlərin kiçik və böyük summativ qiymətləndirmələrinin nəticələri illik qiymətlərinin hesablanması zamanı nəzərə alınır. Kiçik və böyük summativ qiymətləndirmələrin keçirilmə vaxtı illik planlaşdırmada nəzərdə tutulur.

Kiçik və böyük summativ qiymətləndirmə vasitələri qiymətləndirmə standartlarının dörd mürəkkəblik səviyyəsinə uyğun olaraq 1–4-cü səviyyələrdə (20%-i 1-ci, 30%-i 2-ci, 30%-i 3-cü və 20%-i 4-cü səviyyəyə aid olmaqla) hazırlanır.

Kiçik summativ qiymətləndirmə vasitələri (test, tapşırıq, yazı işləri və s.) fənni tədris edən müəllim tərəfindən hazırlanır.

Böyük summativ qiymətləndirmə yarımillərin sonunda təhsil müəssisəsinin rəhbərliyi tərəfindən yaradılan müvafiq komissiya tərəfindən nəzarəti ilə fənni tədris edən müəllim tərəfindən aparılır. Ona görə də metodik vəsaitdə böyük summativ qiymətləndirmə üçün testlərin nümunəsi verilməyib.

Şagirdin illik qiyməti aşağıdakı cədvələ uyğun hesablanır:

Y1	Y2	İllik
2	2	2
2	3	3
2	4	3
2	5	4

Y1	Y2	İllik
3	2	2
3	3	3
3	4	4
3	5	4

Y1	Y2	İllik
4	2	2
4	3	3
4	4	4
4	5	5

Y1	Y2	İllik
5	2	2
5	3	4
5	4	4
5	5	5

Şagirdin qiyməti düzgün cavabların maksimum bala nisbəti ilə faiz göstəricisinə uyğun müəyyənləşdirilir:

Nö	Şagirdin yerinə yetirdiyi tapşırıqların faizlə miqdarı	Şagirdin qiyməti
1	[0% - 40%]	2 (qeyri-kafi)
2	(40% - 60%]	3 (kafi)
3	(60% - 80%]	4 (yaxşı)
4	(80% - 100%]	5 (əla)

Summativ qiymətləndirmədə iştirak etməyən şagirdlər üçün yeni, lakin sinif üçün istifadə olunan tapşırıqlarla eyni səviyyəli qiymətləndirmə vasitələri hazırlanır.

VII sinifdə ədəbiyyatdan formativ qiymətləndirmənin aparılmasına dair nümunə

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

Şərhetmə

Nümayişetdirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Şeirlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Metodik vəsaitdə ümumtəhsil məktəblərində qiymətləndirmə qaydalarına əsasən hər bölmənin sonunda *kiçik summativ qiymətləndirmə* vasitələrinin nümunələri verilmişdir. Müəllim bu nümunələr əsasında öz variantlarını da hazırlaya bilər.

MÖVZULAR ÜZRƏ TƏLİM MATERİALLARI İLƏ İŞ TEXNOLOGİYASININ ŞƏRHİ

Mövzu: Ədəbiyyat insanı zənginləşdirən vasitədir – 1saat

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.2. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.	Heca vəznli şeir və nəsr nümunələrinin ideya-məzmununu ifadəli oxu ilə çatdırır.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərin təsir gücünün artmasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini əsərdən nümunələr gətirməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik, obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin gedişi

Şagirdlərin aşağı siniflərdə qazandıqları bilik və bacarıqları diqqət mərkəzində saxlayan müəllim yeni dərsliklə işin başlıca xüsusiyyətlərini yığcam şərh edir. Altıncı sinifdə, eləcə də yay tətili dövründə oxunmuş bədii əsərlərlə bağlı müsahibə şagirdlərin təəssüratını aşkara çıxarmağa və tədqiqat sualını formalaşdırmağa imkan verir.

Tədqiqat sualı: Bədii ədəbiyyatın daimi oxucusu olmaq nə üçün vacibdir?

Fərziyyələr dinlənilir və qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması.

İlk növbədə dərslikdəki “Ədəbiyyat insanı zənginləşdirən vasitədir” mətninin oxusu həyata keçirilir. Oxu fərqli variantlarda reallaşdırıla bilər. Bu, sinfin səviyyəsindən, maraq və imkanından, müəllimin məqsədindən və s. asılıdır. Təcrübə qazanmış sinifdə İNSERT metodunun tətbiqi faydalıdır. Bunun üçün iş vərəqlərinin hazırlanması və onlarda şərti işarələrin əks olunduğu cədvəlin verilməsi məqsədəuyğundur.

✓ (bilirəm)	— (aydın olmayan və ya ziddiyyətli məlumatdır)	+	!
	(yeni və maraqlı məlumatdır)		(bu barədə daha çox bilmək istərdim)

Dərslikdən surəti çıxarılmış mətnin üzərində işarələr qoymaqla mətnin fərdi səssiz oxusu reallaşdırıla bilər. Oxuya ayrılan vaxt başa çatdıqdan sonra şagirdlərin istifadə etdikləri şərti işarələrdən doğan suallar da nəzərə alınmaqla yığcam müsahibənin aparılması məqsəduyğundur. Bu, mətndəki fikirlərin başa düşülməsində əhəmiyyətli rol oynayır.

Müəllim üçün məlumat. *Vaxta qənaət baxımından mətnin fərdi səssiz oxusunu təşkil etmək daha məqsəduyğundur. Sonda yığcam müsahibə aparmaqla qazanılmış təsəvvürün tamlığına nail olmaq mümkündür.*

Tədqiqat kiçik qruplarda davam etdirilir. Dərslikdəki “Araşdırın. Fikirleşin. Cavab verin” başlıqlı tapşırığın sualları iş vərəqlərində qruplara təqdim olunur.

Tapşırığın sualları, həmçinin qazanılmış bacarıqların (ifadəli oxu, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunun aydınlaşdırılması və s. bağlı) nümayiş etdirilməsini də tələb edir.

Müəllim VI sinfin dərslərindən müəyyənləşdirdiyi nümunələrdən mənbə kimi istifadə olunmasını tövsiyə edə bilər. Şagirdlər həmin nümunələr əsasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırmaq, seçdikləri bir parçanı ifadəli oxumaq bacarığını nümayiş etdirir.

Dərsin **məlumat mübadiləsi** mərhələsində təqdimatların fəal dinlənilməsi təmin olunur. Ehtiyac yarandığı məqamlarda çıxış edənlərə suallar verilir. Bu mərhələdə qruplar bir-birinin işinin məzmunu ilə ətraflı tanış olur. Qrupların işində tamamlanmamış fikirlər, birtərəfli mülahizələr müşahidə edilir. Bunların aradan qaldırılması, mənimsənilənlərin bitkin şəkil alması və dərinləşməsi dərsin növbəti mərhələsində həyata keçirilir.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili. Səsləndirilən fikirləri əlaqələndirmək, müqayisə etmək, faydalı səmtə yönəltmək, tədqiqat sualı ilə uzlaşdırmaq, hansı qrupun daha səmərəli işlədiyini diskussiya ilə müəyyənləşdirmək və s. bu mərhələdə önəm verilən məsələlərdir.

Bu mərhələnin səmərəli keçməsi üçün müəllimin əvvəlcədən istiqamətləndirici suallar hazırlaması faydalıdır.

Bütün bunlar mövqelərin yaxınlaşmasına, mülahizələrdəki kəmkəsirlərin aradan qaldırılmasına, tədqiqat sualına doğru cavabın tapılmasına addım-addım yaxınlaşdırır.

Dərslikdəki “Təbiiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlıqlı tapşırığın icrası tədqiqatın davamı kimi özünü göstərir.

Müzakirənin səmərəli keçməsi üçün müəllimin aşağıdakı suallardan da istifadə etməsi məqsəduyğundur.

1. “Həyatı bacarıqlar” dedikdə nə başa düşürsünüz?
2. Oxucu bədii əsərdə tanış olduğu insan taleyi, ibrətamiz hadisələrdən hansı nəticələr çıxarır?

Araşdırın. Fikirleşin. Cavab verin

1. Bəzi mövzuların bədii ədəbiyyat üçün dəyişməz, daimi olmasının səbəbini necə izah edərsiniz?
2. Sizcə, bədii ədəbiyyat oxucuya nə zaman güclü təsir edir?
3. Bədii ədəbiyyat vasitəsilə hansı biliklərə yiyələnmişiniz?
4. Ədəbiyyat dərslərində hansı məlumatlara, bacarıqlara yiyələnmişiniz?

Təbiiq. Müzakirə. Yaradıcı iş

“Bədii ədəbiyyat insana hansı həyatı bacarıqlara yiyələnməkdə kömək edir?” mövzusunı müzakirə edin.

Evde iş

Kitabxanadan və ya internetdəki mənbələrdən istifadə etməklə görkəmli sənətkarların, tanınmış şəxsiyyətlərin bədii ədəbiyyatın insan həyatındakı roluna barədə fikirlərindən nümunələr toplayın.

Dərslik səh. 10

3. Bədii əsərin müəlləsi insanın davranışına, əməllərinə təsir edirmi?

4. Bədii əsərin təsirini həyatınızda hiss etmisinizmi?

Müzakirədə şagirdlərin diskussiya aparmalarına, fikirlərini sərbəst ifadə etmələrinə imkan yaradılır.

Nəticənin çıxarılması, ümumiləşdirmənin aparılması mərhələsində şagirdlərin yüksək fəallığı təmin olunur. Səsləndirilmiş fikirlərin ümumiləşdirilərək bir ideya şəklində ifadə edilməsi bu mərhələdə diqqət yetirilən başlıca məsələlərdəndir.

Nəticələrin şagirdlərin irəli sürdükləri fərziyyələrlə müqayisə edilməsi, tədqiqat sualı ilə əlaqəsi diqqət mərkəzində saxlanmalıdır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları

İfadəli oxuma

Aydınlaşdırma

Şərhetmə

Nümayişetdirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Nümunələrin ideya-məzmununu ifadəli oxu ilə çatdırmaqda çətinlik çəkir.	Nümunələrin məzmununu ifadəli oxu ilə çatdırır.	Nümunələrin ideya-məzmununu ifadəli oxu çatdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Nümunələrin ideya-məzmununu ifadəli oxu ilə dolğun çatdırır.
Bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu suallar verməklə, müəllimin, yoldaşlarının köməyi ilə aydınlaşdırır.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əsasən aydınlaşdırır.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əhatəli faktlar əsasında aydınlaşdırır.
Nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Nümunələrlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Nümunələrlə bağlı fikirlərini yalnız bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə yalnız əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

1.

ŞİFAHİ XALQ ƏDƏBİYYATINDAN SEÇMƏLƏR

Mövzu: Dərzi şagirdi Əhməd (nağıl) – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Nağılda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Nağılda bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikrini nağıldan nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin gedişi. Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi müxtəlif yollarla (təqdimatların dinlənilməsi, müzakirənin təşkili, müsahibə və s.) müəyyənləşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Bu, fərqli variantlarda təşkil oluna bilər. Onlardan biri dərslikdə mövzunun əvvəlindəki suallar əsasında işin təşkilidir.

Bu suallar üzrə fikir mübadiləsinin aparılması şagirdlərdə mövzuya maraq oyandırma, tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsində fəallıq göstərmələrinə səbəb olur.

Tədqiqat sualı: Qarşısına qoyduğu məqsədə çatmaq üçün insandan daha çox nə tələb olunur?

Yada salın

- Bu vaxtdakı oxuduğunuz, eşitdiyiniz hansı nağılların adını çəke bilərsiniz?
- Nağıl janrına məxsus hansı cəhətləri xatırlayırsınız?

Dərslik səh. 12

Oxuda aydınlaşdırın

- Əsərdə tanış olmadığınız sözlərin mənasını lüğətlərin, sorğu kitablarının köməyi ilə aydınlaşdırın.
- Əsərdəki bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirin.

Dərslik səh. 12

Fərqli fikirlər – fərziyyələr dinlənilir və qeyd edilir.

Müəllim əlavə edir ki, fərziyyələri yoxlamaq, hansının doğru olduğunu aşkara çıxarmaq üçün “Dərzi şagirdi Əhməd” nağılının ətraflı öyrənilməsi, araşdırılması məqsədəuyğundur.

Tədqiqatın aparılması. İlk növbədə nağılın oxunması, məzmunu barədə mükəmməl təsəvvürün qazanılması vacibdir. Şagirdlər fərdi səssiz oxumaqla əsərin ilk dörd parçasının məzmunu ilə tanış olurlar. Oxuya başlamazdan əvvəl dərslərdəki tapşırığın (“Oxuda aydınlaşdırın”) yerinə yetirilməsinin vacib olduğu xatırladılır.

Müəllimin təklifi ilə cütlük şəklində (hər şagird parta yoldaşı ilə də işləyə bilər) mətnlə bağlı suallara cavab hazırlayırlar. Həmin suallara uyğun olaraq dördüncü parçaya aid suallar tərtib edirlər. Sualların düşündürücü olmasına, yalnız məzmunu xatırlatmamasına diqqət yetirilir. Məlum üsullardan biri tətbiq edilməklə kiçik qruplar yaradılır və bütün sualların cavabı qrup daxilində aparılan fikir mübadiləsi əsasında dəqiqləşdirilir. Çıxarılmış nəticələr barədə qrupların təqdimatları dinlənilir və bütün sinif müzakirəyə qoşulur. Tanış olmayan sözlərin, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin hansı səviyyədə aydınlaşdırıldığı aşkara çıxarılır.

Müəllim üçün məlumat. *Oxu müxtəlif forma və növlərin (fərdi səssiz oxu, səslə oxunun dinlənilməsi, fasilələrlə oxu, proqnozlaşdırılmış oxu və s.) tətbiqi ilə həyata keçirilə bilər. Müəllim sinifdə oxunacaq hissəni (nağılın həcmi onun bir dərs saatında oxunmasına imkan vermir) əvvəlcədən müəyyənləşdirilməlidir. Tətbiq olunan oxu növünün tələbləri nəzərə alınaraq hazırlıq işi aparılmalıdır. Məsələn, fasilələrlə oxunun tətbiq etməyi planlaşdıran müəllim fasilələrin ediləcəyi məqamları, fasilələrdə veriləcək sualları müəyyənləşdirməlidir.*

Bütün bunlarla yanaşı, nəsr əsərlərinin oxusu üzrə bacarıqların xatırladılması və tətbiqinə istiqamət verilməsi faydalıdır. Bu mərhələdə ayrı-ayrı təsvirlərə, mühüm ştrixlərə, obrazların davranış və əməllərinə, xarici görünüşlərinin təqdiminə diqqət yetirməyin vacib olduğunu şagirdlərin özlərinin xatırlatmalarına nail olunmalıdır.

Dərsdə şifahi nitqin inkişafı üzrə işin təşkili xüsusi diqqət tələb edir. Bu iş əsərin məzmununun daha dərinlən qavranılmasına da əhəmiyyətli təsir göstərir. Şifahi təqdimatlar hazırlanarkən yeni öyrənilmiş sözlərdən, əsərdən seçilmiş nümunələrdən istifadə etməyin əhəmiyyəti və yolları yığcam şəkildə xatırladılmalıdır. Arzu edən şagird başqa mövzuda təqdimat hazırlaya bilər. Bütün hallarda təqdimatlardan nümunələrin fəal dinlənilməsinin və müzakirə edilməsinin təşkili vacibdir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Məzmun üzrə iş

I dərs

1. Əsərin ilk dörd parçasının oxusundan (bunu fərdi səssiz oxu, səslə oxunun dinlənilməsi və s. şəkildə yerinə yetirə bilərsiniz) sonra parta yoldaşınızla birlikdə mətnin sonundakı suallara cavab hazırlayın.

2. Mətnin 4-cü parçasına aid suallar tərtib edin. Kiçik qruplarda birləşib, tərtib etdikləriniz də daxil olmaqla, bütün sualların cavabını müzakirə edin.

3. Çıxardığınız nəticələr barədə təqdimatlar edin.

4. Mövzulardan birini seçib şifahi təqdimat hazırlayın.

a) Nağıldakı obrazlardan birinin zəhri görünüşünü təsvir edin. Əsərdən gətirdiyiniz nümunələr arasında obrazın zəhri görünüşü ilə daxilə əlmi arasında uyğunluğun olub-olmadığını aydınlaşdırın. Öyrəndiyiniz yeni sözlərdən istifadə etməyi unutmayın.

b) Əhməd bugünkü gənclərə nümunə ola bilərmi? Öyrəndiyiniz yeni sözlərdən, əsərdən seçdiyiniz nümunələrdən istifadə edin.

Evdə iş

1. Nağılın ardını oxuyun.

2. Tanış olmayan sözlərin mənasını aydınlaşdırın.

Qiymətləndirmə meyarları
Aydınlaşdırma
Müəyyənləşdirmə
Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Nağılda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Nağılda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Nağılda tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Nağılda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Nağılda bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Nağılda bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Nağılda bədii təsvir və ifadə vasitələrindən müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Nağılda bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Nağılla bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Nağılla bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Nağılla bağlı fikirlərini yalnız bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Nağılla bağlı fikirlərini mətnədən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Dərzi şagirdi Əhməd (nağıl) – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Nağılda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Nağılda bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirədə, müsahibədə istifadə edir.

Dərsin gedişi. Nağılın ardını müstəqil (evdə) oxuyan şagirdlərin məzmunu hansı səviyyədə mənimsədiklərini (müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraziət etməsi məqsəduyğundur) fərqli yollarla aşkara çıxarmaq olar. Bunu müsahibənin aparılması, təqdimatların dinlənilib müzakirə edilməsi və s. şəkildə həyata keçirmək mümkündür. Həmin prosesdə əsərdəki yeni sözlərin, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin necə qavranıldığının aşkara çıxarılması, zəruri dəqiqləşdirmələrin aparılması diqqət mərkəzində saxlanmalıdır.

Müstəqil oxunmuş parçalarda mühüm ştrixlərə, təsvirlərə və s. şagirdlərin necə, hansı həssaslıqla yanaşdıqları da ön plana çəkilməli, sonrakı mərhələlər üçün vacib olanların aydınlaşdırılması zəruridir.

II dər

Məzmun üzrə iş

1. Evdə oxuduğunuz parçaları bir daha nəzərdən keçirin, sonra suallara parta yoldaşınızla birlikdə cavab hazırlayın.
2. Kiçik qruplarda fikir mübadiləsi aparıb cavabları təqdimatları əsaslandırın.

Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin

3. Səhmi dəftərinizə köçürün və əsərdəki hadisələrin ardıcılığını əks etdirin.

Şah Abbas və vəzir mahalda gözəmə çıxır, bir dərziyə qonaq olurlar.

4. Nağılın məzmununa uyğun hansı atalar sözlərini xatırladı bilərsiniz?
5. Öyrəndiyiniz bədii təsvir vasitələrini işlətməklə iki cümle yazın.
6. Aşağıdakı fikirlərdən hansı doğrudur?
 - A) Şah Abbasın məqsədi Əhmədin iradəli olub-olmadığını yoxlamaq idi.
 - B) Fıraq padşahının məqsədi Əhmədi zindandan xilas etmək idi.
 - C) Əhmədlə qohum olmağı Şah Abbas vəzirini məsləhət gördü.
 - D) Şahn hüznündə hər dəfə döyülən Əhmədin yarılarına zindandan məlim qoyur, onun qeyşən əsərlər.
 - E) Fıraq padşahının ilk tələbi alimlərin fərqləndirilməsi ilə əlaqədardır.
7. Fikirlərdən biri səhvdir. Onu müəyyən edin.
 - A) Əhvalat İsfahandaşın əsərində baş verir.
 - B) Əhməd qızları və oğlanları isti suyun köməyi ilə seçir.
 - C) Əhmədin ağılı, fərasəti olduğunu ilk başa düşən vəzir olur.
 - D) Əhməd ağılı, iradəli olduğu üçün Pəri Soltan onu yüksək qiymətləndirir.
 - E) Əhməd Fıraq padşahının İsfahana qoşun göndərəcəyini, onun niyyətini əvvəlcədən bilirdi.

Evde iş

Mövzülərdən birini seçib dərsliyinizdəki (səh. 163–165) “İnsa və esseni necə yazmalı?” mətnindəki tövsiyələrə əsaslanmaqla işləyin.

- a) “Nağılda xalqın hansı arzusu və istəkləri ifadə olunmuşdur?” mövzusunda inşayazın.
- b) “Nağıl mende hansı his və düşüncələr yaratdı?” mövzusunda esse yazın.

Dərslik səh. 23

ləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

Yeni sözlərdən istifadə etmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Nağılda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Nağılda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Nağılda tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Nağılda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Nağılda bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə	Nağılda bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar ver-	Nağılda bədii təsvir və ifadə vasitələrindən müəyyənləşdir-	Nağılda bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam

çətinlik çəkir.	məklə müəyyənləşdirir.	məklə bəzən çətinlik çəkir.	əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Nağılda yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməklə çətinlik çəkir.	Nağılda müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qisminə istifadə edir.	Nağılda müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Nağılda müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Dərzi şagirdi Əhməd (nağıl) – 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.	Nağılı janr baxımından hekayə ilə müqayisə edir.
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə səciyyələndirir.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərin təsir gücünün artmasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Nağılın mövzusunı, ideyasını şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
1.1.2. Heca vəznli şeirləri, süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.	Nağılın ideya məzmununu ifadəli oxu ilə çatdırır.
3.1.3. 1,5-2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır.	Mühakimə xarakterli inşa(essədə) ardıcılığı gözləməklə mövzunu dolğun əhatə edir.

Dərsin gedişi. Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatların dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsəduyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Müəllim aşağıdakı sual üzərində düşüncəni təklif edir: Dərzi şagirdi Əhmədin öz arzusuna çatması təsadüfidirmi?

Sualla bağlı müsahibə davam etdirilir, şagirdlər tədricən tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə yönəldilir.

Tədqiqat sualı: Əhmədin öz arzusuna çatmasının əsl səbəbi, sizcə, nədir?

Sualla əlaqədar mövqelərini açıqlayan şagirdlər fərqli fikirlər – fərziyyələr söyləyirlər. Fərziyyələr təkrara yol verilmədən lövhədə yazılır. Fərziyyələrin yoxlanılması üçün tədqiqatın aparılmasının zəruriliyi qeyd edilir.

Müəllim üçün məlumat. Hələ tədqiqat başlanmamış nəsr əsərlərinin təhlili

Təhlili üzrə iş

III dər

Əsərlə bağlı açıqlamalar

1. Mətni oxuyun. Tapşırıqları yerinə yetirərək ondakı fikirlərdən faydalanın.

Bu əsərdə nağıl janrına məxsus bir çox cəhətləri əksini tapıb. Məsələn, dilin şirliyi, ədi danışqda işləndirilən sözlərə geniş yer verilməsi, gözlənilməz hadisələrin bir-birini əvəz etməsi və s. diqqəti dərhal cəlb edir.

Bu deyilənlərlə, eləcə də nağıl janrının digər xüsusiyyətləri ilə bağlı müşahidələrinizi davam etdirin.

Araşdırın. Fikirlişin. Cavab verin

2. Əhmədin xüsusiyyətindəki, davranışındakı hansı cəhətlər onu nağıldakı digər obrazlardan fərqləndirir? Fikrinizi əsərdən nümunələr göstərməklə əsaslandırın. Gəldiyiniz nəticəni aşağıdakı cədvəldə əks etdirin.

Obrazın adı: Əhməd	
Əhmədin xarakteri və davranışı üçün mühüm olanlar hansılardır?	No üçün belə düşünürsünüz?

3. Əhməd sizə hansı nağıl qəhrəmanını xatırladır? Onların oxşar və fərqli xüsusiyyətlərini müəyyənə bilərsiniz. Nəticələrinizi Venn diaqramında əks etdirə bilərsiniz.

4. Şah Abbasla vəzir Allahverdi xana nağılı yaradıcılarının və özününtün münasibətini açıqlayın. Onların davranış və əməllərindəki fərqi əsərdən gətirdiyiniz nümunələr əsərdə müəyyən edin. Fikrinizi cədvəldə əks etdirməyiniz məqsəduyğundur.

Nağıl yaradıcılarının Şah Abbasla münasibəti	Nağıl yaradıcılarının vəzirə münasibəti	Sizin onlara münasibətiniz
--	---	----------------------------

5. Əsərdəki bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolu necə izah edərsiniz?

Bədii təsvir və ifadə vasitələrinin işləndiyi cümələ	Fikrin təsir gücünün artmasında onun rolu
--	---

6. Digər bir janrla (məsələn, hekayə ilə) müqayisə etməklə əsərin nağıl olduğunu əsaslandırın. İşləyən cədvəldə istifadə edin.

Hansı cəhətlərinə görə müqayisə edilir	Nağıl (nümunə göstərməklə izah edin)	Hekayə (nümunə göstərməklə izah edin)
--	--------------------------------------	---------------------------------------

Dərslik səh. 24

7. Sizcə, nağıldakı başlıca fikir – ideya nədir? Cədvəldəki fikirlərlə münasibət bildirin. Öz variantınızı təklif edin.

Əsərin ideyası hansıdır?	No üçün belə düşünürsünüz?
1. Təmsilçi, səbirli insan bütün çətinliklərə üstün gəlir.	
2. Adli peşə sahibli olan yoxsul Əhməd bökənlərə qarşı qayğılımı, əqli və fərasətına görə onlardan üstün tutulmuşdur.	
3. Xalq öz sevimli qəhrəmanını – Əhmədi Vətənin müdafiəçisi kimi yaratmışdır.	
4. Nağılda inadkarlıq və dörmümlük başlıca fikir kimi ön plana çıkmışdır.	

İfadəli oxuya hazırlaşın

- İfadəli oxu ilə bağlı bilik və bacarıqlarınızı 7-ci sinfdə daha da inkişaf etdirəcəksiniz. Bunun üçün ilk növbədə dərsliyinizdəki tövsiyələri diqqətlə oxuyub, tapşırıqları yerinə yetirməlisiniz. Həmçinin, bədii oxu ustalarının ifadəli dinləməyə vaxt ayırmaı sizə.
- İndi öyrədiyiniz əsərdən bir epizodu, məsələn, "Şah Abbas car çəkib bütün İsfahana işdən xəbərdar etmişdi" cümlesindən "Şah Abbas omr elədi" cümlesinə qədər olan parçanı iş vərəqlərinizə, yaxud dəftərinizə köçürün. Mətnin sağ kəməndə boş yer saxlayın. Sədiyiniz parçanı bir daha diqqətlə oxuyub başlıca fikri aydınlaşdırın. Oxun əsasında ifadəli vəzifəni – dinləyicilərə nəyi çatdıracağınızı müəyyənə bilərsiniz. Bir variant belə ola bilər: "Əhmədin maharəti, bacarığı barədə dinləyicilərə təsvir yaratmaq".
- Mətni cümələ-cümələ oxuyub əsərinizin aldığ cəhətləri (təəccüb, heyret və s.) qeyd edin.
- Dərsliyinizin əsasında verilmiş gərti işarələrə istifadə etməklə fəasillərin yerini, əsərinizdəki dəyişmələri (tonun yüksəlməsi, alçalməsi və s.), tələffüz fərqləndiriləcək sözləri (məntiqi vurğu qəbul edənləri) müəyyənə bilərsiniz. Nəticədə mətn aşağıdakı qəlibə (burada bir hissə verilib) düşəcək.

Şah Abbas car çəkib bütün İsfahana işdən xəbərdar etmişdi. Ona görə tanıdın İsfahana ohi da böyükdən kiçiyə meydana idi. Fərqlər bir qab ağı, bir torba ağı, bir bağ da yonca hazır eləyib meydana bir yerində qoyulmuşdu.	İfadəli vəzifəsi Əhmədin maharəti, bacarığı barədə dinləyicilərə təsvir yaratmaq.
	Nağılvari Təəccüb

Sədiyiniz parçanı evdə bu qayda ilə sona kimi işləyib oxusuna hazırlaşın.

Unutmayın! Aşağı siniflərdən "məvzu", "ideya" sözləri ilə tanışsınız. Əsərin mövzusunu, ideyasını müəyyənə bilərsiniz. İla bağlı tapşırıqları yerinə

Dərslik səh. 25

üzrə qazanılmış bilik və bacarıqların xatırladılması və tətbiqinə istiqamət verilməsi məqsəduyğundur.

– obrazların xarakterindəki başlıca cəhətlərin aşkara çıxarılması və münasibət bildirilməsi;

– obrazların davranış və əməllərindəki özünəməxsusluğun müəyyənəldirilməsi və qiymətləndirilməsi;

– obrazlara yazıçının münasibətinin aydınlaşdırılması, təhlildə nəzərə alınması;

– əsərin mövzusunun, ideyasının, onda qaldırılmış başlıca problemin aydınlaşdırılması, münasibət bildirilməsi;

– əsərin bədii təsir gücünü artıran vasitələrin təhlilə cəlb olunması;

Şagird tədqiqatının hansı formada təşkilindən asılı olmayaraq, yuxarıda göstərilənlərlə bağlı qazanılmış bilik və bacarıqların tətbiqinə ciddi diqqət yetirilməlidir.

Tədqiqatın aparılması. Bu, fərqli texnologiyaların, müxtəlif iş formalarının tətbiqi ilə həyata keçirilə bilər. Lakin bütün hallarda dərslikdəki "Araşdırın. Fikirlişin. Cavab verin" tapşırığına, "Əsərlə bağlı açıqlamalar" mətninə müraciət edilməsi vacibdir.

Tədqiqatın kiçik qruplarla aparılmasını planlaşdırın müəllim tapşırığı iş vərəqlərində əks etdirib, hər qrupa bir sual təqdim edir. Məqsəddən, sinfin səviyyəsindən, qrupun sayından, ayrılmış vaxtdan asılı olaraq müəllim tapşırığa yaradıcı yanaşa bilər. Bu zaman şagirdlərin təhlillə bağlı qazanmış olduqları bilik və bacarıqların səviyyəsi nəzərə alınmalıdır. Qruplarda vəzifə bölgüsünün aparılmasına diqqətlə yanaşılmalı, tapşırıqla əlaqədar yaranan suallara aydınlıq gətirilməlidir. Tədqiqatın aparılmasına ayrılan vaxt başa çatdıqdan sonra dərsin növbəti mərhələsinə keçirilir.

Məlumat mübadiləsi. Qruplar tapşırığın yerinə yetirilməsi prosesində əldə etdiyi nəticəni təqdim edir. Bu, hesabat

səciyyəli olmur, qruplar həmin mərhələdə bir-birlərini işinin məzmunu barədə aydın təsəvvür qazanmaq məqsədilə suallar da verir.

Tədqiqat prosesində toplanmış məlumatın mübadiləsi ümumi mənzərə barədə təsəvvür yaratmaqla bərabər, həm də nöqsanların olduğunu aşkara çıxarır. Bunun aradan qaldırılması növbəti mərhələdə həyata keçirilir.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili. Müəllim bu mərhələdə işi elə qurmalıdır ki, çatışmazlıqlar tədricən aradan qalxsın, qaranlıq qalmış məsələlərə aydınlıq gətirilsin. Müzakirənin səmərəli keçməsi üçün müəllimin əvvəlcədən suallar hazırlaması faydalıdır. O, pərakəndə fikirlərin sistemə salınmasını, qrup işlərinin uzlaşmasını, faktların arasında əlaqələrin yaranmasını, tədqiqat prosesində mənimsənilənlərin bir tam halına düşməsinə təşkil edərək tədqiqat sualına dolğun cavabın ərsəyə gəlməsini təmin etməlidir.

Müəllim bu məqamda şagirdlərin diskussiya aparmalarını, öz mülahizələrini sərbəst söyləmələrini, özlərini müzakirənin bərabərhüquqlu iştirakçısı kimi hiss etmələrini təmin etməli, onların əvəzinə danışmamalıdır.

Nəticə, ümumiləşdirmə. Müzakirə başa çatdıqdan sonra ümumiləşdirmənin aparılması, nəticənin çıxarılması həyata keçirilir. Müəllim yığcam yekun sözü ilə şagirdləri son nəticələrə istiqamətləndirə bilər: Nağılda təsvir olunan hadisələrin əsasında qəhrəmanın yuxu görməsi və yuxunun yozulması durur. Dərzi şagirdi Əhməd öz ağılı, fərasəti ilə çətin sınaqlardan üzüağ çıxır. Nağılda Əhmədin fiziki gücündən, pəhləvanlarla döyüşdə qəhrəmanlığından deyil, tapmaca-sualların cavabını ağılının gücü ilə tapmasından bəhs olunur. Bu, təsadüfi deyildir. Tapmaca-suallara şah, vəzir, vəkil, varlı tacir övladlarının deyil, sadə bir adamın – dərzi şagirdinin doğru cavab verməsində bir məna vardır.

Nəticənin əsasında belə bir fikir dayanmalıdır ki, nağıl adı bir insanın, dərzi şagirdinin öz zəkası, fərasəti, hazırcavablığı sayəsində məqsədinə çatmasının mümkünlüyünə xalqın inamını ifadə edir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Müqayisətmə
Səciyyələndirmə
Aydınlaşdırma
Şərhetmə və münasibətbildirmə
İfadəli oxuma
Mühakiməyürütmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Nağıl ilə hekayəni janr baxımından müqayisə etməkdə çətinlik çəkir.	Nağıl ilə hekayəni müəllimin və yoldaşlarının köməyi ilə janr baxımından müqayisə edir.	Nağıl ilə hekayəni janr baxımından müqayisədə bəzən səhvlərə yol verir.	Nağıl ilə hekayəni janr baxımından əhatəli müqayisə edir.
Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə və nağıl yaradıcılarının münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirməkdə çətinlik çəkir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla çətinliklə müqayisə edir, nağıl yaradıcılarının münasibətindəki bəzi cəhətlərə əsaslandırmaqla səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə, nağıl yaradıcılarının münasibətinə qismən əsaslanmaqla səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə, nağıl yaradıcılarının münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirir.

Nağılda bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Nağılda bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu suallar verməklə, müəllimin, yoldaşlarının köməyi ilə aydınlaşdırır.	Nağılda bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əsasən aydınlaşdırır.	Nağılda bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əhatəli aydınlaşdırır.
Nağılın ideyasını şərh etməkdə, münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Nağılın ideyasını müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Nağılın ideyasını şərh edir, qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Nağılın ideyasını əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
Nağılın ideya-məzmununu ifadəli oxu ilə çatdırmaqda çətinlik çəkir.	Nağılın ideya-məzmununu müəllimin köməyi ilə ifadəli oxuyur.	Nağılın ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxumaqda bəzən çətinlik çəkir.	Nağılın ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.
Mühakimə xarakterli inşa (esse) yazmaqda çətinlik çəkir.	Mühakimə xarakterli inşanı (esseni) müəllimin köməyi ilə yazır.	Mühakimə xarakterli inşada (essədə) qeyri-dəqiqliyə yol verir, mövzunu qismən əhatə edir.	Mühakimə xarakterli inşada (essədə) ardıcılığı gözəlməklə mövzunu dolğun əhatə edir.

İfadəli oxu ilə bağlı aşağı siniflərdə qazanılmış bilik və bacarıqlar dərslindəki **“İfadəli oxuya hazırlaşın”** mətninin başa düşülməsinə və tapşırığın az vaxtda yerinə yetirilməsinə imkan verir. Bir neçə ifanın dinlənilib müzakirə edilməsi faydalıdır.

Dərslərdəki “Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlıqlı tapşırıqlara şifahi cavabların verilməsi və onlara münasibət bildirilməsi vaxta qənaət baxımından məqsədəuyğundur.

Müəllim dərslərdəki ifadəli oxu ilə bağlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Durna teli (“Koroğlu” dastanından) – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Dastanda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.

2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini dastandan nümunələr göstərməklə şərh edir.
--	--

Dərsin gedişi. Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi şifahi cavabların dinlənilməsi və müzakirəsi ilə müəyyənləşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsəduyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Bu mərhələdə həyata keçirilən iş fərqli məzmununda ola bilər. Dərslikdəki suallar əsasında işin təşkili vaxta qənaət baxımından daha faydalıdır.

Suallar əsasında aparılan müsahibə tədqiqat sualının formalaşmasına imkan yaradır.

Tədqiqat sualı: Xalq qəhrəmanlarının sevilməsinə və unudulmamasına səbəb, sizcə, nədir?

Fərziyyələr dinlənilib qeyd olunur.

Tədqiqatın aparılması. İlk növbədə sinifdə oxunması nəzərdə tutulan ilk dörd parçanın məzmunu ilə tanışlıq həyata keçirilməlidir. Bu, oxunun müxtəlif forma və növlərinin tətbiqi ilə reallaşdırıla bilər. Dərslikdə **fasilələrlə oxudan** istifadə üzrə tövsiyələr verilmişdir. Bu oxunun qaydaları ilə aşağı siniflərdən tanış olan şagirdlərlə hər parçanın oxusundan sonra dərslikdəki sualların əsasında müsahibə aparılır. Müəllim suallara əlavələr edə bilər. Oxu və suallar əsasında müsahibə həmin parçaların məzmununun əhatəli öyrənilməsinə təmin etməlidir. Oxuya başlamazdan əvvəl şagirdlərin diqqəti dərslikdə mövzunun əvvəlindəki suallara cəlb edilir.

Məlumat mübadiləsi mərhələsində dastanın məzmunu ilə bağlı mənimşənilənlərin əlaqələndirilməsinə, təsəvvürün tamlığına səy göstərilir. Bu məzmununda aparılan iş dərsin **məlumatın müzakirəsi və təşkili** mərhələsində aparılan işlə qovuşur. Bu mərhələlərdə sadə, yoxsul zəhmət adamlarının, hakim təbəqə nümayəndələrinin Koroğluya, onun dəlilərinə münasibəti barədə ilkin təsəvvürün yaranmasına nail olunmalıdır. Aparılan iş yekunlaşdırıldıqdan (dastanın – qolun məzmunu bütövlükdə öyrənilmədiyindən dərsin **nəticə, ümumiləşdirmə** mərhələsinin tələbləri tam halda ikinci dərsdə reallaşdırılır) sonra şifahi təqdimatların hazırlanmasına vaxt ayrılır. Şifahi təqdimat üçün dərslikdə təklif olunmuş mövzular məzmunun daha dərindən qavranılması, obrazlı təfəkkürün inkişafı baxımından faydalıdır. Bir neçə təqdimatın dinlənilib müzakirə edilməsi vacibdir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

Şərhetmə

Yada salın
• Koroğlu barədə nə bilirsiniz? • Xalq qəhrəmanı kimlərə deyilir?

Dərslik səh. 27

Məzmun üzrə iş	I dərs
1. Əsərin ilk dörd parçasını sinifdə oxuyun. 2. Hər parçanın oxusundan sonra onunla bağlı suallara cavab verin. 3. Sualların üzərində düşünərək parta yoldaşınızla fikir mübadiləsi aparın. 4. Mövzulardan birini seçib şifahi təqdimat hazırlayın. a) Dastanda mənə ən çox həyəcanlandıran epizod hansı oldu? b) Çənilibeli necə təsəvvür edirsiniz?	Evdə iş 1. Dastanın ardını evdə oxuyun. 2. Tanış olmayan sözlərin mənasını aydınlaşdırın.

Dərslik səh. 38

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Dastanda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Dastanda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Dastanda tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Dastanda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Dastanla bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Dastanla bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Dastanla bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Dastanla bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Durna teli (“Koroğlu” dastanından) – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1 Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Dastanda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nəql edir.	Dastandan seçdiyi hissənin məzmununu hazırladığı plan əsasında yaradıcı danışır.
1.1.4. Bədii nümunələrin (dastan, hekayə, mənzum hekayə) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	Dastanın janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirədə, nəğıletmədə istifadə edir.

Dərsin gedişi. Əsərdən evdə oxunmuş hissənin məzmununun ilkin qavranılma səviyyəsi, tanış olmayan sözlərin necə mənimsənilməsi yığcam müsaibə ilə aşkara çıxarıla bilər.

Dastanın məzmununun öyrənilməsi üzrə iş davam etdirilir. Evdə müstəqil oxunmuş parçalar (5, 6, 7), müəllimin təklifi ilə bir daha nəzərdən keçirilir, suallar tərtib edilir. Bu suallar yalnız məzmunla bağlı deyil, şagirdlərin təəssüratını da əks etdirməlidir. Hazırlanmış sualların cütlük şəklində, yaxud kiçik qruplarda müzakirə edilməsinə imkan yaradılır. Bunun ardınca aparılan fikir mübadiləsində bütün sinfin iştirakı faydalıdır. Bu mərhələdə tanış olmayan sözlərin, eləcə də bədii təsvir və ifadə vasitələrinin necə qavranıldığına müəyyənəndirilməsi diqqət mərkəzində saxlanılır.

Sonrakı tapşırıq əsərin məzmununun daha dərinlən mənimsənilməsi, nitq inkişafı baxımından faydalıdır. Şagirdlər qoldan seçdikləri hissəyə ad verməklə məzmununu hazırladıqları plan əsasında yaradıcı nəgiletməyə hazırlaşır.

Çıxışların fəal dinlənilməsi, müzakirəyə imkan yaradılması ön plana çəkilməlidir.

Dərslikdəki “Bilik və bacarıqlarınız tətbiq edin” başlıqlı tapşırığın fərdi olaraq yerinə yetirilməsi məqsəduyğundur. Cavabların dinlənilməsi isə müzakirənin təşkili ilə həyata keçirilir.

Əsərin məzmununun öyrənilməsi üzrə iş yekun verilir, başqa sözlə, dərsin **nəticə, ümumiləşdirmə** mərhələsinin tələbləri həyata keçirilir. Səsləndirilmiş fikirlərin əlaqələndirilib, birləşdirilib ümumi ideya halında ifadə edilməsi fərziyyələrlə, tədqiqat sualı ilə müqayisə aparmağa imkan yaradır. Bu son işlərin səmərəli təşkili üçün müəllimin əvvəlcədən suallar hazırlaması faydalıdır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənəndirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Nəgiletmə

Müəyyənəndirmə

Yeni sözlərdən istifadə etmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Dastanda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Dastanda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Dastanda tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Dastanda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.

II dər

Məzmun üzrə iş

1. Evdə oxuduğunuz parçaları bir daha nəzərdən keçirin. Sizi düşündürən sualları parta yoldaşınızla, ya da kiçik qruplarda müzakirə edin.
2. Əsərdən seçdiyiniz hissəyə ad verib məzmununu hazırladığınız plan əsasında yaradıcı nəgil edin.

Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin

3. Sxemi dəftərinizə köçürün və əsərdəki hadisələrin ardıcılığını əks etdirin.

Koroğlu aşiq paltarı geyinib Aslan paşanın məclisinə yollanır.

4. Əsərin dastan janrında olduğunu təsdiq edən iki cəhət yazın.

“Durna tel” dastandır, çünki...

5. Əsərdən seçdiyiniz iki cümləyə epitet və bənzətmə artırın:

Əsərdən seçilmiş cümlələr	Epitet və bənzətmə artırıldıqdan sonra
1.	
2.	

6. Əsərdəki hansı epizodu hadisələrin ən yüksək inkişaf mərhələsi hesab etmək olar? Nə üçün?

Evdə iş

Mövzulardan birini seçib işləyin. Tövsiyələrdən (səh. 163-165) faydalanın.

1. “Azərbaycanın xalq qəhrəmanları” mövzusunda işləyin.
2. “Əsərdəki hansı epizodları oxumaq mənim üçün daha maraqlı idi?” mövzusunda esse yazın.

Dərslik səh. 38

Dastandan bitkin hissə seçir, plan tərtib etməkdə, yaradıcı nağıletmədə çətinlik çəkir.	Dastandan bitkin hissə seçir, planı müəllimin köməyi ilə tərtib edir, yaradıcı nağıletmədə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Dastandan bitkin hissə seçir, plan tərtib edir, yaradıcı nağıletmədə bəzən çətinlik çəkir.	Dastandan bitkin, səciyyəvi hissə seçir, plan tərtib edir, yaradıcı nağıletməni dəqiqliklə yerinə yetirir.
Dastan janrına məxsus xüsusiyyətləri müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Dastan janrına məxsus xüsusiyyətləri suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Dastan janrına məxsus bəzi xüsusiyyətləri müəyyənləşdirir.	Dastan janrına məxsus xüsusiyyətləri əhatəli müəyyənləşdirir.
Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qisminə istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Durna teli (“Koroğlu” dastanından) – 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.	Nağılla müqayisə əsasında dastanın janr xüsusiyyətlərini aydınlaşdırır.
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Obrazları müqayisə etməklə ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərin təsir gücünün artmasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzunu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Dastanın ideyasını şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.

Dərsin gedişi. Ev tapşırığının (yazı işlərinin) yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatların dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədə uyğundur.

Təhlil üzrə dərsin bir variantı aşağıda ki məzmununda ola bilər.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Şagirdlərin diqqəti bir daha “Düşünün” başlıqlı suala – “Koroğlunun əsrlər boyu xalqın yaddaşında yaşamasına səbəb, sizcə, nədir?” cəlb edilir. Sual əsasında aparılan müsahibə tədricən tədqiqat sualının formalaşmasına imkan yaradır.

Tədqiqat sualı: “Dastanda xalqın öz sevimli qəhrəmanına – Koroğluya böyük məhəbbəti ifadə edilmişdir” fikrini doğru saymaq olarmı?

Fərziyyələr dinlənilərək qeydlər aparılır.

Tədqiqatın aparılması. Tədqiqatın hansı formada aparılmasından asılı olmayaraq dərslikdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığına və “Əsrlə bağlı açıqlamalar” mətninə müraciət edilməsi vacibdir.

Tədqiqatın kiçik qruplarda aparılmasına üstünlük verən müəllim “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığındakı sualların hərəsini bir iş vərəqində əks etdirərək qruplara təqdim edir. Müəllim suallara yaradıcı yanaşa bilər.

Tədqiqat başlanmazdan əvvəl “Əsrlə bağlı açıqlamalar” mətninin fərdi oxusunun təşkili həyata keçirilir. Müəllim əlavə nümunələr göstərməklə “mübaligə”, “litota” anlayışları barədə aydın təsəvvürün yaranmasına nail olur. Ehtiyac yaranan hallarda yönləndirici suallarla şagirdlərə istiqamət verən müəllim onların müvafiq cədvəllərdən, sxemlərdən istifadə etmələrinə də nəzarət edir.

Məlumat mübadiləsi mərhələsində müəllim təqdimatların fəal dinlənilməsinə, qrupların bir-birinin işinin məmunu ilə ətraflı tanış olmasına səy göstərir.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili mərhələsində birtərəfli, yanlış mülhiyələrin aradan qaldırılmasına, ayrı-ayrı suallara verilmiş cavabların əlaqələndirilməsinə xüsusi diqqət yetirilir. Müəllim suallar vasitəsilə cavabların hamısını ümumi məcraya yönəltməlidir. Bu, tədqiqat sualının aydınlaşdırılması baxımından faydalıdır.

Nəticə, ümumiləşdirmə mərhələlərində həmin məqama qədər deyilənləri birləşdirir.

III dərs

Təfərrüatlı iş
Əsrlə bağlı açıqlamalar

1. Mətni oxuyun. Tapşırıqları yerinə yetirərək ondakı fikirlərdən faydalanın.

Dastan, bilirsiniz ki, gəfahi xalq ədəbiyyatının irihəcmli janrlarındandır. “Dastan” sözü dilimizdə bir neçə mənada işlənir: əhvalat, hədisə, tarix və s. Nəzərə nəzmin (peşinin) bir-birini əvəzləməsi dastanın mühüm xüsusiyyətlərindən hesab olunur. Dastanlarda bədii ifadə vasitələrindən mübaligə və litota daha çox işlənir. Bədii əsərdə müəyyən əyşə, hədisə, hisə-həyəcənə həddindən artıq böyüdülmüş, gicgəldilmiş şəkildə təsviri mübaligə adlanır. Digər bir ifadə vasitəsi – litota isə, əksinə, müəyyən əyşənin, hədisənin əhəmiyyətini azaltmaq, qıltmaq məqsədilə işləyir. Mübaligə və litota, digər ifadə vasitələri kimi, əsərin təsir gücünü artırır, ona bədii gözəllik verir.

Məsələn, “Bütün günü od alayan günəş batmaqda idi” cümlesində havanın gün ortasında çox isti olması mübaligə şəkildə nəzərə çatdırılmışdır. “Qəşqun böyüklü qorxusundan cücəyə dönmüştü” cümlesində isə sərkərdənin gücsüzlüyü, təpəşidilməsi litotanın köməyi ilə daha təsirli ifadə olunmuşdur.

“Koroğlu” dastanı ilə bağlı qəl sözlünü də eşidəcəksiniz. Qəl dastanın bitkin, müstəqil hissəsidir və hər bir qəldə ayrıca əhvalat, hədisə təsvir edilir.

“Durna tel” qəldə dastan janrına məxsus cəhətləri də əksini necə tapdıqna, Koroğluya və dəllərinə müxtəlif təbəqədən olan adamların necə münasibət bəslədiklərinə diqqət yetirin.

Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin

2. Koroğlunun xalq qəhrəmanı sayılmasına səbəb nədir? Ona fərqli təbəqəyə mənsub insanların münasibətini aydınlaşdırmaqda suala cavab verin. Cədvəldən istifadə edin.

Nö	Müxtəlif təbəqələrin nümayəndələri	Onların Koroğluya münasibəti
1.		
...	...	...

3. Koroğlu ilə Güzərgü Mustafaya bəyən oxşar və fərqli cəhətləri hansılardır? Müqayisə cədvəlindən, yaxud Venn diagramından istifadə edin.

4. Bədii təsvir və ifadə vasitələrinin işlənməsi dastanda hansı dəyişikliyin yaranmasına səbəb olmuşdur? Sizə məlum olan müvafiq cədvəldən istifadə edin.

5. “Durna tel” qəldə gəfahi xalq ədəbiyyatının hansı əlamətləri var? Onun nəğmə oxşar və fərqli cəhətlərini müəyyənə bilərsiniz. Venn diagramından, yaxud müqayisə cədvəlindən istifadə edin.

6. “Durna tel” qəldə başlıca fikir – ideya, sizcə, nədir?

Dərslik səh. 39

Təfərrüatlı iş
Təfərrüatlı iş
Əsrlə bağlı açıqlamalar

8. Aşağıdakı parçalarda işləmiş bədii ifadə vasitələrinin növünü, fikrin təsir gücünün artmasındakı rolunu müəyyənə bilərsiniz.

Əsərdən parçalar	Bədii ifadə vasitələrinin növü	Fikrin təsir gücünün artmasındakı rolu
1. Koroğlu qazanı qəldi qabağına. Qəzə, neçə qazan boşaldı, bilmiyəm, bəxdi ki, day döyüb... Yağı alırı ilə bəğləmni eşiş durdu ayağa, gəldi pəşaların məclisinə”.		
2. “Ağrının giddətindən polang əla bağrdı ki, dağ-dağ yerindən oynadı. Bütün heyvanlar gətirməyə yer axtardı. Səsi ovçu Mürəd də eşitdi. Yerini müəyyənəldirib cəld ora yollandı. Yerdə qvrılan polang yumruğa dönmüdü. Ovcuya heç gözümlün ucuya da baxmadı”.		

Evde iş

Birini seçib işləyin.

- Bədii ifadə vasitələrinin işləndiyi cümələrlə yazın.
- Bədii əsərlərdən mübaligə və litotaya aid nümunələr seçin.

Dərslik səh. 40

rən

başlıca fikrin, ümumi ideyanın müəyyənləşdirilməsi diqqət mərkəzində saxlanılır. Əvvəlki mərhələdə olduğu kimi, bu mərhələdə də şagirdlərin müstəqilliyinə önəm verilir. Çıxarılmış nəticələrin fərziyyələrlə, tədqiqat sualı ilə müqayisə edilməsində də şagirdlərin fəallığına diqqət yetirilir.

Dərslərdəki “Təbiiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlıqlı tapşırığın fərdi olaraq yerinə yetirilməsi üçün vaxt ayrılır. Səciyyəvi cavabların bütün sinifdə müzakirə edilməsi faydalıdır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Müqayisəetmə

Aydınlaşdırma

Şərhetmə

Münasibətbildirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Dastanla nağılı janr baxımından müqayisə etməkdə çətinlik çəkir.	Dastanla nağılı müəllimin və yoldaşlarının köməyi ilə janr baxımından müqayisə edir.	Dastanla nağılı janr baxımından müqayisədə bəzən səhvlərə yol verir.	Dastanla nağılı janr baxımından əhatəli müqayisə edir.
Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməkdə çətinlik çəkir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müəllimin köməyi ilə müqayisə edir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla qismən müqayisə edir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla əhatəli müqayisə edir.
Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu suallar verməklə, müəllim və yoldaşlarının köməyi ilə aydınlaşdırır.	Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əsasən aydınlaşdırır.	Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əhatəli aydınlaşdırır.
Dastanın ideyasını şərh etməkdə, münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Dastanın ideyasını müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Dastanın ideyasını şərh edir, bəzən qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Dastanın ideyasını əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.

Müəllim dərslərdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mühakimə xarakterli inşa (esse) – 2 saat

Birinci saat: “Yurdumuzun təbiəti” mövzusunda mühakimə xarakterli inşa (esseyə) hazırlıq

Standartlar	Təlim nəticələri
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət bildirir.
3.1.1. Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir.	Müxtəlif mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirib istifadə edir.

Dərsin gedişi. Fəallaşdırma. Buna müəllimin ədəbiyyat kabinetində saxladığı inşa (esse) müsabiqəsi qaliblərinin yazılarına baxış və rəy mübadiləsinin aparılması ilə nail olmaq mümkündür. Bu iş motivasiyaya zəmin yaradır.

Motivasiya. Şagirdlərə sualla müraciət edilir: Sizcə, mühakimə xarakterli inşa, essədə daha çox nəyə diqqət yetirmək lazımdır?

Sualla bağlı rəy mübadiləsi, müzakirə aparılır.

Tədqiqat sualı: Mühakimə xarakterli inşa, esse, sizcə, necə yazılır?

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənilir, lövhədə qeyd edilir.

Müəllim üçün məlumat. Şagirdlərə xatırladılır ki, inşa, esse fərqli mövzularda olur; bu yazılar sərbəst mövzularda, eləcə də, bədii əsərlər üzrə müəyyənləşdirilmiş mövzular üzrə icra edilir. Ədəbi mövzular üzrə yerinə yetirilən yazılarda diqqətlə oxunmuş və təhlil edilmiş əsər və ya ondan bir parça üzrə şagirdin düşüncələri, əsərə münasibəti əks olunur. Şagird əsərin ideya-məzmunundan çıxış edərək mühakimə və rəy xarakterli mətn hazırlayır. İnşa, esse ilə bağlı işlər, əsas etibarilə, əsərin təhlili üzrə dərslərdə görülsə də, konkret mövzularda inşa, esse yazılmasına hazırlıq dərslərinin keçilməsi də faydalıdır.

Mühakimə xarakterli inşa, essədə şagirdin mövzu ilə bağlı müşahidə və təəssüratları əsas yer tutur. Şagirdlərə izah edilir ki, belə inşa və essələrdə mövzu ilə bağlı onların fikir, mülahizə, mövqeləri əksini tapmalıdır. Onlar problemlə bağlı mühakimə yürütməli, müstəqil fikir və düşüncələrinə yer verməlidirlər.

Müəllim elə inşa, esse mövzuları müəyyənləşdirməlidir ki, şagirdlərin həyat təcrübəsinə, real həyatda müşahidə etdiklərinə, şəxsi təəssüratlarına uyğun olsun. Müşahidə və təəssüratların əks etdirildiyi inşa, esse müxtəlif mövzularda ola bilər. “Kəndimizin baharı” (payız, qışı və s.), “Yurdumuza bahar gəlir”, “Novruz bayramında,” “Kitabxanada” və s. inşa (essədə) mühakimə və təhkiyənin qovuşması təbiidir.

Şagirdlərin ədəbiyyat dərslərində bədii əsərlərin öyrənilməsi zamanı mənimsədiyi biliklər şəxsi təəssürat və müşahidələrlə dərinləşdirilməlidir. Bu məqsədlə əsərdəki təbiət mənzərələri, əşya təsviri, bədii portret və s. üzrə ardıcıl, sistemli iş aparılmalı, məktəblilərin müşahidə və təəssüratları əsərin ideya-məzmununun dərinlən qavranılmasına kömək etməlidir.

Mühakimə xarakterli yazı işləri şagirdləri gördüklərinə, eşitdiklərinə diqqətli olmağa, ətraf aləmi dərinlən qavramağa, bəzən böyük əhəmiyyət kəsb edən kiçik detallara nəzər salmağa, bütün bunlara fərqli münasibət bildirməyə səvq edir.

Tədqiqatın aparılması mərhələsində müəllim mühakimə xarakterli inşa (esse) üçün səciyyəvi cəhətlərin müəyyənləşdirilməsi üzrə iş təşkil edir.

Şagirdlərin nəzərinə çatdırılır ki, inşa (esse) mövzusunun düzgün dərk edilməsi, yaxın mövzulardan fərqlərinin üzə çıxarılması, hər birində qarşıya qoyulan məqsədin özünəməxsusluğunun aydınlaşdırılması zəruridir.

Dərsdə şagirdlərə inşa da öz əksini tapacaq başlıca fikrin (ideyanın) müəyyənləşdirilməsi bacarığının aşılması üzrə ilkin iş aparılır. Bu məqsədlə şagirdlərə izah edilir ki, hər bir yazı işində qarşıya müəyyən məqsəd qoyulur, bütün yazılanlar bu məqsədə çatmaq niyyəti izləyir. Bəzən elə mövzular təklif olunur ki, orada əsas fikir, məqsəd aydın görünür. Elə mövzular da var ki, fərqli məqsədlərin qoyulmasına imkan verir. Bu zaman hər şagird öz yazısı üçün başlıca fikrin nə olacağını müəyyənləşdirməli olur.

Bununla əlaqədar cütlüklərə belə bir suallarla müraciət edilir:

– “Yurdumuzun təbiəti” mövzusunda inşa da, essədə hansı mühakimələr, düşüncələr əks oluna bilər?

– Belə inşa, esse təsvir xarakterli yazılardan nə ilə fərqlənir?

– Mühakimə xarakterli inşa, essədə başlıca fikir nə ola bilər?

– Mühakimə xarakterli inşa essədən nə ilə fərqlənir?

Cütlüklərin cavabları dinlənilir və müzakirə olunur.

Mövzu, başlıca fikir (ideya) müəyyənləşdirildikdən sonra, şagirdlərə ətraf aləmi müşahidə etmək, görmək, eşitmək, təhlil etmək bacarığı aşılması üzrə iş aparılır. Bu məqsədlə yurdumuzun təbiətinə həsr olunmuş filmə bir fraqmentə, rəsm əsərinə və s. baxış, çıxarılmış nəticənin müzakirəsi həyata keçirilə bilər. Dərs hazırlıq dövründə bu məqsədlə təbiətə ekskursiya da məqsədəuyğundur.

Şagirdlərə mövzu ilə bağlı müşahidə və mühakimələrin istiqaməti təxmini təqdim olunur: İlin müxtəlif fəsilələrində yurdumuzun təbiətində hansı dəyişikliklər baş verir? Müxtəlif fəsilələrdə meşədə (parkda) gəzəndə hansı hissləri keçirirsiniz? Azərbaycanın ayrı-ayrı bölgələrinin təbiəti bir-birindən nə ilə fərqlənir? Yurdumuzun təbiəti barədə düşünərkən sizdə hansı fikirlər yaranır?

Diqqət yetirilməsi zəruri olan məsələlərdən biri də inşa və essenin fərqlərinin şagirdlərə aydınlaşdırılmasıdır. Esse sərbəst mövzuda yazılmış inşalara oxşasa da, aralarında fərqlər də mövcuddur. Ənənəvi inşalardan fərqli olaraq, essədə müəllifin (şagirdin) fərdi düşüncələri, mühakimələri daha qabarıq əks olunur və quruluşunda sərbəstliyə geniş yer verilir. Bu baxımdan təbiət mövzusunda essenin mövzusu da müstəqil düşüncə, mühakiməyə zəmin yaratmalıdır. Məsələn, təbiətlə bağlı essenin mövzusunun “Yurdumuzun təbiətini necə qorumalı?” olması daha məqsədəuyğundur. Essədə hadisələr, əhvalatlar deyil, müstəqil fikir, düşüncə, mühakimə, müəllifin mövqeyi daha qabarıq ifadə olunur. Belə yazılarda müqayisələrə, fikrin obrazlı ifadəsinə, məcazlara xüsusi diqqət yetirilir.

Sonrakı mərhələdə plan tərtibi bacarığının aşılması üçün iş aparılır. Əvvəlki siniflərdə bu sahədə yiyələndikləri bacarıqlar şagirdlərə xatırladılır. Yeni tələblər nəzərə alınaraq, şagirdlərə konkret mövzu üzrə giriş və nəticə hissələrinin yazılışına aid nümunələr göstərilir. Əsas hissədə hər yeni fikrin

abzasdan yazılmasının vacibliyi qeyd olunur. Əsas hissədə başlıca fikrin irəli sürülməsi və fikirlərin əsaslandırılması diqqət mərkəzində dayanmalıdır. Suallara hər şagird müstəqil cavab verir.

Müzakirə zamanı söylənilən fikirlər nəticələrin çıxarılması üçün əsas olur. Dərsin əvvəlində şagirdlərin söylədiyi fərziyyələrlə çıxarılan nəticələr tutuşdurulur, ümumiləşdirmə aparılır.

Müzakirənin və yazı işinin hansı formada təşkilindən asılı olmayaraq şagirdlərin fərdi qiymətləndirilməsi həyata keçirilə bilər. Bu, dərsdə reallaşdırılmış məzmun standartlarına müvafiq olaraq müəyyənləşdirilən meyarlar əsasında həyata keçirilir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Münasibətbildirmə

Əlaqələndirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.
Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməkdə, yazısında istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-dəqiqliklə həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-ardıcılıqla həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməyi, yazısında istifadəni ardıcıl həyata keçirir.

Müəllim ev tapşırığı kimi təbiətlə bağlı müşahidələrin aparılmasının zəruriliyini şagirdlərə xatırladır.

Mühakimə xarakterli inşa (esse) – 2 saat

İkinci saat: “Yurdumuzun təbiəti” mövzusunda mühakimə xarakterli insanın (essenin) yazılması

Standartlar	Təlim nəticələri
3.1.1. Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir.	Müxtəlif mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirib istifadə edir.
3.1.2. Bədii nümunələrdəki başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
3.1.3. 1,5–2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır.	Mühakimə xarakterli inşa (esse) yazır, mövqeyini əsaslandırır.

Dərsin gedişi

Motivasiya. Yığcam müsahibə aparılaraq şagirdlərin inşa (esse) ilə bağlı suallarına aydınlıq gətirilir, mühakimə xarakterli inşa (esse) yazının öyrədici xarakter daşdığı bildirilir. Şagirdlərin diqqətinə bir daha çatdırılır ki, mühakimə xarakterli inşa, essedən fərqli olaraq, təhkiyə elementləri də olur. Bu, özünü şagirdin müəyyən hadisəni, əhvalatı xatırlaması, nümunə gətirməsi və s. şəkildə büruzə verir. İnşada, essədə şagirdin mövzuya öz baxışı, fərqli münasibəti olmalı, bunlarla bağlı fikir və düşüncələri əsaslandırılmalıdır.

“Yurdumuzun təbiəti” mövzusu şagirdi təbiət mənzərələrinin onda yaratdığı ovqatdan, fikir və düşüncələrdən söz açmağa sövq edir.

İnşada (essedə) diqqət yetirilməli məsələlər şagirdlərə bir daha xatırladılır:

- mövzunun aydın dərk edilməsi və şərh;
- yazı işində əks etdiriləcək mühakimələrin ifadə tərzinin dəqiq müəyyənləşdirilməsi;
- faktlardan, sitatlardan düzgün istifadə;
- fikirlərdə, mülahizələrdə ardıcılıq, müstəqillik, onların əsaslandırılması;
- mövzunun əhatə edilməsi;
- toplanmış materiallardakı mühakimələrin təkrar edilməməsi;
- dil, üslub səhvlərinə yol verilməməsi.

İnsanın yazılması mərhələsində müəllim dərsin öyrədici xarakterini nəzərə alıb, çətinlik çəkən şagirdlərə fərdi yanaşır, onların fəaliyyətini tövsiyələrlə istiqamətləndirir.

Dərsin sonunda şagirdlər inşa (esse) yazılırları qiymətləndirmə və müzakirə üçün təhvil verirlər.

Müəllim üçün məlumat. İnşa (esse) yazının öyrədici xarakter daşdığı nəzərə alınaraq, şagirdlərə özlərinin yazı işlərini qiymətləndirmək (özünü-qiyətləndirmə) bacarığı aşılması diqqət mərkəzində saxlanılır. Bu zaman aşağıdakı məsələlərə fikir vermək məqsədəuyğundur:

- İnşa (esse) mövzuya uyğundurmu?
- Mühakimələr inandırıcı, dolğundurmu?

- İnşa (essenin) hissələri (giriş, əsas hissə, nəticə) arasında əlaqə gözlənilibmi?
- Hansı əlavə və düzəlişlərin aparılması zəruridir?

Şagirdlərin öz yazılarının üslubunu təkmilləşdirmələri üzrə işə vaxt ayrılır. Hər cümlə, ifadə diqqətlə oxunur, uğursuz cümlələr dəyişdirilir, düzəliş aparılır.

Şagirdin inşa (esse) yazını özünün qiymətləndirməsi çox əhəmiyyətlidir. Müəllimin qeydləri əsasında öz yazısını təkmilləşdirən şagird inşa (essedə) diqqətli olmağı, səhvlərə yol verməməyi öyrənir. Adətən, şagird inşalarında (essələrində) aşağıdakı səhvlərə yol verilir:

- mövzudan kənara çıxılması;
- müşahidə və təəssüratların qənaətləndirici olmaması;
- söylənilən fikirlərin bəsitliyi;
- inşanın (essenin) hissələri arasında nisbətə pozulması;
- Üslub səhvləri(söz və ifadələrin yerində işlədilməməsi və s.).

Müzakirə zamanı səsləndirilən fikirlər nəticələrin çıxarılması üçün əsas olur. Dərsin əvvəlində söylənməmiş fərziyyələrlə çıxarılan nəticələr tutuşdurulur, ümumiləşdirmə aparılır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Əlaqələndirmə

Müəyyənləşdirmə

Münasibətbildirmə

Mühakiməyürütmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməkdə, yazısında istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-dəqiqliklə həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-ardıcılıqla həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməyi, yazısında istifadəni ardıcıl həyata keçirir.
Başlıca problemi müəyyənləşdirməkdə, əsaslandırılmış münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Başlıca problemi müəyyənləşdirməyə, əsaslandırılmış münasibət bildirməyə müəllimin köməyi ilə nail olur.	Başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirməkdə bəzən qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Başlıca problemi müəyyənləşdirməyi, əsaslandırılmış münasibət bildirməyi ardıcıl, əhatəli həyata keçirir.
Mühakimə xarakterli inşa (esse) yazmaqda çətinlik çəkir.	Mühakimə xarakterli inşanı (essenin) müəllimin köməyi ilə yazır.	Mühakimə xarakterli inşa (essedə) qeyri-dəqiqliyə yol verir, mövzunu qismən əhatə edir.	Mühakimə xarakterli inşa (essedə) ardıcılığını gözləməklə mövzunu dolğun əhatə edir.

Şagirdlərə inşa yazıdakı fikirlərini dostları, valideynləri ilə bölüşmək, onların da rəyini öyrənmək tapşırığı verilir.

Tətbiq və ümumiləşdirmə
“Xəzinəqaya əfsanəsi” – 1 saat

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Əfsanədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Əfsanədə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
1.1.4. Bədii nümunələrin (dastan, hekayə, mənzum hekayə) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	Əfsanənin janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.
1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.	Əfsanədən seçdiyi hissənin məzmununu hazırladığı plan əsasında yığcam danışır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əfsanənin mövzusunı, ideyasını, onda diqqətə çatdırılan başlıca problemi şərh edir, münasibət bildirir.
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Əfsanədəki baş qəhrəmanı digər obrazla müqayisə etməklə səciyyələndirir.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərin təsir gücünün artmasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.

Müəllim üçün məlumat. Tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərinin əsas məqsədi bölmə üzrə mövzuların tədrisi zamanı əldə edilən bilik və bacarıqların sistemləşdirilməsi və möhkəmləndirilməsidir. Belə dərslər biliklərin dərinləşdirilməsində, bacarıqların inkişafında mühüm rol oynayır. Müəllim bu dərslə qədər bölmə üzrə hansı mövzularda şagirdlərin çətinlik çəkdiklərini, nisbətən zəif reallaşdırılmış standartları müəyyənləşdirmiş olur. Məhz buna görə də tətbiq və ümumiləşdirmə dərsləri həmin çatışmazlıqların aradan qaldırılması istiqamətində qurulmalıdır.

Dərslərdə mühüm anlayışlar təkrar edilməli, standartların reallaşma səviyyəsini yüksəltmək məqsədilə müxtəlif tapşırıqlar verilməlidir. Tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərinin bir məqsədi də kiçik summativ qiymətləndirməyə hazırlıqdır. Buna görə də tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərində formativ qiymətləndirmə aparılır.

Dərsin gedişi. Bu dərsdə ev tapşırığına iki yanaşma mümkündür. Birincisi, onun yerinə yetirilməsi səviyyəsinin müəyyənləşdirilməsi növbəti dərsdə reallaşdırılır. İkincisi, ona az vaxt sərf edilir – bir neçə nümunə dinlənilib, münasibət bildirilməklə kifayətlənilir.

Müəllim üçün məlumat. *Artıq qeyd olunduğu kimi, tətbiq və ümumiləşdirmə dərsi bölmə üzrə reallaşdırılmış məzmun standartlarının yeni şəraitdə, müstəqil oxunmuş təlim materialı əsasında həyata keçirilməsinə imkan yaradır. Bu dərsdə maksimum müstəqil olan şagirdlərin təlim prosesində aparıcı subyekt olması təmin edilir.*

İstər məzmun, istərsə də təhlil üzrə işin az vaxt ərzində həyata keçirilməsi üçün müəllimin əvvəlcədən müəyyən hazırlıq işləri aparması vacibdir. Bu hazırlıq işlərinin məzmunu dərsin necə təşkil edilməsindən asılıdır. “Xəzinə-qaya əfsanəsi” üzrə dərs üçün aşağıdakı hazırlıq işinin təşkili məqbul sayılmışdır. Müəllim ilk növbədə üç nəfərdən ibarət işçi qrupu yaradır və təlimatlandırır (qrup dərsdə işlərin ardıcıl yerinə yetirilməsinə, iş formalarının seçilməsinə və s. nəzarət məqsədilə yaradılır). Dərsin başlanğıcında işçi qrupunun üzvlərindən biri şagirdlərə əfsanə janrı barədə bildiklərini xatırlatmağı təklif edir. Yer adları, qalalar, abidələr və s. bağlı əfsanələrin yarandığını qeyd edən şagirdlərə tədqiqat sualı ilə bağlı fikirlərini bildirmək təklif olunur.

Tədqiqat sualı: “Şifahi xalq ədəbiyyatının digər janrlarında olduğu kimi, əfsanədə xeyirlə şərin mübarizəsinə geniş yer verilir” fikrini doğru saymaq olarmı?

Səsləndirilən fikirlər – fərziyyələr işçi qrupunun üzvləri tərəfindən lövhədə qeyd edilir.

İşçi qrupunun təklifi ilə əfsanəni bir daha nəzərdən keçirən şagirdlərə dərslikdəki tapşırığı icra etmək üçün vaxt ayrılır.

1. Fərdi səssiz oxumaqla əsərin məzmununu yada salın.

2. Müəyyənləşdirdiyiniz bədii təsvir və ifadə vasitələrini müvafiq cədvəldə qeyd edin.

3. Əsəri hissələrə ayırın, bu zaman hansı cəhətləri əsas götürdüyünüzü izah edin.

4. Hissələrin birinə ad verib, məzmununa aid plan tərtib edin.

5. Həmin hissənin məzmununu hazırladığınız plan əsasında seçdiyiniz formada (ya yığcam, ya da digər formaların birində) danışmağa hazırlaşın. Nağıletməyə hazırlaşarkən dinləyicilərin diqqətini hansı cəhətlərə yönəltmək istədiyinizi, başlıca niyyətinizi aydınlaşdırın.

Sualların icrası üçün iş formasını şagirdlərin özləri müəyyənləşdirirlər. Hər bir şagirdin fəaliyyəti müəllim tərəfindən diqqətlə müşahidə olunur. İşin icrasına ayrılmış vaxt başa çatdıqdan sonra təqdimatlar dinlənilir, fikir mübadiləsi və müzakirə aparılır. Nəticənin çıxarılması, fərziyyələrlə, tədqiqat sualı ilə müqayisə edilməsi diskussiya şəraitində həyata keçirilir. İşçi qrupu müəllimin təlimatı üzrə bu prosesin idarə olunmasında iştirak edir. Müəllim zərurət yaranan hallarda suallardan istifadə etməklə işçi qrupunun və şagirdlərin fəaliyyətinə istiqamət verir.

Əsərin təhlili üzrə iş tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsi ilə başlanır. İşçi qrupunun bir üzvü şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrində xalqın arzu və istəyinin ifadə olunduğunu xatırladır. Şagirdlər tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə cəlb edilir.

Tədqiqat sualı. “Xəzinəqaya əfsanəsi”ndə xalqımızın hansı arzusu, istəyi öz əksini tapıb?

Müəllimin təklifi ilə kiçik qruplar (işçi qrupunun üzvləri də daxil olmaqla) yaradılır. Qruplar dərslərdəki tapşırıqlar üzrə işə başlayır:

Bu mərhələdə müəllimin diqqət yetirməli olduğu başlıca məsələ hər qrup üçün nəzərdə tutulmuş tövsiyənin oxunması və başa düşülməsidir. Bu, qrupların təqdimatı prosesində də diqqət mərkəzində saxlanılır.

Müəllim üçün məlumat. *Tapşırıqlarla bağlı diqqətə çatdırılan tövsiyələri bütün şagirdlərin oxuması və mənimsəməsi sonrakı təlim fəaliyyəti üçün də vacibdir. Tövsiyələrdə əksini tapmış məsələlərin bir qismi şagirdlərə tanış olsa da, yeni fikirlər də vardır.*

Dərsin sonrakı mərhələləri (məlumat mübadiləsi, məlumatın müzakirəsi) işçi qrupunun fəallığı şəraitində təşkil olunur. Müəllim əksər hallarda istiqamətləndirici suallarla işə qoşulur.

Sinifdən xaric oxu dərsi: Xalq yaradıcılığı öyrədir –1 saat

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.	Əfsanə və dastanla müqayisə etməklə nağılın janr xüsusiyyətlərini aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunun, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əsərin mövzusunun, ideyasını diqqətlə çatdırılan başlıca problemi şərh edir, münasibət bildirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini əsərdən nümunələr gətirməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətçilik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Sinifdən xaric oxu dərsi şagirdlərin “Şifahi xalq ədəbiyyatından seçmələr” bölməsi üzrə müstəqil oxuduqları əsərlər (“Tacir və tutuquşu” əfsanəsi, “Yoxsul qocaynan vəzir”, “Xeyrxah odunçu” nağılları) üzrə keçilir. Əvvəlcədən hazırlıq işlərinin aparılmasını tələb edən sinifdən xaric oxu dərsinin özünəməxsusluğu müstəqil oxunmuş əsərlərlə sinifdə öyrənilənlərin mövzu, problem, ideya və s. baxımından əlaqələrin açılmasında təzahür edir.

Sinifdən xaric oxu dərsinə hazırlıq dövründə kiçik qruplara bütün əsərləri oxumaq və aşağıdakı tapşırıqları yerinə yetirmək tövsiyə olunur.

Birinci qrup. *“Xeyrxah odunçu” nağılında daha mühüm hesab etdiyiniz hissəni müəyyənləşdirib məzmununu yaradıcı nağıl etməyə hazırlaşmaq.*

Qrup üzvlərinə izah edilir ki, tapşırığı yerinə yetirmək üçün nağıl diqqətlə oxunmalı, hansı hissənin (hadisənin) daha mühüm olduğu müzakirə əsasında müəyyənləşdirilməlidir. Qrupun hər bir üzvü seçilmiş hissənin məzmununu maraqlı, cəlbədicə şəkildə nağıl etməyi bacarmalıdır.

Seçilmiş hissənin (hadisənin, təsvirin) mühüm olduğu təqdimat zamanı əsaslandırılmalıdır.

İkinci qrup. *“Tacir və tutuquşu” əfsanəsi üzrə illüstrasiyalar çəkmək.*

Qrup üzvlərinə tapşırıqla bağlı tövsiyələr verilir. İzah edilir ki, əsərin mətni ilə əlaqədar olan və bu mətnin izahına kömək edən şəkil (illüstrasiya) çəkmək üçün əsər diqqətlə oxunmalı, onun ideya-məzmununu açmağa kömək edən səciyyəvi səhnələrə üstünlük verilməlidir.

Üçüncü qrup. *“Yoxsul qocaynan vəzir” nağılında daha maraqlı hesab edilən bir epizodun səhnələşdirilməsi.*

Bu tapşırıq da, ilk növbədə, əsərin diqqətlə oxunmasını, onun məzmununun aydın təəvvür edilməsini tələb edir. Qrup üzvlərinə izah edilir ki, əsərdəki səciyyəvi epizod üzrə səhnələşdirmə əsərin bütövlükdə öyrənilməsinə maraq oyatmalıdır.

Dərsin gedişi

Dərsin əvvəlində hər üç qrupun təqdimatı dinlənir. Təqdimatlar üzrə fikir mübadiləsi və müzakirə tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə də imkan yaradır.

Tədqiqat sualı. Ədəbiyyat dərslərində şifahi xalq ədəbiyyatından öyrənilmiş əsərlərlə müstəqil oxunmuş folklor nümunələri arasında mövzu-problem baxımından hansı oxşar cəhətlər var?

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənir və lövhədə qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması. Yaradılmış kiçik qruplara aşağıdakı tapşırığın əks olunduğu iş vərəqləri təqdim olunur:

1. Müstəqil oxuduğumuz nağıllarda (“Yoxsul qocaynan vəzir”, “Xeyirxah oduncu”) xeyirlə şərin qarşılaşması – mübarizəsi öz əksini necə tapmışdır?
2. Müstəqil oxudunuz əfsanə və nağıllarla sinifdə öyrəndiyiniz nümunələrin (dastan) oxşar və fərqli cəhətlərini (mövzu, problem və s. baxımından) aydınlaşdırın.
3. “Tacir və tutuquşu” əsərinin əfsanə janrında olduğunu necə əsaslandırarsınız?
4. Nağıl janr baxımından əfsanə və dastandan hansı cəhətlərinə görə fərqlənir?

Qrupların işini müşahidə edən müəllim, ehtiyac yaranan hallarda (müvafiq cədvəllərin seçilməsi və s.) istiqamətləndirici suallardan istifadə etməklə bu və ya digər qrupa kömək edir.

Məlumat mübadiləsi və müzakirəsi mərhələsində təqdimatlar dinlənir, fikir mübadiləsi və müzakirə aparılır.

Nəticənin çıxarılması, ümumiləşdirmənin aparılması mərhələsində şagirdlərin fəallığı təmin edilir. Nəticələrin fərziyyələrlə müqayisə edilməsinə diqqət yetirilir.

Sinifdən xaric oxu dərslərində formativ qiymətləndirmə təlim nəticələrinə müvafiq meyarlar əsasında aparılır.

BİRİNCİ BÖLMƏ ÜZRƏ KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə
“Arıların qəzəbi” nağılı üzrə
aparıla bilər.

Arıların qəzəbi (nağıl)

Biri var idi, biri yox idi, bir fil var idi. Bu fil hələ balacalıqdan çox dəcəl idi. Hər dəfə bir heyvanla dava-dalaş edərdi. Günlərin birində fil meşədə xortumunu bir ağaca dolayıb o tərəf - bu tərəfə silkələyirdi. Ağac az qalırdı kötüyündən qopsun. Demə, bu kötüyün dibində bal arıların yuvaları varmış. Fil ağacı tərptədikcə arıların yuvaları dağılırdı. Odur ki, arılar dedilər:

– Fil qardaş, səndən xahiş edirik ki, yuvalarımızı dağıtmayasan.

Fil dedi:

– Mən yuva-muva bilmirəm, kefim gəlib oynayıram.

Arılar dedilər:

– Ay fil qardaş, biz sənə demirik ki, oynama, get bir az o biri ağacın dibində oyn.

Fil dedi:

– Mən heç yerə gedəsi deyiləm, bir bunların boy-buxunlarına bax, bapbalaca boyları var, gör mənə nə deyirlər.

Arılar dedilər:

– Fil qardaş, əgər sən bizim yuvalarımızı dağıtsan, biz də səni sancıb öldürərik.

Fil dedi:

– Gəlin, nə kefiniz istəyir eləyin, sizdən qorxan yoxdur.

Arılar yuvalarına qayıdıb böyükləri ilə məsləhətləşdilər. Belə qərara gəldilər ki, axırıncı dəfə bir də fildən xahiş etsinlər, əgər razı olmasa, onu sancıb öldürsünlər. Bu dəfə də arılar filə çox nəsihət elədilər, fil onların sözünə baxmadı. Odur ki, bütün arılar hücum çəkərək filin başına, gözüne, qulaqlarına, burnuna, ağzına, bədəninə yapışb onu sancdılar. Bir dəqiqənin içində filin bədənini şişib dama döndü. Ağrıdan qışqırtısı aləmi götürdü, başladı qaçmağa. Fil qaçdıqca arılar da onu sancırdılar.

Fil o qədər qaçdı ki, axırda təqətdən düşüb yerə yıxıldı.

Arılar onu dövrəyə alıb dedilər:

– Fil qardaş, çox tərslik eləyib bizə meydan oxuyurdun, indi de görək halın necədir?

Fil utandığından başını qaldırmadı.

Arılar dedilər:

– Fil qardaş, sən öz gücünə arxalanıb bizi əzirdin. Özündən zəifləri əzənlərin axırı bax belə olar.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ ÜÇÜN TÖVSIYƏ OLUNAN SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Nağılı hissələrə ayırın, hər hissəyə ad verin.

2. Hansı fikri filə aid etmək olmaz?

- A) Özünə çox güvənir. B) Etdiyi əməlin nəticəsini düşünür.
C) Özündən zəifləri saymır. D) Öz hərəkətindən utanır.

3. Filin xasiyyətiündəki mənfi cəhətlər hansı məqamlarda üzə çıxır?

4. Arıların davranış və əməllərinə necə münasibət bəsləyirsiniz? Fikrinizi əsaslandırın.

5. Cümlədə hansı bədii ifadə vasitəsi işlənilib?

Bir dəqiqənin içində filin bədənı şişib dama döndü.

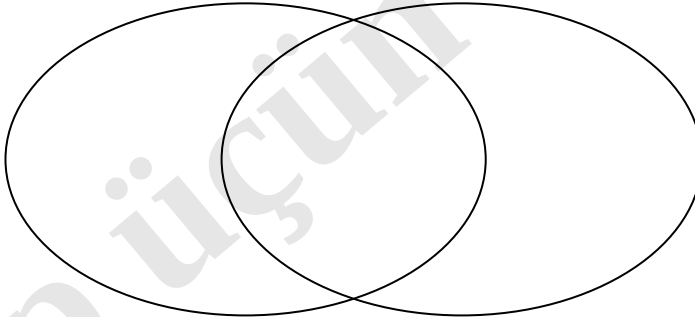
- A) Bədii sual B) Təkrir C) Mübaligə D) Litota

6. Aşağıdakı cümlənin ifadəli oxusunda səsdə hansı çalar duyulmalıdır?

– Gəlin, nə kefiniz istəyir eləyin, sizdən qorxan yoxdur.

- A) saymazlıq B) kədər C) təəccüb D) sevinc

7. Nağılla dastanın hansı oxşar və fərqli cəhətləri var? Venn diaqramından istifadə edin.

8. Əsərdə qaldırılan başlıca problem, sizcə, hansıdır?

A) Heyvanların biri-birinə münasibəti	B) Arıların igidliyi
C) Xeyirlə şərin mübarizəsi	D) Filin qorxaqlığı

9. Əsərdəki başlıca fikir, sizcə, nədir?

10. Nağıl məndə hansı düşüncələr yaratdı? Yığcam esse yazın.

2.

VƏTƏN SEVGİSİ, QƏHRƏMANLIQ SƏHİFƏLƏRİ

Mövzu: Səməd Vurğun. Azərbaycan – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini şeirdən nümunələr göstərməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin gedişi

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Bu mərhələdəki işi fərqli variantlarda təşkil etmək mümkündür. Onlardan biri dərslikdəki suallardan istifadə ola bilər.

Yada salın

- Vətənimizə həsr olunmuş hansı əsərləri xatırlayırsınız?
- Vətən mövzusunda yazılmış əsərlərdə, başlıca olaraq, hansı məsələlər əksini tapır?

Dərslik səh. 48

Həmin suallar əsasında aparılan müsahibə tədqiqat sualının formalaşması ilə tamamlanır.

Tədqiqat sualı: Vətənlə bağlı əsərlərdə daha çox hansı hiss və düşüncələr öz əksini tapır?

Fərziyyələr dinlənilir və qeyd olunur.

Tədqiqatın aparılması. Bədii oxu ustasının ifasında (müəllimin nümunəvi ifadəli oxusu ilə də əvəz oluna bilər) şeirin bir neçə bəndinin dinlənilməsi faydalıdır. Bu, sinifdə əsərin ideya-məzmununa uyğun ovqatın yaranmasına səbəb olur.

Şagirdlərin diqqəti dərslərdəki tapşırığa cəlb olunur.

Şeirin ilk səkkiz bəndinin oxusu həyata keçirilir. Bu, fərdi səssiz oxu, ayrı-ayrı şagirdlərin ucadan oxusunun dinlənilməsi və s. şəkildə təşkil oluna bilər. Oxu tamamlandıqdan sonra tanış olmayan sözlərin, eləcə də bədii təsvir və ifadə vasitələrinin müəyyənləşdirilməsinə vaxt ayrılır. Fərdi səssiz oxu tətbiq edilərsə, bu iş oxu prosesində də reallaşdırıla bilər. Bədii təsvir və ifadə vasitələrinin hansı növə (epitet, təşbeh, bədii sual və s.) olduğunu da şagirdlərin qeyd etmələri vacibdir.

Sonra şagirdlər dörd qrupda birləşib (hər qrup iki bənd üzərində işləməklə) fikirlərini ikihissəli gündəlikdə yazırlar.

Şagirdlərə xatırladılır ki, gündəliyin birinci sütununda ("Əsərdə diqqətimizi daha çox cəlb edənlər") müstəqil aydınlaşdırma bilmədikləri suallar, misraların, bəndlərin onlarda yaratdığı təəsürat və s. qeyd oluna bilər. Unudulmalıdır ki, ikihissəli gündəliyin tətbiqi əsərin məzmununun əhəmiyyətli dərəcədə qavranılmasını təmin etməlidir.

Məlumat mübadiləsi. Qrupların təqdimatları əsasında fikir mübadiləsi aparılır.

Bütün qruplar bir-birini öz işlərinin məzmunu ilə tanış edir. Bu mərhələdə tanış olmayan sözlərin, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin hansı səviyyədə qavranıldığının üzərinə qayıtmaq faydalıdır.

Bu mərhələnin səmərəli keçməsi üçün qrupların bir-birlərinə suallar verməsinə nail olunmalıdır.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili. Məlumatların əlaqələndirilməsi, bir tam halına salınması diqqət mərkəzində saxlanılır. Müəllim əvvəlcədən hazırladığı suallardan istifadə etməklə müzakirənin səmərəli, diskussiya səciyyəli olmasını təmin etməlidir.

Əsərin məzmunu bütövlükdə mənimsənilmədiyindən dərslərin "nəticə, ümumiləşdirmə" mərhələsinin tələbləri bütünlüklə həyata keçirilmir, görülmüş işlərə yekun vurulmaqla kifayətlənilir. Ardınca şifahi nitqin inkişafı üzrə nəzərdə tutulmuş işə ayrılan vaxt elan edilir, şagirdlərin diqqəti mövzulara cəlb olunur.

Hər iki mövzu şeirin məzmunu ilə bağlı qazanılmış məlumatın zənginləşməsində əhəmiyyətli rol oynayır. Bir neçə təqdimatın dinlənilib müzakirə edilməsi bu baxımdan faydalıdır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

I dərş

Məzmun üzrə iş

1. Əsərin ilk səkkiz bəndinin oxusundan (bunu fərdi səssiz oxu, səsli oxunun dinlənilməsi və s. şəkildə yerinə yetirə bilərsiniz) sonra dörd qrupa bölünün. Hər qrup iki bənd üzərində işləməklə fikirlərinizi ikihissəli gündəlikdə yazın. Bunun üçün aşağıdakı cədvəldən istifadə edin.

Əsərdə diqqətimizi daha çox cəlb edənlər	Bunun səbəbi
...	...

2. Gəldiyiniz nəticələri müzakirə edin.

3. Mövzulardan birini seçib şifahi təqdimat hazırlayın.

a) "Şeirdəki hansı söz və ifadələr Vətənimizin təbiəti barədəki təsəvvürümü zənginləşdirdi?" Öyrəndiyiniz yeni sözlərdən istifadə edin.

b) Şeirin iki bəndini nəsrə çevirin, məzmununu yığcam danışın. Həmin bəndləri seçməyinizin səbəbini izah edin.

Evdə iş

1. Şeirin ardını evdə oxuyun.

2. Tanış olmayan sözlərin mənasını aydınlaşdırın.

Dərslük səh. 49

Müəyyənləşdirmə
Yeni sözlərdən istifadə etmə
Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Şeirlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Səməd Vurğun. Azərbaycan – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirədə, müsahibədə istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikrini şeirdən nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin gedişi. Evdə müstəqil oxunmuş bəndləri bir daha nəzərdən keçirən şagirdlər müəllimin təklifi ilə fikirlərini fərdi olaraq ikihissəli gündəlikdə yazırlar. Şagirdlərin kiçik qruplarda birləşib fikir mübadiləsi aparmalarını təşkil edən müəllim bunun üçün vaxt ayırır. Bunun ardınca qrupların təqdimatı əsasında müzakirə aparılır. Müzakirədə, həmçinin mənası tanış olmayan sözlərin, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin necə qavranıldığı aşkara çıxarılır.

Dərslikdəki “Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin” tapşırığının yerinə yetirilməsinə vaxt ayrılır.

Tapşırıqların fərdi olaraq yerinə yetirilməsi məqsəduyğundur. Bu, şagirdlərin hər birinin bilik və bacarığı barədə təsəvvürün qazanılması baxımından faydalıdır.

Tapşırıqların yerinə yetirilməsi prosesini diqqətlə izləyən müəllim şagirdlərin işinin məzmunu barədə təsəvvür əldə edir. Müəllimin bu prosesdə müşahidə etdiklərini qısaca yazması – qeydlər götürməsi faydalıdır.

Ayrı-ayrı şagirdlərin cavabının dinlənilməsində fikir mübadiləsinə, diskussiya səciyyəli müzakirənin keçirilməsinə şərait yaradılır. Çoxlu şagirdin dinlənilməsi yox, bir neçə cavabın əhatəli müzakirəsi daha faydalı olar.

Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin

3. Şeir məzmununa aid ən azı üç sual yazın.
4. Vətənlə bağlı bir neçə atalar sözü xatırladın. Şeir məzmunu ilə əsaslanan məqamları izah edin.
5. Vətənimizin tarixi ilə bağlı şeirdəki fikirləri təsdiq edən misallar söyləyin.
6. Şeir bir bəndindəki həm qafiye sözləri müəyyənləşdirib sxemdə yazın.

Həm qafiye sözlər

Evdə iş

7. “Əsər Vətənimizi mənə necə tanıtdı?” mövzusunda inşa yazın. Təvsiyələrdən (səh.163–165) faydalanın.

Dərslik səh. 50

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

İstifadəetmə

Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin az qisminədən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Şeirlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini yalnız bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Səməd Vurğun. Azərbaycan – 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərin təsir gücünün artmasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Şeirin ideyasını şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.

2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.
3.1.1. Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir.	Müxtəlif mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirib istifadə edir.

Dərsin gedişi. Ev tapşırığının hansı səviyyədə yerinə yetirilməsi təqdimatların (inşa nümunələrinin) dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarına müraciət etməsi vacibdir.

Təhlilə həsr olunmuş dərsi müxtəlif variantlarda təşkil etmək mümkündür. Onlardan biri aşağıdakı məzmununda ola bilər.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. “Azərbaycan” şeirinə yazılmış mahnıdan bir parça səsləndirilir. Şeir haqda tanınmış alim və yazıçıların fikirləri proyektor vasitəsilə (bu, mümkün deyilsə, yazılmış şəkildə) nümayiş etdirilir. Müəllimin istiqamətləndirici sualları əsasında şeirin geniş yayılması, ona marağın güclü olması fikri formalaşır. Bu, tədricən tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə imkan yaradır.

Tədqiqat sualı: “Azərbaycan” şeirinin maraqla oxunmasına və sevilməsinə səbəb, sizcə, nədir?

Fərziyyələr dinlənilir, təkrara yol verilmədən qeydlər aparılır.

Müəllim üçün məlumat. *Təhlilə başlamazdan əvvəl müəyyən hazırlıq işlərinin aparılması faydalıdır. Başqa sözlə, lirik şeirlərin təhlili ilə əlaqədar qazanılmış bilik və bacarıqların yada salınması və tətbiqinə istiqamət verilməsi vacibdir. Şagirdlər artıq özlərinə məlum olan aşağıdakı qaydaları istiqamətləndirici sualların əsasında xatırladırlar və onlara əməl etməyin əhəmiyyətini qeyd edirlər:*

– Şeirin yaratdığı təəssüratın, hiss və düşüncənin açıqlanması;

– müəllifin şeirdə diqqəti cəlb etmək istədiyi başlıca problemin müəyyənləşdirilməsi;

– əsərin bədii təsir gücünü artıran vasitələrin (bədii təsvir vasitələrinin və s.) rolunun aydınlaşdırılması.

Tədqiqatın aparılması. Tədqiqat sualının aydınlaşdırılması fərqli variantlarda (metodlar, iş formaları və növlərinin seçilməsi baxımından) həyata keçirilə bilər. Bütün hallarda dərsləkdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” başlıqla tapşırıqdan istifadə, “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə müraciət edilməsi məqsəduyğundur.

Tədqiqatın kiçik qruplarda aparılmasını planlaşdıran müəllim “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığındakı suallar əsasında iş vərəqləri hazırlayır. Qarşıya qoyduğu məqsəddən, qrupun sayından və s. asılı olaraq müəllim suallara yaradıcı yanaşa bilər. Suallarda müəyyən dəyişikliyin aparılması, onlara əlavələr edilməsi və s. mümkündür.

III dərs	
Təhlil üzrə iş	
Əsərlə bağlı açıqlamalar	
1. Mətni oxuyun və növbəti tapşırıqları yerinə yetirərək ondakı fikirlərdən faydalanın.	
Yurdumuza həsr olunmuş əsərlərin içərisində S.Vurğunun “Azərbaycan” şeirinin xüsusi yeri var. Dillər əzbəri olan, xalq mahnısına qeyrilən bu şeirin məzmunu onun maraqla oxunmasına, sevilməsinə səbəb olmuşdur. Onun sevilməsinin bir mühüm səbəbi ustalıqla yazılmasıdır. Hər misra, hər bənd oxucunun gözləri qarşısında gözəl bir mənzərə canlandırır. Dilin şirin və axıcı olması ilə ilk misralardan oxucunu valeh edir. Şeirin bədii gözəlliyini artıran vasitələr çoxdur. Onların aydınlaşdırılması tapşırıqların yerinə yetirilməsi üçün əhəmiyyətlidir.	
Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin	
2. Şeir doğma yurdumuza həsr olunmuş digər əsərlərdən hansı cəhətlərinə görə fərqlənir? Cədvəldə qeydlər aparmaqla onu tanıdığınızı digər əsərlə müqayisə edin.	
Hansı cəhətlərə görə müqayisə olunurlar?	Əsərlərin adı
	“Azərbaycan”
3. Bədii təsvir və ifadə vasitələrinin əsərə gətirdiyi gözəlliyi necə izah edərsiniz?	
Bədii təsvir və ifadə vasitələrinə aid nümunələr	Əsərin bədii gözəlliyinin – təsir gücünün artmasında onların rolu

Dərslək səh. 50

Tapşırığın icrasına ayrılan vaxtı elan edən müəllim dərslərdəki “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətnindən, eləcə də əlavə mənbələrdən istifadənin məqsədə uyğun olduğunu xatırladır.

Qrupların işini diqqətlə müşahidə edən müəllim, ehtiyac yarandığı məqamlarda, istiqamətləndirici suallarla kömək göstərir.

Tapşırığın birinci sualında “Azərbaycan” şeirinin digər bir əsərlə müqayisəsi tələb olunur. Müəllim Ə. Cavadın “Azərbaycan! Azərbaycan!” şeirinin, yaxud sinifdən xaric oxu materiallarından bir nümunənin seçilməsini təklif edə bilər.

VII sinif şagirdləri xalq şairi S.Vurğun haqqında məlumatlı olurlar. 3-cü sual (“Müəllif haqqındakı təsəvvürümə şeir nələr əlavə etdi? Fikrinizi nümunələrlə əsaslandırın) üzərində işləyən qrupa, aşağı siniflərdə öyrəndiklərini, müxtəlif mənbələrdən mənimsədiklərini xatırlamaları üçün istiqamət vermək faydalı olar.

İşin icrasına ayrılan vaxt başa çatdıqdan sonra dərsin növbəti mərhələsinə keçilir.

Məlumat mübadiləsi. Qrupların təqdimatları dinlənir. Çıxış edənlərə sualların verilməsi təmin olunur. Bu mərhələdə qruplar bir-birinin işinin məzmunu ilə ətraflı tanış olur. Əldə edilmiş məlumatların əlaqələndirilməsi, sistemə salınması dərsin növbəti mərhələsində həyata keçirilir.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili. Müzakirənin səmərəli keçməsi üçün sərbəst diskussiya şəraitinin yaradılması vacibdir. Hər bir şagird sual vermək, onu düşündürən məsələ barədə danışmaq imkanına malik olmalıdır. Qruplara bir-birinin cavabına yerinə düşən əlavələr etmək üçün şərait yaradılmalıdır.

Müzakirənin səmərəli keçməsi üçün müəllimin əvvəlcədən suallar hazırlaması məqsədə uyğundur.

Nəticə, ümumiləşdirmə. Bu mərhələdə şagirdlərin maksimum fəallığına, müstəqilliyinə çalışmaq lazımdır. Müəllim yığcam yekun sözündə şagirdləri “Azərbaycan” şeirinə xalqımızın maraq və məhəbbətini açıqlamağa, çıxardıqları nəticələri faktlarla əsaslandırmağa istiqamətləndirməlidir.

Şagirdlərin irəli sürmüş olduqları fərziyyələrlə nəticələrin müqayisəsinə diqqət yetirilir.

Tətbiq, Müzakirə, Yaradıcı İş

6. “Vətənimiz musiqidə, rəssamlıqda və kinoda” mövzusunda müzakirə aparın.

Dərslük səh. 51

lıqda və kinoda”) “Azərbaycan” şeirinin birinci dərslər saatında şagirdlərin diqqətinə çatdırılmalı, müəyyən hazırlıq işləri aparılmalıdır. Şagirdlərin marağı nəzərə alınaraq qrupların yaradılması, hər üç sahə (musiqi, rəssamlıq, kino) üzrə məlumatların toplanması işi həyata keçirilməlidir. Bu, müzakirənin səmərəli keçməsinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. Müzakirəni fərqli formalarda təşkil etmək olar. Bütün hallarda şagirdlərin hamısının fəallığına səy göstərmək lazımdır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədə uyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Şərhetmə, münasibətbildirmə

Nümayişetdirmə

Əlaqələndirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu suallar verməklə, müəllimin, yoldaşlarının köməyi ilə aydınlaşdırır.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əsasən aydınlaşdırır.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əhatəli aydınlaşdırır.
Şeirin ideyasını şərh etməkdə, münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Şeirin ideyasını müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Şeirin ideyasını şərh edir, qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Şeirin ideyasını əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.
Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməkdə, yazısında istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-dəqiqliklə həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-ardıcılıqla həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməyi, yazısında istifadəni ardıcıl həyata keçirir.

Evdə iş

Şeirin ilk üç bəndinin ifadəli oxusuna hazırlaşın.

– Əvvəlcə ifaçılıq vəzifəsini – dinləyicilərə nə çatdıracağınızı aydınlaşdırın.

– Sonra hər bəndin oxusunda səsinizin aldığı çalarları dəftərinizdə (şeirin mətninin kənarında) yazın.

– Fasilələrin yerini, səsin ucalığını, sürətini və s. müəyyənləşdirib nümunədə olduğu kimi şərti işarələrlə göstərin.

Evde iş.

İfadəli oxuya hazırlaşın

- Şeirin ilk üç bəndinin oxusuna hazırlaşın.
- Əvvəlcə ifaçılıq vəzifəsini – dinləyicilərə nə çatdıracağınızı aydınlaşdırın.
- Sonra hər bəndin oxusunda səsinizin aldığı çalarları dəftərinizdə (şeirin mətninin kənarında) yazın.
- Fasilələrin yerini, səsin ucalığını, sürətini və s. müəyyənləşdirib nümunədə olduğu kimi şərti işarələrlə göstərin.

Nümunə

Könüm keçir | Qarabağdan, |
 Gah bu dağdan, | gah o dağdan, |
 Axşamüstü | qoy uzaqdan |
 Havalansın | Xanın səsi, |
 Qarabağın | şikəstəsi. ||

İfaçıq vəzifəsi
 Şeirin fərh hissəsinin
 dinləyicilərə çatdırılması
 Fərqlə

Dərslik səh. 51

Mövzu: Mehdi Hüseyn “Odlu qılınc” – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.	Hekayədən seçdiyi hissənin məzmununu hazırladığı plan əsasında yığcam nağıl edir.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Hekayədə bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirələrdə, müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr gətirməklə şərh edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi fərqli yollarla (təqdimatların müzakirəsi, yığcam sorğu və s.) müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Yada salın
• Qəhrəmanlıq mövzusunda oxuduğunuz hansı əsərlərin adını çəkə bilərsiniz? • Qəhrəman kimə deyilir? Qəhrəmanlar hər zaman yaranə bilərmi?

Dərslik səh. 52

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Şagirdlərin yeni mövzunun qavranılmasına sövq edilməsi, idrak fəallığının yaradılması fərqli vasitələrdən istifadə ilə həyata keçirilə bilər. Bunun üçün dərslikdəki suallardan da istifadə faydalıdır.

Müəllim üçün məlumat. *Motivasiyanın yaradılmasının bir variantı aşağıdakı məzmununda ola bilər. Qəhrəmanlıq mövzusunda mahnıdan bir parça səsləndirilir.*

Məzmun üzrə iş	I dər						
1. Əsərin birinci və ikinci parçasını oxuyun (bunu fərdi səsiz oxu, səli oxunun dinlənilməsi və s. şəkildə yerinə yetirə bilərsiniz). 2. Oxuduğunuz parçalarla bağlı suallara parta yoldaşınızla birlikdə cavab hazırlayın. Cavablarınızda öyrəndiyiniz yeni sözlərdən istifadə edin. 3. Kiçik qruplarda birləşib aşağıdakı tapşırığı yerinə yetirin.	<table border="1"> <tr> <th colspan="2">Əsərdə işlənmiş bədii təsvir vasitələri</th></tr> <tr> <th>Epitetin işləndiyi cümlələr</th><th>Təşbehin işləndiyi cümlələr</th></tr> <tr> <td> </td><td> </td></tr> </table>	Əsərdə işlənmiş bədii təsvir vasitələri		Epitetin işləndiyi cümlələr	Təşbehin işləndiyi cümlələr		
Əsərdə işlənmiş bədii təsvir vasitələri							
Epitetin işləndiyi cümlələr	Təşbehin işləndiyi cümlələr						
4. Oxuduğunuz mətni hissələrə ayıraraq, birinə ad verin. Məzmununu hazırladığınız plan əsasında yığcam nağıl edin.							
Evdə iş 1. Hekayənin ardını oxuyun. 2. Tanış olmayan sözlərin mənasını aydınlaşdırın.							

Dərslik səh. 57

Fərziyyələr dinlənilir və ümumiləşdirilərək lövhədə qeyd olunur.

Tədqiqatın aparılması. Bu, sinifdə mətndən birinci və ikinci parçanın oxunması ilə başlanır. Müəllim qarşısına qoyduğu məqsəddən, şagirdlərin maraq və bələdlik səviyyəsindən çıxış edərək oxunun növünü – fərdi səssiz oxu, səsli oxunun dinlənilməsi və s. müəyyənləşdirir. Məsələn, fasilələrlə oxunu tətbiq etməyi planlaşdıran müəllim sinifdə oxunacaq parçanı və fasilə ediləcək məqamları əvvəlcədən müəyyənləşdirməlidir.

Şagirdlərin şifahi nitqinin dinlənilməsi baxımından səsli oxunun üzərində dayanmaq olar. Əsərdən birinci və ikinci parçaların oxunacağı, oxu zamanı dərslərdəki tapşırıqların yerinə yetirilməsinin zəruriliyi şagirdlərin diqqətinə çatdırılır.

Mətnin kənarındakı suallara cavab hazırlanması cütlük şəklində yerinə yetirilir.

Cütlük şəklində işləyən şagirdlər kiçik qruplarda birləşib, hazırladıqları cavabı müzakirə edirlər.

Məlumat mübadiləsi və müzakirəsi zamanı kiçik qrupların qazanılmış biliklər üzrə təqdimatları dinlənilir, müzakirə aparılır. Müəllim bu mərhələdə hər qrupun gəldiyi nəticəni şərh etməsinə, əsaslandırmasına, şagirdlərin sual verməyə həvəsləndirilməsinə, məsələyə münasibətdə fərqli yanaşmaların üzə çıxarılmasına diqqət yetirməlidir. Kiçik qruplar işlərini davam etdirərək əsərdə işlənmiş bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirir, cədvəldə qeyd edirlər. İşin nəticəsi təqdimatlar əsasında müzakirə edilir. Hekayədən oxunmuş parçalardan müəyyənləşdirilmiş hissəyə ad verilməsinə, məzmununun hazırlanmış plan əsasında yığcam nağıl edilməsinə vaxt ayrılır. Bu nağıletmənin tələblərinə necə əməl olunduğuna diqqət yetirilir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəddə uyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Plan tərtib etmə, nağıletmə

Yeni sözlərdən istifadə etmə

Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Hekayədən bitkin hissə seçir, plan tərtib etməkdə, yığcam nağıletmədə çətinlik çəkir.	Hekayədən bitkin hissə seçir, planı müəllimin köməyi ilə tərtib edir, yığcam nağıletmədə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Hekayədən bitkin hissə seçir, plan tərtib edir, yığcam nağıletmədə bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədən bitkin, səciyyəvi hissə seçir, plan tərtib edir, yığcam nağıletməni dəqiqliklə yerinə yetirir.
Hekayədən bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayədən bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Hekayədən bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədən bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.

Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qisminədən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Mehdi Hüseyn “Odlu qılınc” – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Mətndə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.4. Bədii nümunələrin (dastan, hekayə, mənzum hekayə) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	Hekayənin janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Hekayədə bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin gedişi. Hekayənin evdə müstəqil oxunmuş parçalarının (3-cü, 4-cü) məzmununun və tanış olmayan sözlərin mənasının necə qavranıldığı yığcam müsahibə ilə aydınlaşdırıla bilər.

Birinci dərsdə aparılmış tədqiqatın davamı olaraq şagirdlərin kiçik qruplarda tapşırıqlar üzərində işi təşkil olunur:

Tədqiqata ayrılmış vaxt başa çatdıqdan sonra kiçik qrupların təqdimatları dinlənilir, müzakirə edilir.

Bu zaman qrupların bir-birinin təqdimatına tənqidi münasibəti, suallar verməsi, rəy mübadiləsi məqsəduyğundur. Müəllim şagirdlərin fikirlərini əsaslandırmaq üçün əsərin mətnindən nümunələr gətirməsinə diqqət yetirməlidir.

Dərslikdəki “Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin” başlıqlı tapşırığın icrasına vaxt ayrılır. İlk üç bəndin (3, 4, 5) tələbləri fərdi olaraq yerinə yetirilə bilər. Sonuncu – 6-cı bənd kiçik qruplarda iş formasının tətbiqi ilə icra olunur.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

Nümayişetdirmə

II dər

Məzmun üzrə iş

- Müstəqil oxuduğunuz parçaları (3, 4) bir daha nəzərdən keçirin.
- Kiçik qruplarda birləşib mətnin konarındakı suallara cavab hazırlayın. Təqdimatlar əsasında fikir mübadiləsi və müzakirə aparın.

Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin

- Hekayənin 3-cü və 4-cü parçalarında müəyyənləşdirdiyiniz bədii təsvir vasitələrini cədvəldə qeyd edin.

Əsərdə işlənmiş bədii təsvir vasitələri	
Epitetin işləndiyi cümlələr	Təqbehin işləndiyi cümlələr

- Əsərdə hekayə janrına aid hansı xüsusiyyətləri göstərə bilərsiniz?
- Səhv fikri müəyyənləşdirin:
 - Cavahirin qələbə gələcəyinə Vəzə şübhə ilə yanaşır.
 - Cavahir xatunun xeyir-duası Girdman igidlərini qələbəyə ruhlandırır.
 - Döyüdə Cavahirin qoşunu da xeyli qurban verir.
 - Bu əsər hekayə janrında yazılıb.
 - Vətəni xilas etmiş igidləri xalq gül-çiçəklə qarşılayır.
- Kiçik qruplara ayrılın, aşağıdakı tapşırığı yerinə yetirin:
 - Dairələri (onların sayı çox da ola bilər) dəfə-təfərinizə çəkin.
 - Hadisələrin başlanğıcını, münaqişənin (ziddiyyətin) yaranmasını, inkişafını, ən gərgin, yüksək mərhələyə çatmasını və həll olunmasını (açılmasını) dairələrdə ardıcıl (bir-iki cümlə ilə) yazın.

Dərslik səh. 58

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin məna uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Hekayə janrına məxsus xüsusiyyətləri müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə janrına məxsus xüsusiyyətləri suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Hekayə janrına məxsus bəzi xüsusiyyətləri müəyyənləşdirir.	Hekayə janrına məxsus xüsusiyyətləri əhatəli müəyyənləşdirir.
Hekayədə bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayədə bədii təsvir vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Hekayədə bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədə bədii təsvir vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Mehdi Hüseyn “Odlu qılınc”– 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla obrazları səciyyələndirir.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Hekayədə fikrin təsir gücünün artmasında bədii təsvir vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Hekayənin mövzusunı, ideyasını, onda qaldırılmış başlıca problemi şərh edir, münasibət bildirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr gətirməklə şərh edir.
3.1.3. 1,5-2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır.	Mühakimə xarakterli inşa (essədə) ardıcılığı gözləməklə mövzunu dolğun əhatə edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatlar, müzakirə əsasında müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu.

Buna fərqli yollarla nail olmaq mümkündür. Dərslikdə “Düşünün” başlığı altında verilmiş sualdan istifadə edilməsi məqsədəuyğundur: Qəhrəmanlığı ilə tarixdə iz qoymuş şəxsiyyətin bədii obrazının yaradılmasında məqsəd, sizcə, nədir?

Müəllim üçün məlumat. *Motivasiya yaradılmasının bir yolu “Azərbaycan oğluyam” mahnısından bir parçanın səsləndirilməsi ola bilər: “Cavanşirəm, Babəkəm, Nəbiyəm, Koroğluyam, Azərbaycan oğluyam.” Mahnı səsləndirildikdən sonra şagirdlərə sualla müraciət edilir: Sizcə, belə mahnıların yaranması, sevilməsi nə ilə bağlıdır?*

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənilir, lövhədə qeyd edilir.

Davam edən müəhibənin sonunda şagirdlər tədqiqat sualının formalaşdırılmasına cəlb olunur.

Tədqiqat sualı.

Əsərdə Cavanşirin

III dər

Təhlil üzrə iş

Əsərə bağlı açıqlamalar

- Mətni oxuyun və növbəti tapşırıqları yerinə yetirərək ondakı fikirlərdən faydalanın.
- Hekayədə xalqımızın qəhrəmanlığı doludur. Alınan hökmdarı olan Cavanşir düşməne qarşı döyüşlərdə dəfələrlə igidlik göstərmiş və məşhurlaşmışdır. Sayca çox düşməne qarşı qeyri-bərabər döyüşdə onun göstərdiyi şücaət hekayədə böyük sənətkarlığa təsvir edilmişdir. Əsər qəhrəmanların sayının çox olmasına, hadisələrin sürətlə inkişafı, yadda qalan obrazların diqqəti cəlb edir.

Araşdırın. Fikirliyin. Cavab verin

- Girdimən xalqına xas olan hansı xüsusiyyətlər güclü düşmənin üzərinə qələbə gəlməyə imkan verdi?
- Cavanşir obrazını necə səciyyələndirərsiniz? Fikrinizi əsaslandıraraq Cavanşirin davranış və əməllərinə, yazıçının ona münasibətinə diqqət edin. Sizə tanış olan müvafiq cavəllərdən istifadə edin.
- Əsərdəki təsvir vasitələrinin əsərin bədii təsir gücünün artmasına hansı rolunu aydınlaşdırın. Sizə tanış olan müvafiq cavəllərdən istifadə edin.
- Hekayədə diqqəti cəlb edən mühüm problem nədir? Müəllif həmin problemin həllində nəyə üstünlük verir? Aşağıdakı cədvəldən istifadə edin.

Əsərdə mühüm olan problem hansıdır?	Yazıçı bu problemin həllini nədə görür?	Siz necə düşünürsünüz?
-------------------------------------	---	------------------------

- Əsərdəki başlıca fikir – ideya nədir? Bu ideya əsərdəki hansı cümlələrdə daha qabarıq əks olunub? Sizə tanış olan müvafiq cədvəldən istifadə edin.

Dərslik səh. 59

Təhlil. Müzakirə. Yaradıcı iş

- “Hekayə hansı xüsusiyyətlərinə görə bu gün əhəmiyyətli sayıla bilər?” mövzusunı müzakirə edin.

Evde iş

Kitabxanadan və ya internetdəki mənbələrdən M.Hüseynin hekayələri haqqında məlumat toplayın.

Dərslik səh. 59

timşalında xalqımıza xas olan hansı xüsusiyyətlər əks etdirilib?

Tədqiqatın aparılması. İşin hansı formada təşkilindən asılı olmayaraq dərslərdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” və “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə mənbə kimi müraciət olunması məqsəduyğundur.

Müəllim şagirdlərə müraciət edir: Əsərin məzmununu əhatəli öyrənmisiniz. Amma əsərdəki başlıca fikri – ideyanı, eləcə də digər mühüm məsələləri aydınlaşdırmaq və dəyərləndirmək üçün araşdırmanızı davam etdirməlisiniz. İndi tanış olacağınız mətn tapşırıqların icrasında bir mənbə kimi yardımçınız olacaqdır.

“Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətnini oxuyun və növbəti tapşırıqları yerinə yetirərkən ondakı fikirlərdən faydalanın.

Müəllim tədqiqat üçün ayrılmış vaxt ərzində qrupların işini diqqətdə saxlayır, zəruri hallarda onların fəaliyyətinə istiqamət verir. Qrupların təqdimatları dinlənir, fikir mübadiləsi aparılır. Birinci və ikinci suallar şagirdləri vətənin dar günündə xalqımızın igid oğullarının düşməne qarşı mübarizədə göstərdiyi qəhrəmanlığı şərtləndirən amilləri aşkara çıxarmağa, Cavanşirin timsalında gənclərin vətənpərvərliyi, mərdliyi barədə fikirlərini əsaslandırmağa istiqamətləndirir.

Üçüncü sual əsərdə işlənmiş “Uzaqlarda gümüş kəmərlər kimi parıldayan Kür çayı uzanıb gedirdi”, “Bu anda sarayın yaxınlığında yel qanadlı bir atlı göründü”, “Get, oğlum, – dedi, – bu acı xəbəri eşidən anaların ürəyi qana dönməsin”, “Böyük sərkərdəmiz Cavanşirin odlu qılıncı vəhşi düşmənin başını qara dırnaqlı atının ayaqları altına atdı”, “Hamı od kimi parıldayan qılıncı hökmdarı salamladı” və s. bədii təsvir və ifadə vasitələrinin fikrin təsir gücünün artırılmasında rolunu izah etməsini nəzərdə tutur. Müəllim Venn diaqramından istifadə edərək əsərdən nümunələrin müqayisəsi əsasında epitet və bənzətmənin oxşar və fərqli cəhətlərini müəyyən edə bilər.

“Hekayədə diqqəti cəlb edən mühüm problem nədir? Müəllif həmin problemin həllində nəyə üstünlük verir?” sualı şagirdləri əsərdəki insanın öz vətəni, xalqı qarşısında borcunu ləyaqətlə yerinə yetirməsi problemini aşkara çıxarmasını nəzərdə tutur. Sənətkar bu problemin həllini vətənin igid oğullarının düşmənlə mübarizəsində, fədakarlıq və qəhrəmanlığında görür.

“Əsərdəki başlıca fikir – ideya nədir? Bu ideya əsərdəki hansı cümlələrdə daha qabarıq əks olunub?” sualı ilə bağlı qeyd edilir ki, vətənpərvərlik, qəhrəmanlıq mövzusunda yazılmış hekayədə yazıçı belə bir fikri dönə-dönə vurğulayır ki, Cavanşir kimi igidləri olan Vətən basılmaz. Həmin fikir Varazın dediyi “Bu ölkə heç vaxt məğlub olmayacaq, övladlarım!” sözlərində qabarıq ifadə olunub.

Qarşıya çıxan suallar müzakirə edilir, söylənilən fikirlər, qənaətlər yekunlaşdırılır.

Nəticə və ümumiləşdirmə mərhələsində şagirdlər əsər barədə fikirlərini, yazıcının vətənpərvərlik hislərinin hekayədə öz əksini necə tapması barədə mülahizələrini ümumiləşdirir, yekun qənaətə gəlir.

Qazanılmış biliklərin tətbiqi məqsədilə dərslərdəki tapşırıqdan istifadə olunur. Müəllim bu istiqamətdə işlərin təşkili zamanı nəzərə almalıdır ki, biliyin şüurlu, möhkəm mənimsənilməsi onun tətbiqindən çox asılıdır. Bu baxımdan dərslərdə “Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlığı altında verilmiş tapşırıqın icrası üzrə işin təşkili faydalıdır.

Müzakirə zamanı şagirdlərin sərbəst fikir mübadiləsi diqqət mərkəzində saxlanılır.

Müəllim diqqəti ulu öndər H. Əliyevin ibrətamiz sözlərinə yönəldir: “Cavanşir və Babək kimi sərkərdələrin qəhrəmanlıqları böyük vətənpərvərlik

məktəbinə çevrilmiş, Vətənin bütövlüyü, xalqın birliyinin təcəssümü olmuşdur”.

Məktəblilərin öz fikirlərini əsaslandırmaq üçün erməni işğalçılarına qarşı döyüşlərdə qəhrəmanlıq göstərən Vətən oğullarına istinad etmələri üçün yönləndirici suallardan istifadə olunur.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Səciyyəvləndirmə

Aydınlaşdırma

Münasibətbildirmə

Şərhetmə

Mühakiməyürütmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayənin baş qəhrəmanı yazıcının münasibətinə əsaslanmaqla, səciyyəvləndirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayənin baş qəhrəmanını yazıcının münasibətindəki bəzi cəhətlərə əsaslandırmaqla səciyyəvləndirir.	Hekayənin baş qəhrəmanını yazıcının münasibətindəki mühüm olmayan cəhətlərə əsaslandırmaqla səciyyəvləndirir.	Hekayənin baş qəhrəmanını yazıcının münasibətindəki mühüm cəhətlərə əsaslandırmaqla səciyyəvləndirir.
Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu suallar verməklə, müəllimin, yoldaşlarının köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əsasən aydınlaşdırır.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əhatəli aydınlaşdırır.
Hekayənin ideyasını və başlıca problemini şərh etməkdə, münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayənin ideyasını və problemini müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Hekayənin ideyasını və problemini şərh edir, qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Hekayənin ideyasını və problemini əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini yalnız bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Mühakimə xarakterli inşa (esse) yazmaqda çətinlik çəkir.	Mühakimə xarakterli inşanı (esseni) müəllimin köməyi ilə yazır.	Mühakimə xarakterli inşada (essədə) qeyri-dəqiqliyə yol verir, mövzunu qismən əhatə edir.	Mühakimə xarakterli inşada (essədə) ardıcılığını gözəlməklə mövzunu dolğun əhatə edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Ev tapşırığının bir variantı da internetdən:

<http://az.wikipedia.org/wiki/Cavan%C5%9Ffir> linkindən istifadə edərək Alban hökmdarı Cavanşir barədə məlumat toplamaq ola bilər.

Mövzu: Mirzə İbrahimov. Azad – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirədə, təqdimatlarda istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi fərqli yollarla (təqdimatların dinlənilməsi müzakirəsi və s.) müəyyənləşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarından istifadə etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Bu mərhələdə işin təşkilinin bir forması dərslikdəki “Yada salın” başlıqlı suallardan istifadə ola bilər.

Həmin suallar əsasında aparılan müsahibə tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə imkan verir.

Tədqiqat sualı: “Şəhidliyin ən yüksək zirvəsi Vətən və azadlıq uğrunda ölməkdir” fikrini doğru saymaq olarmı?

Fərziyyələr dinlənilir və qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması. Oxu üzrə işi fərqli variantlarda təşkil etmək olar. Bütün hallarda sinifdə oxunacaq hissənin əvvəlcədən müəyyənləşdirilməsi vacibdir. Oxuya başlamazdan əvvəl şagirdlərin diqqəti dərslikdəki tapşırığa cəlb edilir.

Dərslikdə hekayənin ilk üç parçasının sinifdə oxunması məqsədəuyğun sayılmışdır. Qeyd olunduğu kimi, oxunun müxtəlif formalarından istifadə etmək olar. Vaxta qənaət baxımından fərdi səssiz oxu daha əlverişlidir. Oxuya ayrılan vaxt başa çatdıqdan sonra cütlər müəllimin təklifi ilə ilk iki parça üzrə suallara cavab hazırlayırlar. Cütlər bunun ardınca müstəqil olaraq üçüncü parçaya aid suallar tərtib edirlər. Kiçik qruplarda fikirləşən cütlər bütün suallarla bağlı fikir mübadiləsi aparırlar.

Dərsin **məlumat mübadiləsi** mərhələsində qrupların təqdimatları dinlənilir. Qruplar bir-birinin işi ilə tanış olur.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili mərhələsində cavabların dəqiqləşdirilməsi, əlaqələndirilməsinə diqqət yetirilir.

Yada salın

- Cənubi Azərbaycan, orada baş vermiş milli-azadlıq hərəkatı barədə nə bilərsiniz?
- Cənub mövzusunda hansı əsərlərlə tanışsınız? Bu əsərlərdə diqqətinizi daha çox çəkən nə olub?

Dərslik səh. 60

I dərs

Məzmun üzrə iş

1. Əsərin ilk üç parçasının oxusundan (bunu fərqli şəkildə yerinə yetirə bilərsiniz) sonra parta yoldaşınızla birlikdə mətnin kənarındakı suallara cavab hazırlayın.
2. Mətnin üçüncü parçasına aid suallar tərtib edin.
3. Kiçik qruplarda birləşib, tərtib etdikləriniz də daxil olmaqla bütün sualların cavabı ilə bağlı fikir mübadiləsi aparın.
4. Çıxardığınız nəticələri təqdimatlar əsasında müzakirə edin.
5. Mövzulardan birini seçib şifahi təqdimat hazırlayın.
 - a) Fərdani hansı sözlərdən daha yaxşı tanıdım?
 - b) Hansı sözlər, ifadələr və təsvir Azadlığın yoxsul həyatı barədə mənə aydın təsəvvür yaratdı?

Evdə iş

1. Hekayənin ardını evdə oxuyun.
2. Tanış olmayan sözlərin mənasını aydınlaşdırın.

Dərslik səh. 65

Aparılmış iş müəllimin sualları əsasında yekun vurulduqdan sonra dərslərdəki növbəti tapşırığın (“Mövzulardan birini seçib şifahi təqdimat hazırlayın”) yerinə yetirilməsinə vaxt ayrılır.

Tapşırıq hekayənin mətninə diqqətli, həssas münasibət tələb edir.

Bir neçə təqdimatın dinlənilib, müzakirə edilməsinə önəm verilir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Yeni sözlərdən istifadə etmə

Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslərdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Mirzə İbrahimov. Azad – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.	Hekayədən seçdiyi hissənin məzmununu hazırladığı plan əsasında geniş nağıl edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini məntəndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr göstərməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətçilik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin gedişi

Əsərdən evdə oxunmuş hissənin məzmununun ilkin qavranılma səviyyəsi, tanış olmayan sözlərin necə mənimsənilməsi yığcam müsahibə ilə aşkara çıxarıla bilər. Şagirdlər müəllimin təklifi ilə evdə müstəqil oxunmuş parçaları bir daha nəzərdən keçirirlər. Cütlər mətnlə bağlı dərslərdəki suallara cavab hazırlayırlar. Kiçik qruplarda birləşən şagirdlər hazırladıqları cavablarla bağlı fikir mübadiləsi aparırlar. Sonra qrupların təqdimatları dinlənilir.

Bu, dərsin **məlumat mübadiləsi** mərhələsi kimi qəbul edilməlidir. Həmin mərhələdə qruplar bir-birinin işinin – cavabının məzmunu ilə tanış olur. **Məlumatın müzakirəsi və təşkili** mərhələsində isə fikirlərə aydınlıq gətirilir, faktlar arasında əlaqələr yaradılır. Bütün bunlar ümumiləşdirmənin və nəticənin səmərəliliyinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir edir.

Dərslərdəki “Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin” başlıqlı tapşırığın icrası üçün vaxt ayrılır. Tapşırıqlar fərdi olaraq yerinə yetirilir, təqdimatların müzakirəsində isə bütün sinfin iştirakı təmin olunur.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Plan tərtib etmə, nağıl etmə

Şərh etmə

Nümayiş etmə

Məzmun üzrə iş
II dərş

1. Evdə oxuduğunuz parçaları bir daha nəzərdən keçirin. Mətnlə bağlı suallara parta yoldaşınızla birlikdə cavab hazırlayın.
2. Kiçik qruplarda fikir mübadiləsi apardıqdan sonra təqdimatlar əsasında müzakirə edin.

Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin

3. Hekayədən seçdiyiniz hissəyə ad verin. Məzmununu geniş danışmağa hazırlaşın.
4. Hekayədən seçdiyiniz cümlələrə bədii təsvir və ifadə vasitələri artırın (cədvəldən istifadə edin).

Hekayədən seçilmiş cümlələr	Əlavə edilən bədii təsvir və ifadə vasitələri			
	epitet	təşbeh	bədii sual	təkrir

Dərslük səh. 66

I səviyyə	II Səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Hekayədən bitkin hissə seçir, plan tərtib etməkdə, geniş nağılətmədə çətinlik çəkir.	Hekayədən bitkin hissə seçir, planı müəllimin köməyi ilə tərtib edir, geniş nağılətmədə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Hekayədən bitkin hissə seçir, plan tərtib edir, geniş nağılətmədə bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədən bitkin, səciyyəvi hissə seçir, plan tərtib edir, geniş nağılətməni dəqiqliklə yerinə yetirir.
Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Mirzə İbrahimov. Azad – 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.	Digər bir janra (əfsanə, nağıl və s.) məxsus nümunə ilə müqayisə etməklə hekayənin janr xüsusiyyətlərini aydınlaşdırır.
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıcının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Müqayisə etməklə, yazıçı münasibətinə əsaslanmaqla obrazları səciyyələndirir.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Hekayənin mövzusunu, ideyasını və onda qaldırılmış başlıca problemi şərh edir, münasibət bildirir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının (yazı işlərinin) yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatların dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Şagirdlərin diqqəti “Düşünün” başlıqlı suala (bu əsəri “Azad” adlandırmaqda yazıcının niyyəti nə olmuşdur?) cəlb olunur. Sual yığcam müsahibənin aparılması üçün stimül rolunu oynayır. Əsərdən nümunələrin göstərilməsi ilə müşayiət olunan müsahibə tədqiqat sualının formalaşması ilə nəticələnir.

Tədqiqat sualı: Hekayədə yazıcını daha çox düşündürən, oxucunun da diqqətinə çatdırılan başlıca problem, sizcə, nədir?

Fərziyyələr dinlənilir, təkrara yol vermədən qeydlər aparılır.

Tədqiqatın aparılması. Hansı tədqiqat yolunun, iş formasının seçilməsindən asılı olmayaraq dərslikdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığına və “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə müraciət edilməsi məqsədəuyğundur.

“Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığındakı suallara müəllimin yaradıcı yanaşması mümkündür. Tədqiqat kiçik qruplarda aparılırsa, hər qrupun iş vərəqində bir sual əks etdirilir. Tədqiqatın gedişində, ehtiyac yaranan məqamlarda, müəllim istiqamətləndirici suallarla kömək göstərir.

Məlumat mübadiləsi mərhələsində

hər qrup öz işinin məğzi barədə digər qruplarda aydın təsəvvür yaratmağa nail olmalıdır. Tapşırığın sualları asan deyil, ciddi münasibət tələb edir. Bu, **məlumatın müzakirəsi və təşkili** mərhələsində müəllimin əvvəlcədən hazırladığı suallardan istifadə etməsini zəruri edir. Ayrı-ayrı qrupların çıxardığı nəticələr tədqiqat sualının aydınlaşdırılmasına öz töhfəsini verməlidir. **Nəticə, ümumiləşdirmə** mərhələsində şagirdlərin müstəqilliyinə, fəallığına geniş yer verilsə də, müəllimin istiqamətləndirici suallardan istifadə etməsi faydalıdır.

Çıxarılmış nəticələrin fərziyyələrlə tutuşdurulması, tədqiqat sualı ilə necə səsleşməsi diqqət mərkəzində saxlanılır.

Dərslikdəki “Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” tapşırığının yerinə yetirilməsi üçün müxtəlif iş formalarına müraciət etmək olar. Vaxta qənaət baxımından kiçik qruplarda iş formasının seçilməsi məqsədəuyğundur. Nəticələrin müzakirəsində bütün sinfin iştirakı təmin olunur.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Müqayisəetmə
Səciyyələndirmə
Şərhetmə
Münasibətbildirmə

III dər

Təhvil Əzəre iş

Əsərlə bağlı açıqlamalar

1. Mətni oxuyun. Tapşırıqları yerinə yetirərkən ondakı fikirlərdən faydalanın.

Hekayə ikiyə bölünmüş Vətənimizin cənubunda – İran Azərbaycanında bir müddət əvvəl baş vermiş hadisələr əsasında yazılmışdır. Müstəmləkə şəraitində yaşayan soydaşlarımız dəfələrlə milli-azadlıq mübarizəsinə qalxmış, ölüm-dim savağına girmişdir. Ana dilində oxuyub-yazmağı, bəzən danışmağı da qadağan olunduğu bir ölkədə yaşamağı mümkünəşliyi bu gün də tez-tez etirazlara, kütləvi çıxışlara səbəb olur.

Azad, Fərd kimi minlərlə gənc azadlıq uğrunda canlarından belə keçməyə hazır olduqlarını sübut etmişlər. Bu obrazların həyat, Vətən haqqındakı düşüncələrini əsərdəki təsvirlərə diqqət yetirməklə aydınlaşdırmağa çalışın. Çıxardığınız nəticələr sonrakı fəaliyyətinizdə yardımçınız olacaqdır.

Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin

2. Hekayənin mövzusunu və onda qaldırılmış başlıca problemi müəyyənəşdirin. Çıxardığınız nəticəyə əsasən cədvəldə qeydlər edin.

Əsərin mövzusu	Əsərdə diqqətə çatdırılan başlıca problem	Problemin halını yazıcı nəcə görür?	Siz necə fikirləşirsiniz?

Dərslik səh. 66

Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş

6. Əsəri öyrəndiyiniz digər bir janra (sfəşə, nağıl və s.) məxsus nümunə ilə müqayisə etməklə hekayə janrında olduğunu əsaslandırın. Vənn diaqramından, yaxud müqayisə cədvəlindən istifadə edin. 7. Cənub mövzusunda yazılmış bir əsəri nəzərdən keçirin. “Azad” hekayəsi ilə səsleş fikirleri müəyyənleşdirib müzakirə edin. (Dərsliyinizdəki “O səhildə, bu səhildə”, yaxud 5-ci sinifdə öyrəndiyiniz “Yaşayanlar görəcəkdir” şeirini seçə bilərsiniz).

Dərslik səh. 67

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayə ilə nağılı janr baxımından müqayisə etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə nağılı müəllimin və yoldaşlarının köməyi ilə janr baxımından müqayisə edir.	Hekayə ilə nağılı janr baxımından müqayisədə bəzən səhvlərə yol verir.	Hekayə ilə nağılı janr baxımından əhatəli müqayisə edir.
Hekayənin baş qəhrəmanını digər obrazlarla müqayisə etməklə və müəllifin münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayənin baş qəhrəmanı digər obrazlarla çətinliklə müqayisə edir, müəllifin münasibətindəki bəzi cəhətlərə əsaslandırmaqla səciyyələndirir.	Hekayənin baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə, müəllifin münasibətinə qismən əsaslanmaqla səciyyələndirir.	Hekayənin baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə, müəllifin münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirir.
Hekayənin mövzusunun, ideyasını və başlıca problemini şərh etməkdə, münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayənin mövzusunun, ideyasını və problemini müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Hekayənin mövzusunun, ideyasını və problemini şərh edir, qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Hekayənin mövzusunun, ideyasını və problemini əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Bəxtiyar Vahabzadə. “Vətəndaş” – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Şeirdə bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini şeirdən nümunələr göstərməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi fərqli yollarla (yazılı cavabların seçmə yola müzakirəsi, təqdimatlar və s.) müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədə uyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Bu, fərqli vasitələrdən istifadə ilə həyata keçirilə bilər. Bunun üçün dərslikdəki suallardan da istifadə faydalıdır.

Fikir mübadiləsi prosesində şagirdlər tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə cəlb olunur.

Müəllim üçün məlumat. *Motivasiyanın yaradılması-nın digər bir yolu əsərin məzmunundan çıxış edərək "Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni"nin səsləndirilməsi ola bilər. Himndən bir parçanın şagirdlərin ifa etməsi də mümkündür.*

Tədqiqat sualı. Sizcə, həqiqi vətəndaş hansı hiss və arzularla yaşamalıdır?

Fərziyyələr dinlənir və ümumiləşdirilərək lövhədə qeyd olunur.

Tədqiqatın aparılması. Şeirdən bir parçanı ifadəli oxusu (bədi oxu ustasının ifasını, yaxud müəllimin nümunəvi oxusunu dinləməklə) həyata keçirilir. Sonra şagirdlər əsəri səssiz oxuyur, cütlük şəklində dərslikdəki "Oxuda aydınlaşdırın" başlıqlı tapşırığı yerinə yetirirlər.

Şagirdlər cütlük şəklində dərslikdəki suallara (Şeir kimə müraciətlə yazılıb? Şair kimi vətəndaş adlandırır?) cavab hazırlayırlar. Cavablar müsahibənin təbiiyi ilə müzakirə olunur. Müəllimin təklifi növbəti tapşırıq (parta yoldaşınızla birlikdə şeirin məzmununa aid iki sual tərtib edin və onlara cavab hazırlayın) yerinə yetirilir və müzakirə olunur. Sonra şagirdlər kiçik qruplarda əsərin məzmunu ilə bağlı tapşırıqları (3-cü və 4-cü bəndləri) yerinə yetirirlər.

Tapşırıqların icrasına ayrılan vaxt başa çatdıqdan sonra **məlumat mübadiləsi və müzakirəsi** aparılır. Qazanılmış biliklər üzrə fikir mübadiləsi və müzakirəsi zamanı qrupların öz mülahizələrini şeirdən və həyatdan nümunələr gətirməklə əsaslandırmaqlarına, öz təəssüratlarını mənasını yeni öyrəndiyi sözlərdən istifadə ilə çatdırmalarına diqqət yetirilir.

Şifahi təqdimatla bağlı tapşırıq fərdi olaraq yerinə yetirilir. Bir neçə təqdimat dinlənir və onlara münasibət bildirilir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma
Müəyyənləşdirmə
Şərhetmə
Nümayişetdirmə

Yada salın

- Vətənpərvər insanlara həsr olunmuş hansı əsərləri xatırlayırsınız?
- Həyatda kimi əl vətəndaş hesab edirsiniz?

Dərslik səh. 68

1 dərəcə	
Məzmun üzrə iş	
1. Əsərin oxusundan (bunu fərdi səssiz oxu, səli oxumun dinlənməsi və s. şəkildə yerinə yetirə bilərsiniz) sonra aşağıdakı suallara cavab hazırlayın. – Şeir kimə müraciətlə yazılıb? – Şair kimi vətəndaş adlandırır?	
2. Parta yoldaşınızla birlikdə şeirin məzmununa aid iki sual tərtib edin və onlara cavab hazırlayın.	
3. Kiçik qruplarda birliktə aşağıdakı ifadələrin mənasını aydınlaşdırın.	
– Gücsüzük, bir heçik sən də, mən də tək, Vətəne güvənib olduq Vətəndaş.	
Vətənin ürəni, Vətənin adı, Bizə xatirədir vəzifəmiz!	
Mənim ürəyimi qanatsın görək Sənin dirnağna dayan çırtma daş.	
O, bizi yaradan, biz ona bəndə, Yaradan uğrunda ölməyə gəldik.	
4. Şeir haqqında hansı fikir səhvdir? a. "Vahid ana" deyəndə şair hər insanın öz anası olduğunu nəzərdə tutur. b. Şair ölkəmizin bütün vətəndaşlarını birliyə çağırır. c. Şeirdə vətənin əbədi olması fikri xatırladılır. d. Şair insanın öz vətəninə qüvvətli olduğunu söyləyir. e. Vətənin xoşbəxtliyi naminə çalınmış hamının borcudur.	
5. Mövzulardan birini seçib şifahi təqdimat hazırlayın. a. Şeirin iki bəndini nəsrə çevirin. Həmin bəndlərdəki sözlərin əksəriyyətindən istifadə etməyə çalışın. b. "Vətəne məhəbbət hissinin daha qabarıq ifadə edən sözlər, misralar və bənd".	
Evde iş Dünya azərbaycanlıları haqqında müxtəlif mənbələrdən topladığınız məlumat əsasında şifahi təqdimat hazırlayın.	

Dərslik səh. 69

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Bədii təsvir vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Bədii təsvir vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Şeirlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Bəxtiyar Vahabzadə. “Vətəndaş” – 3 saat
İkinci saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərin təsir gücünün artmasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Şeirin ideyasını şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini şeirdən nümunələr gətirməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin gedışı

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatlar, müzakirə əsasında müəyyənləşdirilir.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Motivasiyanın yaradılmasının bir variantı aşağıdakı məzmununda ola bilər. İnternetdən: YouTube (<https://www.youtube.com/watch?v=kvcAHmAwsno>) Ulu öndər H.Əliyevin “Mən həmişə fəxr etmişəm, bu gün də fəxr edirəm ki, mən azərbaycanlıyam!” sözlərini söylədiyi süjet nümayiş etdirilir. Şəraitdən asılı olaraq səs yazısı da dinlənilə bilər. Sonra şagirdlərə müraciət edilir: *Ulu öndərin bu sözləri sizdə hansı hislər, düşüncələr oyatdı?*

Müzakirə tədqiqat sualının formalaşdırılmasına imkan yaradır.

Tədqiqat sualı. Sizcə, vətəndaş adlanmaq üçün insan hansı keyfiyyətlərə malik olmalıdır?

Fərziyyələr dinlənilir və lövhədə qeyd olunur.

Tədqiqatın aparılması məqsədilə dərslikdəki “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə mənbə kimi müraciət olunması, “Fikirləşin. Cavab verin” başlıqlı suallardan istifadə edilməsi məqsədəuyğundur.

Müəllim şagirdlərə müraciət edir: *Əsərin məzmununu əhatəli öyrənmisiniz. Amma şəirdəki başlıca fikri – ideyanı, eləcə də digər mühüm məsələləri aydınlaşdırmaq və dəyərləndirmək üçün araşdırmanızı davam etdirməlisiniz. İndi tanış olacağınız mətn tapşırıqların icrasında bir mənbə kimi yardımçınız olacaqdır.*

Şagirdlər “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətni ilə tanış olurlar.

Şagirdlərə kiçik qruplarda işləmək üçün “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığındakı suallar əsasında tərtib edilmiş iş vərəqləri verilir.

Bu sualla əlaqədar şagirdlərin ədəbiyyat dərslərində öyrəndikləri əsərlər (“Azərbaycan”, “Odlu qılınç”, “Azad”), eləcə də əvvəlki siniflərdə oxuduqları, müstəqil müəllim etdikləri əsərlərlə müqayisə aparmaq imkanı vardır. Tapşırığın bir variantı da Venn diaqramı üzrə iş də ola bilər. Tapşırıq kiçik qrupların əsərin ideyasını – müəllif niyyətini düzgün müəyyənləşdirməsi ilə yanaşı, öz fikirlərini əsərdən nümunələr gətirməklə əsaslandırmaqlarını nəzərdə tutur.

Məlumat mübadiləsi və müzakirəsi zamanı qrupların öz mülahizələrini əsərdən, eləcə də həyatdan nümunələr gətirməklə əsaslandırmaqlarına diqqət yetirilir. Sərbəst fikir mübadiləsi fərqli fikirlərin müzakirəsinə şərait yaradır.

Söylənilən fikirlər şagirdlərin fəallıq və müstəqilliyi şəraitində yekunlaşdırılır, çıxarılan nəticə dərsin əvvəlində söylənilmiş fərziyyələrlə müqayisə edilir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

II dər

Əsərlə bağlı açıqlamalar

1. Mətni oxuyun. Tapşırıqları yerinə yetiricən ondakı fikirlərdən faydalanın.

B.Vəhəbzadənin yaradıcılığında Vətənə, insanın vətəndaşlığı borcuna həsr olunmuş əsərlər mühüm yer tutur. Onlardan biri olan “Vətəndaş” şeiri maraqlı mətndir, yığcam həddiylə də diqqət cəlb edir.

Bədi ifadə vasitəsi olan təkrirdən istifadə olunması şeirin təsir gücünü qat-qat artırır. Təkrir epikinin ifadəsinə təkrar olunmamışdır.

Könülün sevgili məhəbbu mənim

Vətəndir, Vətəndir, Vətənim. (A.Səhət)

İkinci mürəkkəb Vətəndir, Vətəndir, Vətənim sözləri fikri güvətləndirmək məqsədilə işlənilmiş təkrirdir. Təkririn iki növü var: Anafora, epifora, Anafora cümliyə, mürəkkəb bəlgələrdə gələn təkrirdir. Epifora isə cümliyənin, mürəkkəb sözünə təkrar olunması və fəadəsidir.

“Vətəndaş” şeirində hər bəndin əvvəlində təkrar olunan *vətəndaş* sözləri qüvvətli anaforadır. Sonuncu bənddə təkrar olunan *gödi k* sözü isə epiforadır: Bilirik, dünyaya bizi *yığdı k*... Yaradan uğrunda *olmuş gödi k*.

Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin

2. Şeir eyni mövzuda olan digər əsərlərdən hansı cəhətlərinə görə fərqlənir? Cədvəldə müvafiq qeydlər aparmaqla onu tanış olduğunuz digər əsərlə müqayisə edin.

Hansı cəhətlərinə görə müqayisə olunurlar?	Əsərlərin adı
	“Vətəndaş”

3. Əsər vətəndaşlığı borcu haqqında təsvirünüzi yeni nələr əlavə etdi?

Şeirin öyrənilməsindən əvvəl təsvir:

Şeirin öyrənilməsindən sonra təsvir:

4. Təkrirlərin gətirdiyi fikirlərin təsir gücünün artmasındakı rolunu aydınlaşdırın. Cədvəl dəfərinizə qəin və tamamlayın.

Əsərdə işlənilmiş təkrirlər	Fikrin təsir gücünün artmasında onların rolu

5. Əsərdəki başlıca fikri – ideyanı necə izah edərsiniz? Fikrinizi əsaslandırmaq üçün əsərdən nümunələr göstərməklə dəfərinizə qədiyiniz cədvəli doldurun.

Əsərin ideyasını daha qəbənq əks etdirən mürərlər	Nə üçün belə düşünürsünüz?
...	...

Dərslik səh. 70

Aydınlaşdırma
Münasibətbildirmə
Şərhetmə
Nümayişetdirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu suallar verməklə, müəllimin, yoldaşlarının köməyi ilə aydınlaşdırır.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əsasən aydınlaşdırır.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əhatəli aydınlaşdırır.
Şeirin mövzusunu, ideyasını və başlıca problemini şərh etməkdə, münasibətbildirməkdə çətinlik çəkir.	Şeirin mövzusunu, ideyasını və problemini müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibətbildirir.	Şeirin mövzusunu, ideyasını və problemini şərh edir, qeyri-dəqiq münasibətbildirir.	Şeirin mövzusunu, ideyasını və problemini əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibətbildirir.
Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Şeirlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Bəxtiyar Vahabzadə “Vətəndaş” – 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil və ifadəli oxu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.2. Heca vəznli şeirləri, süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.	Şeiri ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini şeirdən nümunələr gətirməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli obyektiv münasibətbildirir.

3.1.1. Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir.	Müxtəlif nümunələrdən topladığı materialları əlaqələndirib istifadə edir.
3.1.3. 1,5-2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır.	Mühakimə xarakterli inşa, esse yazır.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatlar, müzakirə əsasında müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsəduyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu.

Buna fərqli yollarla nail olmaq mümkündür. Bu məqsədlə dərslikdə “Düşünün” başlığı altında verilmiş sual üzrə müzakirə aparılır: “Vətəndaşlıq borcu” ifadəsinin doğru izahı necə ola bilər?”

Şagirdlərin söylədiyi fikirlərə münasibət bildirilir, tədqiqat sualı formalaşdırılır.

Müəllim üçün məlumat. *Motivasiya yaradılmasının bir variantı da vətən mövzusunda ayrı-ayrı əsərlərdən şah misralar, beytlər yazılmış plakatin nümayiş etdirilməsi və münasibətin açıqlanması ola bilər.*

1. *Vətəni sevməyən insan olmaz,
Olsa, ol şəxsədə vicdan olmaz.*

2. *Qürbətə bağlama bel, tərək eləmə tez vətəni,
Hər quşa öz yuvası, hər kişiye öz vətəni.*

3. *Ayrılarımı könül candan,
Azərbaycan, Azərbaycan!*

Müsahibənin, fikir mübadiləsinin məntiqi davamı kimi tədqiqat sualı müəyyənləşdirilir.

Tədqiqat sualı: Şairi bu mövzuda əsər yazmağa nə sövq etmişdir?

Şagirdlərin fikirləri dinlənir, fərziyyələr lövhədə qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması. Şagirdlər kiçik qruplarda birleşərək dərslikdəki “Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlıklı tapşırığı yerinə yetirirlər.

Müəllim tapşırıqda əlavə və dəyişikliklər edə bilər. Belə ki, iş vərəqlərində Rəsul Rza, Bəxtiyar Vahabzadə, Xəlil Rza kimi qüdrətli sənətkarların vətən mövzusunda şeirlərindən, atalar sözlərindən istifadə etmək mümkündür.

Məlumat mübadiləsi və müzakirəsi mərhələsində kiçik qrupların qazanılmış biliklər üzrə təqdimatları dinlənir və müzakirə edilir.

Nəticə və ümumiləşdirmə mərhələsində şagirdlərin söylədiyi fikirlər yekunlaşdırılır. Bu məqsədlə təkrar və ümumiləşdirmə səciyyəli suallardan istifadə etmək məqsəduyğundur.

III dər

Vətəni və fədaili oxu üzrə iş

Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş

1. Kiçik qruplarda birleşin. Cədvəldəki atalar sözləri və müdrik deyimlərə (aforizmlərə) gəiridən uyğun nümunələr seçin, fikrinizi əsaslandırın.

Atalar sözləri, aforizmlər	Gəiridən seçilmiş uyğun nümunələr	Nə üçün belə düşündürsünüz?
Mən fəxr edirəm ki, azərbaycanlıyam.		
Vətən elinəvidir.		
Vətən daşı olmayandan olmaz ölkə vətəndaşı.		
Vətənə mane oğul dəsa, nədərdim.		
Vətəni sevməyən insan olmaz.		
Olsa, ol şəxsədə vicdan olmaz.		
Güc birlikdədir.		

2. Mövzulardan birini seçib işləyin. Tövsiyələrdən (səh. 163–165) faydalanın.

a) “Vətəndaşlıq borcunu nədə görürəm?” mövzusunda inşa yazın.

b) “Vətənə bağlı ən çox sevdiyim münəvi əsəri” mövzusunda esse yazın.

fədaili oxuya hazırlaşın

“Vətəndaş” gəiridən fədailəndirilmiş əsas fikir artıq əsas məlumdur. Deməli, bu gəirin ifadəli oxusunda hansı vəzifəni həyata keçirəcəyinizi müstəqil müəyyən edə bilərsiniz. Birinci bənddəki məntiqi vurğulu sözləri, fəsilələrin yerini, əsasınızın yüksəlib-əldiyi məqamları müəyyənləşdirib dəfərinizdə (mətnin sonunda) gəiridən şərh edə bilərsiniz (şərhətdəki nümunədə olduğu kimi) gəiridən. Unutmayın ki, gəirin məzmunundan əvvəl olaraq əsasınızda fərqli cəhətlər yaranacaq: əsasınızda gəiridən fəxr, gəiridən sevinə, gəiridən təntənə duyulacaqdır.

Vətəndaş Nə gəiridən əsaslanır bu sözə.

Yəni – bir qaynaqdan | su içmişik biz. |

O su qəlbimizdə coşdu, qaynadı, |

Əyni bir ad ilə | tanıtdı bizi. |

Vətənin üyənə, | Vətənin adı |

Bizə xatırladı | vəzifəmizi ||

Təntənəli

Fəxrəli

Fəxrli

Dərslik səh. 71

Müəllim inşa və essenin yazılması ilə bağlı qaydaları bir daha şagirdlərin nəzərinə çatdırır:

- *inşa və essenin giriş, əsas hissə və nəticədən ibarət olması;*
- *fikirlərin yığcam, ardıcıl, aydın ifadə edilməsi;*
- *yeni sözlərdən istifadə olunması;*
- *bədii təsvir və ifadə vasitələrindən istifadə olunmasının məqsədəuyğunluğu;*
- *orfoqrafik qaydalara əməl olunması.*

Yazıya ayrılmış vaxt başa çatdıqdan sonra seçmə yolla təqdimatlar dinlənilir, müzakirə aparılır. İfadəli oxu üzrə işə vaxt ayrılır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

İfadəlioxuma

Şərhetmə

Nümayişetdirmə

Əlaqələndirmə

Mühakiməyürütmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Şeirin ideya-məzmununu ifadəli oxu ilə çatdırmaqda çətinlik çəkir.	Şeirin ideya-məzmununu müəllimin köməyi ilə ifadəli oxuyur.	Şeirin ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxumaqda bəzən çətinlik çəkir.	Şeirin ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.
Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Şeirlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.
Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməkdə, yazısında istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-dəqiqliklə həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-ardıcılıqla həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməyi, yazısında istifadəni ardıcıl həyata keçirir.
Mühakimə, təsvir xarakterli inşa (esse) yazmaqda çətinlik çəkir.	Mühakimə, təsvir xarakterli inşanı (esseni) müəllimin köməyi ilə yazır.	Mühakimə, təsvir xarakterli inşada (essedə) qeyri-dəqiqliyə yol verir, mövzunu qismən əhatə edir.	Mühakimə, təsvir xarakterli inşada (essedə) ardıcılıqlı gözləməklə mövzunu dolğun əhatə edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Tətbiq və ümumiləşdirmə
Zahid Xəlil. Sonuncu güllə – 1 saat

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərin təsir gücünün artmasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Hekayənin mövzusunı, ideyasını, onda diqqətə çatdırılan başlıca problemi şərh edir, münasibət bildirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirə və təqdimatlarda istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərin hekayədən nümunələr göstərməklə şərh edir.

Tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərinin əsas məqsədi bölmə üzrə mövzuların tədrisi zamanı əldə edilən bilik və bacarıqların sistemləşdirilməsi və möhkəmləndirilməsidir. Belə dərslər biliklərin dərinləşdirilməsində, bacarıqların inkişafında mühüm rol oynayır. Müəllim bu dərsə qədər bölmə üzrə hansı mövzularda şagirdlərin çətinlik çəkdiklərini, nisbətən zəif reallaşdırılmış standartları müəyyənləşdirmiş olur. Məhz buna görə də tətbiq və ümumiləşdirmə dərsləri həmin çatışmazlıqların aradan qaldırılması istiqamətində qurulmalıdır.

Dərsdə mühüm anlayışlar təkrar edilməli, standartların reallaşma səviyyəsini yüksəltmək məqsədilə müxtəlif tapşırıqlar verilməlidir. Tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərinin bir məqsədi də kiçik summativ qiymətləndirməyə hazırlıqdır. Buna görə də tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərində formativ qiymətləndirmə aparılır.

Dərsin gedişi

Dərs tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsi ilə başlanır. İşçi qrupunun üzvlərindən biri müəllimin təlimatına uyğun olaraq, suallardan istifadə ilə motivasiyanı yaratmağa çalışır. Onun sinfə ünvanladığı “Milli qəhrəmanlarımızdan kimləri tanıyırsınız?” sualı yığcam müsahibənin başlanğıcı olur. Müsahibə tədricən tədqiqat sualının formalaşmasına imkan yaradır.

Tədqiqat sualı: Qarabağ uğrunda şəhid olanların xatirəsinin əziz tutulmasına səbəb nədir?

Müəllim iş

Əsərin oxusu, məzmunu üzrə tapşırıqlar

1. Dörd nəfərdən ibarət beş qrup yaradın. Nəzərə alın ki, hər qrup hekayənin bir parçasının üzərində işləyəcəkdir.
2. Aşağıdakı vəzifələri qrup daxilində bölüşüb icra edin:
 - a) Biriniz hekayədən qrupunuz üçün ayrılmış parçanı digər qruplara mane olmaqla, ucedən oxuyun.
 - b) Digəriniz oxunmuş parçadakı əsas fikirləri ümumiləşdirərək iki-üç cümle ilə ifadə edin.
 - c) Başqa biriniz oxunmuş parçanın məzmununa aid suallar verin. Bu suallarda aşağıdakıları əhatə etməyə çalışın:
 - Parçadakı əsas fikirlər hansıdır?
 - Bu fikirlərin arxasında hansı mətləblər var?
 - ç) Qrupda dördüncü şagird olmaqla oxunmuş parçadakı daha çətin məsələlərə (söz və ifadələrin mənası, yer, şəxsiyyət adları, bədii təsvir və ifadə vasitələri və s. daxil olmaqla) aydınlıq gətirməyə çalışın.
3. İşin icrasına ayrılmış vaxt başa çatdıqdan sonra təqdimatlar əsasında fikir mübadiləsi və müzakirə aparın.

Əsərin təhlili üzrə tapşırıqlar

1. Altı nəfərdən ibarət kiçik qruplar yaradın.
2. Ayrılmış vaxt ərzində aşağıdakı suallara cavab hazırlayın:
 - a) Əsər hansı mövzudadır?
 - b) Yazıçı əsərdə diqqəti hansı problemi cəlb etmək istəmişdir?
 - c) Əsərdəki başlıca fikir – ideya nədir?
 - ç) Yazıçı bədii təsvir və ifadə vasitələri ilə nəyə nail olmuşdur?
3. Çıxarılmış nəticələri təqdimatlar əsasında müzakirə edin.

Dərslik səh. 75

onların hər birinin fəaliyyəti – işinin nəticəsi yekunda – təqdimatın hazırlanmasında əhəmiyyətli bir faktor olur.

Məlumat mübadiləsi mərhələsində təqdimatlar dinlənilir, qruplar bir-birinin işinin məzmunu ilə tanış olmaq imkanı qazanır. **Məlumatın müzakirəsi və təşkili** mərhələsində müzakirənin diskussiya səciyyəli olmasına, fikirlərin əlaqələndirilməsinə, qruplaşdırılmasına diqqət yetirilir. Hər iki mərhələdə işçi qrupunun fəallığına önəm verilir.

Təhlillə bağlı suallara kiçik qruplarda cavab hazırlanır.

Eyni sualların üzərində işləyən qrupların (onların sayının az olması təqdimatlara qısa vaxt ayırmasına imkan yaradır) məlumat mübadiləsi və digər mərhələlərdəki fəaliyyətini işçi qrupunun müşahidə etməsi və fəallığı təmin olunur. Müəllim zərurət yarandığı hallarda suallardan istifadə etməklə şagirdlərin fəaliyyətinə istiqamət verir.

masına səbəb nədir?

Fərziyyələr dinlənilir və işçi qrupunun üzvləri tərəfindən qeyd olunur. Şagirdlər dərslikdəki tövsiyələr əsasında tapşırığın məzmunu ilə bağlı olan sualları üzrə fəaliyyətlərini davam etdirirlər.

Müəllim üçün məlumat.

Sinifdəki şagirdlərin sayından asılı olaraq qruplar az və ya çox ola bilər. Sualların sayında dəyişiklik etməklə bunu tənzimləmək mümkündür.

Tədqiqatın aparılması mərhələsində müəllim hər şagirdin öz vəzifəsini necə, hansı səviyyədə yerinə yetirməsinə diqqət edir. Şagirdlərə izah olunur ki,

onların hər birinin fəaliyyəti – işinin nəticəsi yekunda – təqdimatın hazırlanmasında əhəmiyyətli bir faktor olur.

Məlumat mübadiləsi mərhələsində təqdimatlar dinlənilir, qruplar bir-birinin işinin məzmunu ilə tanış olmaq imkanı qazanır. **Məlumatın müzakirəsi və təşkili** mərhələsində müzakirənin diskussiya səciyyəli olmasına, fikirlərin əlaqələndirilməsinə, qruplaşdırılmasına diqqət yetirilir. Hər iki mərhələdə işçi qrupunun fəallığına önəm verilir.

Təhlillə bağlı suallara kiçik qruplarda cavab hazırlanır.

Eyni sualların üzərində işləyən qrupların (onların sayının az olması təqdimatlara qısa vaxt ayırmasına imkan yaradır) məlumat mübadiləsi və digər mərhələlərdəki fəaliyyətini işçi qrupunun müşahidə etməsi və fəallığı təmin olunur. Müəllim zərurət yarandığı hallarda suallardan istifadə etməklə şagirdlərin fəaliyyətinə istiqamət verir.

Sinifdən xaric oxu dərsi
Vətənpərvərlik və qəhrəmanlıq səhifələri – 1 saat

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.4. Bədii nümunələrin (dastan, hekayə, mənzum hekayə) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	Hekayənin janr xüsusiyyətlərini aydınlaşdırır.
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları seçiyyələndirir.	Baş qəhrəmanları müqayisə etməklə seçiyyələndirir.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərdə fikrin təsir gücünün artmasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əsərin ideyasını, problemini şərh edir, münasibət bildirir.

Sinifdən xaric oxu dərsi şagirdlərin “Vətən sevgisi, qəhrəmanlıq səhifələri” bölməsi üzrə müstəqil oxuduqları əsərlər – M.Rzaquluzadənin “Şahin” hekayəsi, N.Həsənzadənin “Azadlıq himni”, Xəlil Rza Ulutürkün “O sahilə, bu sahilə” şeirləri üzrə keçilir. Sinifdən xaric oxu dərsinə əvvəlcədən hazırlıq işləri görülür, kiçik qrupların tövsiyə olunan hər üç əsəri müstəqil oxuması və mövzu ilə bağlı sinifdən xaric iş seçiyyəli tapşırıqları yerinə yetirməsi diqqət mərkəzində saxlanılır.

Dərsə hazırlıq dövründə kiçik qruplar hər üç sənətkar – Mikayıl Rzaquluzadə, Nəriman Həsənzadə, Xəlil Rza Ulutürklə bağlı təqdimat hazırlayır, fənn kabinetində Azərbaycana, xalqımızın qəhrəman oğullarına həsr olunmuş şəkillərdən ibarət stend təşkil edir, internetdən (YouTube) vətənpərvərlik mövzusunda şeirin X.Rzanın ifasında səsləndirilməsinin videoyazısını, vətən mövzusunda mahnının səs yazısını hazırlayırlar.

Dərsin gedişi

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Dərsin əvvəlində şagirdlərin fənn kabinetində tərtib etdikləri stendə baxış keçirilir, səs yazıları dinlənilir. Sinifdən xaric oxu üçün tövsiyə olunmuş əsərlərin məzmunu üzrə təqdimatlar dinlənilir. Təqdimatların müzakirəsi tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə imkan yaradır.

Tədqiqat sualı. Müstəqil oxuduğunuz əsərlərdə hansı ideyalar öz əksini tapıb? Şagirdlərin fərziyyələri dinlənilir və lövhədə qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması. Qruplara aşağıdakı tapşırıqların əks olunduğu iş vərəqləri təqdim olunur.

Birinci qrup:

– M.Rzaquluzadənin “Şahin” hekayəsinin ideyası nədir? Fikrinizi əsaslandırın.

– Hekayənin qəhrəmanı Kamalın xasiyyətində, əməllərində hansı cəhətlər diqqəti daha çox cəlb edir? Fikrinizi əsaslandırın.

– Xəlil Rza Ulutürkün “O sahilə, bu sahilə” şeirində işlənmiş bədii ifadə vasitəsini müəyyənləşdirin, əsərin təsir gücünün artırılmasında onun rolunu aydınlaşdırın.

İkinci grup:

– Xəlil Rza Ulutürkün “O sahildə, bu sahildə” şeirində əsas ideya və müəllifi düşündürən problem nədir?

– “O sahildə, bu sahildə” şeirini N.Həsənzadənin “Azadlıq himni” şeiri ilə müqayisə edin. Müqayisə cədvəlindən, yaxud Venn diaqramından istifadə edin.

– Hər iki şeirdəki başlıca fikri hansı atalar sözləri ilə ifadə etmək olar?

Vətən mülkü doğmadır, özgə diyar ögey.

Vətəni yadına düşən qərib ağlamasın, neyləsin?

Vətənin bir qışı qütbətin yüz baharından yaxşıdır.

Vətən viranə də olsa, cənnətdir.

Vətən elin evidir.

Üçüncü grup:

– N.Həsənzadənin “Azadlıq himni” şeirində müəllifi düşündürən başlıca problem nədir? Fikrinizi əsaslandırın.

– Kamal obrazını (“Şahin” hekayəsi) Cavanşirlə (“Odlu qılınç” hekayəsi) müqayisə edin. Müqayisə cədvəlindən, yaxud Venn diaqramından istifadə edin.

– N.Həsənzadənin “Azadlıq himni” şeirində işlənmiş bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirin, əsərin təsir gücünün artmasında onların rolunu aydınlaşdırın.

Dördüncü grup:

– M.Rzaquluzadənin “Şahin” hekayəsində işlənmiş bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirin, əsərin təsir gücünün artmasında onların rolunu aydınlaşdırın.

– “Şahin” hekayəsinin qəhrəmanı Kamalın xarakterinə uyğun atalar sözlərini müəyyənləşdirin.

İgid yarasız ölməz.

İgid meydanda məlum olar.

İgid basdığına kəsməz.

İgid döyüşdə məlum olar.

İgid yarasına igid qatlaşar.

İgid odur atdan düşə atlana, igid odur hər əzaba qatlana.

– “Şahin” əsərində hekayə janrına xas olan hansı xüsusiyyətlər var? Fikrinizi əsaslandırın.

Məlumat mübadiləsi və müzakirəsi mərhələsində təqdimatlar əsasında məlumat mübadiləsi dinlənilir və müzakirə aparılır.

Nəticənin çıxarılması, ümumiləşdirmənin aparılması mərhələsi şagirdlərin fəallığı ilə həyata keçirilir. Müəllim əvvəlcədən hazırladığı suallardan istifadə etməklə bu mərhələnin daha səmərəli keçməsinə təmin edə bilər.

Sinifdən xaric oxu dərslərində formativ qiymətləndirmə təlim nəticələrinə müvafiq meyarlar əsasında aparılır.

Müəllim şagirdlərə vətənpərvərlik və qəhrəmanlıq mövzusunda əsərlər barədə düşüncələrini valideynləri ilə müzakirə etməyi, onların da fikirlərini öyrənməyi tapşırır.

İKİNCİ BÖLMƏ ÜZRƏ KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə M.Rzaquluzadənin “Babəkin andı” hekayəsi üzrə aparıla bilər.

Mikayıl Rzaquluzadə **Babəkin andı** (hekayədən parça)

Ana-bala buxarı qabağında üz-üzə oturmuşdular. Ana həsrətli və mehriban baxışlarını oğlunun üzündən ayırmırdı. Elə bil ki, ondan ayrılacağından, bu qaraşın üzə, bu çatma qaşlara, bu ala gözlərə yenə həsrət qalacağından qorxurdu.

Necə də qorxmıyaydı. İndi yeddi-səkkiz il idi ki, balasını doyunca görməmişdi. O, sarbana nökrçiliyə veriləndə doqquz-on yaşında bir uşaq idi. İndi on yeddi-on səkkiz yaşlı bir igid olmuşdu. Karvanla birgə şəhərləri, ölkələri qarış-qarış gəzmış, qışın şaxtasından, yayın qızmarından üzünün dərisi bərkiyib sərtləşmişdi.

Ana çoxdan bəri ürəyində bəslədiyi dadlı xəyal və arzularını oğluna bildirmək istəyirdi. Onu razı salıb yanında saxlamağı, əzab və əziyyətlərlə dolu olan ömrünün son günlərini oğlu ilə birgə keçirməyi arzu edirdi. Bu ümidlə oğluna dedi:

– Nə yaxşı oldu ki, gəldin, oğul... Gözüm yollarda qalmışdı. Deyirəm ki, daha heç yana getmə. Ac-yalavac da olsa, bu kasıb daxmamızda birtəhər dolanırıq...

Babək anasının ürəyindən keçənləri duydu. Onu boş xəyallarla yormamaq üçün sözünü yarımçıq qoyub dilləndi:

– Yox, anacan, mən burada qala bilmərəm. Elə bu “birtəhər, ac-yalavac dolanmağa” qatlaşmaq bizim evimizi yırıb. Daha bəsdir!..

O, sanki anasına yox, minlərlə adama deyirmiş kimi, sözünə davam etdi:

– Daha bəsdir, ana... Mən İrandan, Ərəbistandan Hindistana qədər hər yeri qarış-qarış gəzmışəm. Azərbaycan torpağı hər yerdən bərəkətli, Azərbaycan oğulları hamıdan qeyrətlidir. Biz niyə “birtəhər, ac-yalavac dolanmağa” qatlaşaq? Yox, mən gedəcəyəm, anal..

Gənc Babək özü də istəmədən bu amansız sözləri ilə ananın yaralı qəlbini qanatmışdı. Dərdli ana hıçqırlıqlı bir səslə inlədi:

– Oğul, bəs mənə yazığın gəlmirmi? Məni qoyub hara gedirsən?

Babək anası ilə sərt danışıdığını indi başa düşüb, yumşaq, lakin inamlı bir səslə dedi:

– Elə demə, anacan. Anasına kəm baxan oğlun gözlərinə qan damar! Mən səni sevdiyim üçün belə düşünürəm, anacan! Mən karvanda yeddi-səkkiz il çarvadarlıq etdim. Təbrizdə emalatxanalarda işlədim. Azdan-choxdan qazancım var. Bir inək, beş-on qoyun-keçi alıb, sən deyən kimi “birtəhər” dolana bilərik. Ancaq sabah xəlifənin əmirləri, İranın naibləri onu da tutub əlimizdən alacaqlar. Bəs sonra?.. Sonra necə olsun?! Yox, anacan, yaxşı oğul gərək tək-cə özünü, öz komasını düşünməsin... Bizim elimiz, yurdumuz var, anacan! Sənin də, mənim də böyük bir anamız var. – Vətən! Anacan, mən səni sevirəm, ancaq Vətənimə də sevirəm. Bil ki, ərəb işğalçıları ilə İran hakimləri Vətəndən qovulmadıqca...

Elə bu zaman daxmanın qapısı şiddətlə döyüldü, bayırdan at kişnəmələri, it hürüşmələri eşidildi.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ ÜÇÜN TÖVSIYƏ OLUNAN SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Mətnin planını tərtib edin.

2. Anası ilə söhbətində Babəkin xasiyyətindəki hansı cəhətlər üzə çıxır?
1) Mübarizlik 2) Xeyirxahlıq 3) Təvazökarlıq 4) Vətənpərvərlik
A) 1, 4 B) 2, 3 C) 1, 3 D) 2, 4

3. Aşağıdakı cümlədə hansı bədii təsvir vasitəsi işlənmişdir?
Gənc Babək özü də istəmədən bu amansız sözləri ilə ananın yaralı qəlbini qanatmışdı.
A) Bənzətmə B) Epitet C) Mübaliğə D) Bədii sual

4. Cümlənin ifadəli oxusunda səsdə hansı çalar duyulmalıdır?
– Oğul, bəs mənə yazığın gəlmirmi? Məni qoyub hara gedirsən?
A) Kədər, məzəmmət B) Qəzəb, sərtlik
C) Yalvarış, hiddət D) Xahiş, hədə

5. Hekayə hansı mövzuda yazılıb?
A) Ana B) Əmək C) Dostluq D) Vətən

6. Əsərdə qaldırılan başlıca problem hansıdır?
A) Vətənin azadlığı hamını düşündürməlidir?
B) Övlad-ana münasibətləri
C) Qürbətdə ömür sürməyin çətinliyi
D) Dolanışıqda çətinliyə dözmək

7. Babəkə yazıçı necə münasibət bəsləyir? Fikrinizi nümunələrlə əsaslandırın.

8. “Sənin də, mənim də böyük bir anamız var. – Vətən! Anacan, mən səni sevirəm, ancaq Vətəni də sevirəm. Bil ki, ərəb işğalçıları ilə İran hakimləri Vətəndən qovulmadıqca...” Nümunədə hansı bədii ifadə vasitəsi işlənilib?
A) Mübaliğə B) Təkrir C) Bədii sual D) Litota

9. Çərçivəyə alınmış hissənin məzmununu yığcam yazın.

10. Əsərdəki başlıca fikir hansıdır?
A) Ananın qədrini bilmək lazımdır.
B) Vətən azad və müstəqil olmalıdır.
C) Azərbaycan torpağı bərəkətlidir.
D) Yaxşı oğul ananın məsləhətinə qulaq asmalıdır.

3.

MƏNƏVİ DƏYƏRLƏR, HƏMİŞƏYAŞAR HİKMƏTLƏR

Mövzu: A.Bakıxanov “Hikmətin fəziləti” – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirələrdə, müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr gətirməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli münasibət bildirir.

Dərsin gedişi.

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi müxtəlif yollarla (təqdimatların müzakirəsi, yığcam sorğu və s.) müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsəduyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu fərqli vasitələrdən istifadə ilə həyata keçirilə bilər. Motivasiyanın yaradılmasının bir variantı dərslikdəki “Yada salın” başlıqlı suallar üzrə müsahibə, söhbət ola bilər.

Müəllim üçün məlumat. *Motivasiya yaradılmasının digər yolu “Müdrək sözlər bizim hər gün eşitdiyimiz adi sözlərdən nə ilə fərqlənir?” sualı üzrə müsahibə ola bilər.* Şagirdlər müsahibə vasitəsilə tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə cəlb olunur.

Tədqiqat sualı. Müdrək insanı başqalarından necə fərqləndirmək olar? Fərziyyələr dinlənilir və lövhədə qeyd olunur.

Tədqiqatın aparılması. Bu, sinifdə əsərin oxunması ilə başlanır. Müəllim qarşısına qoyduğu məqsəddən, şagirdlərin maraq və bələdlilik səviyyəsindən çıxış edərək oxunun növünü – fərdi səssiz oxu, səslə oxunun dinlənilməsi və c.

Yada salın

- Müdrək adam kimo deyilir?
- Həyatda hümr göstərmiş, yaxşıq etmiş, həqiqətə həmişə sadıq qalmış insanlar haqqında nə bilərsiniz?

Dərslik səh. 78

müəyyənləşdirir. Məsələn, proqnozlaşdırılmış oxunu tətbiq etməyi planlaşdıran müəllim sinifdə oxunacaq parçanı və fasilə ediləcək məqamları əvvəlcədən müəyyənləşdirməlidir. Şagirdlərin şifahi nitqinin dinlənilməsi baxımından səsli oxunun da üzərində dayanmaq olar. Oxuya başlamazdan əvvəl şagirdlərin diqqəti dərslərdəki tapşırıqğa cəlb olunur. Oxu başa çatdıqdan sonra şagirdlər cütlük şəklində mətnlə bağlı suallara cavab hazırlayırlar. Sonra kiçik qruplarda birləşib, fikir mübadiləsi aparırlar. Təqdimatlar əsasında qruplararası fikir mübadiləsinin və müzakirənin aparılması həyata keçirilir.

Tapşırıqdakı 3-cü və 4-cü bəndlər fərdi olaraq yerinə yetirilir. Yığcam müsahibə aparmaqla nəticə barədə təsəvvür qazanmaq olar.

Şifahi təqdimat üzrə tapşırıqları şagirdlər cütlük şəklində yerinə yetirirlər. Şifahi nitqin inkişaf etdirilməsinə xidmət edən bu tapşırıqlar əsərin ideya-məzmunu ilə bağlı olub, şagirdlərin ədəbi biliklərinin dərinləşdirilməsinə də imkan yaradır.

I dər

Məzmun üzrə iş

- Əsərin oxusundan (bunu fərdi səsiz oxu, səsli oxunun dinlənilməsi və s. şəkildə yerinə yetirə bilərsiniz) sonra parta yoldaşınızla birlikdə mətnin kənarındakı suallara cavab hazırlayın.
- Kiçik qruplarda birləşib cavablarla bağlı fikir mübadiləsi aparın. Çıxardığınız nəticələri təqdimatlar əsasında müzakirə edin.
- Sözləri dəftərinizə köçürün və qarşısında ifadələrdən uyğun gələn yazın.
 - Keyirxahlıq, humanizm
 - Bəcaşq, məharət, ustahlıq, qabiliyyət, fərasət
 - Dərk edən, anlayan
 - Pis işlərdən çəkinmək
 - Doğruluq, düzlük
 - Dərin dərrəkəli, çox ağıllı, çox dərin düşünən, aqıl, dünyagörmüş
 - İgidlik, qəhrəmanlıq
 - Yalan danışmaqdan çəkinmək
- Ifadələri dəftərinizə köçürün, mənasını aydınlaşdırıb qarşısında yazın.
 - Ümidi yox ikən onun sabaha, _____
 - Dünya həqiqətlə dolanır müdam, _____
 - Hünərsiz heç bir şey olmaz müvəssər, _____
 - Yaxşı adamlarda olsun nəzərin, _____
- Mövzülərdən birini seçib şifahi təqdimat hazırlayın.
 - "Əsərin müəllifi haqqında mənə hansı təəssürat yarandı?" Fikrinizi əsərdən nümunələr göstərməklə əsaslandırın.
 - Hekayəyə "Hikmətin fəziləti" adının verilməsinə səbəb nədir?

Dərslük səh. 80

lar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Yeni sözlərdən istifadə etmə

Şərhetmə

Nümayişetdirmə

Məlumat mübadiləsi və müzakirəsi
tapşırıqların icrasına ayrılmış vaxt başa çatdıqdan sonra kiçik qrupların təqdimatları əsasında həyata keçirilir. Təqdimatların dinlənilməsi, digər qrupların suallar verməsi və onlara verilən cavabların əsaslandırılmasına yeni öyrənilmiş sözlərdən necə istifadə edildiyinə diqqət yetirilir.

Bir neçə cütlüyün təqdimatı dinlənilib müzakirə edilir. Əsərin məzmununun mənimsənilməsi ilə bağlı sual və tapşırıqlar üzrə görülən iş yekunlaşdırılır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyar-

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Mənzum hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Mənzum hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Mənzum hekayədə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Mənzum hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.

Mənzum hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Mənzum hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Mənzum hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Mənzum hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Ev tapşırığına könüllülük əsasında əsər üzrə illüstrasiyaların çəkilməsi də əlavə edilə bilər.

Mövzu: A.Bakıxanov “Hikmətin fəziləti” – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nəqil edir.	Əsərdən seçdiyi hissənin məzmununu hazırladığı plan əsasında yaradıcı nəqil edir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirələrdə, müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr gətirməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatların dinlənilməsi ilə həyata keçirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Dərslikdəki “Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin” başlıqlı tapşırıq fərqli iş formalarından istifadə ilə yerinə yetirilir. 1-ci, 3-cü, 4-cü bəndlər fərdi olaraq icra olunsada, müzakirədə bütün sinif iştirak edir. 2-ci və 5-ci bəndlərin yerinə yetirilməsi kiçik qruplarda iş formasının tətbiqi ilə həyata keçirilir.

Kiçik qruplarda aparılan işlərə xüsusi önəm verilir. Təqdimatların fəal dinlənilməsi təmin edilir, sualların verilməsinə, fərqli fikirlərin söylənilməsinə, əsaslandırılmasına diqqət yetirilir. Bu mərhələdə sadə, zahirən başqalarından

fərqlənməyən bir qocanın həyatda layiq olduğu qiyməti alması, xeyirxah əməlləri ilə insanların dərin rəğbətini qazanmasının səbəbləri barədə şagirdlərdə dolğun təsəvvür yaradılır.

Görülmüş işlərin yekunlaşdırılması məqsədilə yığcam, ümumiləşdirici sorğu aparılır.

Şagirdlərin əsərin məzmunu üzrə mənimsədiyi biliklər ortaq məxrəcə gətirilir, söylənilənlərlə bağlı yekun qənaət hasil edilir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Plan tərtib etmə, nağıletmə
Yeni sözlərdən istifadə etmə
Şərhetmə
Nümayişetdirmə

II dərş

Məzmun üzrə iş
Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin
1. Əsərdəki hadisələrin ardıcılığını dəfərinizə çəkdiniz cədvəldə əks etdirin.

Həkimin şaha sifariş göndərməsi
▼
▼
▼

Dərslük səh. 80

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Mənzum hekayədən bitkin hissə seçir, plan tərtib etməkdə, yaradıcı nağıletmədə çətinlik çəkir.	Mənzum hekayədən bitkin hissə seçir, planı müəllimin köməyi ilə tərtib edir, yaradıcı nağıletmədə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Mənzum hekayədən bitkin hissə seçir, plan tərtib edir, yaradıcı nağıletmədə bəzən çətinlik çəkir.	Mənzum hekayədən bitkin, səciyyəvi hissə seçir, plan tərtib edir, yaradıcı nağıletməni dəqiqliklə yerinə yetirir.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Mənzum hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Mənzum hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Mənzum hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Mənzum hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslükdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: A.Bakıxanov “Hikmətin fəziləti” – 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.	Nağılla müqayisə etməklə mənzum hekayənin janr xüsusiyyətlərini aydınlaşdırır.
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıcının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Yazıcının münasibətinə və öz münasibətinə əsaslanmaqla obrazları səciyyələndirir.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Hekayənin ideyasını, onda qaldırılmış başlıca problemi şərh edir, münasibət bildirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr gətirməklə şərh edir.
3.1.1. Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir.	Müxtəlif mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirib istifadə edir.

Dərsin gedişi. Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatlar, müzakirə əsasında müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsəduyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Buna fərqli yollarla nail olmaq mümkündür. Suallardan istifadə etməyi planlaşdıran müəllim dərslikdəki “Düşünün” başlıqlı sualı yada salır: “Müdrək fikirlərin əks olunduğu əsərlərin oxucu üçün əhəmiyyəti nədir?” Şagirdlərin fərziyyələri dinlənilir və lövhədə qeyd edilir.

Müəllim üçün məlumat. Motivasiyanın yaradılmasının digər yolu müəllimin şagirdlərə belə bir sualla müraciəti ola bilər: “Bilirsiniz ki, müdrək, dərrakə, dərkətmə sözləri eyni kökdən yaranıb. Müdrək sözünə hansı sinonimlər söyləyə bilərsiniz? Atalar sözləri nə üçün müdrək sözlər adlanır?”

Tədqiqat sualı. İnsanın müdrəkliyi həyatda özünü necə göstərir?

Tədqiqatın aparılması məqsədilə dərslikdəki “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə mənbə kimi müraciət olunması, “Fikirləşin. Cavab verin” başlıqlı suallardan istifadə edilməsi məqsəduyğundur.

III dər

Təhlil üzrə iş

Əsərlə bağlı açıqlamalar

1. Mətni oxuyun. Tapşırıqları yerinə yetirərək aşağıdakı fikirlərdən faydalanın.

Bilirsiniz ki, hekayə kiçik həcmli nəsr əsəridir. Hekayə həm nəsr, həm də nəzm formasında olur. Nəsrə yazılan hekayəyə mənsur hekayə də deyilir. Mənzum hekayə isə nəzmə yazılır, geyr şəkildə olur. Mənzum hekayələr müxtəlif mövzularda olsa da, onların mərkəzində həmişə qəhrəmanın həyatının bir səhnəsi, həyatı gələcək bir hadisə üzgəci şəklində təsvir olunur. Belə əsərlərdə də yazıçı bir və ya bir neçə adamla bağlı əhvalatı, onların qarşılıqlı əlaqəsini əks etdirir.

Mənzum hekayənin digər nəzm əsərləri, eləcə də geyrlərlə oxşar və fərqli cəhətləri var. Həm mənzum hekayə, həm də geyr nəzm əsərləri olduğu üçün onlarda qafiyə və əhəngin olması vacibdir. Lakin geyrə nəsrin hissə və duyğularına geniş yer verilməsinə, mənzum hekayədə müəyyən hadisənin təsviri önəmli sayılır.

Nizami, Q.Zakir, S.G.Sirvanlı və b. sənətkarlarımız maraqlı mənzum hekayələr yazmışlar. A.Bakıxanovun “Hikmətin fəziləti” əsəri mənzum hekayə olub müdrək bir qəza ilə bağlı bəstəmiş hadisəni əks etdirir.

Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin

2. Qəza obrazına münasibəti aydınlaşdırmaq onu səciyyələndirir. Cədvəldən istifadə edin.

Qəza obrazı		
Səhnəyə münasibəti	Yazıcının ona münasibəti	Sizin ona münasibətiniz

3. Əsərdə müəllifin diqqəti cəlb etmək istədiyi əsas problem, əsas, nədir? Yazıçı həmin problemə həllini nədə görür? Cədvəldən istifadə edə bilərsiniz.

Əsərdə müəhim olan problem hansıdır?	Yazıçı bu problemin həllini nədə görür?	Siz necə düşüncəyə gəlmisiniz?

Dərslik səh. 82

Müəllim şagirdlərə müraciət edir: *Əsərin məzmununu əhatəli öyrənmisiniz. Amma mənzum hekayədəki başlıca fikri aydınlaşdırmaq, dəyərləndirmək üçün araşdırmanızı davam etdirməlisiniz. İndi tanış olacağınız mətn tapşırıqların icrasında bir mənbə kimi yardımçınız olacaqdır.*

“Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətni ilə tanışlıq üçün vaxt ayrılır.

Təbiiq. Müzakirə. Yaradıcı iş

6. Mənzum hekayəyə aid olan fikri müəyyənləşdirin.

- Qəhrəmanların sayı çox olur.
- Müxtəlif hadisələr təsvir olunur.
- Həcmə böyük olur.
- Nəzm şəklinə yazılır.
- Müəllifi məlum olmur.

7. Aşağıdakıları da nəzərə almaqla əsərin bədii xüsusiyyətlərini aydınlaşdırmağa çalışın.

- Şairin hisslərini, hadisələrə münasibətini ifadə edən sözlər uğurla seçilmişdirmi?
- Sizə məlum olan sözlərin fərqli mənada işləndiyi hallar varmı?
- Həmqaftıya sözləri uğurlu saymaq olarmı?
- Səslərin, sözlərin təkrarının ahəngin yaranmasında rolu varmı?

Dərslik səh. 83

Məlumat mübadiləsi və müzakirəsi
zamanı kiçik qrupların əsərin ideya, problem, janr baxımından xüsusiyyətlərilə bağlı fikirlərinə münasibət bildirilir, mülahizələrin əsaslandırılmasına xüsusi diqqət yetirilir.

Şagirdlər tədqiqatı cütlük şəklində davam etdirir, qazanılmış biliklərin təbiiqini tələb edən tapşırığı yerinə yetirirlər. Cütlüklərin cavabları dinlənir, müzakirə edilir.

Nəticə və ümumiləşdirmə müzakirə zamanı söylənilmiş fikirlər əsasında aparılır, fərqli mövqelərə münasibət bildirilməklə rəy və mülahizələr yekunlaşdırılır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Müqayisəetmə

Səciyyələndirmə

Münasibətbildirmə

Şərhetmə

Əlaqələndirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Mənzum hekayə ilə nağılı janr baxımından müqayisə etməkdə çətinlik çəkir.	Mənzum hekayə ilə nağılı müəllimin və yoldaşlarının köməyi ilə janr baxımından müqayisə edir.	Mənzum hekayə ilə nağılı janr baxımından müqayisədə bəzən səhvlərə yol verir.	Mənzum hekayə ilə nağılı janr baxımından əhatəli müqayisə edir.
Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə və müəllifin münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirməkdə çətinlik çəkir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla çətinliklə müqayisə edir, müəllifin münasibətindəki bəzi cəhətlərə əsaslandırmaqla səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə, müəllifin münasibətinə qismən əsaslanmaqla səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə, müəllifin münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirir.
Mənzum hekayənin ideyasını və başlıca problemini şərh etməkdə, münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Mənzum hekayənin ideyasını və problemini müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Mənzum hekayənin ideyasını və problemini şərh edir, qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Mənzum hekayənin ideyasını və problemini əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
Mənzum hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən	Mənzum hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə	Mənzum hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən bəzi mə-	Mənzum hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən

nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	qamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməkdə, yazısında istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-dəqiqliklə həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-ardıcılıqla həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməyi, yazısında istifadəni ardıcıl həyata keçirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mühakimə xarakterli esse – 2 saat
Birinci saat: Mühakimə xarakterli esseyə hazırlıq

Standartlar	Təlim nəticələri
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.
3.1.1. Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir.	Müxtəlif mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirib istifadə edir.

Dərsin gedişi

Fəallaşdırma. Buna müəllimin ədəbiyyat kabinetində saxladığı esse nümunələrinə baxış və fikir mübadiləsinin aparılması ilə nail olmaq mümkündür. Bu, motivasiyaya zəmin yaradır.

Motivasiya. Şagirdlərə sualla müraciət edilir: Mühakimə xarakterli esse dedikdə nə başa düşürsünüz? Belə yazılarda daha çox nəyə diqqət yetirilir?

Bu suallarla bağlı şagirdlərin rəy mübadiləsi, müzakirə aparması faydalıdır.

Tədqiqat sualı: Mühakimə xarakterli esse necə yazılır?

Şagirdlərin müxtəlif fikir və mülahizələrin dinlənilir, lövhədə qeyd edilir.

Müəllim üçün məlumat. Şagirdlərə bir daha xatırladılır ki, hansı mövzuda yazılmasından asılı olmayaraq, essədə müəllifin hiss və düşüncələrinin, mühakimələrinin aparıcı yer tutması vacibdir. Əgər mövzu ədəbi əsər üzrə müəyyənləşdirilibsə, şagird onun ideya-məzmunundan çıxış edərək mühakimə xarakterli mətn hazırlayır.

Mühakimə xarakterli essədə şagirdin əsər barədə təəssüratı, fikir və mülahizələri əsas yer tutur. Odur ki, şagirdin ilk növbədə mövzuya diqqət yetirməsi zəruridir. Şagirdlərin əsərin məzmununu mənimsəməsi, qəhrəmanları

səciyyətləndirməsi, başlıca fikri müəyyənləşdirməsi essenin yazılmasına hazırlıq işlərində mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Dərsdə şagirdlərin diqqəti aşağıdakı məsələlərə yönəldilir:

- mövzunun aydınlaşdırılması;
- yazı işində qarşıya məqsəd qoyulması;
- giriş hissəsinin düşünülməsi;
- əsas hissədə əks etdiriləcək fikirlərin dəqiqləşdirilməsi (əsərdə qaldırılan problemə, qəhrəmanlara, ideyaya münasibətin əsaslandırılması);
- nəticə (mühakimələrə əsaslanmaqla ümumi nəticənin çıxarılması).

Mühakimə xarakterli essədə əsərin bədii xüsusiyyətlərinə (dilə aydınlığı, obrazlılığı və s.) də münasibət bildirilməlidir.

Tədqiqatın aparılması mərhələsində Əzizə Cəfərzadənin “Çörək” hekayəsinin oxusu təşkil edilir.

Biri var idi, biri yox idi, öz əlinin zəhməti ilə çörəyini qazanan Etibar adında bir kişi var idi. Bu kişinin güləruz, mehriban arvadı, bir-birindən xırda on iki balası var idi. Etibar kişi hər səhər gün çıxmamışdan yerindən durub cütünü qoşar, yer şumlar, taxıl əkər, sular, alınının tərini tökə-tökə qızmar yayda biçin biçər, xırman döyərdi. Bu ağır zəhmətlə başa gələn çörəyin də qədir-qiyətini, hörmətini yaxşı bilərdi. Bir dəni çöldə qoymaz, bir tikə çörəyin ayaq altına düşməsinə razı olmazdı. Odur ki, bərəkət də ondan qaçmaz, nemət başından yağardı.

Günlərin birində bu ölkənin padşahı ovdan qayıdanda yolu Etibar kişinin evinin yanından düşdü. Gördü ki, səliqə-sahmanlı həyətdə bir dəstə uşaq oynayırlar. Hamısı da böyüklü-kiçikli bir-birinə oxşayırlar. Deyəsən, bacı-qardaşdılar. Hamısının da yanağından qan damır. Elə bil ölkədəki qıtlıqdan heç bunların xəbəri yoxdur. Şah darganı çağırıdır və elə atüstü hal-əhval tutdu, soruşdu:

– Bu ev kimindir, bu külfət, bu colma-cocuq kimindir?

Darğa qorxa-qorxa dedi:

– Cütçü Etibar kişinin həyətidir. On iki də xırda-xırda uşağı var.

Şahı heyrat götürdü:

– Yaxşı bu qıtlıq zamanədə o, bu külfəti necə dolandırır? Yəqin atası babasından ona çoxlu qızıl-gümüş qalıb.

– Xeyr, bircə cütü var. Daha heç nəyi yoxdur.

Şah danışdıqca onun ağıllı vəzirə həyətdə, burada oynayan uşaqlara göz qoymuşdu. Nə fikrə gəldisə, birdən sözə qarışdı:

– Bunun bircə sirri var. Mən deyəsən o sirri tapmışam.

Şah maraqla soruşdu:

– Nədi?

Vəzir gözünü həyətdən çəkmədən cavab verdi:

– Bu evdə çörəyə hörmət var. Bir bax, o qədər uşaq olan həyətdə ayaq altında bir qırıq çörək yoxdur.

Elə bu vaxt Etibar kişinin arvadı təndirxanadan çıxdı. Başındakı tabaqda qıpqırmızı qızarmış lalagülü çörəklər buğlanır, sarı buğda çörəyinin ətri burnuna dəyənləri bihuş eləyirdi. Uşaqlardan kiçikləri anasının qıçlarına sarmaşdılar:

– Ana, qoğal, ana, kökə...

Arvad heç körpələrinə tərəf əyilmədi, evə doğru irəlilədi və uşaqlara belə cavab verdi:

- *Gedin əlinizi tərtəməz yuyun, mən də evdə süfrə salım, gəlin oturun, çörəyi orda yeyin.*

Bunu eşidən vəzir dedi:

- *Görürsünüzmü, bu evdə çörəyin qədir-qiyəti böyükdür.*

Şah dedi:

- *Yaxşı bax, ola bilməz ki, çörəkdən bir qırıq ayaq altına düşməsin, axı onlar uşaqlardır.*

- *Yox, hökmdarım, görünür ki, ana onlara təndir çörəyini lazım olan qədər verir. Təndir çörəyi ovulmur. Uşaqlar artıq dişdəmi, loxmanı yerə atmırlar.*

Padşah saraya qayıtdı. Nə düşündüsə, səhər belə bir əmr verdi: Ölkədə heç kəs təndir çörəyi bişirməsin. Hamı yalnız yuxa, nazik lavaş, sac çörəyi bişirib yesin.

Bir müddət sonra padşah vəzirə dedi:

- *Vəzir, bilmirsən, o cütçü necədir?*
- *Darğa deyir ki, bu il də buğdası yaxşı gəlib. Bərəkət başından yağır.*

Şah ata minib dedi:

- *Gedək, vəzir, öz gözümlə görməsəm, inanmaram.*

Onlar söhbətləşə-söhbətləşə Etibar kişinin həyatına çatdılar. Gördülər ki, həyatda oynayan uşaqların hər birinin boynundan ağ, təmiz parçadan tikilmiş kiçik bir torba asılıb. Uşaq lavaş-yuxa yemək istəyəndə ağzını torbaya tutub yeyir və qırıntılar da ora tökülür. Bunu görən vəzir dinləndi:

- *Gördünüzmü, hökmdarım? Bu evdən çörək əskik olmaz. Burda onun qadrini də bilirlər, hörmətini də. Onu ayaq altına düşməyə qoymurlar.*

Əsərlə tanışlıqdan sonra müəllim şagirdlərə məzmun üzrə suallarla müraciət edir:

1. Qıtlıq zamanı Etibar kişinin ailəsi necə dolanır?
2. Şah həyətdəki uşaqları görəndə nə üçün təəccüblənir?
3. Vəzir Etibar kişinin ailəsinin firavan dolanmasının səbəbini nə ilə izah etdi?

4. Şah saraya qayıdanda nə əmr etdi?

5. Etibar kişinin həyatına çatanda şah nəyin şahidi oldu?

Sonra şagirdlərin diqqəti aşağıdakı məsələlərə yönəldilir:

- *obrazların xarakterindəki başlıca cəhətlərin aşkara çıxarılması və münasibət bildirilməsi;*
- *obrazların davranış və əməllərindəki özünəməxsusluğun müəyyənləşdirilməsi və qiymətləndirilməsi;*
- *obrazlara yazıçının münasibətinin aydınlaşdırılması, mühakimədə nəzərə alınması;*
- *əsərdəki başlıca fikrə münasibət bildirilməsi;*
- *əsin bədii təsir gücünü artıran vasitələrə diqqət yetirilməsi;*
- *əsərlə bağlı fikir və mülahizələrin əsaslandırılması.*

Şagirdlərə əsərin təhlili üzrə suallarla müraciət edilir:

1. Xalqımızın çörəklə bağlı hansı adətləri var?
2. Əsər hansı mövzuda yazılıb?
3. Etibar kişinin ailəsində çörəyə münasibət sizə necə təsir etdi?
4. Əsərdəki başlıca fikir nədən ibarətdir?

5. Əsər sizdə hansı fikirlər, düşüncələr yaratdı?

Cavablar dinlənilir və müzakirə olunur.

Müəllim üçün məlumat. *Əslində, şagirdlərə verilən suallar rəy xarakterli essenin planının ümumi cizgiləridir. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, essədə hamı üçün ümumi plan ola bilməz. Essenin planını hər şagird müstəqil olaraq, özü müəyyənləşdirməlidir. Müəllim şagirdlərin nəzərinə çatdırır ki, gələcəkdə bu suallardan çıxış edərək konkret mövzu üzrə essenin planını müstəqil tərtib etməli və yazının quruluşundakı sərbəstliyi nəzərə almalıdırlar.*

Essenin planının yazılmaması şagirdin qiymətinin aşağı salınması üçün əsas ola bilməz. Başlıca cəhət essədə fikir aydınlığının, tamlığın gözlənilməsidir. Plan aşağıdakı tələblərə cavab verməlidir: mövzuya uyğun olmalı, başlıca fikri ifadə etməli, hissələrin arasında əlaqə gözlənilməli, üslub dəqiqliyi təmin edilməlidir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Nümayişetdirmə

Əlaqələndirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.
Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməkdə, yazısında istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-dəqiqliklə həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-ardıcılıqla həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməyi, yazısında istifadəni ardıcıl həyata keçirir.

Mühakimə xarakterli esse – 2 saat

İkinci saat: Ə.Cəfərzadənin “Çörək” hekayəsində təsvir edilənlər məndə hansı düşüncələr yaratdı?” mövzusunda mühakimə xarakterli esse yazılması

Standartlar	Təlim nəticələri
3.1.1. Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir.	Müxtəlif mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirib istifadə edir.
3.1.2. Bədii nümunələrdəki başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
3.1.3. 1,5–2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır.	Mühakimə xarakterli esse yazır, mövqeyini əsaslandırır.

Dərsin gedişi

Motivasiya. Yığcam müsahibə aparılaraq şagirdlərin suallarına aydınlıq gətirilir. Ən yaxşı esselərin fənn kabinetindəki ədəbi guşədə nümayiş etdiriləcəyi qeyd olunur.

Tədqiqatın aparılması. Əsərdəki hadisəyə, obrazlara, başlıca fikrə, müəllif mövqeyinə, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin roluna müstəqil münasibət bildirmələrinin mümkünlüyü şagirdlərin diqqətinə çatdırılır. Essenin həcmi nəzərə alınaraq, hansı məsələlərə daha geniş yer verməyin lazım olması ilə bağlı şagirdlərin özlərinin müstəqil seçim etmələrinin zəruriliyi vurğulanır.

Mövzu ilə bağlı müsahibə, fikir mübadiləsi şagirdləri essenin yazılmasına hazırlayır.

Essenin yazılması prosesini müşahidə edən müəllimin şagirdlərə fərdi məsləhətlər, tövsiyələr verməsi, onları istiqamətləndirməsi məqsədəuyğundur. Şagird yaradıcılığının məhsulu olan yazı işində müstəqil mövqeyin ifadə olunmasına, və əsaslandırılmasına diqqət yetirilir. Ayırı-ayrı şagirdlərin yazısındakı uğurlu cümlələr, fikirlər qeyd edilir, mövzu ilə bağlı mülahizələrin, düşüncələrin geniş ifadə olunmasına dair məsləhət verilir.

Essenin öyrədici xarakter daşdığı nəzərə alınaraq, şagirdlərə esseni qiymətləndirmək (özünüqiymətləndirmə) bacarığının aşılınması diqqət mərkəzində saxlanılır. Bu zaman aşağıdakı məsələlərə fikir vermək tövsiyə olunur:

- Esse mövzuya uyğundurmu?
- Essenin hissələri (giriş, əsas hissə, nəticə) arasında əlaqə gözlənilibmi?
- Hansı əlavə və düzəlişlərin aparılması zəruridir?
- Hökmlər, mülahizələr əsaslandırılıbmı?

Şagirdlərin öz yazılarının üslubunu təkmilləşdirmələri üzrə iş aparılır. Hər cümlə, ifadə diqqətlə oxunur, uğursuz sayılanlar dəyişdirilir, düzəlişlər edilir.

Yazdığı esseni şagirdin özünün qiymətləndirməsi çox əhəmiyyətlidir. Müəllimin qeydləri əsasında yazısını təkmilləşdirən şagird diqqətli olmağı, səhvlərə yol verməməyi öyrənir. Adətən, yazıda aşağıdakı səhvlərə yol verilir:

- mövzudan kənara çıxılması;
- müşahidə və təəssüratların qənaətləndirici olmaması;
- söylənilən fikirlərin bəsitliyi;
- essenin hissələri arasında əlaqənin pozulması;
- üslub səhvləri(söz və ifadələrin yerində işlədilməməsi və s.).

Dərsin sonunda şagirdlər yazı işlərini qiymətləndirmə və növbəti dərsdə müzakirə üçün təhvil verirlər. Yazı işlərinin yoxlanılması, formativ qiymətləndirilməsi dərsdən sonra aparılır, nəticələr növbəti dərsdək elan edilir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Əlaqələndirmə

Münasibətbildirmə

Mühakiməyürütmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməkdə, yazısında istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-dəqiqliklə həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-ardıcılıqla həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməyi, yazısında istifadəni ardıcıl həyata keçirir.
Başlıca problemi müəyyənləşdirməkdə, əsaslandırılmış münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Başlıca problemi müəyyənləşdirməyə, əsaslandırılmış münasibət bildirməyə müəllimin köməyi ilə nail olur.	Başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirməkdə bəzən qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Başlıca problemi müəyyənləşdirməyi, əsaslandırılmış münasibət bildirməyi ardıcıl, əhatəli həyata keçirir.
Mühakimə xarakterli esse yazmaqda çətinlik çəkir.	Mühakimə xarakterli essenə müəllimin köməyi ilə yazır.	Mühakimə, xarakterli essədə qeyri-dəqiqliyə yol verir, mövzunu qismən əhatə edir.	Mühakimə xarakterli essədə ardıcılıq gözləməklə mövzunu dolğun əhatə edir.

Müəllim şagirdlərə yazdıqları esse ilə bağlı düşüncələrini valideynləri ilə bölüşməyi, onların da fikirlərini öyrənməyi tapşırır.

Mövzu: Çingiz Aytmatov “Manqurt”– 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müsaibə və müzakirələrdə istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikrini əsərdən nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi fərqli yollarla (təqdimatların müzakirəsi, yığcam sorğu və s.) müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsəduyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu fərqli vasitələrdən istifadə ilə həyata keçirilə bilər. Bunun üçün dərslikdəki suallardan da istifadə faydalıdır.

Müəllim üçün məlumat. *Motivasiyanın yaradılmasının bir variantı BQXK-nin “Dünya mənim, dünya sənin” şagird üçün dərs vəsaitində “Manqurt” əsəri üzrə çəkilmiş illüstrasiyalara baxış və rəy mübadiləsi ola bilər.*

Yada salın
• Vətənimizin, xalqımızın tarixi keçmişini əks etdirən hansı əsərləri kətiləyirsiniz? • Bəli əsərlərdə diqqətinizi ən çox cəkan nə olub?

Dərslik səh. 84

Şagirdlər müsaibə vasitəsilə tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə cəlb olunur.

Tədqiqat sualı. Döyüşlərdə iştirak etməyən ananı müharibə qurbanı saymaq olarmı?

Fərziyyələr dinlənilir və lövhədə qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması. Bu, sinifdə mətnədən birinci və ikinci parçanın oxunması ilə başlanır. Müəllim qarşısına qoyduğu məqsəddən, şagirdlərin maraq və bələdlilik səviyyəsindən çıxış edərək oxunun növünü – fərdi səssiz oxu, səslili oxunun dinlənilməsi və c. müəyyənləşdirir. Əsərdən ilk üç parçanın oxunacağı, oxu zamanı dərslikdəki tapşırığın yerinə yetirilməsinin zəruriliyi şagirdlərin diqqətinə çatdırılır.

Şagirdlər mətnlə bağlı suallara cütlik şəklində cavab hazırlayırlar. 3-cü parça ilə əlaqədar sualların tərtibi də cütlik şəklində yerinə yetirilir. İş kiçik

Məzmun üzrə iş	I dərs
1. Əsərin ilk üç parçasının oxusundan (bunu fərdi səssiz oxu, səslili oxunun dinlənilməsi və s. şəkildə yerinə yetirə bilərsiniz) sonra parta yoldaşınızla birlikdə suallara cavab hazırlayın. 2. Mətnin 3-cü parçasına aid suallar tərtib edin. 3. Kiçik qruplarda birləşib, tərtib etdikləriniz də daxil olmaqla bütün sualların cavabı ilə bağlı fikir mübadiləsi aparın. Çıxardığınız nəticələri təqdimat əsasında müzakirə edin. 4. Mövzulardan birini seçib gıfahi təqdimat hazırlayın. a) Əsərdən oxuduğum hissədə məni ən çox həyəcanlandıran epizod hansı oldu? b) Əsərlə tanış olmayan dostunuza Nayman-Ananı necə, hansı söz və ifadələrlə təqdim edərdiniz? Öyrəndiyiniz yeni sözlərdən istifadə edin.	

Dərslik səh. 92

qruplarda davam etdirilir. Bütün sualların cavabını qrup daxilində dəqiqləşdirən şagirdlər təqdimatlar əsasında fikir mübadiləsini davam etdirir, genişləndirirlər. Müəllim çalışmalıdır ki, şagirdlərin biliyindəki çatışmazlıqlar müzakirə prosesində aradan qalxsın, oxunmuş parçalar üzrə əsərin məzmununa dair dolğun təsəvvür yaransın. Müəllim bu məqamda sərbəst fikir mübadiləsinin, fərqli mülahizələrin meydana çıxmasını, əsaslandırılmasını stimullaşdırmalı, şagirdləri sual verməyə həvəsləndirməlidir.

Şagirdlərdə belə qənaət yaranır ki, analar müharibədə, qanlı döyüşlərdə iştirak etməsə də, doğmalarını, yaxınlarını itirdikləri üçün günahsız müharibə qurbanları sayıla bilərlər. Amansız müharibə nəticəsində ana həyatda hər şeydən məhrum olur, dünyalarca sevdiyi oğlunun, ərinin itkisi ona rahatlıq vermir, əzablara düçar edir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma
Müəyyənləşdirmə
İstifadə etmə
Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Əsərdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Əsərdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Əsərdə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Əsərdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Əsərlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Əsərlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Əsərlə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Əsərlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Çingiz Aytmatov “Manqurt”– 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Mətnə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə izah edir.
1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.	Əsərdən seçdiyi hissənin məzmununu hazırladığı plan əsasında geniş nağıl edir.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Əsərdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin gedişi

Hekayənin evdə oxunmuş parçalarının məzmununun və tanış olmayan sözlərin mənasının necə qavranıldığı yığcam müsahibə ilə aydınlaşdırıla bilər.

Dərslikdəki tapşırıqlar fərqli iş formalarının tətbiqi ilə yerinə yetirilə bilər. Cütlər evdə oxunmuş parçalarla bağlı suallara cavab hazırlayır, kiçik qruplarda birləşərək dəqiqləşdirmələr aparırlar. Tədqiqatların dinlənilməsi əsasında qruplararası fikir mübadiləsi və müzakirə aparılır.

Bütün qruplardan əlavələr etmək, rəy bildirmək, sual vermək istəyənlərə şərait yaradılır.

“Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin” başlıqlı tapşırıqlar fərdi və cütlük şəklində iş formalarından istifadə ilə icra oluna bilər. Lakin bütün hallarda cavablara münasibətin bildirilməsi, müzakirəyə vaxt ayrılması məqsədəuyğundur.

Nəticə və ümumiləşdirmə üçün aşağıdakı suallardan istifadə etmək olar:

–Yazıçı əsərdə ana ilə oğlu nə üçün qarşılaşdırır?

–Ananın öz oğlunun əli ilə ölümünün təsviri nəyə xidmət edir?

Qiymətləndirmə.

Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

II dərş

Məzmun üzrə iş

1. Evdə oxuduğunuz parçaları (4, 5) bir daha nəzərdən keçirin. Mətnə bağlı suallara partə yoldaşınızla birlikdə cavab hazırlayın.
2. Kiçik qruplarda fikir mübadiləsi apardıqdan sonra cavabları təqdimatlar əsasında müzakirə edin.

Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin

3. Əsərdən seçdiyiniz hissəyə ad verin, məzmununu hazırladığınız plan əsasında geniş danışın.
4. Əsərin məzmunu ilə daha çox səsələn atalar sözlərini müəyyənləşdirin. Seçiminizə səbəbini aydınlaşdırın.
Ana haqqı – Tanrı haqqı; Qanı qanlı yumazlar; Yaxşılıq itməz; Ana bala ucundan canını oda yaxar; Alçağın çörüyündənsə, acından ölmək yaxşıdır.
5. Əsərdə işlədilmiş bədii təsvir və ifadə vasitələrindən nümunələr seçin. Cədvəldən istifadə edin.

Bədii təsvir və ifadə vasitələrinin işləndiyi cümlələr	Bədii təsvir və ifadə vasitələrinin növü

6. Hansı cümlələrdəki fikri doğru hesab edirsiniz?
 – Əsərdə kədərli bir əhvalatdan danışılır.
 – İnsan öz keçmişini unutmamasın, acı nəticəsi təsvir olunur.
 – Təsvir olunan hadisələr yalnız keçmişə aiddir.
 – Juanjuanların əsirlərə amansız rəftarı bütün işğalçılara xasdır.
 – Ananın ölümündə özü günahkardır.

Evde iş

Mövzulardan birini seçib işləyin.

- a) “Nayman-Ananın taleyi məndə hansı hissə və düşüncələr yaratdı?” mövzusunda inşa yazın.
- b) “Vətənin, xalqın keçmişinə və taleyinə laqeyd olan insanı manqurt adlandırmaq olarmı?” mövzusunda esse yazın.

Dərslik səh. 92

Aydınlaşdırma
Tərtibətmə, nağılətmə
Müəyyənləşdirmə
Nümayişətdirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Əsərdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Əsərdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Əsərdə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Əsərdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Əsərdən bitkin hissə seçir, plan tərtib etməkdə, geniş nağılətmədə çətinlik çəkir.	Əsərdən bitkin hissə seçir, planı müəllimin köməyi ilə tərtib edir, geniş nağılətmədə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Əsərdən bitkin hissə seçir, plan tərtib edir, geniş nağılətmədə bəzən çətinlik çəkir.	Əsərdən bitkin, səciyyəvi hissə seçir, plan tərtib edir, geniş nağılətməni dəqiqliklə yerinə yetirir.
Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Çingiz Aytmatov “Manqurt” – 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla obrazları səciyyələndirir.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzunu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əsərin ideyasını, onda qaldırılmış başlıca problemi şərh edir, münasibət bildirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müsahibə və müzakirələrdə istifadə edir.

2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini əsərdən nümunələr gətirməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatlar, müzakirə əsasında müəyyənəşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Buna fərqli yollarla nail olmaq mümkündür. Müəllim bu məqsədlə dərslərdəki “Düşünün” başlıqlı sualı xatırladır: Soykökünə bağlı olmayan, ana dilində danışmaq istəməyən insanlar haqqında nə bilirsiniz? Onlara digər insanlar necə münasibət bəsləyir?

Müzakirə aparılır, söylənən fikirlər ümumiləşdirilərək tədqiqat sualı formalaşdırılır.

Müəllim üçün məlumat. *Motivasiya məqsədilə müəllim əsərin məzmunundan çıxış edərək internetdə (Youtube) yerləşdirilmiş “Manqurt” filmindən ana ilə oğulun görüşü səhnəsini də nümayiş etdirə bilər.*

Tədqiqat sualı. Manqurtla bağlı hadisənin təsvirində yazıçının başlıca niyyəti, sizcə, nədir?

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənir və lövhədə qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması. İşin hansı formada təşkilindən asılı olmayaraq dərslərdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” başlıqlı suallardan istifadə edilməsi, “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə mənbə kimi müraciət olunması məqsədəuyğundur.

Kiçik qruplarda iş formasını seçən müəllim “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığındakı sualları iş vərəqlərində əks etdirərək qruplara təqdim edir. Hər qrup bir sual üzrə işləyir. Qrupların işini müşahidə edən müəllim, ehtiyac yaranan məqamlarda istiqamətləndirici suallarla onlara kömək edir.

Məlumat mübadiləsi və müzakirəsi kiçik qrupların təqdimatlarının dinlənilməsi, mübahisə, diskussiya şəraitində həyata keçirilir.

Nəticə və ümumiləşdirmə məqsədilə şagirdlərə suallarla müraciət edilə bilər:

– Manqurtluğun insan, cəmiyyət üçün hansı fəsadları, ağır nəticələri ola bilər?

– Əsərdən hansı nəticəni çıxarmaq mümkündür?

Müzakirə nəticəsində deyilən fikirlər ümumi bir ideya halında formalaşdırılır, konkret nəticə çıxarılır. Bu ümumiləşdirmə, nəticə dərsin əvvəlində söylənilmiş fərziyyələrlə tutuşdurularaq yekun qənaət formalaşdırılır.

Sonra dərslərdəki “Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlığı altında verilmiş müəllif fikrinin kiçik qruplarda müzakirəsi keçirilir.

Fikirlərin dinlənilməsi, diskussiya aparılması qazanılmış biliklərin yaradıcı tətbiqi, şagirdlərin tənqidi təfəkkürünün inkişafı baxımından əhəmiyyətlidir.

III dər

Tətbiq. Üzrə iş

Əsərlə bağlı açıqlamalar

1. Mətni oxuyun. Tapşırıqları yerinə yetirərkən ondakı fikirlərdən faydalanın.

Yaddaşdan məhrum edilməmiş gəncin, onun anasının faciəli taleyi sizdə kədər və təəssüf hissi yaradır. Juanjuanların qeyri-insani əməlləri hid-dətinizə səbəb oldu. Bütün bunları həyəcan içində oxudunuz. Əsərdə ələ səhnə, təsvir olmadı ki, sizdə maraq oyatmasın. Əsəri maraqlı edən mühüm səbəblərdən biri ustahla yazılmışdır. Ananın düşüncələri, manqurt övladın davranışı ilə bağlı səhnələri bir daha nəzərdən keçirib əsərin bədiiyini artıran vasitələri aydınlaşdırmağa çalışın.

Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin

2. Sizcə, müəllif əsərdə diqqəti hansı problemə cəlb etmək istəmişdir? Fikri-nizi nümunələrlə əsaslandırın.

Əsərdə qaldırılan başlıca problem	Əsərdə bunu təsdiq edən nümunələr
-----------------------------------	-----------------------------------

Dərslük səh. 93

Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş

7. Ç.Aytmatovun dərsləyinizdə oxuduğunuz fikrini müzakirə edin: “Yaddaşdan məhrum edilməmiş, öz xalqının tarixi təcrübəsini yadırgamış insan tarixi inkisafdan kənarda qalar, yalnız bu günə yaşaya bilər.”

Evdə iş

“Yazıçının uzaq keçmişdə baş vermiş hadisəyə müraciət etməsinin səbəbini necə başa düşürəm?” mövzusunda şifahi təqdimat hazırlağın.

Dərslük səh. 94

Sagirdlərə əsərdə qaldırılmış problem üzrə qazanılmış bilikləri həyatdan faktlar gətirməklə, öz təcrübələri, müşahidələri, təəssüratları ilə əlaqəli şərh etmək imkanı verilir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Müqayisəetmə

Münasibətbildirmə

İstifadəetmə

Şərhetmə

Nümayişetdirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Baş qəhrəmanı müəllifin münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirməkdə çətinlik çəkir.	Baş qəhrəmanı müəllifin münasibətindəki bəzi cəhətlərə əsaslandırmaqla səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı müəllifin münasibətinə qismən əsaslanmaqla səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı müəllifin münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirir.
Əsərin ideyasını və başlıca problemini şərh etməkdə, münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Əsərin ideyasını və problemini müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Əsərin ideyasını və problemini şərh edir, qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Əsərin ideyasını və problemini əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qisminədən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Əsərlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Əsərlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Əsərlə bağlı fikirlərini mətnədən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Əsərlə bağlı fikirlərini mətnədən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini sagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Hikmət Ziya. Kərgədan və qarışqa– 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Təmsildə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota müəyyənləşdirir.	Təmsildə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirədə, təqdimatlarda istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini təmsildən nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi şifahi təqdimatların dinlənilməsi və müzakirəsi ilə həyata keçirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsəduyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu mərhələsini fərqli variantlarda təşkil etmək mümkündür. Onlardan biri dərslikdəki “Yada salın” başlıqlı suallardan istifadə ola bilər. Sualların əsasında aparılan yığcam müsahibə tədqiqat sualının formalaşması ilə tamamlanır.

Tədqiqat sualı: “Tənbəl qınaqsız qalmaz” ifadəsində əksini tapmış fikri doğru saymaq olarmı?

Fərziyyələr dinlənilir, təkrara yol verilmədən qeydlər edilir.

Tədqiqatın aparılması. Əsərin oxusu üzrə işi fərqli formalarda təşkil etmək olar. Yaxud əsərin oxusu ilə ikihissəli gündəlik üzrə işi birləşdirmək mümkündür. Oxuya başlamazdan əvvəl şagirdlərin diqqəti dərslikdəki tapşırığa cəlb edilir.

Dərslikdə şagirdlərə cütlük şəklində işləməklə ikihissəli gündəliyi yazmaq tövsiyə edilmişdir. Gündəliyin fərdi olaraq yazılması, cütlük şəklində fikir mübadiləsi aparılması, işin kiçik qruplarda davam etdirilməsi də faydalıdır. Dərsin məlumat mübadiləsi mərhələsində kiçik qrupların təqdimatları dinlənilir. Tanış olmayan sözlərin, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin necə qavranıldığına xüsusi diqqət yetirilir.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili mərhələsində fikirlər nizama salınır, müqayisə edilir, qruplaşdırılır.

Yada salın
• Əməyin insan üçün faydası, tənbəliyin pisləməsi ilə bağlı hansı əsərləri xatırlayırsınız? • Əməyin insan üçün əhəmiyyəti barədə çox danışılmasına və yazılmasına səbəb, sizcə, nədir?

Dərslik səh. 95

Məzmun üzrə iş

I dərs

1. Əsərin oxusundan (bunu fərqli formalarda həyata keçirə bilərsiniz) sonra cütlük şəklində işləməklə fikirlərinizi ikihissəli gündəlikdə yazın.
2. Qəzetləriniz oxşar olan yoldaşlarınızla birləşib kiçik qruplar yaradın. Fikir mübadiləsi etdikdən sonra təqdimatlar əsasında müzakirə aparın.
3. Mövzulardan birini seçib şifahi təqdimat hazırlayın.
 - a) Qarışqanın Kərgədana söylədiklərinə əlavələr etməklə danışın.
 - b) Şairin nə üçün məhz bu canlıları seçməsinin səbəbini əsaslandırın.

Evdə iş

Müxtəlif mənbələrdən təmsilin məzmunu ilə səsələn atalar sözləri seçin. Onların məzmunu arasındakı yaxınlığı əsaslandırmağa çalışın.

Dərslik səh. 97

Aparılmış işə müəllimin sualları əsasında yekun vurulduqdan (nəticə, ümumiləşdirmə mərhələsinin tələbləri bütövlükdə məzmun üzrə iş tamamlandıqda – ikinci dərisdə həyata keçirilir) sonra dərslərdəki şifahi nitqlə bağlı tapşırığın yerinə yetirilməsinə vaxt ayrılır.

Tapşırıq təmsilin məzmununun daha əhatəli mənimsənilməsinə imkan yaratmaqla məhdudlaşmır. Tapşırıqdakı suallar şagirdlərdə məntiqi və yaradıcı təfəkkürün inkişafında əhəmiyyətli rol oynayır.

Mövzulara seçmə yolla cavab hazırlanır, bir neçə təqdimatın dinlənilib bütün şagirdlərin iştirakı ilə müzakirə edilməsi məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

İstifadə etmə

Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Təmsildə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Təmsildə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Təmsildə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Təmsildə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsa-hibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Təmsillə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Təmsillə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Təmsillə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Təmsillə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslərdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Hikmət Ziya. Kərgədan və qarışqa– 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.4. Bədii nümunələrin (dastan, hekayə, mənzum hekayə) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	Təmsilin janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
3.1.2. Bədii nümunələrdəki başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Təmsildəki başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi şifahi təqdimatların dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Dərslikdəki “Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin” başlıqlı tapşırığın yerinə yetirilməsi əsərin məzmununun qavranılmasını dərinləşdirməklə məhdudlaşmır. Tapşırıq, həmçinin şagirdlərə bilik və bacarıqlarını tətbiq və inkişaf etdirmək üçün geniş imkan yaradır. Tapşırığa daxil olan sualların icrası üçün iş formasının seçilməsi müəllimin məqsədindən asılıdır. Sualların əksəriyyətinə fərdi cavabların hazırlanması məqsədəuyğundur. Bu, şagirdlərin hər birinin işinin məzmunu, bilik və bacarıqlarının tətbiqindəki özəlliyi aydınlaşdırmağa imkan verir.

Yazılı cavabın hazırlanmasını tələb edən mövzuların işlənməsinə və müzakirəsinə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Eyni mövzuda nəsrə kiçik təmsilin yazılması tələbi “Kərgədan və qarışqa” əsərində qaldırılmış problemin müəyyənləşdirilməsi və münasibət bildirilməsini tələb edir. Əsərin məzmununun mənimsənilməsi üzrə bu mərhələyə qədər aparılmış iş bunun öhdəsindən gəlməyə imkan verir.

Tapşırığın bütün suallarına hazırlanmış cavablara sinfin münasibət bildirməsi təmin olunur. Cavabların seçmə yolla səsləndirilməsi məqsədəuyğundur.

Cavabların hazırlanması prosesini müşahidə edən müəllim, ayrı-ayrı şagirdlərin işinin məzmunu barədə aydın təsəvvür qazanmış olur.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

II dərs

Məzmun üzrə iş

Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin

- Təmsilin məzmununa aid suallar (üçdən az olmayaraq) yazın.
- Hansı cümlədəki fikri doğru hesab edirsiniz?
 - Təmsildə əməyə, zəhmətə rəğbət hissi ifadə olunub.
 - Əsərdəki Qarışqa lovğa, özündən razı insanları təmsil edir.
 - Şeirdəki obrazlara müəllimin münasibəti aydın deyildir.
 - Kərgədan həm tənbəl, həm də kobuddur.
 - Kərgədan öz səhnini başa düşür.
- Şeirdən seçdiyiniz üç cümləyə məzmunlarına uyğun bədii təsvir və ifadə vasitəsi əlavə edin.
- Əsərin təmsil janrında olduğunu təsdiqləyən iki cəhət yazın.
- Mövzulardan birini seçib işləyin.
 - “Kərgədan və Qarışqa” əsərinin mövzusunda nəsrə kiçik təmsil yazın. İstifadə etdiyiniz fərqli olmasına (məsələn, bal arısı və hörmək) diqqət yetirin.
 - “Təmsilin sonluğunu necə görmək istərdim?” Yığcam təqdimat yazın.

Evdə iş

Müxtəlif mənbələrdən (qəzet, internet və s.) topladığınız məlumat əsasında yaşadığınız bölgədə əməyi ilə tanınmış adam haqqında yığcam yazılı təqdimat hazırlayın.

Dərslik səh. 97

Qiymətləndirmə meyarları:

Müəyyənləşdirmə

Münasibətbildirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Təmsil janrına məxsus xüsusiyyətləri müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Təmsil janrına məxsus xüsusiyyətləri suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Təmsil janrına məxsus bəzi xüsusiyyətləri müəyyənləşdirir.	Təmsil janrına məxsus xüsusiyyətləri əhatəli müəyyənləşdirir.
Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Təmsildəki başlıca problemi müəyyənləşdirməkdə, əsaslandırılmış münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Təmsildəki başlıca problemi müəyyənləşdirməyə, əsaslandırılmış münasibət bildirməyə müəllimin köməyi ilə nail olur.	Təmsildəki başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirməkdə bəzən qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Təmsildəki başlıca problemi müəyyənləşdirməyi, əsaslandırılmış münasibət bildirməyi ardıcıl, əhatəli həyata keçirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Hikmət Ziya. Kərgədan və qarışqa– 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Müqayisə etməklə, yazıçı münasibətinə əsaslanmaqla obrazları səciyyələndirir.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərin təsir gücünün artmasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Təmsilin ideyasını, onda qaldırılmış başlıca problemi şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini təmsildən nümunələr göstərməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının (yazı işinin) yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatların dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Təhlil üzrə dərs fərqli variantlarda təşkil edilə bilər. Variantlardan birinin aşağıdakı məzmununda olması mümkündür.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Şagirdlərin diqqəti “düşünün” başlıqlı suala – “Təmsil janrında əsərlərin yazılmasına səbəb nədir?” cəlb edilir. Təmsil janrı barədə məlumatları olan şagirdlərin söylədikləri fikirlər yığcam müsahibənin aparılması üçün əsas olur. Müsahibə tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsi ilə yekunlaşır.

Tədqiqat sualı. Aşağıdakılardan hansı təmsildəki başlıca fikirlə daha yaxından səsleşir?

1. Tənbellik pis vərdiş kimi pislənir.
2. Əmək hamı üçün vacib sayılır.

Tədqiqatın aparılması. Müxtəlif təlim metodlarını, iş formalarını seçməklə tədqiqatı təşkil etmək olar. Lakin bütün hallarda dərslikdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığına və “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə müraciət edilməsi məqsədəuyğundur.

Təhlil üzrə iş

III dərs

Əsərlə bağlı açıqlamalar

1. Mətni oxuyun. Tapşırıqları yerinə yetirərkən ondakı fikirlərdən faydalanın.

İnsana aid olan xüsusiyyətlərin təmsildə heyvanların, cansız əşyaların üzərinə köçürüldüyünü bilirsiniz. Deməli, belə əsərlərdə təsvir olunanlar insan kimi danışır, arzularını bildirir, mübahisə edir və s. Təmsildə çox vaxt qəhrəmanın gülüş doğuran səhv hərəkətləri, davranışı tənqid olunur, yığcam ibromatiz hadisə təsvir edilir və oxucuya ünvənlanmış əxlaqi nəticə çıxarılır.

Oxuduğunuz təmsildə gəir iki canlım – Kərgədan və Qarışqamı danışdırmaqla oxucuların diqqətini çox mühüm bir məsələyə cəlb etmişdir. Onların hər birinin fərqli mövqeyi danışqılarında özünü büruzə verir. Bu, təmsil maraqlı edən səbəblərdən biridir. Təmsil maraqlı edən digər vasitələrin üzərində düşünün. Bütün bunlar sonrakı fəaliyyətinizin səmərəli olmasına təsir edəcəkdir.

Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin

2. Kərgədanla Qarışqanın mübahisə etməsinin əsl səbəbi, sizcə, nədir?
3. Müəllif bu obrazlara necə münasibət bəsləyir? Əsərdən nümunələr göstərməklə fikrinizi əsaslandırın (müvafiq cədvəldən istifadə edin).
4. Səir bədii təsvir və ifadə vasitələrini işlətməklə nəyə nail olmuşdunuz?
5. Müəllifin diqqətə cətdirməq istədiyi başlıca problem, sizcə, nədir? Bu problemi ortaya qoymaqda o, haqlıdır mı?
6. Təmsildəki başlıca fikri – ideyanı necə izah edərsiniz?

Təbiiq. Müzakirə. Vəradəci iş

7. Təmsildəki obrazları müqayisə edin. Onların oxşar cəhətləri varmı? Çıxardığınız nəticələri Venn diagramında əks etdirin.

8. “Bu əsər oxucunun öz həyatı, davranışı barədə fikirləşməsinə səbəb olur” fikrinə müzakirə əsasında münasibət bildirin.

Evde iş

Təmsildəki obrazları insan obrazları ilə əvəz edərək kiçik nəğil yazın.

Dərslik səh. 98

Tədqiqat sualı. Aşağıdakılardan hansı təmsildəki başlıca fikirlə daha yaxından səsleşir?

1. Tənbellik pis vərdiş kimi pislənir.
2. Əmək hamı üçün vacib sayılır.

Tədqiqatın aparılması. Müxtəlif təlim metodlarını, iş formalarını seçməklə tədqiqatı təşkil etmək olar. Lakin bütün hallarda dərslikdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığına və “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə müraciət edilməsi məqsədəuyğundur.

Tədqiqatın kiçik qruplarda aparılmasını planlaşdıran müəllim “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığındakı suallar iş vərəqlərində əks etdirir. Hər qrup bir sual üzərində işləməklə tədqiqatını davam etdirir. Zəruri hallarda şagirdlərə istiqamətləndirici suallarla kömək edən müəllim onların hər birinin fəaliyyəti barədə aydın təsəvvür qazanmağa çalışır.

Məlumat mübadiləsi, məlumatın müzakirəsi mərhələlərində şagirdlərin fikirlərini nümunələrlə əsaslandırmaqlarına, yeri gəldikcə, müqayisələrə əl atmalarına diqqət yetirilməlidir. Şagirdlərin fəallığının, müstəqilliyinin təmin olunduğu **nəticə, ümumiləşdirmə** mərhələsində nəticələrin fərziyyələrlə müqayisə edilməsinə, tədqiqat sualı ilə səsleşmələrin aydınlaşdırılmasına önəm verilmişdir.

Dərslərdəki “Təbiiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlıqlı tapşırıqların icrasına vaxt ayrılır.

Cavablara sinfin münasibət bildirməsinə imkan yaradılır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Müqayisəetmə

Aydınlaşdırma

Münasibətbildirmə

Şərhetmə

Nümayişetdirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə müəllifin münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirməkdə çətinlik çəkir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla çətinliklə müqayisə edir, müəllifin münasibətindəki bəzi cəhətlərə əsaslandırmaqla səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə, müəllifin münasibətinə qismən əsaslanmaqla səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə, müəllifin münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirir.
Təmsildə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Təmsildə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu suallar verməklə, müəllimin, yoldaşlarının köməyi ilə aydınlaşdırır.	Təmsildə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əsasən aydınlaşdırır.	Təmsildə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əhatəli aydınlaşdırır.
Təmsilin mövzusunun, ideyasını və başlıca problemini şərh etməkdə, münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Təmsilin mövzusunun, ideyasını və problemini müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Təmsilin mövzusunun, ideyasını və problemini şərh edir, qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Təmsilin mövzusunun, ideyasını və problemini əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
Təmsillə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Təmsillə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Təmsillə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Təmsillə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.
--	--	---	---

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Tətbiq və ümumiləşdirmə
Fikrət Qoca. “Anamın sözləri” – 1saat

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla obrazı səciyyələndirir.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərin təsir gücünün artırılmasında bədii təsvir vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunun, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əsərin ideyasını şərh edir, münasibət bildirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirələrdə istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnə nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini şeirdən nümunələr göstərməklə şərh edir.

Tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərinin əsas məqsədi bölmə üzrə mövzuların tədrisi zamanı əldə edilən bilik və bacarıqların sistemləşdirilməsi və möhkəmləndirilməsidir. Belə dərslər biliklərin dərinləşdirilməsində, bacarıqların inkişafında mühüm rol oynayır. Müəllim bu dərslərdə qədər bölmə üzrə hansı mövzularda şagirdlərin çətinlik çəkdiklərini, nisbətən zəif reallaşdırılmış standartları müəyyənləşdirmiş olur. Məhz buna görə də tətbiq və ümumiləşdirmə dərsləri həmin çatışmazlıqların aradan qaldırılması istiqamətində qurulmalıdır.

Dərsdə mühüm anlayışlar təkrar edilməli, standartların reallaşma səviyyəsini yüksəltmək məqsədilə müxtəlif tapşırıqlar verilməlidir. Tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərinin bir məqsədi də kiçik summativ qiymətləndirməyə hazırlıqdır. Buna görə də tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərində formativ qiymətləndirmə aparılır.

1. Kiçik qruplarda müstəqil işləyin.

I qrup

Aşağıdakı bəndi yenidən diqqətlə oxuyun və tapşırıqları yerinə yetirin.

Anamın gözləri şafadı, nurdu,
Qəlbimdə, yolumda işıq yandırır.
Anamın sözləri vüqar, qürurdur,
Zəhimi, ruhumu işıqlandırır.

1. Oxuduğumuz parçada anamın gözləri necə mənalandırılır?
2. Son iki misrada ifadə olunmuş fikri aydınlaşdırın.
3. Bənddəki hansı sözlər, ifadələr sizin üçün yeni və maraqlı oldu, onlardan hansılarını nitqinizdə işlətməyə çalışacaqsınız?

II qrup

Aşağıdakı bəndi diqqətlə oxuyun və tapşırıqları yerinə yetirin.

Bəzən hirsələnəndə, çətin anımda,
Əzizləyib mənə köksünə sızır.
Anam saçlarını tumarlayanda
Bütün ağrılarımdan çıxır.

1. Bənddə diqqətinizi daha çox cəlb edən nə oldu? Səbəbini izah edin.
2. Bənddə sizə tanış olan fikir, hiss varmı? Varsa, izah edin.
3. Bu misralar şeirdə tanış olduğunuz uşaq barədə təəssürünüzə yeni nə əlavə etdi?

III qrup

Aşağıdakı bəndi yenidən diqqətlə oxuyun və tapşırıqları yerinə yetirin.

Sözləri, sığalı şafalı anam
Əzizdir hamıdan, dünyada təkdir.
Ana Vətən kimi vəfəli anam
Mənə həyat verən canlı mələkdir.

1. Bənddə diqqətinizi daha çox cəlb edən nə oldu?
2. Bənddəki fikirlərdən hansı, sizcə, daha təsirli dir? Səbəbini izah edin.
3. Bənddəki hansı fikir sizin üçün yeni və daha maraqlı oldu? Fikrinizi əsaslandırın.

IV qrup

Aşağıdakı bəndi yenidən diqqətlə oxuyun və tapşırıqları yerinə yetirin.

Anam qurban deyib vətənə mənə,
Deyib ki, "ən əziz balamsan mənəim.
Oğullar qoruyur ana vətəni,
Vətəni qoruyan qalamsan mənəim".

1. Bənddə diqqətinizi daha çox cəlb edən nə oldu?
2. Bənddəki hansı fikri daha parlaq sayırsınız? Səbəbini izah edin.
3. Bu bənd şeirin ən uğurlu parçası hesab edilə bilərmi?

V qrup

Aşağıdakı bəndi yenidən diqqətlə oxuyun və tapşırıqları yerinə yetirin.

Oxuyub mühəndis, həkim olsam da,
Mənə igid oğlum deyəcək anam.
Oxuyub müəllim, hər kim olsam da,
Ay ana, mən sənəin əsgər oğlunam.

1. Bənddə diqqətinizi daha çox cəlb edən nə oldu?
2. Bu parçada övladın hansı arzuları ifadə edilib?
3. Misralardakı hansı fikir sizin üçün yeni və maraqlı oldu?

Dərslik səh. 100 -101

Dərsə hazırlıq dövründə fəal şagirdlərdən ibarət işçi qrupu yaradılır. İşçi qrupunun üzvləri dərsə hazırlıq dövründə və dərs zamanı görəcəkləri işlərlə bağlı təlimatlandırılır. Müəllim dərsdə reallaşdırılması nəzərdə tutulan təlim nəticələri üzrə qiymətləndirmə meyarlarını fənn kabinetində əsa bilər.

İşçi qrupunun iştirakı ilə kiçik qruplar təşkil olunur, dərsə hazırlıq dövründə qruplar tərəfindən müstəqil şəkildə görülməli işlər dəqiqləşdirilir.

Dərsin gedişi

Dərsin əvvəlində şagirdlərin müstəqil hazırlıq işlərinə baxış keçirilir. Kiçik qrupların sözcüləri öz işlərini təqdim edir. Şagirdlər ana mövzusunda kitab sərgisinə, divar qəzetinə, çəkilmiş şəkillərə, illüstrasiyalara baxış keçirir, bədii oxu ustasının səs yazısını, ana haqqında mahnıdan bir parçanı dinləyirlər. Bu, şagirdlərdə yeni mövzunun mənimsənilməsi üçün motivasiya, emosional ovqat yaradır. Şagirdlərin yaradıcılıq işləri üzrə söhbət, dəyərləndirmə nəticəsində tədqiqat sualı müəyyənləşdirilir.

Tədqiqat sualı. Əsərdə şairin anaya məhəbbəti hansı misralarda daha təsirli ifadə olunmuşdur?

Tədqiqat sualı ilə bağlı şagirdlərin söylədiyi ilkin mülahizələr, fərziyyələr işçi qrupu tərəfindən lövhədə qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması. Dərslikdəki tapşırıqların yerinə yetirilməsi üçün vaxt ayrılır, iş vərəqləri paylanır.

Müəllim kiçik qrupların fəaliyyətini müşahidə edir. Çıxarılmış nəticələr üzrə təqdimatlar dinlənir, fikir mübadiləsi, müzakirə aparılır. Dərsin əvvəlində söylənilmiş fərziyyələr çıxarılmış nəticələrlə tutuşdurulur, diskussiya nəticəsində dəqiqləşdirmə aparılır. Müəllim zəruri hallarda işçi qrupuna və şagirdlərin tədqiqatçılıq fəaliyyətinə istiqamət verir.

Əsərin məzmunu üzrə işin məntiqi davamı kimi mətnin təhlili üçün tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsi ilə bağlı iş aparılır. Müsahibə vasitəsilə tədqiqat sualı dəqiqləşdirilir.

Təqdimatların dinlənilməsi, qazanılmış biliklərin mübadiləsi və müzakirəsi üzrə işlər işçi qrupunun üzvlərinin fəal iştirakı ilə təşkil edilir. Müəllim bu prosesə ən zəruri hallarda istiqamətləndirici suallarla qoşulur.

Müəllim dərslikdəki 5-ci tapşırığı şagirdlərə müstəqil iş kimi tapşırır.

Sinifdən xaric oxu dərsi
Yaşayan dəyərlər, unudulmayan hikmətlər – 1 saat

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.	Müqayisə etməklə təmsilin janr xüsusiyyətlərini aydınlaşdırır.
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Yazıçı münasibətinə əsaslanmaqla obrazları səciyyələndirir.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Hekayədə fikrin təsir gücünün artmasında bədii təsvir vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əsərin ideyasını, diqqətə çatdırılan başlıca problemi şərh edir, münasibət bildirir.
3.1.1. Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir.	Müxtəlif mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirib istifadə edir.
3.1.3. 1,5-2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır.	Mühakimə xarakterli inşa, esse yazır.

Sinifdən xaric oxu dərsi şagirdlərin “Mənəvi dəyərlər, həmişəyaşar hikmətlər” bölməsinə aid müstəqil oxuduqları əsərlər (M.Hüseynin “Kərəm əfsanəsi” hekayəsi, H.Ziyanın “Höcətləşən barmaqlar” təmsili) üzrə keçilir. Bölmə üzrə qazanılmış biliklərin müstəqil oxunmuş əsərlərlə əlaqələndirilməsi, dərinləşdirilməsi və bacarıqların inkişaf etdirilməsi ön plana çəkilir. Dərsə bir saat ayrıldığı nəzərə alınaraq əvvəlcədən hazırlıq işləri aparılır. Kiçik qrupların “Mənəvi dəyərlər, həmişəyaşar hikmətlər” bölməsi üzrə tövsiyə olunan əsərləri müstəqil oxuması və təklif olunan tapşırıqları yerinə yetirməsi diqqət mərkəzində saxlanılır.

Dərsə hazırlıq dövründə qruplar Mehdi Hüseyn və Hikmət Ziyanın əsərlərindən ibarət kitab sərgisi təşkil edir, bu sənətkarlara həsr olunmuş divar qəzeti hazırlayır, onların şəxsiyyəti və yaradıcılığına verilən yüksək qiyməti əks etdirən fikirləri toplayıb ədəbi guşə hazırlayırlar.

Dərsin gedişi

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Dərsin əvvəlində kitab sərgisi, hər iki sənətkara həsr olunmuş divar qəzeti, onların şəxsiyyəti və yaradıcılığına verilən yüksək qiyməti əks etdirən fikirlərin toplandığı ədəbi guşəyə baxış keçirilir. Yığcam müsahibə tədrisən tədqiqat sualının formalaşmasına səbəb olur.

Tədqiqat sualı. Oxuduğunuz bədii əsərlərdə diqqət daha çox hansı problemlərə cəlb edilmişdir?

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənir və lövhədə qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması. Kiçik qruplar yaradılır və onların hamısına eyni tapşırığın yazıldığı iş vərəqləri təqdim olunur:

- Yazıcının qaçaq Kərəmə münasibətini aydınlaşdırmaqla onu səciyələndirin.
- Qaçaq Kərəmlə İsrail ağanı müqayisə edin. Yazıçı daha çox kimə rəğbət bəsləyir? Nə üçün?
- “Kərəm əfsanəsi” hekayəsində yazıçı diqqəti hansı problemə çəkmək istəmişdir? Niyə belə düşünürsünüz?
- “Kərəm əfsanəsi” hekayəsində bədii təsvir və ifadə vasitələrini, fikrin təsir gücünün artırılmasında onların rolunu müəyyənləşdirin.
- “Höcətləşən barmaqlar” əsərindəki başlıca problem və ideya, sizcə, nədir?
- “Höcətləşən barmaqlar” əsəri ilə “Kərgədan və qarışqa” təmsilini hansı cəhətlərinə görə müqayisə etmək olar?

Müəllim üçün məlumat. *Tapşırığı qrupların arasında bölməklə də icra etdirmək olar. Bütün qrupların eyni tapşırıq üzərində işləməsi vaxta qənaət baxımından məqsədəuyğundur. Bu, dərstdə yığcam yazı işinin icrasına da imkan yaradır.*

Məlumat mübadiləsi və müzakirəsi mərhələsində təqdimatlar əsasında məlumat mübadiləsi dinlənilir, müzakirə aparılır.

Nəticənin çıxarılması, ümumiləşdirmənin aparılması mərhələsində şagirdlərin fəallığı təmin edilir. Müəllimin bu mərhələ üçün əvvəlcədən suallar hazırlaması məqsədəuyğundur.

“Söz sənətimiz müdriklik xəzinəsidir” mövzusunda yığcam mühakimə xarakterli inşa və ya essenin yazılmasına vaxt ayrılır. Vaxt başa çatdıqdan sonra bir neçə şagirdin təqdimatı dinlənilir və rəy mübadiləsi aparılır.

Sınıfdən xaric oxu dərslərində formativ qiymətləndirmə təlim nəticələrinə müvafiq meyarlar əsasında aparılır.

Dərsin sonunda müəllim şagirdlərə hər iki sənətkarın yaradıcılığı barədə məlumat toplamağı tapşırır.

ÜÇÜNCÜ BÖLMƏ ÜZRƏ KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə A.Şaiqin “Usta Bəxtiyar” hekayəsi üzrə aparıla bilər.

Abdulla Şaiq
Usta Bəxtiyar
(ixtisarla)

Bir gün zalım bir padşah əyanları arasında oturub onun haqqında deyilən təriflərə fərəhlə qulaq asırdı. O, vəzirindən soruşdu:

– Vəzir, dünyada məndən daha bəxtiyar adam varmı?

Saray adamları vəzirin susduğunu görüb, yer-yerdən dedilər:

– Padşahım, yer üzündə sizdən xoşbəxt kim ola bilər? Sizdə olan bu calal, bu dəbdəbə kimdə var?

Vəzirin susmağından şah qəzəbləndi. Qaşlarını çataraq, acıqlı səslə:

– Vəzir, mənim sualıma niyə cavab vermirsən? – deyərək soruşdu.

Vəzir baş əyib cavab verdi:

– Padşahım, həqiqəti söyləməkdən qorxuram. Bəxtiyarlıq haqqında mənim fikrim başqadır. Onu calal və dəbdəbə ilə ölçmək olmaz!

Bu sözlər padşahı daha da qəzəbləndirdi:

– Qoca, yoxsa məndən daha bəxtiyar adam tanıyırsan?

Qoca vəzir baş əyib cavab verdi:

– Bizim bu şəhərdə bir dəmirçi var, adı Əhməddir. Bu adam dünyada dərd nədir, qəm nədir bilməz. O qədər gözəl və xoşbəxt həyat sürür ki, hamı onun adını “Bəxtiyar” çağırır.

Padşah istehza ilə gülərək soruşdu:

– Onun bəxtiyarlığı nədən ibarətdir? Dəmirçilik hara, bəxtiyarlıq hara?

– Yox, padşahım, mən də birinci dəfə eşitdiyim zaman inanmadım. Dükanına getdim, evinə getdim, axırda onun çox bəxtiyar bir adam olduğuna inandım.

Padşah hövsələdən çıxdı, elə o saatca taxtdan enərək:

– Yaxşı, qalx gedək, onu mənə göstər, görüm səhərdən axşamacan çəkilən vuran bu kasıb dəmirçinin məndən nəyi artıqdır, – dedi.

Vəzir qalxdı, hər ikisi dərviş paltarını geyib yola düşdü. Bazara çatdıqda, vəzir dəmirçi Əhmədin dükanını göstərərək, özü qayıtdı. Padşah dərviş paltarında gedib Usta Əhmədin dükanı ağzında dayandı. Usta Bəxtiyarın gözü qapıda dayanmış dərvişə sataşdı, çəkici əlindən yerə qoyub:

– Ağa dərviş, günortanız xeyir olsun, mənə görə qulluq?

Dərviş gözlərini Usta Bəxtiyarın üzünə dikərək:

– Mənim səninlə işim yoxdur, – deyərək geri çəkildi.

Usta Bəxtiyarın bütün ailə üzvləri süfrə başına oturub, deyir-gülür, danışdılar. Bu zaman qapı döyüldü. Qapını açan usta Bəxtiyar bazarda gördüyü dərvişi dərhal tanıdı. Usta Bəxtiyar qonağı məşğul etmək üçün şirinin danışdı. Süfrəyə çay gəldi. Usta Bəxtiyar stəkani qaldıraraq baxdıqdan sonra:

– Pəh, pəh, nə gözəl dəm çəkib, padşah da ömründə belə çay içməyib, – dedi.

Bir az sonra süfrəyə piti gəldi. O, böyük bir iştaha ilə yeməyə başladı. Xörək ona o qədər xoş gəldi ki, özünü saxlaya bilməyib:

– Ağa dərviş, həvəslə ye, belə pitini padşah da ömründə heç yeməyib, – dedi.

Səhər oldu. Dəmirçi bazara gəldi, dükkanı açdı. Bu zaman şahın carçısı bazar başında uca səsle bağırırdı:

– Şahın əmri ilə bütün dəmirçi dükanları bağlanmalıdır. Dəmirçilik qadağandır!

Bu səs Usta Bəxtiyarın qolunu taqətsiz buraxdı. Əlindəki dəmir parçasını dükanın bir tərəfinə atdı, ocağı söndürdü, dükanı bağlayıb getdi. İki gün sonra padşah Usta Bəxtiyarın halını soruşmaq üçün dərviş paltarında saraydan çıxdı. Şəhərin küçələrini gəzə-gəzə yeni tikilməkdə olan bir bina qarşısına yetişdi. Gördü ki, bir bənnə çox həvəslə işləyir. Dərviş ürəyində gülərək:

– Hərif dəmirçilikdən bənnalığa keçibdir, – dedi.

Ertəsi gün Usta Bəxtiyarı padşahın hüsuruna gətirdilər. Padşah dedi:

– Usta Bəxtiyar, eşitmişəm ki, sən çox qoçaq adamsan, ona görə də səni sarayda fərraş təyin edirəm.

Bu sözləri eşidincə Usta Bəxtiyar padşahın təklifini rədd etmək istədi. Ancaq padşah: “Sözüm sözdür”, – deyə inadından dönmədi, onu tövləyə saldırdı, ac-susuz saxladı. Üç gün sonra yenə onu hüsuruna çağıraraq soruşdu:

– Hə, necəsən? Fərraşlığı qəbul edirsən, ya yox?

Usta Bəxtiyar:

– Yox, mən öz sənətimi istəyirəm, – dedi.

Padşah hirsini boğaraq soruşdu:

– Sən bu dəmirçilikdən niyə əl çəkmək istəmirsən? Burada yəqin bir sirr var. O sirri gərək mənə açasan.

– Məni azad edib öz sənətimi işlətməyə razı olsanız, deyərəm.

Padşah söz verdi. Usta Bəxtiyar belə başladı:

– Atam kasıb bir kişi idi. Mən uşaqlıqdan işləməyi sevmirdim. Düz iki il yazıq atam məni hansı sənətə qoydu, hər birinə bir bəhanə gətirib qaçdım. Bizimlə qapı-qapıya bir dəmirçi olurdu. Onun bir qızı vardı, adı Ceyran idi. Hər gün həyətdə bir yerdə oynayırdıq. Tənbəlliyimi görüb o, məni hər gün danlayırdı: “Sən yaxşı oğlansan, hayıf ki, tənbəlsən. Tənbəl adam xoşbəxt olmaz, mənim sənə yazığım gəlir”.

Elə bil, başıma bir qazan qaynar su tökdülər. Bu söz məni çox bərk götürdü. Atam məni qonşumuz Həsən dayının dükanında şagird qoydu. O gündən usta Həsən nə əmr elədi, o saat yerinə yetirdim. Beş-altı ayda dəmirçiliyi öyrəndim. Bunun sayəsində dəmirçilikdə şöhrət qazandım. Məni xoşbəxt yaşadan bu iki şeydir: biri sənətim, biri də məhəbbətim.

**QIYMƏTLƏNDİRMƏ ÜÇÜN TÖVSIYƏ OLUNAN
SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR**

1. Hekayənin çərçivəyə alınmış hissəsinin planını tərtib edin.

2. Usta Bəxtiyarın xasiyyətindəki başlıca cəhət hansıdır?

- A) Qayğıkeşlik
- B) Qəhrəmanlıq
- C) Vətənpərvərlik
- D) Əməksevərlik

3. Hansı fikri vəzirə aid etmək olar?

- A) Əyanların padşah haqqında dedikləri ilə razılaşır.
- B) Öz fikrini deməkdən çəkinmir.
- C) Hökmdarı hamıdan bəxtiyar hesab edir.
- D) Usta Bəxtiyarın peşəsini bəyənir.

4. Cümlədəki fikir ifadəli oxu zamanı hansı intonasiya ilə çatdırılmalıdır? Şərti işarələrdən istifadə etməklə cümlədə fasilələrin yerini müəyyənləşdirin.

Bu zaman şahın carçısı bazar başında uca səslə bağırırdı:
– Şahın əmri ilə bütün dəmirçi dükanları bağlanmalıdır. Dəmirçilik qadağandır!

5. Hekayə hansı mövzuda yazılıb?

- A) Qəhrəmanlıq
- B) Əmək
- C) Təbiət
- D) Vətən

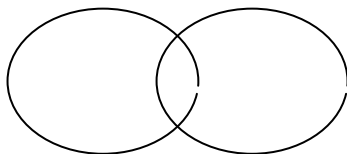
6. Hansı fikri padşaha aid etmək olmaz?

- A) Səbirsizidir.
- B) Qayğıkeşdir.
- C) Ədalətsizdir.
- D) İnadkardır.

7. Usta Bəxtiyarın öz peşəsinə münasibəti hansı cümlələrdə daha qabarıq ifadə olunub?

8. Yazıcının usta Bəxtiyara münasibəti hansı cümlələrdə ifadə olunub?

9. Oxuduğunuz parça əsasında hekayə ilə xalq nağılını müqayisə edin. Venn diaqramından istifadə edin.

10. Əsərdə qaldırılmış başlıca problem və əsas ideya nədir?

4.

UŞAQ ALƏMİ, UŞAQ TALEYİ

Mövzu: S.S.Axundov. Nurəddin – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.	Hekayədən seçdiyi hissənin məzmununu hazırladığı plan əsasında yığcam nağıl edir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirədə, nağıletmədə istifadə edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi fərqli yollarla (təqdimatların müzakirəsi və s.) müəyyənəşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Yada salın

- Uşaqların taleyindən danışılan hansı əsərlə tanışsınız?
- Bu əsərlərdə diqqətinizi ən çox çəkən hansı cəhətlər olub?
- Bəli əsərlərdə daha nələri oxumaq istərdiniz?

Dərslik səh. 106

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Sınıfın səviyyəsinə, şagirdlərin marağına uyğun olan variant seçməklə bu mərhələdəki işi təşkil etmək olar. Variantlardan biri dərslikdəki suallardan istifadə olunmasıdır.

Bu suallar üzrə aparılan müsahibə əsasında tədqiqat sualını müəyyənəşdirmək mümkündür.

Tədqiqat sualı. Yamanlığın – pisliliyin qarşılığında yaxşılıq etməklə nəyə nail olmaq mümkündür?

Fərziyyələr dinlənilir və təkrara yol vermədən qeyd olunur.

Tədqiqatın aparılması. Hekayədən ilk beş parçanın sinifdə oxusunu təşkil etmək məqsədəuyğundur. Oxunu fərqli yollarla həyata keçirmək mümkündür. Vaxta qənaət baxımından fərdi səssiz oxunun üzərində dayanmaq olar. Bütün hallarda dərslikdəki tapşırığın yerinə yetirilməsinin zəruriliyi şagirdlərin diqqətinə çatdırılır.

Mətnin kənarındakı suallara cavabların hazırlanması cütlük şəklində yerinə yetirilir. Suallar əsərin məzmununun daha dərinə qavranılmasına, hadisələr, obrazlar barədə ilkin təəssüratın formalaşmasına imkan yaradır.

Suallardan bəziləri (məsələn, “Gülüstən” kitabı haqqında nə bilərsiniz?) əlavə mənbələrə (imkan varsa, internetə) müraciət etməyə istiqamətləndirir. Bu, əvvəlcədən nəzərə alınmalıdır.

Əsərdən sinifdə oxunması planlaşdırılan hissənin ikinci və beşinci parçalarına aid sualların tərtib edilməsi də cütlük şəklində həyata keçirilə bilər. Bu qəbildən sualların hazırlanması məzmunun mənimsənilməsi nəticəsində mümkündür. Belə tapşırıqlar məntiqi təfəkkürün inkişafına da əlverişli şərait yaradır.

İşin icrasına ayrılan vaxt başa çatdıqdan sonra kiçik qruplar yaradılır və bütün suallarla bağlı fikir mübadiləsi aparılır. Bu, dərslərin növbəti mərhələsində davam etdirilə bilər.

Məlumat mübadiləsi. Qrupların təqdimatı əsasında aparılan məlumat mübadiləsi yalnız bir-birinin işinin məzmunu ilə tanışlıq səciyyəsi daşımır. Sualların verilməsi əsasında cavabların dəqiqləşdirilməsi, əlavələrin edilməsi və s. həyata keçirilir.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili. Cavabların müqayisə edilməsi, əlaqələndirilməsi, qruplaşdırılması diqqət mərkəzində saxlanılır. Bütün bunlar fikirlərə aydınlıq gətirməklə yanaşı, əsərin məzmununun öyrənilməsinə də dərinləşdirir.

Görülmüş işə yekun (əsərin məzmununun öyrənilməsi başa çatmadığına görə dərslərin “nəticə, ümumiləşdirmə” mərhələsinin tələbləri tam halda ikinci dərşdə həyata keçirilir) vurulduqdan sonra şagirdlər müəllimin təklifi ilə dərslərdəki tapşırıqların üzərində fərdi işləyirlər.

Seçilmiş formanın (yığcam nağıletmə) tələblərinə çıxış edənlərin necə əməl etdiklərinə bütün sinfin münasibət bildirməsi təmin olunur.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Plan tərtib etmə, nağıletmə

Yeni sözlərdən istifadə etmə

Məzmun üzrə iş

I dərş

1. Əsərin ilk beş parçasının oxusundan (bunu fərdi səsiz oxu, səsli oxumun dinlənilməsi və s. şəkildə yerinə yetirə bilərsiniz) sonra parta yoldaşınızla birlikdə mətnin kanarındakı suallara cavab hazırlayın.
2. Mətnin ikinci və beşinci parçalarına aid suallar tərtib edin.
3. Kiçik qruplarda birləşib, tərtib etdikləriniz də daxil olmaqla bütün sualların cavabı ilə bağlı fikir mübadiləsi aparın. Çıxardığınız nəticələri təqdimatlar əsasında müzakirə edin.
4. Əsərdən bir hissə seçin, məzmununu plan əsasında yığcam danışın.

Evde iş

1. Hekayənin ardını oxuyun.
2. Tanış olmayan sözlərin mənasını aydınlaşdırın.

Dərslərin səh. 114

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Hekayədən bitkin hissə seçir, plan tərtib etməkdə, yığcam nağıletmədə çətinlik çəkir.	Hekayədən bitkin hissə seçir, planı müəllimin köməyi ilə tərtib edir, yığcam nağıletmədə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Hekayədən bitkin hissə seçir, plan tərtib edir, yığcam nağıletmədə bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədən bitkin, səciyyəvi hissə seçir, plan tərtib edir, yığcam nağıletməni dəqiqliklə yerinə yetirir.

Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
--	---	---	--

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: S.S.Axundov. Nurəddin – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə də aydınlaşdırır.
1.1.4. Bədii nümunələrin (dastan, hekayə, mənzum hekayə) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	Hekayə janrına məxsus xüsusiyyətləri müəyyənləşdirir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin gedişi. Hekayənin ardını müstəqil (evdə) oxusundan sonra məzmunun, eləcə də yeni sözlərin necə qavranıldığını yığcam müsahibə ilə aydınlaşdırmaq olar. Bu, vaxta qənaət baxımından (digər variantların seçilməsi də mümkündür) faydalıdır.

II dərs

Məzmun üzrə iş

- Evdə oxuduğunuz parçaları bir daha nəzərdən keçirin. Mətnin kənarındakı suallara parta yoldaşınızla birlikdə cavab hazırlayın.
- Kiçik qruplarda fikir mübadiləsi apardıqdan sonra təqdimatlar əsasında müzakirə edin.

Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin

- Əsərdəki hadisələrin ardıcılığını cədvəldə əks etdirin.

Hacı Nəsrin ailəsində ilk övlad dünyaya gəlir.	↓
	↓
	↓

- Əsərin məzmunu ilə əsəslənən hansı atalar sözlərini xatırladı bilərsiniz?
- Əsərin hekayə janrında olduğunu təsdiqləyən üç cəhət yazın.

“Nurəddin” hekayədir, çünki	→	→	→
	→	→	→

Dərslik səh. 114

Bu, dərsin **tədqiqatın aparılması** mərhələsi kimi qiymətləndirilə bilər.

Sonra qrupların təqdimatı əsasında **məlumat mübadiləsi** və **məlumatın müzakirəsi** həyata keçirilir. Bunlar, əslində, çox vaxt qovuşmuş şəkildə baş verir. Qruplar bir-birinin işinin məzmunu ilə tanış olur, müqayisələr aparır, əlavələr edir, əlaqələrin yaradılmasına, qruplaşdırmaların aparılmasına diqqət yetirir.

Nəticə, ümumiləşdirmə mərhələsində bütün fikirlərin bir ideya şəklinə salınmasına səy göstərilir. Əldə olunmuş yekun fikir şagirdlərin irəli sürmüş olduqları fərziyyələrlə müqayisə edilir.

Dərslikdəki “Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin” tapşırığının icrasına vaxt ayrılır.

Tapşırığın icrası fərdi qaydada həyata keçirilir. Bu, şagirdlərin hər birinin işinin məzmunu, keyfiyyəti barədə müəllimin dolğun təsəvvür qazanması baxımından məqsədəuyğundur. Vaxt çatışmazlığı yaranarsa, tapşırıq kiçik qruplarda yerinə yetirilə bilər. Belə halda müəllim hər bir şagirdin fəaliyyətini diqqətlə izləməlidir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

Nümayişetdirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Hekayə janrına məxsus xüsusiyyətləri müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə janrına məxsus xüsusiyyətləri suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Hekayə janrına məxsus bəzi xüsusiyyətləri müəyyənləşdirir.	Hekayə janrına məxsus xüsusiyyətləri əhatəli müəyyənləşdirir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: S.S.Axundov. Nurəddin – 3 saat

Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.	Nağılla müqayisə əsasında hekayənin janr xüsusiyyətini aydınlaşdırır.
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Müqayisə etməklə, yazıçı münasibətinə əsaslanmaqla obrazları səciyyələndirir.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunun, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Hekayədəki başlıca problemi və ideyanı şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr gətirməklə şərh edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının hansı səviyyədə

Təhvil öyrə iş

Əsərlə bağlı açıqlamalar

1. Mətni oxuyun. Tapşırıqları yerinə yetirərək ondakı fikirlərdən faydalanın.

Müəllifin uşaqlar üçün yazdığı hekayələr çoxdur. Onlardan biri olan "Nurəddin" diqqətinizi diqqətə cəlb edir. Nəqillərinizin dilindəki geyikliyi, maraqlı hadisələrin bir-birini izləməsinə burada da müşahidə etdiniz. Bütün hadisələr Nurəddinlə bağlıdır, bu, onun haqqında oxucunun əhatəli məlumat almağa imkan yaradır. Bu deyilənlərə, eləcə də müxtəlif vəziyyətlərdə Nurəddinin özünü necə aparmasına, başqalarının ona münasibətinə diqqət edin. Bütün bunlar sonrakı fəaliyyətinizə səmərəli istiqamət verəcəkdir.

Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin

2. Hekayədə diqqəti cəlb edən mühüm problem nədir? Müəllif həmin problemin həllində nəyə üstünlük verir? Aşağıdakı cədvəldən istifadə edə bilərsiniz.

Əsərdə mühüm olan problem hansıdır?	Yazıcı bu problemin həlli yolunu nədə görür?	Siz necə düşünürsünüz?
-------------------------------------	--	------------------------

3. Nurəddinin xarakterindəki mühüm cəhətləri aydınlaşdırın (aşağıdakı cədvəldən istifadə etməyiniz faydalıdır).

Nurəddinin xarakterindəki başlıca cəhətlər	Yazıcının ona münasibəti	Sizin ona münasibətiniz
--	--------------------------	-------------------------

Dərslik səh. 115

yerinə yetirilməsi təqdimatların dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsəduyğundur.

Təhlilə həsr olunmuş dərsin bir variantı aşağıdakı məzmununda ola bilər.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Şagirdlər, müəllimin təklifi ilə xeyirxahlıq, yaxşılıqla əlaqədar bildikləri atalar sözlərini xatırladırlar. Diqqət "Yaxşılığa yaxşılıq hər kişinin işidir, yamanlığa yaxşılıq hər kişinin işidir" atalar sözünə və hekayədə Rəhimin Nurəddinə dediklərinə ("Mən səni oğulluğa götürməklə böyük hünər etmədim, çünki

mən ancaq yaxşılığa yaxşılıq etdim. Bu, hər kişinin işidir. Amma sən yamanlığa yaxşılıq etdin. Bu işə ancaq sənin kimi hər kişinin işidir") cəlb olunur. Müsahibə tədricən tədqiqat sualının formalaşmasına imkan yaradır.

Tədqiqat sualı: Sizcə, yazıcı nə üçün "yalnız xeyirxahlığın deyil, pisliliyin, yamanlığın qarşılığında da yaxşılıq etmək lazımdır" fikrini doğru hesab edir?

Fərziyyələr dinlənilir, təkrara yol vermədən qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması. Tədqiqat sualının aydınlaşdırılması üçün fərqli yollar seçilə bilər. Hansı yolun seçilməsindən asılı olmayaraq, dərslikdəki "Araşdırın. Fikirləşin. Cavab yazın" tapşırığına və "Əsərlə bağlı açıqlamalar" mətninə müraciət etmək faydalıdır.

Tədqiqatın kiçik qruplarda aparılması əvvəlcədən iş vərəqlərinin hazırlanmasını tələb edir. "Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin" tapşırığındakı sualları iş vərəqlərində əks etdirib qruplara təqdim etmək olar. Müəllimin suallara yaradıcı yanaşması məqsəduyğundur. O, məqsədindən, sinfin səviyyəsindən, qrupun sayından və s. asılı olaraq, suallarda dəyişiklik edə bilər.

İşin icrası prosesində qruplarda vəzifə bölgüsünün aparılmasına diqqət yetirən müəllim ehtiyac yaranan məqamlarda istiqamətləndirici suallardan istifadə etməklə tədqiqatın səmərəliliyinə yardımçı olur. Tapşırıqlardakı başlıca tələbin nə olduğu, daha səmərəli metodların seçilməsi və s. müəllimin yönləndirici suallarla qruplara çatdırdığı məsələlərdəndir. Tapşırıqdakı birinci sual ("Hekayədə diqqəti cəlb edən mühüm problem nədir? Müəllif həmin problemin həllində nəyə üstünlük verir?") tədqiqat sualının aydınlaşdırılması baxımından daha əhəmiyyətlidir.

Müəllim nəzərə almalıdır ki, S.S.Axundov "Qorxulu nağıllar"da xeyirlə şərin mübarizəsini ön plana çəkmiş, pisliliklərin, şərin aradan qaldırılmasına maarifçilik mövqeyindən və ideyalarından çıxış edərək münasibət bildirmişdir. Bu yanaşmanın digər səbəbləri də unudulmamalıdır. Daha dəqiq deyilsə, xalq nağıllarının, Tolstoyçuluq ideyalarının S.S.Axundov yaradıcılığında iz buraxdığı yaddan çıxarılmalıdır. Pisliliklərin bağışlanması müsbət nəticələr verə biləcəyi fikrini oxucuya aşılamaq yazıcı problemin bu yolla həllinə üstünlük verirdi.

S.S.Axundovun maarifçi dünyagörüşü yaratdığı bir sıra obrazların xarakterində, davranış və əməllərində özünü qabarıq göstərirdi. "Nurəddin"dəki Əmiraslanın faciəsi məktəbdən, təhsildən qaçaq düşməsi ilə izah olu-

nur. Gülpərinin dayazdüşüncəli olması, həyatda ciddi səhvlərə yol verməsinin səbəbi də bu mövqedən əsaslandırılır. Tapşırıqdakı 3-cü sual (“Əmiraslanla Gülpərinin oxşar və fərqli cəhətləri hansılardır? Bu obrazları yaratmaqda müəllifin niyyəti nə olmuşdur?”) məsələyə bu baxımdan yanaşmağı tələb edir. Sualın cavabı ilə əlaqədar hekayədə tutarlı faktlar vardır.

İşin icrasına ayrılan vaxt başa çatdıqdan sonra dərsin növbəti mərhələsinə keçilir.

Məlumat mübadiləsi. Qrupların bir-birinin işinin məzmunu ilə ətraflı tanış olmalarına imkan yaradılır. Cədvəllərin, sxemlərin nümayiş etdirilməsinə, əhatəli izahların verilməsinə diqqət yetirilir. Qeydlər edilmiş cədvəllərin lövhədən asılması məqsədəuyğundur. Bu, şagirdlərin digər qrupların işi ilə daha ətraflı tanış olmalarına imkan yaradır. Eləcə də sualların verilməsi, əlavələrin edilməsi, digər dərslərdə olduğu kimi, burada da əhəmiyyətli yer tutmalıdır. İşin səmərəli təşkili dərsin növbəti mərhələsinin uğurlu olmasına təsir edir.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili. Müəllim müzakirənin səmərəli keçməsi üçün əvvəlcədən suallar hazırlaya bilər. Bu suallar müzakirənin, belə demək olarsa, planauyğun aparılmasına şərait yaradır. Ayrı-ayrı faktların, pərakəndə məlumat toplusunun əlaqələndirilməsinə və sistemə salınmasına müzakirədə xüsusi önəm verilir. Məhz bundan sonra ümumiləşdirmənin aparılması, nəticənin çıxarılmasını həyata keçirmək olur.

Nəticə, ümumiləşdirmə. Deyilmiş fikirlərin ümumiləşdirilməsi, bir ideya halında ifadə edilməsi bu mərhələdə diqqət yetirilən başlıca məsələlərdəndir. Müəllim istiqamətləndirici suallardan istifadə etsə də, nəticələrin çıxarılması şagirdlərin öhdəsinə düşməlidir.

Nəticələrin fərziyyələrlə müqayisə edilməsi, tədqiqat sualı ilə əlaqəsi diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır. Yazıçının “yamanlığa yaxşıqla cavab vermək” mövqeyinin nədən qaynaqlandığı, əxlaqi-tərbiyəvi fikrə söykənən maarifçilik ideyalarının bu məsələdə rolu və s. nəticədə əksini tapmalıdır.

Dərslikdəki “Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlıqlı tapşırıq (“Azərbaycan xeyriyyəçilərinin gördüyü işlər” mövzusunun müzakirə edin) qazanılmış bilik və bacarıqların tətbiqi baxımından faydalıdır.

Tapşırığa fərdi olaraq hazırlanmış cavablardan bir neçəsinin dinlənilib müzakirə edilməsinə vaxt ayrılmalıdır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Müqayisəetmə

Səciyyələndirmə

Münasibətbildirmə

Şərhetmə

4. Əmiraslanla Gülpərinin oxşar və fərqli cəhətləri hansılardır? Bu obrazları yaratmaqda müəllifin niyyəti nə olmuşdur? Aşağıdakı cədvəldən istifadə edə bilərsiniz.

Nö	Obrazların adı	Oxşar cəhətləri	Fərqli cəhətləri	Yazıçının bu obrazlara münasibəti
1	Əmiraslan			
2	Gülpəri			

5. Hekayənin nəğil janrı ilə oxşar və fərqli cəhətlərini müəyyənləşdirin. Cədvəldən istifadə edə bilərsiniz.

Hansı cəhətlərinə görə müqayisə edilir?	Hekayə (nümunə göstərməklə izah edin)	Nəğil (nümunə göstərməklə izah edin)

6. Cədvəli dəftərinizə köçürün və tamamlayın.

Nö	Əsərin ideyası aşağıdakılardan hansıdır?	Nə üçün belə düşünürsünüz?	Yazıçının mövqeyini ifadə edən sözlər
1	Yaxşılıq, xeyirxahlıq hər bir insan üçün vacibdir.		
2	Təhsil alan, savadlı insan həyatda səhv etməz.		
3	Planlıyyətli insan həyatda heç nəyə nail olmaz.		
4	Var-dövlət ardınca qaçan insan xeyirxah ola bilməz.		

Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş

7. “Azərbaycan xeyriyyəçilərinin gördüyü işlər” mövzusunun müzakirə edin.

Dərslik səh. 116

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayə ilə nağılı janr baxımından müqayisə etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə nağılı müəllimin və yoldaşlarının köməyi ilə janr baxımından müqayisə edir.	Hekayə ilə nağılı janr baxımından müqayisədə bəzən səhvlərə yol verir.	Hekayə ilə nağılı janr baxımından əhatəli müqayisə edir.
Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə və müəllifin münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirməkdə çətinlik çəkir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla çətinliklə müqayisə edir, müəllifin münasibətindəki bəzi cəhətlərə əsaslandırmaqla səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə, müəllifin münasibətinə qismən əsaslanmaqla səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə, müəllifin münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirir.
Hekayənin ideyasını və başlıca problemini şərh etməkdə, münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayənin ideyasını və problemini müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Hekayənin ideyasını və problemini şərh edir, qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Hekayənin ideyasını və problemini əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətdən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətdən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətdən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətdən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Ənvər Məmmədخانlı. Qızıl qönçələr – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirə və təqdimatlarda istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi fərqli yollarla (inşa yazılardan nümunələrin oxunması, müzakirəsi və s.) müəyyənləşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarından istifadə etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu mərhələsində işi müxtəlif variantlarda təşkil etmək olar. Bunlardan biri dərslikdəki “Yada salın” başlıqlı sualların əsasında müsahibənin aparılmasıdır.

Yada salın

- Cənub mövzusunda yazılmış hansı uşaq əsərlərini xatırlayırsınız?
- Bu əsərlərin qəhrəmanlarının həyatı, taleyi sizdə hansı hissə və düşüncənin yaranmasına səbəb olub?

Dərslik səh. 117

Cənub mövzusunda yazılmış əsərlərdə uşaqların ağır əməyə qatıldığına ön plana çəkildiyi xatırladılır. Tədqiqat sualı tədricən formalaşdırılır.

Tədqiqat sualı: İnsanın əməksevər olması bütün hallarda onun xoşbəxtliyini təmin edə bilərmi?

Fərziyyələr dinlənir və qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması. Bu mərhələ əsərin oxusu ilə başlanır. Oxunu fərqli forma və növlərin tətbiqi ilə həyata keçirmək olar. Vaxta qənaət baxımından fərdi səssiz oxudan istifadə faydalıdır. Əsərin ilk üç parçasının sinifdə oxunacağı elan edilir. Oxuda tanış olmayan sözlərin mənasının aydınlaşdırılması, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin müəyyənləşdirilməsi diqqət mərkəzində saxlanılır.

Oxuya ayrılmış vaxt başa çatdıqdan sonra şagirdlər müəllimin təklifi ilə cütlük şəklində mətnin üçüncü parçasına aid suallar tərtib edirlər. Cavabları

I dər

Məzmun üzrə iş

1. Əsərin ilk üç parçasının oxusundan (bunu fərqli şəkildə həyata keçirə bilərsiniz) sonra parta yoldaşınızla birlikdə mətnin kənarındakı suallara cavab hazırlayın.
2. Üçüncü parçaya aid suallar tərtib edin. Kiçik qruplarda birləşib, tərtib etdikləriniz də daxil olmaqla bütün sualların cavabını müzakirə edin.
3. Çıxardığınız nəticələr barədə təqdimat hazırlayın.
4. Mövzulardan birini seçib şifahi təqdimat hazırlayın.
 - a) “Əsərdən oxuduğum hissə məndə hansı təəssürat yaratdı?”
 - Öyrəndiyiniz yeni sözlərdən istifadə etməyi unutmayın.
 - b) “Hekayənin sonluğunu necə görmək istərdim?”

Evdə iş

1. Hekayənin ardını oxuyun.
2. Tanış olmayan sözlərin mənasını aydınlaşdırın.

Dərslik səh. 123

məzmunca yaxın olan cütlər birləşərək kiçik qruplar yaradırlar. Kiçik qruplarda sualların (dərslikdə əksini tapmış və müstəqil hazırlanmış) dəqiqləşdirilməsi üzrə iş davam etdirilir.

Məlumat mübadiləsi mərhələsində qruplar təqdimatlar əsasında bir-birinin işi ilə tanış olur. Bu mərhələ əsərin məzmununun əhatəli mənimsənilməsində əhəmiyyətli rol oynayır. Növbəti – **məlumatın müzakirəsi və təşkili** mərhələsində əsərlə bağlı qazanılmış təəssüratın tamlığına nail olunur.

Aparılmış iş yekunlaşdırıldıqdan sonra (nəticə, ümumiləşdirmə mərhələsinin mühüm tələbləri məzmunun bütövlükdə öyrənilməsi başa çatdıqda – ikinci dərs saatında reallaşdırılır) növbəti – şifahi nitqlə bağlı tapşırığın yerinə yetirilməsinə vaxt ayrılır.

Tapşırıq məzmunun öyrənilməsini dərinləşdirməklə yanaşı şəxsi təəssüratın zənginləşməsinə də imkan yaradır. Təqdimatların fəal dinlənilməsi, çıxış edənlərə sualların verilməsi təmin olunmalıdır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

Əlaqələndirmə

Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Ənvər Məmmədخانlı. Qızıl qönçələr – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirə və təqdimatlarda istifadə edir
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr göstərməklə şərh edir.
3.1.3. 1,5–2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır.	Təsvir xarakterli inşa, mühakimə xarakterli esse yazır.

Dərsin gedişi

Əsərdən evdə oxunmuş hissənin məzmununun ilkin qavranılma səviyyəsi, tanış olmayan sözlərin necə mənimsənilməsi yığcam müsahibə ilə aşkara çıxarıla bilər. Şagirdlər evdə oxuduqları parçaları bir daha nəzərdən keçirirlər. Cütlər, müəllimin təklifi ilə, həmin parçalarla bağlı dərslikdəki suallara cavab hazırlayır, əlavə suallar tərtib edirlər. Kiçik qruplar yarıdan cütlüklər tərtib etdikləri də daxil olmaqla bütün sualların cavabı ilə bağlı fikir mübadiləsi aparırlar. Cavabların qrup daxilində dəqiqləşdirilməsi məzmunun daha əhatəli mənimsənilməsinə imkan yaradır. Bu, təqdimatlar əsasında aparılan qruplararası fikir mübadiləsində də özünü göstərir.

Sonrakı – **məlumatın müzakirəsi və təşkili** mərhələsində deyilmiş fikirlərin əlaqələndirilməsi, qruplaşdırılması həyata keçirilir. Əsərin məzmunu ilə bağlı mətləblərə aydınlıq gətirilən bu mərhələnin səmərəli keçməsi nəticənin çıxarılmasında, ümumiləşdirmənin aparılmasında əhəmiyyətli rol oynayır.

Nəticələrin fərziyyələrlə müqayisə edilməsi, tədqiqat sualı ilə səsleşməsinə diqqət yetirilməsi vacibdir.

Dərslikdəki “Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin” tapşırığının icrasına vaxt ayrılır. Tapşırıq fərqli iş formalarının tətbiqi ilə yerinə yetirilə bilər.

II dərs

Məzmun üzrə iş

1. Evdə oxuduğunuz parçaları bir daha nəzərdən keçirin. Mətnin kanarındakı suallara parta yoldaşınızla birlikdə cavab hazırlayın.

2. Cavabları kiçik qruplarda müzakirə etdikdən sonra təqdimatlar edin.

Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin

3. Əsərdəki hadisələrin ardıcılığını cədvəldə əks etdirin.

Qoca Piruz çörək pulu üçün iş gözləyir.
▼
▼

4. Əsərdən seçdiyiniz iki cümləyə bədii təsvir vasitəsi əlavə edib yazın.

1.	1.
2.	2.

5. Əsərdəki hansı epizodda hadisələr ən gərgin, ən yüksək inkişaf nöqtəsinə çatır? Nə üçün belə düşünürsünüz?

Evdə iş

Mövzulardan birini seçib işləyin. Təvsiyələrdən (səh.163–165) faydalanın.

a) “Bəbə və nəvənin yaşadığı zirzəmini necə təsvir edirsiniz?” mövzusunda inşa yazın.

b) “Sürəyanın taleyi məndə hansı düşüncələr yaradı?” mövzusunda esse yazın.

Dərslik səh. 123

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

Yeni sözlərdən istifadə etmə

Şərhetmə

Təsviretmə

Mühakiməyürütmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Mühakimə, təsvir xarakterli inşa (esse) yazmaqda çətinlik çəkir.	Mühakimə, təsvir xarakterli insanı (esseni) müəllimin köməyi ilə yazır.	Mühakimə, təsvir xarakterli insada (essedə) qeyri-dəqiqliyə yol verir, mövzunu qismən əhatə edir.	Mühakimə, təsvir xarakterli insada (essedə) ardıcılığı gözləməklə mövzunu dolğun əhatə edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Ənvər Məmmədخانlı. Qızıl qönçələr – 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla obrazları səciyyələndirir.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunun, ideyasının və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Hekayənin ideyasını və onda qaldırılmış başlıca problemi şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının (yazı işlərinin) yerinə yetirilməsi səviyyəsi tədqimatların dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu.

Dərslikdəki “Düşünün” başlıqlı sual şagirdlərə xatırladılır: Ağır uşaq əməyi, talesiz uşaqların həyatı barədə bildikləriniz sizdə hansı hiss və düşüncə yaradır?

Sualla bağlı fikirlərin bildirilməsi müsahibənin əsasını qoyur. Müsahibə tədqiqat sualının formalaşdırılmasına imkan yaradır.

Tədqiqat sualı: Sürəyyanın və onun kimi yüzrlərə uşağın faciəsinin səbəbini yazıçı nədə görür?

Sualla bağlı fərziyyələr dinlənilir, təkrara yol verilmədən lövhədə yazılır.

Tədqiqatın aparılması. Bu, fərqli texnologiyaların, müxtəlif iş formalarının tətbiqi ilə həyata keçirilir. Bütün hallarda dərslikdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığına və “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə müraciət edilməsi məqsədəuyğundur.

Kiçik qruplarda iş formasını seçən müəllim “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığındakı sualları qrupların arasında bölür və iş vərəqlərində əks etdirir. Məqsəddən, sinfin səviyyəsindən, ayrılmış vaxtdan və s. asılı olaraq, müəllim suallara yaradıcı yanaşa bilər. O, həmçinin qrupdaxili vəzifə bölgüsünün aparılmasına da nail olmalıdır.

Təhlil üzrə iş

Əsərlə bağlı açıqlamalar

1. Mətni oxuyun. Tapşırıqları yerinə yetirərkən ondakı fikirlərdən faydalanın.

Ədəbiyyatımızda kiçik hekayələrin gözəl yaradıcılarından biri kimi tanınan və sevilən Ənvər Məmmədخانlı bu əsərində Cənubi Azərbaycanda yaşayan soydaqlarımızın həyatından danışır. Sənətkarın özünə mövzusunda yazdığı əsərlərdəki təsirli səhnələr oxucunu həyəcanlandırır, onda güclü hisslərini bağ qaldırmağa, dərin düşüncələrini yaranmağa səbəb olur. Yazıçı buna necə nail olur? İlk növbədə bədiiyyə nail olmaqla. Sözləri ustalıqla seçən yazıçı onları yerində, məqamında işlətməyi bacır. Budur, soyuq qış gecəsində xalça karxanasının qapısı ağzında köməkəz qalan Sürəyyanın ağır vəziyyətini ifadə etmək üçün yazıçının işlətdiyi cümle: “Lakin gecə keçdiyini görərək, bəbəmə qarşı bir küskünlük duyaraq kövrəldi və səssiz-səssiz ağlamağa başladı”. Bu kiçik cümle qurucunun gəlməz vəziyyətini çatdırmaqla bərabər, uşaq xidməti, bəbəmə sonuz məhəbbəti, səf, səmimi tirək əhli olduğunu dəfədədir. Yazıçının işlətdiyi təsvir vasitələri də (“qəmali payız” və s.) bədiiyyəni artmağa əhəmiyyətli təsir edir. Əsərlə bağlı tapşırıqların üzərində işləyərkən bu deyilənlərə diqqət yetirin, əlavə nümunələr seçin və onlardan da istifadə edin.

Dərslik səh. 124

Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin

2. Sürəyyanın xarakterindəki mühüm cəhətləri aydınlaşdırın. Aşağıdakı cədvəldən istifadə etməyiniz faydalıdır.

Obrazın adı: Sürəyya	
Xarakterindəki mühüm cəhətlər	Əsərdən nümunələr

3. Əsərdən nümunələr göstərərək yazıçının bəbə və nəvə obrazlarına münasibətini aydınlaşdırın. Cədvəldən istifadə edin.

Nö	Obrazların adı	Yazıçının münasibəti
1	Firuz bəbə	
2	Sürəyya	

4. Əsərin maraqlı olmasına yazıçı necə nail olmuşdur? Fikrinizi hekayədən seçdiyiniz nümunələrlə əsaslandırın. Müvafiq cədvəldən istifadə edin.

5. Hekayədə yazıçının düşündürən, narahat edən başlıca problem, sizcə, nədir? Müvafiq cədvəldən istifadə edin.

6. Əsərdəki başlıca fikri – ideyanı necə izah edərsiniz?

Dərslik səh. 124

Təhlil, Müzakirə. Yaradıcı iş

7. Müxtəlif mənbələrdən (bədi əsərlərdən, digər fənlərdən, internetdən, qəzet səhifələrindən və s.) topladığınız məlumat əsasında “Cənubi Azərbaycan haqqında nə bilirik?” mövzusunda müzakirə aparın.

Dərslik səh. 124

İstiqamətləndirici suallardan istifadə edən müəllim müvafiq cədvəllərin seçilməsi və s. bağlı qruplara kömək edir.

Məlumat mübadiləsi mərhələsində qruplar əldə etdiyi nəticəni təqdim edir. Bu, artıq qeyd edildiyi kimi, hesabat səciyyəli olmur, qruplar həmin mərhələdə bir-birinin işinin məzmunu barədə aydın təsəvvür qazanmaq məqsədilə suallar da verir.

Məlumat mübadiləsi zamanı meydana çıxan birtərəfli, yaxud yanlış mülahizələrin aradan qalxmasında dərsin növbəti mərhələsi əhəmiyyətli rol oynayır.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili mərhələsində cavablar müqayisə edilir, hansı qrupun daha səmərəli işlədiyi aşkara çıxarılır. Müzakirədə hər bir şagirdə sual vermək, mövqeyini açıqlamaq imkanı yaradılır.

Müzakirənin səmərəli keçməsi üçün müəllimin əvvəlcədən suallar hazırlaması faydalıdır. Əsərin öyrənilməsi ilə bağlı aparılmış işlər, müəllimin yekun sözü dərsin sonuncu mərhələsində şagirdlərin əsaslandırılmış nəticə çıxarmalarına imkan yaradır. Nəticənin əsasında belə fikir dayanmalıdır ki, Sürəyya kimi yüzlərlə, minlərlə uşağın faciəsinin əsas səbəbi Cənubi Azərbaycanı həmin dövrdə hökm sürən ədalətsizlik, quruluşun yaramazlığı, soydaşlarımızı ögey münasibətdir.

Dərslərdəki “Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlıqlı tapşırığın icrasına vaxt ayrılır. Şagirdlərə hələ hekayənin tədrisinə ayrılmış birinci dərslərdə saatında mövzu ilə bağlı məlumat toplamaq üçün tapşırıq verilməlidir. Bu, müzakirənin səmərəli keçməsi və az vaxt aparması baxımından vacibdir.

Müzakirədə şagirdlərin fərqli fikirlərə dözümlü, ədalətli və obyektiv münasibət bəsləmələrinə imkan verən şərait yaradılmalıdır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Səciyyələndirmə

Aydınlaşdırma

Şərhetmə, münasibətbildirmə

Nümayişetdirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Obrazları müəllif münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirməkdə çətinlik çəkir.	Obrazları müəllif münasibətindəki bəzi cəhətlərə əsaslandırmaqla səciyyələndirir.	Obrazları müəllif münasibətinə qismən əsaslanmaqla səciyyələndirir.	Obrazları müəllif münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirir.
Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırmaqla çətinlik çəkir.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu suallar verməklə, müəllimin, yoldaşlarının köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əsasən aydınlaşdırır.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əhatəli aydınlaşdırır.
Hekayənin ideyasını və başlıca problemini şərh etməkdə, münasibətbildirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayənin ideyasını və problemini müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Hekayənin ideyasını və problemini şərh edir, qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Hekayənin ideyasını və problemini əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.

Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.
--	--	---	---

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Elçin Hüseynbəyli. Növə – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirə və təqdimatlarda istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnəndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi şifahi təqdimatların dinlənilməsi və müzakirə edilməsi ilə həyata keçirilə bilər.

Motivasiya, problemin qoyuluşu mərhələsinin bir variantı aşağıdakı məzmununda ola bilər. Dərslikdəki “Yada salın” başlıqlı sualların əsasında yığcam müsahibə aparılır.

Şagirdlərin diqqəti müxtəlif əsərlərdə yaradılmış növə, uşaq obrazlarının səciyyəvi xüsusiyyətlərinə cəlb olunur. V sinifdə öyrənilmiş “Fərasətli oğlan” əsərini xatırlatmaq, “Dəcəl, dalaşqan Tomun öz hərəkətlərindən pəşman olması sizdə hansı hislər yaradardı?” sualının üzərində düşünmək təklif oluna bilər.

Tədqiqat sualı: Dəcəl, dalaşqan uşağın öz əməlinəndən əl çəkməsi mümkündürmü?

Fərziyyələr dinlənilir və qeydlər aparılır.

Tədqiqatın aparılması. Bu, mətnin oxunması ilə başlanır. Şagirdlərin diqqəti dərslikdəki “Oxuda aydınlaşdırın” tapşırığına cəlb edilir.

Sinifdə oxunması nəzərdə tutulan ilk dörd parçanın fərdi səssiz oxusu vaxta qənaət baxımından məqsədəuyğundur. Müəllimin təklifi ilə şagirdlər cütlük şəklində ilk iki parçaya aid suallara cavab hazırlayırlar. Üçüncü parçaya aid sualların tərtibini də cütlüklərə həvalə etmək olar. Cavabları məzmunca yaxın olan cütlüklərin kiçik qruplarda birləşərək bütün suallar üzrə

Yada salın
- Baba və nana, nana və nana obrazlarının iştirak etdiyi hansı əsərləri xatırlayırsınız? - Sizcə, bu mövzuda əsərlərin yazılmasına səbəb nədir? Belə əsərlərə ehtiyac varmı?

Dərslik səh. 125

fikir mübadiləsi, müzakirə aparmalarına imkan yaradılır. Dərsin **məlumat mübadiləsi** mərhələsində kiçik qrupların təqdimatları dinlənir. Qruplar bir-birinin cavabları ilə ətraflı tanış olurlar. Tanış olmayan sözlərin necə qavranıldığına diqqət yetirilir.

Məlumatın müzakirəsi mərhələsində isə fikirlərə münasibətin bildirilməsinə, cavabların arasında əlaqələrin aşkara çıxarılmasına, müqayisə və qruplaşdırılmalara diqqət yetirilir.

Məzmun üzrə iş

I dər

1. Əsərin ilk dörd parçasının oxusundan (bunu fərqli şəkildə həyata keçirə bilərsiniz) sonra parta yoldaşınızla birlikdə mətnin konarındakı suallara cavab hazırlayın.
2. Üçüncü parçaya aid suallar tərtib edin.
3. Kiçik qruplarda birləşib, tərtib etdikləriniz də daxil olmaqla, bütün sualların cavabını müzakirə edin. Çıxardığınız nəticələr barədə təqdimatlar etməklə müzakirəni genişləndirin.
4. Mövzulardan birini seçib şifahi təqdimat hazırlayın.
 - a) "Əsərdən oxuduğum hissə məndə hansı təəssürat yaratdı?" Öyrəndiyiniz yeni sözlərdən istifadə etməyi unutmayın.
 - b) Kamalın sonrakı taleyini necə təəssür edirəm?

Evdə iş

1. Hekayənin ardını oxuyun.
2. Tanış olmayan sözlərin mənasını aydınlaşdırın.

Dərslik səh. 130

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Yeni sözlərdən istifadəetmə

Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslikdəki "Evdə iş" başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Elçin Hüseynbəyli. Nəvə – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmununu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nəqil edir.	Hekayədən seçdiyi hissənin məzmununu hazırladığı plan əsasında yaradıcı nəqil edir.
1.1.4. Bədii nümunələrin (dastan, hekayə, mənzum hekayə) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	Hekayə janrına məxsus xüsusiyyətləri müəyyənləşdirir.

Dərsin gedişi

Əsərdən evdə oxunmuş hissənin məzmununun ilkin qavranılma səviyyəsi, tanış olmayan sözlərin necə mənimsənilməsi yığcam müsahibə ilə aşkara çıxarıla bilər. Müəllimin təklifi ilə həmin hissəni bir daha nəzərdən keçirən şagirdlər suallara cütlük şəklində cavab hazırlayırlar. Kiçik qruplar yaradan cütlər cavabların dəqiqləşdirilməsi, zənginləşdirilməsi üzrə işi davam etdirir, fikir mübadiləsi aparır. Kiçik qrupların təqdimatları əsasında məlumat mübadiləsi genişləndirilir, bütün sinfi əhatə edir.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili mərhələsində isə cavabların əlaqələndirilməsi, müqayisə edilməsi, sistemə salınıb formalaşdırılması diqqət mərkəzində saxlanılır. Bütün bunlar **nəticənin çıxarılması, ümumiləşdirmənin aparılması** mərhələsinin səmərəliliyinə əhəmiyyətli təsir edir. Müəllimin yığcam yekun sözü, istiqamətləndirici sualları da şagirdlərin əsaslandırılmış nəticə çıxarmalarında az rol oynamır.

Nəticələrin fərziyyələrlə müqayisə edilməsinə, tədqiqat sualı ilə necə səsəşməsinə diqqət yetirilməsi də həmin mərhələdə önəm verilən məsələlərdir.

Dərslikdəki “Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin” tapşırığının yerinə yetirilməsinə vaxt ayrılır.

Tapşırıq fərdi iş formasının tətbiqi ilə icra olunsun da, nəticə bütün sinif tərəfindən müzakirə edilir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

II dərs

Məzmun üzrə iş

- Hekayədən müstəqil oxuduğunuz parçaları bir daha nəzərdən keçirin.
- Mətnin kənarındakı suallara parta yoldaşınız ilə birlikdə cavab hazırlayın.
- Kiçik qruplarda fikir mübadiləsi apardıqdan sonra cavabları təqdimatlar əsasında müzakirə edin.

Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin

- Əsərdən seçdiyiniz hissəyə ad verin, məzmununu hazırladığınızı plan əsasında yaradıcı nəqil edin.
- Əsərin hekayə janrında olduğunu təsdiq edən üç cəhət yazın.

“Nəvə” hekayədir, ona görə ki,

- Hekayədən bir cümlə seçin, ona epitet və bənzətmə əlavə edin.

Evdə iş

Mövzulardan birini seçib işləyin. Təvsiyələrdən (səh.163-165) faydalanın.

- “Kamalı xasiyyətə dəyişməsinə nə səbəb nə oldu” mövzusunda inşa yazın.
- “Kamalı otağında necə təsəvvür edirik?” mövzusunda esse yazın.

Dərslik səh. 130

Aydınlaşdırma
Plantərtibətmə, nağılətmə
Müəyyənləşdirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Hekayədən bitkin hissə seçir, plan tərtib etməkdə, yaradıcı nağılətmədə çətinlik çəkir.	Hekayədən bitkin hissə seçir, planı müəllimin köməyi ilə tərtib edir, yaradıcı nağılətmədə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Hekayədən bitkin hissə seçir, plan tərtib edir, yaradıcı nağılətmədə bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədən bitkin, səciyyəvi hissə seçir, plan tərtib edir, yaradıcı nağılətməni dəqiqliklə yerinə yetirir.
Hekayə janrına məxsus xüsusiyyətləri müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə janrına məxsus xüsusiyyətləri suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Hekayə janrına məxsus bəzi xüsusiyyətləri müəyyənləşdirir.	Hekayə janrına məxsus xüsusiyyətləri əhatəli müəyyənləşdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Elçin Hüseynbəyli. Nəvə – 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Digər obrazla müqayisə etməklə ədəbi qəhrəmanı səciyyələndirir.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzunu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Hekayənin ideyasını şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr göstərməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.
3.1.3. 1,5–2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazılır.	İnşada əsaslandırılmış mühakimələrə geniş yer verir. Essədə əsaslandırılmış təsvirə geniş yer verir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının (yazı işlərinin) yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatların dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Fərqli yollardan istifadə etməklə motivasiyanı yaratmaq mümkündür. Bu yollardan biri dərslikdəki “Düşünün” başlıqlı sual əsasında işin təşkili ola bilər. Sual şagirdlərə xatırladılır: İnsanın xasiyyətində, davranış və əməllərində dəyişiklik nəyin sayəsində ola bilər?

Səsləndirilən fikirlər əsasında yığcam müsahibənin aparılmasına imkan yaranır. Sonda tədqiqat sualının formalaşdırılması mümkün olur.

Tədqiqat sualı: Kamalın xasiyyət və əməllərində dəyişikliyin yaranmasının əsl səbəbi, sizcə, nədir?

Fərziyyələrin dinlənilməsinə və qeyd olunmasına vaxt ayrılır.

Tədqiqatın aparılması. Bu mərhələdə işin hansı məzmununda təşkilindən asılı olmayaraq, dərslikdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” başlıqlı suallardan istifadə edilməsi, “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə mənbə kimi müraciət olunması məqsədəuyğundur.

Tədqiqat sualının xarakteri elədir ki, müxtəlif təlim metodlarının və iş formalarının tətbiqi mümkündür. Problemin həlli metodunu seçən müəllim kiçik qruplarda iş formasına müraciət edə bilər. Müəllimin “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” başlıqlı suallardan yaradıcılıqla istifadə etməklə iş vərəqləri hazırlaması məqsədəuyğundur. Tədqiqat prosesində, ehtiyac yaranan hallarda, müəllim istiqamətləndirici suallarla şagirdlərə kömək edir. İşin icrasına ayrılan vaxt başa çatdıqdan sonra dərsin növbəti mərhələsinə keçilir.

Məlumat mübadiləsi mərhələsində hər qrupdan bir nəfər gördükləri işin məzmunu barədə məlumat verir. Qrupların bir-birinin işinin məgzi barədə aydın təsəvvür qazanmasına nail olunur. Bu mərhələdə birtərəfli, hələ formalaşmamış fikir və mülahizələrin səsləndirilməsinə təbii baxılmalıdır. Bütün bunların aradan qalxmasında dərsin növbəti mərhələsi əhəmiyyətli rol oynayır.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili. Pərakəndə şəkildə olan və səsləndirilən məlumatın formalaşdırılıb sistemə salınması məhz bu mərhələdə həyata keçirilir. Bu mərhələnin daha səmərəli olması üçün müəllimin əvvəlcədən suallar hazırlaması faydalıdır.

Nəticənin çıxarılması, ümumiləşdirmənin aparılması. Ehtiyac duyularsa, müəllim yekun sözü söyləyə bilər. İstiqamətləndirici suallardan da istifadə edilməsi məqsədəuyğundur.

Şagirdlərin diqqəti dərslikdəki “Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlıqlı tapşırığa cəlb olunur.

Hekayənin ideya-məzmununun mükəmməl qavranılması bu tapşırığın yerinə yetirilməsi üçün mühüm şərtidir.

Təhvil üzrə iş

Əsərlə bağlı açıqlamalar

1. Mətni oxuyun. Tapşırıqları yerinə yetirərkən ondakı fikirlərdən faydalanın.

Hekayənin maraqla oxunmasına səbəb çoxdur. Məsələn, cəmi bir neçə cümle ilə böyük bir əhvalat, hadisə barədə aydın təsəvvür yaradılır. Yaxud nəvə obrazı elə ustahqla yaradılmışdır ki, yaddan çıxmır, onun davranışı, əməlləri, bəzən gülüş doğursa da, oxucunu düşündürür... Yazıçı bütün bunlara sözdan ustahqla istifadə etməklə nail olub. Bu cəhətə yenidən diqqət edin. Bədii təsvir vasitələrinin əsərə hansı gözəlliyi gətirdiyini də aydınlaşdırmağa çalışın.

Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin

2. Hekayədə diqqətinizi daha çox çəkən nə oldu? Səbəbini aydınlaşdırın.

3. Kamalın xarakterindəki başlıca cəhətlər hansılardır? Müxtəlif məqamlardakı davranış və əməllərini nəzərə alaraq cavab hazırlayın (cədvəldən istifadə edin).

Kamalın xarakterindəki başlıca cəhətlər	
Nəvə xəstəlməmişdən əvvəl	Nəvə xəstələndən sonra

4. Kamalı oxuduğunuz hansı əsərin qəhrəmanı ilə müqayisə edə bilərsiniz? (Müqayisə cədvəlindən və ya Venn diaqramından istifadə edin)

5. Əsərdəki başlıca fikri – ideyanı necə izah edərsiniz?

Dərslik səh. 131

Məhz buna görə də cavabların fəal dinlənilməsinə, müzakirədə daha çox şagirdin iştirak etməsinə diqqət yetirilməlidir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Müqayisəetmə, səciyyələndirmə

Münasibətbildirmə

Şərhetmə

Nümayişetdirmə

Mühakiməyürütmə

Təsviretmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə səciyyələndirməkdə çətinlik çəkir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müəllimin köməyi ilə müqayisə etməklə səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla bəzi cəhətlərinə əsaslanmaqla səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla mühüm cəhətlər üzrə müqayisə etməklə səciyyələndirir.
Hekayənin mövzusunun, ideyasını və başlıca problemini şərh etməkdə, münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayənin mövzusunun, ideyasını və problemini müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Hekayənin mövzusunun, ideyasını və problemini şərh edir, qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Hekayənin mövzusunun, ideyasını və problemini əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.
Mühakimə, təsvir xarakterli inşa (esse) yazmaqda çətinlik çəkir.	Mühakimə, təsvir xarakterli inşanı (esseni) müəllimin köməyi ilə yazır.	Mühakimə, təsvir xarakterli inşada (essedə) qeyri-dəqiqliyə yol verir, mövzunu qismən əhatə edir.	Mühakimə, təsvir xarakterli inşada (essedə) ardıcılığı gözləməklə mövzunu dolğun əhatə edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Tətbiq və ümumiləşdirmə
Mir Cəlal. Bahar ("Bir gəncin manifesti" əsərindən) – 1 saat

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Əsərdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Əsərdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.	Əsərdən seçdiyi hissənin məzmununu hazırladığı plan əsasında formalardan birini tətbiq etməklə nağıl edir.
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzunu, ideyasını və başlıca problemi şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əsərin ideyasını şərh edir, münasibət bildirir.

Tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərinin əsas məqsədi bölmə üzrə mövzuların tədrisi zamanı əldə edilən bilik və bacarıqların sistemləşdirilməsi və möhkəmləndirilməsidir. Belə dərslər biliklərin dərinləşdirilməsində, bacarıqların inkişafında mühüm rol oynayır. Müəllim bu dərslə qədər bölmə üzrə hansı mövzularda şagirdlərin çətinlik çəkdiklərini, nisbətən zəif reallaşdırılmış standartları müəyyənləşdirmiş olur. Məhz buna görə də tətbiq və ümumiləşdirmə dərsləri həmin çatışmazlıqların aradan qaldırılması istiqamətində qurulmalıdır.

Dərslə mühüm anlayışlar təkrar edilməli, standartların reallaşma səviyyəsini yüksəltmək məqsədilə müxtəlif tapşırıqlar verilməlidir. Tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərinin bir məqsədi də kiçik summativ qiymətləndirməyə hazırlıqdır. Buna görə də tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərində formativ qiymətləndirmə aparılır.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsinin müəyyənləşdirilməsi summativ qiymətləndirmədən sonrakı dərslə həyata keçirilir.

Müəllim üçün məlumat. *Sınıfın səviyyəsindən, müəllimin məqsədindən asılı olaraq, standartlara əlavələr etmək olar. Məsələn, tapşırığa suallar artırmaqla dərslə 1.1.4, 1.2.3 və s. standartların tələbləri üzrə iş aparmaq mümkündür.*

Dərs motivasiyanın yaradılması ilə başlanır. Şagirdlərin şəxsi təəssüratına əsaslanmaqla motivasiyanın yaradılması daha maraqlı olar. Köməyə ehtiyacı olan insanlar, ata-ana qayğısından məhrum uşaqlar barədə suallar yığcam mü sahibəyə imkan yaradır. Belə insanlara mərhəmət və qayğı göstərilməsinin vacib olması barədə fikirlər səsləndirilir. Tədrisən tədqiqat sualı formalaşdırılır.

Tədqiqat sualı: Ehtiyacı olanlara hansı səbəbdən kömək göstərilməyə bilər?

Fərziyyələr dinlənilir və qeyd edilir. Dərslikdəki tövsiyələr şagirdlərin fəaliyyətlərinə istiqamət verir.

Müəllim üçün məlumat. *Sinifdəki şagirdlərin sayından asılı olaraq qruplar az və ya çox ola bilər. Sualların sayında dəyişiklik etməklə bunu tənzimləmək mümkündür.*

Tədqiqatın aparılması mərhələsində hər bir şagirdin fəaliyyətini diqqətlə müşahidə edən müəllim qrupların səmərəli işləməsi üçün əlverişli şəraitin yaranmasını təmin edir. Qruplar bir-birinə mane olmadan işləyir, qrup daxili geniş fikir mübadiləsi həyata keçirilir. Dərsin **məlumat mübadiləsi, məlumatın müzakirəsi** mərhələləri qovuşmuş şəkildə reallaşır. Hər bir sual üzrə təqdimat dinlənilərkən ona münasibət bildirilir, fərqli mövqelər açıqlanır, müzakirə aparılır.

Məzmun və təhlillə bağlı araşdırma bir tədqiqat sualı əsasında aparıldığından **ümumiləşdirmə, nəticə** dərsin sonunda həyata keçirilir.

Tapşırığın **təhlillə** bağlı suallarına da kiçik qruplarda cavab hazırlanır. Qrupların sayının az olması vaxta qənaət etməyə imkan verir.

Müəllim tapşırığa cavab hazırlayan kiçik qrupların işini diqqətlə müşahidə edir. Tapşırığın birinci bəndi şagirdlər üçün həm maraqlı, həm də yenidir. Məhz buna görə də şagirdlərin təhlil xarakterli suallara necə münasibət bəslədiklərini işin gedişində aşkara çıxaran müəllim, zərurət yarananda, onlara istiqamət verir.

Məlumat mübadiləsi, müzakirə şagirdlərin maksimum fəallığı ilə həyata keçirilir. İşçi qrupunun yaradılması, bu mərhələlərdə idarə olunmaya cəlb edilməsi şagirdlərdə müstəqilliyin inkişafı və dərsin maraqlı keçməsi üçün əhəmiyyətlidir.

Ümumiləşdirmənin aparılması, nəticənin çıxarılması da şagirdlərin fəallığı, mövqelərini sərbəst ifadə etmələri şəraitində həyata keçirilir. Çıxarılmış nəticələr fərziyyələrlə müqayisə edilir, tədqiqat sualına gətirilən aydınlıq xüsusi olaraq nəzərə çarpdırılır.

Sinifdən xaric oxu dərsi
Uşaq həyatı, uşaq taleyi bədii ədəbiyyatda – 1 saat

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Digər qəhrəmanlarla müqayisə etməklə obrazları səciyyələndirir.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Hekayədə fikrin təsir gücünün artmasında bədii təsvir vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzunu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əsərin ideyasını, diqqətə çatdırılan başlıca problemi şərh edir, münasibət bildirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini məndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr gətirməklə şərh edir.

Sinifdən xaric oxu dərsi şagirdlərin “Uşaq aləmi, uşaq taleyi” bölməsi üzrə müstəqil oxuduqları əsərlər – A.Şaiqin “Murad” və İ.Əfəndiyevin “İz ilə” hekayəsi üzrə keçilir. Dərsə əvvəlcədən hazırlıq işləri aparılır. Bu dərsdə bölmə üzrə qazanılmış bilik və bacarıqların müstəqil oxunmuş əsərlərlə bağlı tətbiqi, dərinləşdirilməsi nəzərdə tutulur. Sinifdən xaric oxu dərsinə qədər şagirdlərin “Uşaq aləmi, uşaq taleyi” bölməsi üzrə tövsiyə olunan əsərləri müstəqil oxuması, tapşırıqları yerinə yetirməsi diqqət mərkəzində saxlanılır.

Dərsə hazırlıq dövründə şagirdlər A.Şaiq və İ.Əfəndiyev haqqında yığcam təqdimat hazırlayır, fənn kabinetində hər iki sənətkarın portreti, həyat yolu və ibrətamiz fikirlərini əks etdirən guşə təşkil edirlər.

Dərsin gedişi

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Dərsin əvvəlində hər iki sənətkarla bağlı təşkil edilmiş guşəyə baxış keçirilir. Şagirdlərin təqdimatları dinlənir.

Təqdimatlar üzrə təəssüratların mübadiləsi tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə imkan yaradır.

Tədqiqat sualı. Müstəqil oxuduğunuz bədii əsərlərdə uşaq obrazları hansı cəhətləri ilə diqqəti cəlb edir?

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənir və lövhədə qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması. Kiçik qruplar iş vərəqlərindəki sual və tapşırıqlara cavab hazırlayırlar.

I qrup	– A.Şaiqin “Murad” hekayəsində Murad obrazı hansı cəhətləri ilə diqqəti cəlb edir? Fikrinizi nümunələrlə əsaslandırın. – Hekayədəki Bilqeyis obrazını səciyyələndirən cəhətləri müəyyənləşdirin. Əsərdən nümunələr göstərin. – Muradla Bilqeyisi müqayisəli səciyyələndirin. Müqayisə cədvəlindən istifadə edin.
II qrup	– İ.Əfəndiyevin “İz ilə” hekayəsindəki əsas ideya nədən ibarətdir? – Hekayədəki Cəfər və Nadir obrazlarını müqayisə edin. Müqayisə cədvəlindən, yaxud Venn diaqramından istifadə edin. – Hekayədən çıxan nəticəni hansı atalar sözləri ilə ifadə etmək olar? <i>Dostla dağı tez aşmaq olar.</i> <i>Dostu dar gündə sınayarlər.</i> <i>Dost dostu tən gərək, tən olmasa gen gərək.</i>

	<i>Dost sirrini dostu deyər. Doğruluq dost qalasındır.</i>
III qrup	– A.Şaiqin “Murad” hekayəsinin qəhrəmanı Muradı İ.Əfəndiyevin “İz ilə” hekayəsinin qəhrəmanı Cəfər obrazı ilə müqayisə edin. Müqayisə cədvəlindən istifadə edin. – Hekayədə işlənmiş bədii təsvir vasitələrini və onların rolunu aydınlaşdırın. – “Murad” hekayəsinin ideyasını, orada qaldırılan başlıca problemi aydınlaşdırın.
IV qrup	– “İz ilə” hekayəsində Nadir obrazının davranış və əməllərindəki mühüm cəhətləri müəyyənləşdirin. Fikrinizi nümunələrlə əsaslandırın. – Cəfər obrazı sizə “Nurəddin” hekayəsinin hansı qəhrəmanını xatırlatdı? Nə üçün? Müqayisə cədvəlindən istifadə edin. – “İz ilə” hekayəsində başlıca fikir nədir? Fikrinizi əsaslandırın.

Məlumat mübadiləsi və müzakirə mərhələsində təqdimatlar əsasında məlumat mübadiləsi və müzakirə aparılır.

Təqdimatların fəal dinlənilməsi təmin olunur. Qruplar bir-birinin işinin məzmunu ilə tanış olur, sual vermək imkanından yararlanırlar.

Nəticənin çıxarılması, ümumiləşdirmənin aparılması mərhələsində müəllimin istiqamətləndirici suallardan istifadə etməsi faydalıdır. Nəticələrin fərziyyələrlə müqayisəsinə xüsusi diqqət yetirilir.

Sinifdən xaric oxu dərslərində formativ qiymətləndirmə təlim nəticələrinə müvafiq meyarlar əsasında aparılır.

Müəllim uşaqlara həsr olunmuş əsərləri müstəqil oxumağı şagirdlərə tapşırır.

DÖRDÜNCÜ BÖLMƏ ÜZRƏ KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə V.Hüqonun “Qavroş” əsəri üzrə aparılmalı bilər.

Viktor Hüqo

Qavroş

(“Səfillər” əsərindən parça)

Soyuq aprel axşamlarından birində Qavroş adamlarla dolu bir küçədə, böyük bir dəllək dükanı qarşısında soyuqdan büzüşərək dayanmışdı. Onun boynunda haradansa əldə etdiyi bir şal yaylıq var idi. Qavroş özündən balaca iki uşağın dəllək dükanına girdiyini gördü. Bunlardan birinin yeddi, o birinin isə beş yaşı olardı. Onların geyimləri çox köhnə idi, nə istədiklərini ayırd etmək olmurdu. İkisi də birdən danışdı. Kiçik hey ağlayırdı, böyüyünün isə soyuqdan dişləri bir-birinə dəyib şaqıldayırdı. Dəllək acıqlı-acıqlı onlara tərəf çevrildi, sözlərinə qulaq asmayaraq, uşaqları itələyib küçəyə saldı və dallarınca dedi:

– Boş-boş veyllənib, içərinə də soyudurlar!

Uşaqlar ağlaya-ağlaya yollarına davam etdilər. Bu vaxt göyün üzünü qara buludlar örtüdü və yağış səpələməyə başladı. Qavroş özünü onlara yetirib soruşdu:

– Ay uşaqlar, niyə ağlayırsınız?

– Gecə yatmağa yerimiz yoxdur, – deyə böyük uşaq cavab verdi.

Qavroş dedi:

– Eh, elə bu? Heç adam da belə boş şey üçün ağlar? Ay sizi, səfehler!

Qavroş onların qayğısına qalan bir adam kimi mehribancasına əlavə etdi:

– Balaca cırtanlar, dalınca gəlin!

Uşaqlar ağlamaqlarını kəsib inamla Qavroşun arxasınca getdilər.

Gedə-gedə Qavroş dəllək dükanına baxdı: “Daşürəkli heyvan! Zəhər tuluğu!” – deyə mızıldandı və dəlləyi hədələdi.

Bir darvazanın yanından keçəndə soyuqdan titrəyən on üç-on dörd yaşlı dilənçi bir qız gördü.

– Yazıq tamam çıpaqdır. Al, götür! – deyə o, boynundakı yun yaylığı açıb.

Dilənçi qızın arıq çiyinlərinə saldı.

Qız təəccüblə ona baxdı və dinməzcə hədiyyəni qəbul etdi. Qavroş isə soyuqdan daha çox büzüşdü. Elə bu zaman yağış yenə də səpələməyə başladı.

– Bu nədir, yenə də yağış yağır, – deyə Qavroş dilləndi.

O, dilənçi qızın yaylığa bərk-bərk büründüyünü görüb əlavə etdi:

– Heç olmasa ona isti olar. Lap elə bil kürk geyinib.

Uşaqlar xırda addımlarla yeyin-yeyin Qavroşun dalınca gedirdilər. Çörək dükanının yanından keçəndə Qavroş özünü uşaqlara çevirib soruşdu:

– Uşaqlar, bu gün çörək yemisiniz?

– Səhərdən heç nə yeməmişik, – deyə böyük uşaq cavab verdi.

– Görünür, ata-ananız yoxdur, – deyə Qavroş soruşdu.

– Atamız da, anamız da var. Ancaq onların harada olduqlarını bilmirik.

– Demək, ata-ananızı itirmişsiniz? Bəs bilmirsiniz hara gediblər? Bu, yaxşı deyil, uşaqlar! Başsız qalmaq axmaqlıqdır. Nə isə, hər halda bir şey yemək lazımdır.

O artıq heç bir söz soruşmadı. Yurdsuzluq küçə uşağı üçün adi bir hal idi. Qavroş dayandı və səylə şalvarının ciblərini axtarmağa başladı. Nəhayət, sevinclə başını qaldırıb dedi:

– Uşaqlar, sakit olun, bu saat yaxşıca şam edəcəyik.

O, pulu cibindən çıxartdı və uşaqları itələyib, çörək dükanına saldı. Pulu dükançıya verib ağır-ağır dedi:

– Çörək ver, üç yerə böl! Axı biz üç nəfərik!

Dükançı uşaqlara nəzər salıb istədi ki, onlara qara çörək versin. Ancaq Qavroş acıqla dedi:

– Ağ çörəkdən, ən yaxşısından kəsin. Mən onları qonaq edirəm!

Dükançı gülümsədi və maraqla uşaqlara baxmağa başladı. Qavroş incimiş halda ona dedi:

– Niyə gözlərinizi bizə zilləmisiniz? Elə bilirsiniz balacayıq?

Elə ki çörək kəsildi, Qavroş uşaqlara dedi:

– Hə, indi yeyin!

Qavroş uşaqların böyüyünü ürəkləndirmək üçün çörəyin böyük parçasını ona verdi. Özünə isə ən kiçik parçanı götürdü. Hər üçü ac idi, qapının qabağında dayanıb acgözlüklə çörəyi yeyirdilər. Çörəkçi də acıqlı-acıqlı onlara baxırdı, çünki uşaqlar qapının qabağını kəsmişdilər. Qavroş dükançının narazılığını duyaraq dedi:

– Gəlin küçəyə çıxmaq!

QIYMƏTLƏNDİRMƏ ÜÇÜN TÖVSIYƏ OLUNAN SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Mətnə çərçivəyə alınmış hissənin planını tərtib edin.

2. Əsərdə Qavroşun xasiyyətindəki hansı cəhətlər üzə çıxır?

A) Əməksevərlik B) Qəhrəmanlıq C) Vətənpərvərlik D) Qayğıkeşlik

3. Hansı cümlədə bədii sual işlənib?

A) Ay uşaqlar, niyə ağlayırsınız?

B) Bəs bilmirsiniz, hara gediblər?

C) Uşaqlar, bu gün çörək yemisiniz?

D) Eh, elə bu? Heç adam da belə boş şey üçün ağlar?

4. Şərti işarələrdən istifadə etməklə cümlədə fasilələrin yerini, məntiqi vurğulu sözü göstərin.

– Uşaqlar, sakit olun, bu saat yaxşıca şam edəcəyik.

5. Mətnə hansı problem qoyulub?

A) Çörəyin əvəzsiz nemət olması

B) Qış fəslinin yaratdığı çətinliklər

C) Qavroşun dükançılara münasibəti

D) Yurdsuz uşaqlara münasibət

6. “Yurdsuzluq küçə uşağı üçün adi bir hal idi” cümləsində “yurdsuzluq” sözü hansı mənada işlənib?

A) Ev-eşiyi olmamaq B) Vətəndən ayrı düşmək

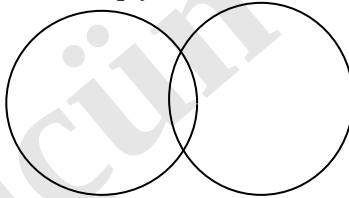
C) Evdən qaçmaq D) Yolu azmaq

7. Oxuduğunuz mətnə hansı fikri dəlləyə aid etmək olar?

A) Ağılıdır B) Xeyirxahdır C) Kobuddur D) Qayğıkeşdir.

8. Qavroşun uşaqlara münasibəti hansı cümlələrdə daha qabarıq ifadə olunub?

9. Qavroş və Bahar surətlərini müqayisə edin.

10. Hadisələrin davamını necə görmək istərdiniz? Bir neçə cümlə ilə yazın.

5.

TƏBİƏTƏ VURĞUNLUQ, TƏBİƏTƏ QAYĞI

Mövzu: M.Müşfiq. “Yağış yağarkən” – 2 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müsahibə və müzakirələrdə istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikrini şeirdən nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi fərqli yollarla (təqdimatların müzakirəsi, yığcam sorğu və s.) müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarından istifadə etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Yeni mövzunun öyrənilməsinə maraq yaradılması, idraki fəallıq müxtəlif vasitələrdən istifadə ilə həyata keçirilə bilər. Bu məqsədlə dərslikdəki “Yada salın” başlıqlı suallardan da istifadə faydalıdır.

Şagirdlər müsahibə vasitəsilə tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə cəlb olunur.

Tədqiqat sualı. Əsərdə yağışın yağmasının şairin qəlbində doğurduğu hansı hislərdən, düşüncələrdən söz açılıb?

Fərziyyələr dinlənir və ümumiləşdirilərək lövhədə qeyd olunur.

Yada salın
• Təbiət hadisələrinin oks olunduğu hansı əsərləri xatırlayırsınız? • Belə əsərlərdə sizi ən çox cəlb edən nə olub?

Dərslik səh. 140

Tədqiqatın aparılması. Tədqiqat sinifdə şeirin oxusu ilə başlanır. Şeirin həcmcə böyük olmaması nəzərə alınaraq müəllimin nümunəvi ifadəli oxusu məqsədəuyğundur. Müəllim qarşıya qoyduğu məqsəddən asılı olaraq, oxunun növünü – fərdi səssiz oxu, səslə oxunun din-

lənilməsi və c. müəyyənləşdirir. Oxuya başlamazdan əvvəl dərslikdəki müvafiq tapşırığın yerinə yetirilməsinin zəruriliyi şagirdlərin diqqətinə çatdırılır. Əsərlə ilkin tanışlıqdan sonra təəssüratın və sualların ikihissəli gündəlikdə əks etdirilməsi üzrə işin təşkili mümkündür. Vaxta qənaət baxımından bunu kiçik qruplarda iş formasının tətbiqi ilə həyata keçirmək faydalıdır.

Məlumat mübadiləsi və müzakirəsi mərhələsində kiçik qrupların təqdimatları dinlənilir. Müzakirə zamanı təqdimatlarla bağlı suallara verilən cavabların əsaslandırılmasına, fikirlərə ədalətli, dözümlü münasibət bəslənməsinə diqqət yetirilir.

Əsərin məzmunu üzrə görülən işləri yekunlaşdırmaq məqsədilə şagirdlərə aşağıdakı suallar üzrə müsahibə aparıla bilər:

1. Şeir təbiət haqqında biliklərinizə yeni nə əlavə etdi?

2. Bu şeirdə daha nələrdən bəhs olunmasını istərdiniz?

3. Şeirdə hansı bədii təsvir və ifadə vasitəsi işlənilib?

Şifahi təqdimatların hazırlanması fərdi olaraq yerinə yetirilir. Çıxışlara digər şagirdlərin münasibət bildirməsi təmin olunur.

Qazanılmış biliklərin tətbiqi məqsədilə dərslikdə tapşırığın icrasına vaxt ayrılır. Tapşırıq fərdi olaraq yerinə yetirilsə də, müzakirə bütün siniflə birgə aparılır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

İstifadəetmə

Şərhetmə

I dər

Məzmun üzrə iş

1. Şeiri oxuyun (fərdi səssiz oxu, səli oxunun dinlənməsi və s.), sonra dörd qrupa bölünün. Əsər barədə fikirlərinizi ikihissəli gündəlikdə yazın. Təqdimatlar əsasında fikir mübadiləsi və müzakirə aparın.

Əsərdə diqqətimizi daha çox cəlb edənlər	Bunun səbəbi

2. Mövzulardan birini seçib şifahi təqdimat hazırlayın.

a) Şeirdəki hansı söz və ifadələr yağısın yağımasının doğruduğu hissə və düşüncələri daha dolğun əks etdirir?

b) Şeir təbiət hadisələri barədə mənə hansı düşüncə yaratdı?

Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin

3. Şeirin ilk səkkiz mısrasındakı hamqafiyyə sözləri müəyyənləşdirin. Onları uğurlu saymaq olarmı?

Evde iş

Şeirdən bir parçanı nəsrə çevirin, məzmununu yaradıcı danışmağa hazırlayın.

Dərslik səh. 141

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.

Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Şeirlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
--	---	--	---

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: M.Müşfiq. “Yağış yağarkən” – 2 saat
İkinci saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərin təsir gücünün artmasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzunu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Şeirin ideyasını şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini şeirdən nümunələr gətirməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Ev tapşırığının hansı səviyyədə yerinə yetirilməsi təqdimatların dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarına müraciət etməsi vacibdir.

Təhlilə həsr olunmuş dərsi müxtəlif variantlarda təşkil etmək mümkündür. Onlardan biri aşağıdakı məzmununda ola bilər.

II dər

Təhlil üzrə iş

Əsərlə bağlı açıqlamalar

1. Mətni oxuyun. Tapşırıqları yerinə yetirərkən ondakı fikirlərdən faydalanın.

Şeirdə yağışın yağmasının təsviri ilə yanaşı, bu təbiət hadisəsinə insanın münasibəti də əksini tapıb. Oxucu bunu maraqla izləyir, çünki şair əsərin bədii təsir gücünü artıran vasitələrdən maharətlə bəhrələnməmişdir. O, yağışın yağması səhnəsini oxucunun daha aydın təəvvür etməsi üçün sələrin ahəngindən ustalıqla istifadə etməmişdir. Şeiri oxuduqca sanki yağışın şırıltısı, ildırımın şaqilliyi eşidilir, göz önündə buludların toqquşması, qanadları islanmış quşların pırıltılı uçuşu canlanır. Şeiri təhlil edərkən bədii təsvir və ifadə vasitələrinin roluna, bədilliyi artıran digər vasitələrə diqqət yetirin.

Dərslik səh. 142

Motivasiya, problemin qoyuluşu.

Motivasiyanın yaradılması məqsədilə şagirdlərə belə bir sualla müraciət edilir: Təbiət hadisələrini əks etdirən əsərlərin maraqlı olmasını təmin edən cəhətlərə nəyi aid edərsiniz? Fərqli fikirlər, fərziyyələr dinlənilir, cavablar ümumiləşdirilərək lövhədə qeyd edilir.

Motivasiyanın digər yolu da tətbiq oluna bilər. Təbiətə həsr olunmuş mahnıdan bir parça səsləndirilir. İnternetdən

– (YouTube) M.Müşfiqin yaradıcılığı (təbiət şeirləri) ilə bağlı materiallar proyektor vasitəsilə (bu, mümkün deyilsə, planşet vasitəsilə) nümayiş etdirilir. Müəllimin istiqamətləndirici sualları əsasında şairin təbiət mövzusunda şeirlərinə marağın güclü olması fikri formalaşır. Bu, nəticə etibarilə tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə imkan yaradır.

Tədqiqat sualı. Yazıldığı vaxtdan uzun illər keçsə də, “Yağış yağarkən” şeirinə oxucu marağının səbəbi, sizcə, nədir?

Fərziyyələr dinlənir, təkrara yol verilmədən qeydlər aparılır.

Tədqiqatın aparılması. Şagirdlər kiçik qruplar şəklində dərslərdə “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” başlığı altında verilmiş tapşırıq üzərində işləyir.

“Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətnindən mənbə kimi faydalanan qrupların işini müəllim müşahidə edir, yeri gəldikcə istiqamətləndirici suallar vasitəsilə onlara kömək edir.

Kiçik qruplara təqdimat və müzakirə zamanı öz mülahizələrini əsaslandırmağın vacibliyi xatırladılır.

Müzakirəni fərqli formalarda təşkil etmək olar. Bütün hallarda şagirdlərin hamısının fəallığına səy göstərmək lazımdır.

Dərslərdəki “Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlıqlı tapşırıq bütün sinflə birgə iş formasının tətbiqi ilə yerinə yetirilir. Müzakirədə daha çox şagirdin iştirakı təmin olunur.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Münasibətbildirmə

Şərhetmə

Nümayişetdirmə

Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin
2. Şeiri təbii mövzusunda oxuduğunuz bir əsərlə müqayisə edin. Cəvədən istifadə etməyiniz faydalıdır.

Hansı cəhətlərinə görə müqayisə olunur?	Şeirlərin adı
	“Yağış”

3. Bədii təsvir və ifadə vasitələrinin əsərə gətirdiyi gözəlliyi necə izah edərsiniz?

Bədii təsvir və ifadə vasitələrinin işləndiyi cümlələr	Şeirin bədii gözəlliyinin – təsvir gücünün artmasında onların rolu

4. Aşağıdakı atalar sözlərinin hər birində ifadə olunan mənanı aydınlaşdırın. “Yağış” şeiri ilə mənanı əsələşən atalar sözünü müəyyənləşdirin. Fikrinizi əsaslandırın.

1) Yağış ilə yer göyərər, alqış ilə ər öyünər.
2) Yağış yağar, yer doymaz.
3) Yağışdan qaçan doluya düşər.
4) Yağış sevinc, bəxət gətirər.
5) Yağışdan çıxıq, yağmura düşdük.
6) Yaz yağış tez keçər.

Dərslər sah. 142

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu suallar verməklə, müəllimin, yoldaşlarının köməyi ilə aydınlaşdırır.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əsasən aydınlaşdırır.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əhatəli aydınlaşdırır.
Şeirin ideyasını şərh etməkdə, münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Şeirin ideyasını müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Şeirin ideyasını şərh edir, qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Şeirin ideyasını əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Şeirlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.
--	--	---	---

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Bayram Həsənov. “İki bala” – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müsahibə və müzakirələrdə istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikrini hekayədən nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi fərqli yollarla (təqdimatların müzakirəsi, yığcam sorğu və s.) müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarından istifadə etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Yeni mövzunun öyrənilməsinə maraq yaradılması, idraki fəallıq müxtəlif vasitələrdən istifadə ilə həyata keçirilə bilər. Bu məqsədlə dərslikdəki “Yada salın” başlıqlı suallardan da istifadə faydalıdır.

Yada salın
• Heyvanların, quşların həyatından, öz balalarına münasibətindən bəhs edən hansı əsərləri xatırlayırsınız? • Heyvanların öz balalarına qayğısının şahidi olmusunuzmu? - Bu, necə baş vermişdir?

Dərslik səh. 144

Şagirdlər həmin sualların əsasında aparılan müsahibə vasitəsilə tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə cəlb olunurlar.

Tədqiqat sualı. Öz balalarına münasibətdə heyvanlarda insanlara xas olan hansı xüsusiyyətlər var?

Fərziyyələr dinlənir və lövhədə qeyd olunur.

Tədqiqatın aparılması. Bu, sinifdə hekayədən birinci və ikinci parçaların oxunması ilə başlanır. Müəllim qarşısına qoyduğu məqsəddən, şagirdlərin

maraq və bələdlik səviyyəsindən çıxış edərək oxunun növünü – fərdi səssiz oxu, səslə oxunun dinlənilməsi və s. müəyyənləşdirir. Dərslikdəki tapşırıq – “Oxuda aydınlaşdırın” şagirdlərin diqqətinə çatdırılır.

Mətnlə bağlı suallara cütlük şəklində cavab hazırlayan şagirdlər kiçik qruplarda birləşib dəqiqləşdirmələr edirlər. Qrupların təqdimatı əsasında məlumat mübadiləsi və təqdimat aparılır.

Məlumat mübadiləsi və müzakirə mərhələsində təqdimatlarla bağlı suallara verilən cavabların əsaslandırılması, fikirlərə ədalətli, dözümlü münasibət bəslənilməsinə diqqət yetirilir. Dərslikdə verilmiş mövzular üzrə şifahi təqdimatların hazırlanmasına, dinlənilməsinə və müzakirəsinə vaxt ayrılır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

Yeni sözlərdən istifadəetmə

Şərhetmə

I dər

Məzmun üzrə iş

1. Əsərin ilk iki parçasının oxusundan (bunu fərdi səssiz oxu, səslə oxunun dinlənilməsi və s. şəkildə yerinə yetirə bilərsiniz) sonra parta yoldaşınızla birlikdə suallara cavab hazırlayın.
2. Kiçik qruplarda birləşib, fikir mübadiləsi aparın, çıxardığınız nəticələri təqdimatlar əsasında müzakirə edin.
3. Mövzulardan birini seçib şifahi təqdimat hazırlayın.
 - a) Əsərdəki hadisələrlə səsləşən bir epizod fikirləşin. Onu əsərdəki hansı hadisədən sonra mətnə əlavə etməyin mümkün olduğunu əsaslandırın.
 - b) Əsərin sonluğunu necə görmək istərdiniz? Nə üçün?

Evdə iş

1. Hekayənin ardını oxuyun.
2. Tanış olmayan sözlərin mənasını aydınlaşdırın.

Dərslik səh. 149

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qisminə istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətnə nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətnə nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətnə bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətnə ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Bayram Həsənov. “İki bala”– 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.3. . Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.	Hekayədən seçdiyi parçanın planını tərtib edir, məzmununu yaradıcı nağıl edir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müsaibə və müzakirələrdə istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikrini hekayədən nümunələr göstər-məklə şərh edir.

Dərsin gedişi

Tədqiqatın davamı üçün şagirdlərə cütlik şəklində evdə oxuduqları parçanı bir daha nəzərdən keçirmək, mətnin kənarındakı suallara cavab hazırlamaq

II dər	
Məzmun üzrə iş	
1. Evdə oxuduğunuz parçaları bir daha nəzərdən keçirin. Mətnin kənarındakı suallara parta yoldaşınız ilə birlikdə cavab hazırlayın.	
2. Kiçik qruplarda fikir mübadiləsi apardıqdan sonra təqdimatlar əsasında müzakirə edin.	
Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin	
3. Əsərin hansı mövzuda yazıldığını müəyyənə bilərsiniz.	
A) Əmək	
B) Təbiət	
C) Qəhrəmanlıq	
D) Xeyirxahlıq	
E) Vətənpərvərlik	
4. Hekayənin məzmunu ilə səsleşən atalar sözlərini seçib cədvəldə yazın.	
1) Bala quşun ağzı böyük olar.	
2) Çay aşağı axıtdım, çay yuxarı axtardım.	
3) Meşə ayızsız olmaz.	
4) Meşəyə girən aydan qorxmaz.	
5) Bala baldan şirindir.	
6) Ana bala ucundan canını oda yaxar.	
7) Ağı balasına "Ağappağım" deyər, kirpi balasına "Yumşağım".	
8) Ağı ilə bir çuvala girmə.	
Seçdiyim atalar sözləri	Bunun səbəbi

Dərslik səh. 149

tətbiq edin” başlıqlı tapşırıq fərqli iş formalarının tətbiqi ilə yerinə yetirilə bilər. Bütün hallarda sinifdə fəal dinləmə və müzakirə təmin olunmalıdır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Plan tərtib etmə, nağıletmə

Yeni sözlərdən istifadə etmə

Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Hekayədən bitkin hissə seçir, plan tərtib etməkdə, yaradıcı nağıletmədə çətinlik çəkir.	Hekayədən bitkin hissə seçir, planı müəllimin köməyi ilə tərtib edir, yaradıcı nağıletmədə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Hekayədən bitkin hissə seçir, plan tərtib edir, yaradıcı nağıletmədə bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədən bitkin, səciyyəvi hissə seçir, plan tərtib edir, yaradıcı nağıletməni dəqiqliklə yerinə yetirir.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Bayram Həsənov. “İki bala”– 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.	Təbiət mövzusunda yazılmış digər bir əsərlə müqayisə əsasında hekayənin janr xüsusiyyətlərini aydınlaşdırır.
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Digər ədəbi qəhrəmanlarla müqayisə etməklə obrazı səciyyələndirir.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Hekayədə fikrin təsir gücünün artmasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzunu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əsərin ideyasını şərh edir, münasibət bildirir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin gedişi

Təhli və iş

III dər

Əsərlə bağlı açıqlamalar

1. Mətni oxuyun. Tapşırıqları yerinə yetirərək ondakı fikirlərdən faydalanın.

Təbiət haqqında şeirlər, hekayələr oxumuş, müxtəlif mənbələrdən biliklərə yiyələnmişsiniz. Amma “İki bala” hekayəsində deyildiyi kimi, təbiət sirli bir aləmdir. Yazıçı bu əsərdə ibrətəməz bir hadisədən – ayının öz balalarına olan məhəbbətindən, onları itirəndə çəkdiyi dərdədən söz açır.

Təsvir olunan hadisə, yəqin ki, sizi düşündürdü... Əsərin qəhrəmanı olan məşəbəyinin – Muradın əməl və davranışına, dara düşən ayıya münasibətinə bir daha diqqət yetirin. Bu hadisəni təsvir etməklə müəllifin hansı niyyəti güddüyünü, əsərin təsir gücünü artıran bədii vasitələri aydınlaşdırmağa çalışın.

Dərslik səh. 150

sualının müəyyənləşdirilməsi ilə nəticələnir.

Tədqiqat sualı. Bu əsərdə yazıçının başlıca məqsədi nədir?

Tədqiqatın aparılması mərhələsində müəllim qeyd edir ki, tapşırıqların yerinə yetirilməsində mənbə kimi əhəmiyyətli olan “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətni ilə tanışlıq zəruridir.

Dərslikdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” başlıqlı tapşırığın sualları iş vərəqlərində kiçik qruplara təqdim olunur.

Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin

2. Murad obrazının xarakterindəki mühüm cəhətləri aydınlaşdırın. Onu oxuduğunuz hansı əsərin qəhrəmanı ilə müqayisə edə bilərsiniz?

3. “İki bala” hekayəsini təbiət mövzusunda oxuduğunuz bir əsərlə müqayisə edin.

4. Hekayənin bədii təsir gücünün artmasında təsir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırın.

Bədii təsir və ifadə vasitələrinin işləndiyi cümle	Fikirin təsir gücünün artmasında rolu

5. Əsərdəki başlıca fikri – ideyanı aydınlaşdırın.

Nö	Əsərin ideyası aşağıdakılardan hansıdır?	Nə üçün belə düşündünüz?	Sizin variantınız
1	Heyvanların da ehtiyatçılığı fəciyə səbəb olur.		
2	Bələsini sevməyən canlı yoxdur.		
3	Təbiətə, heyvanlara, quşlara qayğı göstərmək vacibdir.		
4	Dara düşən heyvanların başına gələnədən nəticə çıxarmaq lazımdır.		

Dərslik səh. 151

haqqında yeni nə öyrəndiniz?

- İnsanın həyatı ilə təbiət arasında nə bağlılıq var?

Qiymətləndirmə.

qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Formativ

Qiymətləndirmə meyarları:

Müqayisəetmə, səciyyələndirmə
Aydınlaşdırma
Münasibətbildirmə
Nümayişetdirmə

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi seçmə yolla təqdimatların dinlənilməsi və müsahibə vasitəsilə aydınlaşdırıla bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarından istifadə etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu.

Dərslikdəki “Düşünün” başlıqlı sual xatırladılır: Vəhşi adlandırılan heyvanların öz balalarına, bəzən də insanlara rəhmdil münasibətinin səbəbini nə ilə izah etmək olar?

Şagirdlərin fərqli fikirləri tədqiqat

İşin icrasına ayrılmış vaxt başa çatdıqdan sonra **məlumat mübadiləsi və müzakirəsi** təşkil edilir. Kiçik qrupların təqdimatları dinlənilir, müzakirə olunur. Müzakirə zamanı şagirdlərin suallar verməsi, öz fikirlərini əsaslandırması diqqət mərkəzində saxlanılır.

Nəticə və ümumiləşdirmə mərhələsində müəllim istiqamətləndirici suallardan istifadə edə bilər:

- Murad nə üçün baş vermiş hadisəni unuda bilmir.
- Hekayədən heyvanların həyatı

Təbiiq. Müzakirə. Vərdən iş

6. Müzakirə edin: “Hekayəyə çəkilmiş şəkil təəvvürünüə uyğun varmı?”

Evde iş

Hekayənin bir hissəsinə ifadəli oxusuna hazırlaşın. Əvvəlcə ifadəli vəziyyətini – dinləyicilərə nə çatdıracağınızı aydınlaşdırın. Sonra hər cümlənin oxusunda səsinizin aldığı çalarları dəftərinizdə (mətnin kənarında) yazın. Fəsilələrin yerini, səsin ucalığını, sürətini və s. müəyyənləşdirib şərti işarələrlə göstərin.

Dərslik səh. 151

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayə ilə nağılı janr baxımından müqayisə etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə nağılı müəllimin və yoldaşlarının köməyi ilə janr baxımından müqayisə edir.	Hekayə ilə nağılı janr baxımından müqayisədə bəzən səhvlərə yol verir.	Hekayə ilə nağılı janr baxımından əhatəli müqayisə edir.
Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə səciyyələndirməkdə çətinlik çəkir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müəllimin köməyi ilə müqayisə etməklə səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla bəzi cəhətlərinə əsaslanmaqla səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla mühüm cəhətlər üzrə müqayisə etməklə səciyyələndirir.
Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu suallar verməklə, müəllimin, yoldaşlarının köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əsasən aydınlaşdırır.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əhatəli aydınlaşdırır.
Hekayənin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh etməkdə, münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayənin mövzusunı, ideyasını və problemini müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Hekayənin mövzusunı, ideyasını və problemini şərh edir, qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Hekayənin mövzusunı, ideyasını və problemini əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Əliağa Kürçaylı. “Qaranquş” – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Şeirdə bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibələrdə istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini şeirdən nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi, fərqli yollarla (təqdimatların dinlənilməsi, müzakirəsi, müsahibə və s.) müəyyənləşdirilə bilər.

Motivasiya. Problemin qoyuluşu. Bu, fərqli variantlarda həyata keçirilə bilər. Variantlardan biri dərslikdəki suallar üzrə müsahibənin aparılmasıdır.

Yada salın
• Təbiətə həsr olunmuş hansı əsərləri oxumusunuz? • Sizcə, bədii əsərlərdə təbiətlə bağlı hansı məsələlərin öz əksini tapması daha vacibdir?

Dərslik səh. 152

Müəllim üçün məlumat. *Motivasiya yaratmaq məqsədilə vətənimizin təbiətinin gözəlliklərinə həsr olunmuş, eləcə də, heyvanlar, quşlar haqqında mahnılar da (məsələn,*

“Qaranquş” mahnısı) səsləndirilə bilər.

Şagirdlərlə aparılan yığcam müsahibə, rəy mübadiləsi tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə imkan yaradır.

Tədqiqat sualı. Quşlara həsr etdiyi şeirdə müəllif diqqəti, sizcə, daha çox nəyə cəlb edir?

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənilir və qeyd olunur.

Tədqiqatın aparılması. Əsərin oxusu üzrə iş (fərdi səssiz oxu, səsli oxunun dinlənilməsi və s.) təşkil olunur. Oxunun səmərəliliyinə nail olmaq üçün aşağıdakı fikrin şagirdlərə çatdırılması faydalıdır:

I dərş

Məzmun üzrə iş

1. Əsərin oxusundan (fərqli formalarda yerinə yetirə bilərsiniz) sonra beş qrupda birləşib (hər qrup iki bənd üzərində işləməklə) fikirlərinizi ikilişsəli gündəlikdə yazın.

Əsərdə diqqətimizi daha çox cəlb edənlər	Bunun səbəbi
--	--------------

2. Çıxardığınız nəticələr barədə təqdimatlar etməklə fikir mübadiləsi və müzakirə aparın.

3. Mövzulardan birini seçibşifahi təqdimat hazırlayın.

a) “Şeir məndə hansı hislər və düşüncələr yaratdı?” Öyrəndiyiniz yeni sözlərdən istifadə edin.

b) Şeirin üç bəndini nəsrə çevirib məzmununu yaradıcı danışın. Əlavələrinizin səbəbini izah edin.

Evde iş

“Ölkəmizdə yaşayan nadir quşlar” mövzusu üzrə məlumat toplayıb təqdimat hazırlayın.

Dərslik səh. 154

Öyrənəcəyiniz şeir sizə tanış mövzuda yazılıb. Onda daha qabarıq ifadə olunmuş fikirləri oxuda aydınlaşdırmağa çalışın. Eləcə də şeirdə sizə yaxın olan hislərin və fikirlərin üzərində düşünün. Bu yaxınlığın səbəbini müəyyənləşdirməyə çalışın.

Mətn fərdi qaydada oxunduqdan sonra şagirdlər cütlük şəklində tapşırıq üzrə (mənası aydın olmayan sözlərin izahı, bədii təsvir vasitələrinin müəyyənləşdirilməsi) fikir mübadiləsi aparırlar.

Məlum qaydalardan biri tətbiq edilməklə 5 kiçik qrup (hər qrup iki bənd üzərində işləməklə) yaradılır. Qruplar ikihissəli gündəlik üzərində işləyirlər. İşin icrasına ayrılan vaxt lövhədə qeyd edilir.

Kiçik qruplar üçün tapşırıqların bir variantı da aşağıdakı qaydada ola bilər.

I qrup	<i>Aşağıdakı parçanı diqqətlə oxuyun və tapşırığı yerinə yetirin.</i> Görürəm, yaz yağışı Yağır hiddətlə yenə. İldırımlar şaxıyır Göydə dəhşətlə yenə. Söykənib pəncərəyə Baxıram hər yana mən. Yenə yollar kəsilib, Nə gələn var, nə gedən. Tapşırıq 1. Oxuduğunuz parçada yaz yağışı necə təsvir olunub? 2. Bu misralarda sizə tanış olan hiss, fikir varmı? Varsa, izah edin. 3. Hansı sözlər, ifadələr sizin üçün yeni və maraqlı oldu, onlardan hansılarını nitqinizdə işlətməyə çalışacaqsınız?
II qrup	<i>Aşağıdakı parçanı diqqətlə oxuyun və tapşırığı yerinə yetirin.</i> Göydə karvan çəkərək Sıx buludlar dolanır. Hərə bir yer taparaq Sığınıb daldalanır. Belə leysanda fəqət Bir qaranquş görürəm. Yağış altında onu Qanad açmış görürəm. Tapşırıq 1. Bu parçada diqqətinizi daha çox çəkən nə oldu? Səbəbini izah edin. 2. Parçada sizə tanış olan fikir, hiss varmı? İzah edin. 3. Oxuduğunuz parçanın məzmununa uyğun şəkil çəkin. Nə üçün məhz bu vəziyyəti əks etdirdiyinizin səbəbini aydınlaşdırın.
III qrup	<i>Aşağıdakı parçanı diqqətlə oxuyun və tapşırığı yerinə yetirin.</i> Bədənindən su damır, İslanıbdır o tamam, Düzü, heyran kəsilir Ona baxdıqca adam. Nə əsən güclü külək, Nə yağan güclü yağış O zərif quşcuğazı Bircə an saxlamamış. Tapşırıq 1. Bu parçada diqqətinizi daha çox cəlb edən nə oldu? 2. Qaranquş haqqında deyilmiş fikirlərdən hansı, sizcə, daha təsirlidir? Səbəbini izah edin. 3. Parçadakı hansı fikir sizin üçün yeni və daha maraqlı oldu? Fikrinizi əsaslandırın.

IV qrup	<i>Aşağıdakı parçanı diqqətlə oxuyun və tapşırığı yerinə yetirin.</i> Elə bil lap bu saat Gəlsə qış, yağsa da qar, O dayanmaz yenə də, Daha sürətlə uçar. Alaraq dimdiyinə Quşcuğaz yem aparır. Bax, bununçün havanı İldırımtək o yarır. Tapşırıq 1. Bu parçada diqqətinizi daha çox cəlb edən nə oldu? 2. Qaranquşun yağışlı havada uçmasına səbəb nədir? <u>Bu parçada hansı təsvir vasitəsi işlənilib? Fikrinizi əsaslandırın.</u>
V qrup	<i>Aşağıdakı parçanı diqqətlə oxuyun və tapşırığı yerinə yetirin.</i> İndi yəqin yolunu Gözləyir ağ balalar. Dözməyir qəlbi onun Körpələr ac qalalar. Baxıram, yaz yağışı Yağır hiddətlə yenə. O qaranquşa uçar Göydə sürətlə yenə... Tapşırıq 1. Bu parçada diqqətinizi daha çox cəlb edən nə oldu? 2. Buradakı hansı fikri daha təsirli sayırsınız? Səbəbini izah edin. 3. Qaranquşla bağlı hansı fikir daha qabarıq ifadə olunub?

Tapşırıqları icra edən qrupların işi diqqətlə müşahidə olunur, hər bir şagirdin ümumi işə töhfə verməsinə söz göstərilir. Bunun üçün qrupdaxili vəzifə bölgüsünə nəzarət edilməsi məqsədəuyğundur. Şagirdləri bu mərhələdə müxtəlif metod və priyomlardan istifadəyə istiqamətləndirmək müəllimin bələdçilik bacarığı kimi qiymətləndirilməlidir.

Məlumat mübadiləsi və müzakirəsi. Hər qrup tapşırığın icrasında əldə etdiyi nəticəni təqdim edir. Təqdimatların diqqətlə dinlənilməsi təmin edilir. Başlıca məqsəd hər qrupun işinin məğzi barədə təsəvvürün qazanılmasıdır. Birtərəfli mülahizələrin, yanlış nəticələrin aradan qaldırılması dərsin növbəti mərhələsində həyata keçirilir. Qruplar bu mərhələdə bir-birinin tapşırığı, eləcə də cavabları ilə əhatəli tanış olmaq imkanı qazanırlar.

Müzakirənin diskussiya səciyyəli olmasına çalışmaq lazımdır. Bu, cavabların dəqiqləşdirilməsinə, əsaslandırılmış nəticənin çıxarılmasına səbəb olur. Müzakirənin səmərəliliyi müəllimin istiqamətləndirici suallardan istifadə etməsindən də asılıdır. Müəllim hələ dərsə hazırlaşarkən bu sualları tərtib etməli, iş vərəqində əks olunmuş tapşırığın tələbləri ilə uzlaşdırmalıdır.

Müzakirənin uğurla aparılması qazanılmış biliklərin bir tam halında formalaşmasına, sistemə salınmasına imkan verir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

Yeni sözlərdən istifadə etmə
Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Şeirdə bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Şeirdə bədii təsvir vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Şeirdə bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Şeirdə bədii təsvir vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Şeirlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Əliağa Kürçaylı. “Qaranquş” – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirələrdə, müsahibədə istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini şeirdən nümunələr göstərməklə şərh edir.
3.1.1. Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir.	Müxtəlif mənbələrdən topladığı fikirləri əlaqələndirib istifadə edir.
3.1.3. 1,5-2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır.	Təsvir xarakterli inşa və ya esse yazır.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilmə səviyyəsi, təqdimatların dinlənilməsi və rəy mübadiləsi əsasında müəyyənləşdirilə bilər.

Əvvəlki dərstdə əsərin məzmunu üzrə aparılmış iş dərslindəki “Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin” başlıqlı tapşırıq əsasında davam etdirilir.

Tapşırıqdakı bütün bəndlərin fərdi olaraq yerinə yetirilməsi, nəticələrin bütün sinfin iştirakı ilə müzakirə edilməsi məqsəduyğundur.

Əsərin məzmunu üzrə qazanılmış bilikləri yekunlaşdırmağa sövq edən suallardan istifadə etməklə nəticə çıxarılması, ümumiləşdirmə aparılması faydalıdır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

II dər

Məzmun üzrə iş

Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin

- Şeirə başqa bir ad verin. Bu adı seçməyinizin səbəbini əsaslandırın dəftərinizdə yazın.
Şeirə ___ adı verədim, çünki ___.
- Hansı fikirləri doğru hesab edirsiniz?
A) Şeir heca vəznindədir.
B) Hər misrada 6 heca var.
C) Şairin fikrinə, heç bir qüvvə qaranquşu dayandıra bilməz.
D) Qaranquşun öz səhvi üzündən düşdüyü çətin vəziyyət təsvir olunur.
E) Qaranquşun fədakarlığı şairi heyratlandırır.
- Şeirin məzmunu ilə əlaqəən atalar sözlərini seçib cədvəldə yazın. Həmin atalar sözlərini seçməyinizin səbəbini izah edin.

Dərslük səh. 154

Qiymətləndirmə meyarları

Yeni sözlərdən istifadə etmə

Şərhetmə

Mühakimə yürütmə, təsvir etmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Şeirlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməkdə, yazısında istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-dəqiqliklə həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-ardıcılıqla həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməyi, yazısında istifadəni ardıcıl həyata keçirir.
Təsvir xarakterli inşa (esse) yazmaqda çətinlik çəkir.	Təsvir xarakterli inşanı (esseni) müəllimin köməyi ilə yazır.	Təsvir xarakterli inşada (essedə) qeyri-dəqiqliyə yol verir, mövzunu qismən əhatə edir.	Təsvir xarakterli inşada (essedə) ardıcılığı gözləməklə mövzunu dolğun əhatə edir.

Müəllim dərslindəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Əliağa Kürçaylı. “Qaranquş” – 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla obrazı səciyyələndirir.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərin təsir gücünün artmasında bədii təsvir vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Şeirin ideyasını şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirələrdə, müsahibədə istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini şeirdən nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi fərqli yollarla (müzakirə, təqdimatların dinlənilməsi və s.) müəyyən edilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Şagirdlərin təbiətlə bağlı xeyli əsərlə tanış olduqları, bu barədə digər fənlərdən də biliklərə yiyələndikləri xatırladılır. Dərslərdəki “Təbiət, quşlar və heyvanlar haqqında bədii əsərlərdən öyrəndikləriniz digər fənlərdən mənimsədiyiniz biliklərdən fərqlənirmi?” sualı əsasında yığcam müsahibə aparılır. Nəticədə tədqiqat sualı formalaşdırılır.

Tədqiqat sualı. “Qaranquş” şeirində başlıca fikir nədən ibarətdir?

Fərziyyələr dinlənilir, təkrara yol verilmədən qeydlər aparılır.

Müəllim üçün məlumat. *Təhlilə başlamazdan əvvəl müəyyən hazırlıq işlərinin aparılması faydalıdır. Təbiət mövzusunda lirik şeirlərin təhlili ilə əlaqədar qazanılmış bilik və bacarıqların yada salınması və tətbiqinə istiqamət verilməsi vacibdir. Şagirdlər artıq özlərinə məlum olan aşağıdakı qaydaları istiqamətləndirici suallar əsasında xatırladırlar və onlara əməl etməyin əhəmiyyətini qeyd edirlər:*

- şeirin onlarda yaratdığı təəssüratın, hiss və düşüncənin açıqlanması;
- şeirdəki obraz barədəki ilkin təəssüratın şərh edilməsi;
- əsərin bədii təsir gücünü artıran vasitələr (bədii təsvir vasitələri və s.) haqqında ilkin nəticənin çıxarılması.

Tədqiqatın aparılması. Tədqiqat sualının aydınlaşdırılması üzrə iş fərqli variantlarda həyata keçirilə bilər. Lakin bütün hallarda dərslərdəki “Fikirləşin. Cavab verin” başlıqlı suallardan istifadə edilməsi, eləcə də “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə mənbə kimi müraciət olunması məqsədəuyğundur.

Məlum qaydalardan biri tətbiq edilməklə şagirdlər kiçik qruplara bölünür. Hər qrupa iş vərəqləri təqdim olunur. İş vərəqlərində «Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin» tapşırığındakı suallar əks olunur. Qrupun sayından asılı olaraq müəllim

Təfərrüatlı iş

Əsərlə bağlı açıqlamalar

1. Mətni oxuyun. Tapşırıqları yerinə yetirərək ondakı fikirlərdən faydalanın.

Şair bu əsərində ana məhəbbətinin digər canlılara da xas olmasından söz açmışdır. Güclü leysana baxmayaraq dimdiyində balaları üçün yem daşıyan qaranquşun fədakarlığı oxucunu heyrləndirir, təbiətə, quşlara, heyvanlara rəğbətini daha da artırır.

Təsvir olunan hadisə yaddan çıxmır, oxucunu düşündürür, ona güclü təsir edir. Şair buna necə nail olub?

Sözərdən, ifadələrdən, bədii təsvir vasitələrindən şəirdə necə istifadə olunduğuna diqqət edin.

Dərslik səh. 155

mərhələdə qruplar bir-birinin işinin məzmununu ilə ətraflı tanış olur. Amma qazanılmış biliklərin sistemə salınması, formalaşdırılması dərsin növbəti mərhələsində həyata keçirilir.

Müzakirənin səmərəli keçməsi üçün diskussiya şəraitinin yaradılması vacibdir. Hər bir şagird sual vermək, onu düşündürən məsələ barədə danışmaq imkanına malik olmalıdır. Müzakirəni istiqamətləndirmək üçün əvvəlcədən əlavə

Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin

2. Şeir oxucuya güclü təsir etməsinə səbəb nədir? Fikrinizi əsaslandırın.

3. Şeir sizə təbiət mövzusunda oxuduğunuz hansı əsəri xatırlatdı? Venn diaqramından istifadə etməyiniz məqsəduşğundur.

4. Şairin işlətdiyi bədii təsvir vasitəsinin əsərə gətirdiyi gözəlliyi necə izah edərsiniz? Cəvəldən istifadə etməyiniz faydalıdır.

Bədii təsvir vasitəsinin işləndiyi cümle	Əsərin bədii gözəlliyinin – təsir gücünün artmasında onun rolu
--	--

5. Əsərdəki başlıca fikri – ideyanı aydınlaşdırın. Yazacağın mövqeyini ifadə edən misraları nümunə göstərin.

Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş

6. Şeir təbiətə, heyvanlar, quşlar aləminə həsr olunmuş digər əsərlərdən hansı cəhətlərinə görə fərqlənir? Onu tanış olduğunuz bir əsərlə müqayisə etməklə suala cavab hazırlayın. Cəvəldən istifadə etməyiniz faydalıdır.

Hansı cəhətlərinə görə müqayisə olunurlar?	Əsərlərin adı
	"Qaranquş"

Dərslik səh. 156

əsasında aparmaq məqsəduşğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Səciyyəvləndirmə

Aydınlaşdırma

Münasibətbildirmə

Yeni sözlərdən istifadə etmə

Şərhetmə

sualları birləşdirə bilər. Eləcə də suallarda müəyyən dəyişikliyin aparılması, onlara əlavələrin edilməsi və s. mümkündür. Qrupların işi diqqətlə müşahidə edilir. Ehtiyac yarandıqda istiqamətləndirici suallarla kömək göstərilir.

Məlumat mübadiləsi və müzakirəsi.

Qruplar apardıqları tədqiqatın nəticələrini şərh edirlər. Çıxış edənlərə sualların verilməsi təmin olunur. Bu

sualların verilməsi təmin olunur. Bu məqsəduşğundur.

Nəticə və ümumiləşdirmə. Müzakirə başa çatdıqdan sonra ümumiləşdirmənin aparılmasına, nəticənin çıxarılmasına ehtiyac duyulur. Şagirdlərin müstəqilliyinin səviyyəsi bu mərhələyə qədər görülmüş işlərin keyfiyyətindən asılı olur. Lakin müəllimin istiqamətləndirici fəaliyyətinə, bu və ya digər dərəcədə həmişə ehtiyac duyulur. Çıxarılmış nəticələrdə belə bir cəhət xüsusi vurğulanır ki, əsərdə ananın öz balasına münasibəti yüksək sənətkarlıqla, inandırıcı, təbii ifadə olunmuşdur.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Obrazı müəllifin münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirməkdə çətinlik çəkir.	Obrazı müəllifin münasibətindəki bəzi cəhətlərə əsaslandırmaqla səciyyələndirir.	Obrazı müəllifin münasibətinə qismən əsaslanmaqla səciyyələndirir.	Obrazı müəllifin münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirir.
Şeirdə bədii təsvir vasitələrinin rolunu aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Şeirdə bədii təsvir vasitələrinin rolunu suallar verməklə, müəllimin, yol-daşlarının köməyi ilə aydınlaşdırır.	Şeirdə bədii təsvir vasitələrinin rolunu əsasən aydınlaşdırır.	Şeirdə bədii təsvir vasitələrinin rolunu əhatəli aydınlaşdırır.
Şeirin ideyasını şərh etməkdə, münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Şeirin ideyasını müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Şeirin ideyasını şərh edir, qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Şeirin ideyası əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Şeirlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Tətbiq və ümumiləşdirmə
Mövzu: İlyas Əfəndiyev. “Şəhərdən gələn ovçu” – 1 saat

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla obrazı səciyyələndirir.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunun, ideyasının və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əsərin ideyasını, onda diqqətə çatdırılan başlıca problemi şərh edir, münasibət bildirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirələrdə, müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr göstərməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli münasibət bildirir.

Tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərinin əsas məqsədi bölmə üzrə mövzuların tədrisi zamanı əldə edilən bilik və bacarıqların sistemləşdirilməsi və möhkəmləndirilməsidir. Belə dərslər biliklərin dərinləşdirilməsində, bacarıqların inkişafında mühüm rol oynayır. Müəllim bu dərslə qədər bölmə üzrə hansı mövzularda şagirdlərin çətinlik çəkdiklərini, nisbətən zəif reallaşdırılmış standartları müəyyənləşdirmiş olur. Məhz buna görə də tətbiq və ümumiləşdirmə dərsləri həmin çatışmazlıqların aradan qaldırılması istiqamətində qurulmalıdır.

Dərslə mühüm anlayışlar təkrar edilməli, standartların reallaşma səviyəsini yüksəltmək məqsədilə müxtəlif tapşırıqlar verilməlidir. Tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərinin bir məqsədi də kiçik summativ qiymətləndirməyə hazırlıqdır. Buna görə də tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərində formativ qiymətləndirmə aparılır.

Dərsin gedişi

Şagirdlərin əsərin məzmunu ilə tanışlığı dərslə təmin edilmiş olur. Bu, dərsi fərqli variantlarda təşkil etməyə imkan verir. Dərsləkdəki tapşırıqlar bütün şagirdlərin iştirakını və fəallığını təmin edən diskussiyanın tətbiqi üçün məqsədəuyğundur. Dərsi diskussiyanın tətbiqi ilə keçməyi planlaşdıran müəllim şagirdlərin diqqətini dərsləkdəki suala cəlb edir: Əsər təbiət, onun nadir canlılarının qorunması barədə sizdə hansı düşüncə yaratdı?

Şagirdlərin öz fikirlərini sərbəst ifadə etmələrinə imkan yaradılır. Söylənmiş fikirlərə münasibət bildirilmir. Şagirdlər müəllimin təklifi ilə dərsləkdə tapşırığın üzərində işləyirlər.

Mövzulardan yalnız biri seçilir və onun əsasında tədqiqat sualı formalaşdırılır.

Mövzu və tədqiqat sualı üzərində düşünən şagirdlər müxtəlif mənbələrə, digər fənlərdən qazandıqları bilik və məlumatlara əsaslanmaqla fərdi olaraq qeydlər edir, dəqiqləşdirmələrə nail olurlar. Fikirləri üst-üstə düşən (eyni mövqedə olan) şagirdlər cütlük şəklində birləşərək dəlillərini bir-birinə əlavə edir, fikir mübadiləsi apararaq qərar qəbul edirlər. Yalnız bundan sonra eyni, uyğun mövqedə olan cütlər kiçik qruplarda birləşərək dəlillərini bir daha dəqiqləşdirirlər. Qrupların mövqeyi (bu, təqdimatlar, qrup üzvlərini çıxışı şəklində ola bilər) dinlənilir və bütün sinif müzakirəyə qoşulur. Sonda ümumiləşdirmə apararaq hansı fikrin daha əhatəli və doğru olması barədə qərar qəbul edilir.

Müzakirənin sonunda “Əsər təbiət, onun nadir canlılarının qorunması barədə sizdə hansı düşüncə yaratdı?” sualının üzərinə qaydılır. Müəllimin aşağıdakı sualları həmin mərhələdəki müzakirənin səmərəli keçməsinə şərait yaradır:

- Şəhərdən gələn ovçu yerli ovçudan – Piridən fərqlənirmi?
- Yazıcının şəhərli ovçuya münasibətini necə izah edərsiniz? Fikrinizi nümunələrlə əsaslandırın.
- Hekayədə qaldırılmış problemin həlli yolu nədə görülür? Fikrinizi əsaslandırın.

Sinifdaxaric oxu dersi: Təbiət bədii ədəbiyyatda – 1 saat

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Yazıçı münasibətinə əsaslanmaqla obrazları səciyyələndirir.
1.2.3. . Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərdə fikrin təsir gücünün artmasında bədii təsvir vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əsərin ideyasını, diqqətə çatdırılan başlıca problemi şərh edir, münasibət bildirir.
3.1.1. Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir.	Müxtəlif nümunələrdən topladığı materialları əlaqələndirib istifadə edir.
3.1.2. Bədii nümunələrdəki başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.

Sinifdaxaric oxu dersi şagirdlərin “Təbiətə vurğunluq, təbiətə qayğı” bölməsi üzrə müstəqil oxuduqları əsərlər üzrə (M.Arazın “Qaranquş” şeiri, Elçinin “İki qız və sərçə” hekayəsi) keçilir. Bu əsərlərin dərse qədər müstəqil oxunması təmin edilir.

Dərsə hazırlıq dövründə kiçik qruplar M.Arazın “Qaranquş” şeiri, Elçinin “İki qız və sərçə” hekayəsinin məzmunu ilə bağlı təqdimat hazırlayır, fənn kabinetində kiçik təbiət guşəsi, təbiətə həsr olunmuş şəkillərdən ibarət stend təşkil edir.

Dərsin gedişi

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Dərsin əvvəlində fənn kabinetində təşkil olunmuş kiçik təbiət guşəsi, təbiətə həsr olunmuş şəkillərdən ibarət stend barədə rəy mübadiləsi aparılır, qrupların sinifdaxaric oxu üçün tövsiyə olunmuş əsərlərin məzmunu üzrə təqdimatları dinlənilir.

Təqdimatlar üzrə rəy mübadiləsi və müzakirə nəticəsində tədqiqat sualı müəyyənləşdirilir.

Tədqiqat sualı. Təbiətə həsr olunmuş əsərlərdə daha çox hansı ideyalar və problemlər əks olunur?

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənilir və lövhədə qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması. Kiçik qruplar iş vərəqlərindəki tapşırıqlara cavab hazırlayırlar.

I qrup	– M.Arazın “Qaranquş” şeirində peşmanlıq hissini daha qabarıq əks etdirən söz və ifadələri müəyyənləşdirin. – Şeirdəki başlıca fikir nədir? – Elçinin “İki qız və sərçə” hekayəsinin qəhrəmanlarını – qızları səciyyələndirən başlıca cəhətləri müəyyənləşdirin. Fikrinizi əsaslandırın.
II qrup	– M.Arazın “Qaranquş” şeirində başlıca fikir nədən ibarətdir? – Şeirdə işlənmiş bədii ifadə vasitəsini müəyyənləşdirin, əsərin təsir gücünün artırılmasında rolunu aydınlaşdırın. – M.Arazın və Ə.Kürçaylının “Qaranquş” şeirlərinin oxşar və fərqli

	cəhətlərini müəyyənləşdirin. Müqayisə cədvəlindən, yaxud Venn diaqramından istifadə edin.
III qrup	– Elçinin “İki qız və sərçə” hekayəsində qoyulmuş başlıca problemi müəyyənləşdirin. Fikrinizi nümunələrlə əsaslandırın. – “İki qız və sərçə” hekayəsi ilə B.Həsənovun “İki bala” əsərini hansı cəhətlərə görə müqayisə etmək olar? Venn diaqramından istifadə edin. – M.Arazın “Qaranquş” şeiri ilə İ.Əfəndiyevin “Şəhərdən gələn ovçu” hekayəsini birləşdirən və fərqləndirən cəhətləri müəyyənləşdirin.
IV qrup	– Təbiət mövzusunda oxuduğunuz əsərləri birləşdirən başlıca cəhətlər hansılardır? – Yazıçı və şairlərin təbiətə həssas münasibət bəsləmələrinin səbəbini necə izah edərsiniz? – Təbiəti – quşları, heyvanları qorumaq üçün nələri vacib sayırsınız?

Məlumat mübadiləsi və müzakirə. İşin icrasına ayrılmış vaxt başa çatdıqdan sonra təqdimatlar əsasında məlumat mübadiləsi və müzakirə aparılır.

Dərsin nəticə, ümumiləşdirmə mərhələsində fərziyyələrə nəzər salınır, nəticələrlə müqayisəsinə diqqət yetirilir.

Dərsdə “Təbiəti qorumaq borcumuzdur” mövzusunda yığcam mühakimə xarakterli inşa və ya essenin yazılmasına vaxt ayrılır. Ayrılmış vaxt başa çatdıqdan sonra bir neçə şagirdin təqdimatı dinlənilir və rəy mübadiləsi aparılır.

Sinifdən xaric oxu dərslərində formativ qiymətləndirmə təlim nəticələrinə müvafiq meyarlar əsasında aparılır.

Müəllim şagirdlərə layihə üzrə təqdimatlara son hazırlıqla bağlı tapşırıqlar verir.

BEŞİNCİ BÖLMƏ ÜZRƏ KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə H.Arifin “Yaşıl işıq” şeiri üzrə aparıla bilər.

Hüseyn Arif Yaşıl işıq

Təbiət vurğunu, torpaq oğluyam
İlk dəfə əlimi ağaclar sıxıb.
Dağlarda meşəyə düşən yangının
Tüstüsü evimdə başımdan çıxıb.

Düzdə seyr etdikcə məğrur çınarı
Qartal balasıək qanadlanmışam.
Yaşını kimsədən öyrənməsəm də,
Babam Koroğluya yaşd sanmışam.

Hər dən bir sünbüldür, hər toxum bir tağ,
Hər şitil bir nemət, bir yaraşıqdır.
Baharda açılan hər yaşıl düymə,
Bir yaşıl şölədir, yaşıl işıqdır.

Bir ağac əksəydi hərə həyatda
Torpaq quraqlıqdan verməzdi xəbər,
Çoxdan Abşeronun boz yaxasını
İlmələr bəzərdi, yaşıl ilmələr.

Ağaclar əksəydik, nəhəng ağaclar
Doğma Abşeronun torpaqlarında;
Susub çəkildirdi qınına xəzri,
Kəsərdi hay-küyü gilavarın da.

Torpağın sinəsi caddarlamazdı,
Torpaq müqəddəsdir, torpaq əzizdir.
Axı “Ana torpaq!” demişik ona.
Ananı qorumaq vəzifəmizdir.

Kəklilər ötürkən daşda, qayada
Xoşdur ötənləri gətirmək yada.
Bir ipək çəməndə, bir göy talada
Sakitcə dincəlib gələndən soruş.

Bir yaşıl ümmandır açıb qoynunu
Görünməz sahili, bilinməz sonu.
Bir deyil, beş deyil onun vurğunu,
Demirəm meşəni tək məndən soruş.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ ÜÇÜN TÖVSIYƏ OLUNAN SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Bənddə hansı bədii ifadə vasitəsi işlənilib?

Təbiət vurğunu, torpaq oğluyam
İlk dəfə əlimi ağaclar sıxıb.
Dağlarda meşəyə düşən yangının
Tüstüsü evimdə başımdan çıxıb.

A) Epitet B) Bənzətmə C) Mübaliğə D) Bədii sual

2. Bənddə hansı bədii ifadə vasitəsi işlənilib?

Baharda açılan hər yaşıl düymə,
Bir yaşıl şölədir, yaşıl işıqdır.

A) Epitet B) Mübaliğə C) Təkrir D) Litota

3. Şeir mövzu, məzmun baxımından hansı əsəri xatırladır?

1. S.Vurğunun “Azərbaycan” şeiri
2. İ.Əfəndiyevin “Şəhərdən gələn ovçu” hekayəsi
3. “Xəzinəqaya əfsanəsi”
4. H.Ziyanın “Höcətləşən barmaqlar” təmsili

4. Misalların ifadəli oxusunda səsdə hansı çalar duyulmalıdır?

Dağlarda meşəyə düşən yangının
Tüstüsü evimdə başımdan çıxıb.

A) Laqeyd, soyuqqanlı B) Kədər, təəssüf C) Sevinc, fərəh D) Heyrət, qəzəb

5. Şərti işarələrdən istifadə etməklə bənddə fasilələrin yerini, məntiqi vurğulu sözləri göstərin.

Bir yaşıl ümmandır açıb qoynunu
Görünməz sahili, bilinməz sonu.
Bir deyil, beş deyil onun vurğunu,
Demirəm meşəni tək məndən soruş.

6. Əsərdə şeirə xas olan hansı xüsusiyyətlər vardır?

7. “Tala” sözünün mənası hansı variantda düzgün verilib?

- A) Meşədə ağacsız yer
- B) Meşədə ağac çox olan yer
- C) Yaylaqda bulaq olan yer
- D) Dağın zirvəsi

8. Şeirin əsas ideyası hansı misralarda əksini tapıb?

A) Hər dən bir sünbüldür, hər toxum bir tağ,
Hər şitil bir nemət, bir yaraşıqdır.

B) Düzdə seyr etdikcə məğrur çınarı
Qartal balası tək qanadlanmışam.

C) Çoxdan Abşeronun boz yaxasını
İlmələr bəzərdi, yaşıl ilmələr.

D) Axı “Ana torpaq!” demişik ona.
Ananı qorumaq vəzifəmizdir.

9. Əsərdə qaldırılan başlıca problem nədir?

10. Əsər sizdə hansı hiss və düşüncə yaratdı? Kişik esse yazın.

LAYİHƏLƏR ÜZRƏ İŞ

I yarımil

Layihə – 1

Mövzu: “Yaşayan əfsanələr” (tamaşa-viktorina)

Tapşırıqlar:

1. Kiçik parçaların dinlənilməsi əsasında əfsanənin adının, ondakı mühüm əhvalatların xatırlanması.
2. Surətlərin adının çəkilməsi ilə əfsanənin adının və qısa məzmununun xatırladılması.
3. Adı çəkilən əfsanə qəhrəmanlarının digər əfsanə qəhrəmanları ilə müqayisəsi.
4. Səciyyəvi epizodların səhnələşdirilməsi.
5. Aparıcıların sayının müəyyənəşdirilməsi və çıxış üçün mətnlər hazırlanması.
6. Tamaşa-viktorina proqramının hazırlanması.

Layihə – 2

Mövzu: “Vətən öz qəhrəmanlarını unutmur”
(Şəhid qəhrəmanlara həsr olunmuş ədəbi-bədii gecə)

Tapşırıqlar:

1. Bədii əsərlərin (şeir və nəsr əsərlərindən parçaların) seçilməsi
2. Məruzəçilərin müəyyənəşdirilməsi
3. İfadəli oxu bacarığına malik iştirakçıların seçilməsi
4. Bədii nümunələrdən parçaların səhnələşdirilməsi, müvafiq musiqi əsərlərinin müəyyənəşdirilməsi
5. Aparıcıların seçilməsi, proqramın hazırlanması

II yarım il

Layihə – 1

Mövzu: “İpə-sapa düzülməmiş incilər”

(Mənəvi dəyərlərə, hikmətli sözlərə həsr olunmuş müsabiqə)

Tapşırıqlar:

1. “Dini-mənəvi dəyərlərimiz” mövzusunda ədəbi-bədii kompozisiya hazırlanması, müzakirəsi
2. “Atalar sözü –ağlın gözü” mövzusunda ədəbi viktorina
3. Görkəmli şəxsiyyətlərin elm, bilik haqqında aforizmlərinin təqdimatı
4. “Nizaminin hikmət və nəsihətləri” mövzusunda səhnələşdirmə
5. Aparıcıların seçilməsi, qruplar arasında iş bölgüsü, planlaşdırma

Layihə – 2.

Mövzu: “Uşaqlar həyatın çiçəkləridir” mövzusunda sərgi

Tapşırıqlar:

1. Uşaq mövzusunda əsərlərdən nümunələr seçilməsi.
2. Uşaq mövzusunda şəkillərin toplanılması.
3. Uşaqlara həsr olunmuş musiqi əsərlərindən nümunələr seçilməsi.
4. Şagirdlərin hazırladığı video-süjetlərin, slaydların seçilməsi.
5. Aparıcıların (sərgi bələdçilərinin) seçilməsi.
6. Sərginin təqdimatının planının tərtibi.

Layihə – 3

Mövzu: “Təbiət anadır- qoruyaq onu” mövzusunda təqdimatlar

Tapşırıqlar:

1. “Ekologiya nədir?” mövzusunda elektron təqdimat hazırlanması, müzakirəsi
2. “Azərbaycanın təbiəti” mövzusunda video- süjetə baxış, rəy mübadiləsi
3. “Təbiətə ziyan vuranlar” mövzusunda karikatura müsabiqəsi, təkliflər
4. “Təbiətin qorunması haqqında görkəmli şəxsiyyətlərin fikirləri” mövzusunda təqdimat
5. Aparıcıların seçilməsi, qruplar arasında iş bölgüsü, planlaşdırma

GÜNDƏLİK PLANLAŞDIRMAYA AİD NÜMUNƏLƏR

Mövzu: Dərzi şagirdi Əhməd (nağıl) – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Nağılda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Nağılda bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikrini nağıldan nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin tipi: induktiv, bədii əsərin öyrənilməsi

İş forması: fərdi iş, cütlük şəklində iş, kiçik qruplarda iş, bütün siniflə birgə iş

Metod və priyomlar: əqli hücum, müsahibə, təqdimat

Təchizat: dərslik, nağılın məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi müxtəlif yollarla (təqdimatların dinlənilməsi, müzakirənin təşkili, müsahibə və s.) müəyyənləşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsəduyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Bu, fərqli variantlarda təşkil oluna bilər. Onlardan biri dərslikdəki suallar əsasında işin təşkilidir.

Bu suallar üzrə fikir mübadiləsinin aparılması şagirdlərdə mövzuya maraq oyanmasına, tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsində fəallıq göstərmələrinə səbəb olur.

Tədqiqat sualı: Qarşısına qoyduğu məqsədə çatmaq üçün insandan daha çox nə tələb olunur?

Fərqli fikirlər – fərziyyələr dinlənilir və qeyd edilir.

Müəllim əlavə edir ki, fərziyyələri yoxlamaq, hansının doğru olduğunu aşkara çıxarmaq üçün “Dərzi şagirdi Əhməd” nağılının ətraflı öyrənilməsi, araşdırılması məqsəduyğundur.

Tədqiqatın aparılması. İlk növbədə nağılın oxunması, məzmunu barədə mükəmməl təsəvvürün qazanılması vacibdir. Şagirdlər fərdi səssiz oxumaqla əsərin ilk dörd parçasının məzmunu ilə tanış olurlar. Oxuya başlamazdan əvvəl dərslikdəki tapşırığın (“Oxuda aydınlaşdırın”) yerinə yetirilməsinin vacib olduğu xatırladılır.

Müəllimin təklifi ilə cütlük şəklində (hər şagird parta yoldaşı ilə də işləyə bilər) mətnlə bağlı suallara cavab hazırlayırlar. Həmin suallara uyğun olaraq dördüncü parçaya aid suallar tərtib edirlər. Sualların düşündürücü olmasına, yalnız məzmunu xatırlatmamasına diqqət yetirilir. Məlum üsullardan biri tətbiq edilməklə kiçik qruplar yaradılır və bütün sualların cavabı qrup daxilində aparılan fikir mübadiləsi əsasında dəqiqləşdirilir. Çıxarılmış

nəticələr barədə qrupların təqdimatları dinlənilir və bütün sinif müzakirəyə qoşulur. Tanış olmayan sözlərin, bədii təsir və ifadə vasitələrinin hansı səviyyədə aydınlaşdırıldığı aşkara çıxarılır.

Müəllim üçün məlumat. *Oxu müxtəlif forma və növlərin (fərdi səssiz oxu, səslə oxunun dinlənilməsi, fasilələrlə oxu, proqnozlaşdırılmış oxu və s.) tətbiqi ilə həyata keçirilə bilər. Müəllim sinifdə oxunacaq hissəni (nağilın həcmi onun bir dərs saatında oxunmasına imkan vermir) əvvəlcədən müəyyənləşdirilməlidir. Tətbiq olunan oxu növünün tələbləri nəzərə alınaraq hazırlıq işi aparılmalıdır. Məsələn, fasilələrlə oxunun tətbiq etməyi planlaşdıran müəllim fasilələrin ediləcəyi məqamları, fasilələrdə veriləcək sualları müəyyənləşdirməlidir.*

Bütün bunlarla yanaşı, nəsr əsərlərinin oxusu üzrə bacarıqların xatırladılması və tətbiqinə istiqamət verilməsi faydalıdır. Bu mərhələdə ayrı-ayrı təsvirlərə, mühüm ştrixlərə, obrazların davranış və əməllərinə, xarici görünüşlərinin təqdiminə diqqət yetirməyin vacib olduğunu şagirdlərin özlərinin xatırlatmalarına nail olunmalıdır.

Dərsdə şifahi nitqin inkişafı üzrə işin təşkili xüsusi diqqət tələb edir. Bu iş əsərin məzmununun daha dərindən qavranılmasına da əhəmiyyətli təsir göstərir. Şifahi təqdimatlar hazırlanarkən yeni öyrənilmiş sözlərdən, əsərdən seçilmiş nümunələrdən istifadə etməyin əhəmiyyəti və yolları yığcam şəkildə xatırladılmalıdır.

Arzu edən şagird başqa mövzuda təqdimat hazırlaya bilər. Bütün hallarda təqdimatlardan nümunələrin fəal dinlənilməsinin və müzakirə edilməsinin təşkili vacibdir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirmə mövzu üzrə iş texnologiyasının şərhində verilmişdir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Dərzi şagirdi Əhməd (nağıl) – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Nağılda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Nağılda bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirədə, müsahibədə istifadə edir.

Dərsin tipi: induktiv, bədii əsərin öyrənilməsi

İş forması: fərdi iş, cütlük şəklində iş, kiçik qruplarda iş, bütün siniflə birgə iş

Metod və priyomlar: müsahibə, müzakirə, təqdimat

Təchizat: dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər.

Dərsin gedişi

Nağılın ardını müstəqil (evdə) oxuyan şagirdlərin məzmunu hansı səviyyədə mənimsədiklərini (müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsəduyğundur) fərqli yollarla aşkara çıxarmaq olar. Bunu müsahibənin aparılması, təqdimatların dinlənib müzakirə edilməsi və s. şəkildə həyata keçirmək mümkündür. Həmin prosesdə əsərdəki yeni sözlərin, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin necə qavranıldığını aşkara çıxarılması, zəruri dəqiqləşdirmələrin aparılması diqqət mərkəzində saxlanmalıdır.

Müstəqil oxunmuş parçalarda mühüm ştrixlərə, təsvirlərə və s. şagirdlərin necə, hansı həssaslıqla yanaşdıqları da ön plana çəkilməli, sonrakı mərhələlər üçün vacib olanların aydınlaşdırılması zəruridir.

Evdə oxunmuş parçalara aid sualların aydınlaşdırılması üzrə işə ayrılan vaxt elan olunur. Cütlüklər suallara cavablar hazırlayırlar, sonra kiçik qruplarda birləşib fikir mübadiləsi aparırlar. Dəqiqləşdirilmiş cavablar kiçik qrupların təqdimatları əsasında müzakirə edilir.

Dərslikdəki **“Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin”** başlıqlı tapşırığın icrasına vaxt ayrılır və elan edilir.

Tapşırıq fərdi yerinə yetirilsə də, sonda dinləmələr əsasında sinif üzrə müzakirə aparılır. Bu, bütün şagirdlərin tapşırığa hansı səviyyədə cavab hazırladıqlarını müəyyənləşdirməyə şərait yaradır.

Nağılın məzmununun bütövlükdə mənimsənilməsi nəticənin çıxarılmasına imkan verir. Həmin mərhələdə şagirdlərin yüksək fəallıq göstərmələri üçün istiqamətləndirici suallardan istifadə etmək faydalıdır. Sonda nəticələr şagirdlərin irəli sürmüş olduqları fərziyyələrlə müqayisə edilir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirmə mövzu üzrə iş texnologiyasının şərhində verilmişdir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Dərzi şagirdi Əhməd (nağıl) – 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.	Nağılı janr baxımından hekayə ilə müqayisə edir.
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıcının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə səciyyələndirir.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərin təsir gücünün artmasında bədii təsir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusununu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Nağılın mövzusununu, ideyasını şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
1.1.2. Heca vəznli şeirləri, süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.	Nağılın ideya məzmununu ifadəli oxu ilə çatdırır.
3.1.3. 1,5-2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır.	Mühakimə xarakterli inşa, təsvir xarakterli esse yazır.

Dərsin tipi: induktiv, bədii əsərin öyrənilməsi

İş forması: fərdi iş, cütlük şəklində iş, kiçik qruplarda iş, bütün siniflə birgə iş

Metod və priyomlar: müsahibə, müzakirə, təqdimat, problemin həlli

Təchizat: dərslik, iş vərəqləri

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatların dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Müəllim aşağıdakı sual üzərində düşünməyi təklif edir: Dərzi şagirdi Əhmədin öz arzusuna çatması təsadüfidirmi?

Sualla bağlı müsahibə davam etdirilir, şagirdlər tədricən tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə yönəldilir.

Tədqiqat sualı: Əhmədin öz arzusuna çatmasının əsil səbəbi, sizcə, nədir? Sualla əlaqədar mövqelərini açıqlayan şagirdlər fərqli fikirlər – fərziyyələr söyləyirlər. Fərziyyələr təkrara yol verilmədən lövhədə yazılır. Fərziyyələrin yoxlanılması üçün tədqiqatın aparılmasının zəruriliyi qeyd edilir.

Müəllim üçün məlumat. Hələ tədqiqat başlanmamış nəsr əsərlərinin təhlili üzrə qazanılmış bilik və bacarıqların xatırladılması və tətbiqinə istiqamət verilməsi məqsədəuyğundur.

- obrazların xarakterindəki başlıca cəhətlərin aşkara çıxarılması və münasibət bildirilməsi;
- obrazların davranış və əməllərindəki özünəməxsusluğun müəyyənləşdirilməsi və qiymətləndirilməsi;
- obrazlara yazıçının münasibətinin aydınlaşdırılması, təhlildə nəzərə alınması;
- əsərin mövzusunun, ideyasının, onda qaldırılmış başlıca problemin aydınlaşdırılması, münasibət bildirilməsi;
- əsərin bədii təsir gücünü artıran vasitələrin təhlilə cəlb olunması;

Şagird tədqiqatının hansı formada təşkilindən asılı olmayaraq, yuxarıda göstərilənlərlə bağlı qazanılmış bilik və bacarıqların tətbiqinə ciddi diqqət yetirilməlidir.

Tədqiqatın aparılması. Bu, fərqli texnologiyaların, müxtəlif iş formalarının tətbiqi ilə həyata keçirilə bilər. Lakin bütün hallarda dərslərdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığına, “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə müraciət edilməsi vacibdir.

Tədqiqatın kiçik qruplarla aparılmasını planlaşdıran müəllim tapşırığı iş vərəqlərində əks etdirib, hər qrupa bir sual təqdim edir. Məqsəddən, sinfin səviyyəsindən, qrupun sayından, ayrılmış vaxtdan asılı olaraq müəllim tapşırığa yaradıcı yanaşa bilər. Bu zaman şagirdlərin təhlillə bağlı qazanmış olduqları bilik və bacarıqların səviyyəsi nəzərə alınmalıdır. Qruplarda vəzifə bölgüsünün aparılmasına diqqətlə yanaşılmalı, tapşırıqla əlaqədar yaranan suallara aydınlıq gətirilməlidir. Tədqiqatın aparılmasına ayrılan vaxt başa çatdıqdan sonra dərslərin növbəti mərhələsinə keçirilir.

Məlumat mübadiləsi. Qruplar tapşırığın yerinə yetirilməsi prosesində əldə etdiyi nəticəni təqdim edir. Bu, hesabət səciyyəli olmur, qruplar həmin mərhələdə bir-birlərini işinin məzmunu barədə aydın təsəvvür qazanmaq məqsədilə suallar da verir.

Tədqiqat prosesində toplanmış məlumatın mübadiləsi ümumi mənzərə barədə təsəvvür yaratmaqla bərabər, həm də nöqsanların olduğunu aşkara çıxarır. Bunun aradan qaldırılması növbəti mərhələdə həyata keçirilir.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili. Müəllim bu mərhələdə işi elə qurmalıdır ki, çatışmazlıqlar tədricən aradan qalxsın, qaranlıq qalmış məsələlərə aydınlıq gətirilsin. Müzakirənin səmərəli keçməsi üçün müəllimin əvvəlcədən suallar hazırlaması faydalıdır. O, pərakəndə fikirlərin sistemə salınmasını, qrup işlərinin uzlaşmasını, faktların arasında əlaqələrin yaranmasını, bir sözlə, tədqiqat prosesində mənimsənilənlərin bir tam halına düşməsinə təşkil edərək tədqiqat sualına dolğun cavabın ərsəyə gəlməsini təmin etməlidir. Müəllim bu məqamda şagirdlərin diskussiya aparmalarını, öz mülahizələrini sərbəst söyləmələrini, özlərini müzakirənin bərabərhüquqlu iştirakçısı kimi hiss etmələrini təmin etməli, onların əvəzinə danışmamalıdır.

Nəticə, ümumiləşdirmə. Müzakirə başa çatdıqdan sonra ümumiləşdirmənin aparılması, nəticənin çıxarılması həyata keçirilir. Müəllim yığcam yekun sözü ilə şagirdləri son nəticələrə istiqamətləndirə bilər: Nağılda təsvir olunan hadisələrin əsasında qəhrəmanın yuxu görməsi və yuxunun yozulması durur. Dərzi şagirdi Əhməd öz ağılı, fərasəti ilə çətin sınaqlardan üzüağ çıxır. Nağılda Əhmədin fiziki gücündən, pəhləvanlarla döyüşdə qəhrəmanlığından deyil, tapmaca-sualların cavabını aqlının gücü ilə tapmasından bəhs olunur. Bu, təsadüfi deyildir. Tapmaca-suallara şah, vəzir, vəkil, varlı tacir övladları-

nın deyil, sadə bir adamın – dərzi şagirdinin doğru cavab verməsində bir məna vardır.

Nəticənin əsasında belə bir fikir dayanmalıdır ki, nağıl adı bir insanın, dərzi şagirdinin öz zəkası, fərasəti, hazırcavablığı sayəsində məqsədinə çatmasının mümkünlüyünə xalqın inamını ifadə edir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirmə mövzu üzrə iş texnologiyasının şərhində verilmişdir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

İfadəli oxu ilə bağlı aşağı siniflərdə qazanılmış bilik və bacarıqlar dərslikdəki **“İfadəli oxuya hazırlaşın”** mətninin başa düşülməsinə və tapşırığın asan yerinə yetirilməsinə imkan verir.

Bir neçə ifanın dinlənilib müzakirə edilməsi faydalıdır.

Dərslikdəki “Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlıqlı tapşırıqlara şifahi cavabların verilməsi və onlara münasibət bildirilməsi vaxta qənaət baxımından məqsədəuyğundur.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Səməd Vurğun. Azərbaycan – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1 Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübəliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini şeirdən nümunələr göstərməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin tipi: induktiv, bədii əsərin öyrənilməsi.

İş forması: fərdi iş, kiçik qruplarda iş.

Metod və priyomlar: müsahibə, əqli hücum, təqdimatlar, ikihissəli gündəlik.

Təchizat: dərslik, iş vərəqləri, şeirin məzmununa uyğun şəkillər.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi fərqli yollarla (yazılı cavabların müzakirəsi və s.) müəyyənləşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Bu mərhələdəki işi fərqli variantlarda təşkil etmək mümkündür. Onlardan biri dərslikdəki suallardan istifadə ola bilər.

Həmin suallar əsasında aparılan müsahibə tədqiqat sualının formalaşması ilə tamamlanır.

Tədqiqat sualı: Vətənlə bağlı əsərlərdə daha çox hansı hiss və düşüncələr öz əksini tapır?

Fərziyyələr dinlənilir və qeyd olunur.

Tədqiqatın aparılması. Bədii oxu ustasının ifasında (müəllimin nümunəvi ifadəli oxusu ilə də əvəz oluna bilər) şeirin bir neçə bəndinin dinlənilməsi faydalıdır. Bu, sinifdə əsərin ideya-məzmununa uyğun ovqatın yaranmasına səbəb olur.

Şagirdlərin diqqəti dərslikdəki tapşırıqğa cəlb olunur:

Müəllim üçün məlumat. *Oxunun səmərəliliyinə nail olmaq üçün aşağıdakı fikrin şagirdlərə çatdırılması faydalıdır.*

Öyrəndiyiniz şeir sizə tanış mövzuda yazılıb. Onda daha qabarıq ifadə olunmuş fikri oxuda aydınlaşdırmağa çalışın. Eləcə də şeirdə sizə yaxın olan hisslərin və fikirlərin üzərində düşünün. Bu yaxınlığın səbəbini müəyyənləşdirməyə çalışın.

Şeirin ilk səkkiz bəndinin oxusu həyata keçirilir. Bu, fərdi səssiz oxu, ayrı-ayrı şagirdlərin ucadan oxusunun dinlənilməsi və s. şəkildə təşkil oluna bilər. Oxu tamamlandıqdan sonra tanış olmayan sözlərin, eləcə də bədii təsvir və ifadə vasitələrinin müəyyənləşdirilməsinə vaxt ayrılır. Fərdi səssiz oxu tətbiq edilərsə, bu iş oxu prosesində də reallaşdırıla bilər. Bədii təsvir və ifadə vasitələrinin hansı növdə (epitet, təşbeh, bədii sual və s.) olduğunu da şagirdlərin qeyd etmələri vacibdir.

Sonra şagirdlər dörd qrupda birləşib (hər qrup iki bənd üzərində işləməklə) fikirlərini ikihissəli gündəlikdə yazırlar.

Şagirdlərə bir daha xatırladılır ki, gündəliyin birinci sütununda ("Əsərdə diqqətimizi daha çox cəlb edənlər") müstəqil aydınlaşdırma bilmədikləri sualları, misraların, bəndlərin onlarda yaratdığı təəssürat və s. qeyd oluna bilər. Unudulmamalıdır ki, ikihissəli gündəliyin tətbiqi əsərin məzmununun əhəmiyyətli dərəcədə qavranılmasını təmin etməlidir.

Məlumat mübadiləsi. Qrupların təqdimatları əsasında fikir mübadiləsi aparılır. Bütün qruplar bir-birlərini öz işlərinin məzmunu ilə tanış edir. Bu mərhələdə tanış olmayan sözlərin, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin hansı səviyyədə qavranıldığının üzərinə qayıtmaq faydalıdır.

Bu mərhələnin səmərəli keçməsi üçün qrupların bir-birlərinə suallar verməsinə nail olunmalıdır.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili. Məlumatların əlaqələndirilməsi, bir tam halına salınması diqqət mərkəzində saxlanılır. Müəllim əvvəlcədən hazırladığı suallardan istifadə etməklə müzakirənin səmərəli, diskussiya səciyyəli olmasını təmin etməlidir.

Bu mərhələdə əsərin (oxunmuş bəndlərin) məzmunu ilə bağlı bütün məsələlərə aydınlıq gətirilməlidir.

Əsərin məzmunu bütövlükdə mənimsənilmədiyindən dərsin “nəticə, ümumiləşdirmə” mərhələsinin tələbləri bütünlüklə həyata keçirilmir, görülmüş işlərə yekun vurulmaqla kifayətlənilir. Ardınca şifahi nitqin inkişafı üzrə nəzərdə tutulmuş işə ayrılan vaxt elan edilir, şagirdlərin diqqəti mövzulara cəlb olunmur.

Hər iki mövzu şeirin məzmunu ilə bağlı qazanılmış məlumatın zənginləşməsində əhəmiyyətli rol oynayır. Bir neçə təqdimatın dinlənilib müzakirə edilməsi bu baxımdan faydalıdır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirmə mövzu üzrə iş texnologiyasının şərhində verilmişdir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Səməd Vurğun. Azərbaycan – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirədə, müsahibədə istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikrini şeirdən nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin tipi: induktiv, bədii əsərin öyrənilməsi.

İş forması: fərdi iş, kiçik qruplarda iş, bütün siniflə birgə iş.

Metod və priyomlar: müsahibə, təqdimatlar, ikihissəli gündəlik.

Təchizat: dərslik, iş vərəqləri, şeirin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər.

Dərsin gedişi

Evdə oxunmuş bəndləri bir daha nəzərdən keçirən şagirdlər müəllimin təklifi ilə fikirlərini fərdi olaraq ikihissəli gündəlikdə yazırlar. Şagirdlərin kiçik qruplarda birləşib fikir mübadiləsi aparmalarını təşkil edən müəllim bunun üçün vaxt ayırır. Bunun ardınca qrupların təqdimatı əsasında müzakirə aparılır. Müzakirədə, həmçinin mənası tanış olmayan sözlərin, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin necə qavranıldığı aşkara çıxarılır.

Dərslikdəki “Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin” tapşırığının yerinə yetirilməsinə vaxt ayrılır.

Tapşırıqların fərdi olaraq yerinə yetirilməsi məqsədəuyğundur. Bu, şagirdlərin hər birinin bilik və bacarığı barədə təsəvvürün qazanılması baxımından faydalıdır.

Tapşırıqların yerinə yetirilməsi prosesini diqqətlə izləyən müəllim şagirdlərin işinin məzmunu barədə təsəvvür əldə edir. Müəllimin bu prosesdə müşahidə etdiklərini qısaca yazması – qeydlər götürməsi faydalıdır.

Ayrı-ayrı şagirdlərin cavabının dinlənilməsində fikir mübadiləsinə, diskussiya səciyyəli müzakirənin keçirilməsinə şərait yaradılır. Çoxlu şagirdin dinlənilməsi yox, bir neçə cavabın əhatəli müzakirəsi daha faydalı olar.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirmə mövzu üzrə iş texnologiyasının şərhində verilmişdir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Səməd Vurğun. Azərbaycan – 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərin təsir gücünün artmasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Şeirin ideyasını şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.
3.1.1. Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir.	Müxtəlif mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirib istifadə edir.

Dərsin tipi: induktiv, bədii əsərin öyrənilməsi.

İş forması: fərdi iş, kiçik qruplarda iş.

Metod və priyomlar: müsahibə, problemin həlli, təqdimatlar.

Təchizat: dərslik, iş vərəqləri.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının hansı səviyyədə yerinə yetirilməsi təqdimatların (inşa nümunələrinin) dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarına müraciət etməsi vacibdir.

Təhlilə həsr olunmuş dərsi müxtəlif variantlarda təşkil etmək mümkündür. Onlardan biri aşağıdakı məzmununda ola bilər.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. “Azərbaycan” şeirinə yazılmış mahnıdan bir parça səsləndirilir. Şeir haqqında tanınmış alimlərin, yazıçıların fikirləri proyektor vasitəsilə (bu, mümkün deyilsə, yazılmış şəkildə) nümayiş etdirilir. Müəllimin istiqamətləndirici sualları əsasında şeirin geniş yayıldığı, ona marağın güclü olması fikri formalaşır. Bu, tədricən tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə imkan yaradır.

Tədqiqat sualı: “Azərbaycan” şeirinin maraqla oxunmasına, sevilməsinə səbəb, sizcə, nədir?

Fərziyyələr dinlənilir, təkrara yol verilmədən qeydlər aparılır.

Müəllim üçün məlumat. Təhlilə başlamazdan əvvəl müəyyən hazırlıq işlərinin aparılması faydalıdır. Başqa sözlə, lirik şeirlərin təhlili ilə əlaqədar qazanılmış bilik və bacarıqların yada salınması və tətbiqinə istiqamət verilməsi vacibdir. Şagirdlər artıq özlərinə məlum olan aşağıdakı qaydaları istiqamətləndirici sualların əsasında xatırladırlar və onlara əməl etməyin əhəmiyyətini qeyd edirlər:

- yaratdığı təəssüratın, hiss və düşüncənin açıqlanması;
- müəllifin şeirdə diqqəti cəlb etmək istədiyi başlıca problemin müəyyənləşdirilməsi;

– *əsrin bədii təsir gücünü artıran vasitələrin (bədii təsvir vasitələrinin və s.) rolunun aydınlaşdırılması.*

Tədqiqatın aparılması. Tədqiqat sualının aydınlaşdırılması fərqli variantlarda (metodların, iş formalarının və növlərinin seçilməsi baxımından) həyata keçirilə bilər.

Bütün hallarda dərslikdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” başlıqla tapşırıqdan istifadə, “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə müraciət edilməsi məqsədəuyğundur.

Tədqiqatın kiçik qruplarda aparılmasını planlaşdıran müəllim “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığındakı suallar əsasında iş vərəqləri hazırlayır.

Qarşıya qoyduğu məqsəddən, qrupun sayından və s. asılı olaraq müəllim suallara yaradıcı yanaşa bilər. Suallarda müəyyən dəyişikliyin aparılması, onlara əlavələrin edilməsi və s. mümkündür.

Tapşırığın icrasına ayrılan vaxtı elan edən müəllim dərslikdəki “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətnindən, eləcə də əlavə mənbələrdən istifadənin məqsədəuyğun olduğunu xatırladır.

Qrupların işini diqqətlə müşahidə edən müəllim, ehtiyac yarandığı məqamlarda, istiqamətləndirici suallarla kömək göstərir.

Tapşırığın birinci sualında “Azərbaycan” şeirinin digər bir əsərlə müqayisəsi tələb olunur. Müəllim Ə. Cavadın “Azərbaycan! Azərbaycan!” şeirinin, yaxud sinifdən xaric oxu materiallarından bir nümunənin seçilməsini təklif edə bilər.

VII sinif şagirdləri xalq şairi S. Vurğun haqqında məlumatlı olurlar. 3-cü sual (“Müəllif haqqındakı təsəvvürümə şeir nələr əlavə etdi? Fikrinizi nümunələrlə əsaslandırın) üzərində işləyən qrupa, aşağı siniflərdə öyrəndiklərini, müxtəlif mənbələrdən mənimsediklərini xatırlamaları üçün istiqamət vermək faydalı olar.

İşin icrasına ayrılan vaxt başa çatdıqdan sonra dərsin növbəti mərhələsinə keçilir.

Məlumat mübadiləsi. Qrupların təqdimatları dinlənilir. Çıxış edənlərə sualların verilməsi təmin olunur. Bu mərhələdə qruplar bir-birinin işinin məzmunu ilə ətraflı tanış olur. Əldə edilmiş məlumatların əlaqələndirilməsi, sistemə salınması dərsin növbəti mərhələsində həyata keçirilir.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili. Müzakirənin səmərəli keçməsi üçün sərbəst diskussiya şəraitinin yaradılması vacibdir. Hər bir şagird sual vermək, onu düşündürən məsələ barədə danışmaq imkanına malik olmalıdır. Qruplara bir-birinin cavabına yerinə düşən əlavələr etmək üçün şərait yaradılmalıdır.

Müzakirənin səmərəli keçməsi üçün müəllimin əvvəlcədən suallar hazırlaması məqsədəuyğundur.

Nəticə, ümumiləşdirmə. Bu mərhələdə şagirdlərin maksimum fəallığına, müstəqilliyinə çalışmaq lazımdır. Müəllim yığcam yekun sözündə şagirdləri “Azərbaycan” şeirinə xalqımızın maraq və məhəbbətini açıqlamağa, çıxardıqları nəticələri faktlarla əsaslandırmağa istiqamətləndirməlidir.

Şagirdlərin irəli sürmüş olduqları fərziyyələrlə nəticələrin müqayisəsinə xüsusi diqqət yetirilir.

Dərslikdə “Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlığı altında verilmiş müzakirə mövzusu (“Vətənimiz musiqidə, rəssamlıqda və kinoda”) “Azərbaycan” şeirinin birinci dərs saatında şagirdlərin diqqətinə çatdırılmalı, müəyyən hazırlıq işləri aparılmalıdır. Şagirdlərin marağı nəzərə alınaraq qrupların yaradılması, hər üç sahə (musiqi, rəssamlıq, kino) üzrə məlumatların toplanması işi həyata keçirilməlidir. Bu, müzakirənin səmərəli keçməsinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. Müzakirəni fərqli formalarda təşkil etmək olar. Bütün hallarda şagirdlərin hamısının fəallığına səy göstərmək lazımdır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirilmə mövzu üzrə iş texnologiyalarının şərhində verilmişdir.

Evdə iş

İfadəli oxuya hazırlaşın.

Şeirin ilk üç bəndinin oxusuna hazırlıq.

- Əvvəlcə ifaçılıq vəzifəsini dinləyicilərə nə çatdıracağınızı aydınlaşdırın.
- Sonra hər bəndin oxusunda səsinizin aldığı çalarları dəftərinizdə (şeirin mətninin kənarında) yazın.
- Fasilələrin yerini, səsin ucalığını, sürətini və s. müəyyənləşdirib nümunədə olduğu kimi şərti işarələrlə göstərin.

Mövzu: S.S.Axundov. Nurəddin – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.	Hekayədən seçdiyi hissənin məzmununu hazırladığı plan əsasında yığcam nağıl edir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirədə, nağıletmədə istifadə edir.

Dərsin tipi: induktiv, bədii əsərin öyrənilməsi

İş forması: fərdi iş, kiçik qruplarda iş

Metod və priyomlar: müsahibə, əqli hücum, təqdimatlar

Təchizat: dərslik, iş vərəqləri, hekayənin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi fərqli yollarla (təqdimatların müzakirəsi və s.) müəyyənləşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Sınıfın səviyyəsinə, şagirdlərin marağına uyğun olan variant seçməklə bu mərhələdəki işi təşkil etmək olar. Variantlardan biri dərslikdəki suallardan istifadə olunmasıdır.

Bu suallar üzrə aparılan müsahibə əsasında tədqiqat sualını müəyyənləşdirmək mümkündür.

Tədqiqat sualı. Yamanlığın – pisliliyin qarşılığında yaxşılıq etməklə nəyə nail olmaq mümkündür?

Fərziyyələr dinlənilir və təkrara yol vermədən qeyd olunur.

Tədqiqatın aparılması. Hekayədən ilk beş parçanın sinifdə oxusunu təşkil etmək məqsədəuyğundur. Oxunu fərqli yollarla həyata keçirmək mümkündür. Vaxta qənaət baxımından fərdi səssiz oxunun üzərində dayanmaq olar. Bütün hallarda dərslikdəki tapşırığın yerinə yetirilməsinin zəruriliyi şagirdlərin diqqətinə çatdırılır.

Mətnin kənarındakı suallara cavabların hazırlanması cütlük şəklində yerinə yetirilir. Suallar əsərin məzmununun daha dərinlən qavranılmasını, hadisələr, obrazlar barədə ilkin təəssüratın formalaşmasına imkan yaradır.

Suallardan bəziləri (məsələn, “Gülüstan” kitabı haqqında nə bilirsiniz?”) əlavə mənbələrə (imkan varsa, internetə) müraciət etməyə istiqamətləndirir. Bu, əvvəlcədən nəzərə alınmalıdır.

Əsərdən sinifdə oxunması planlaşdırılan hissənin ikinci və beşinci parçalarına aid sualların tərtib edilməsi də cütlük şəklində həyata keçirilə bilər. Bu qəbildən sualların hazırlanması məzmunun mənimsənilməsi nəticəsində mümkündür. Belə tapşırıqlar məntiqi tərəkürün inkişafına da əlverişli şərait yaradır.

İşin icrasına ayrılan vaxt başa çatdıqdan sonra kiçik qruplar yaradılır və bütün suallarla bağlı fikir mübadiləsi aparılır. Bu, dərslin növbəti mərhələsində davam etdirilə bilər.

Məlumat mübadiləsi. Qrupların təqdimatı əsasında aparılan məlumat mübadiləsi yalnız bir-birinin işinin məzmunu ilə tanışlıq səciyyəsi daşıyır. Sualların verilməsi əsasında cavabların dəqiqləşdirilməsi, əlavələrin edilməsi və s. həyata keçirilir.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili. Cavabların müqayisə edilməsi, əlaqələndirilməsi, qruplaşdırılması diqqət mərkəzində saxlanılır. Bütün bunlar fikirlərə aydınlıq gətirməklə yanaşı, əsərin məzmununun öyrənilməsinə də dərinləşdirir.

Görülmüş işə yekun (əsərin məzmununun öyrənilməsi başa çatmadığına görə dərslin “nəticə, ümumiləşdirmə” mərhələsinin tələbləri tam halda ikinci dərslə həyata keçirilir) vurulduqdan sonra şagirdlər müəllimin təklifi ilə dərsləkdəki tapşırığın üzərində fərdi işləyirlər.

Seçilmiş formanın (yığcam nağıletmə) tələblərinə çıxış edənlərin necə əməl etdiklərinə bütün sinfin münasibət bildirməsi təmin olunur.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirmə mövzu üzrə iş texnologiyasının şərhində verilmişdir.

Müəllim dərsləkdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: S.S.Axundov. Nurəddin – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə də aydınlaşdırır.
1.1.4. Bədii nümunələrin (dastan, hekayə, mənzum hekayə) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	Hekayə janrına məxsus xüsusiyyətləri müəyyənləşdirir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətçilik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin tipi: induktiv, bədii əsərin öyrənilməsi

İş forması: fərdi iş, cütlük şəklində iş, kiçik qruplarda iş

Metod və priyomlar: əqli hücum, müsahibə, təqdimatlar

Təchizat: dərslik, hekayənin məzmununa uyğun şəkillər, iş vərəqləri, lüğətlər.

Dərsin gedişi

Hekayənin ardını müstəqil (evdə) oxusundan sonra məzmunun, eləcə də yeni sözlərin necə qavranıldığını yığcam müsahibə ilə aydınlaşdırmaq olar. Bu, vaxta qənaət baxımından (digər variantların seçilməsi də mümkündür) faydalıdır.

Müstəqil oxunmuş parçaları (6, 7, 8, 9) bir daha nəzərdən keçirən şagirdlərə mətnə aid suallara cütlük şəklində cavab hazırlamaq təklif olunur. Cavabları bir-birinə yaxın olan şagirdlər kiçik qruplarda birləşərək fikir mübadiləsi aparırlar. Bu, dərsin **tədqiqatın aparılması** mərhələsi kimi qiymətləndirilə bilər.

Sonra qrupların təqdimatı əsasında **məlumat mübadiləsi** və **məlumatın müzakirəsi** həyata keçirilir. Bunlar, əslində, çox vaxt qovuşmuş şəkildə baş verir. Qruplar bir-birinin işinin məzmununu ilə tanış olur, müqayisələr aparır, əlavələr edir, əlaqələrin yaradılmasına, qruplaşdırmaların aparılmasına diqqət yetirir.

Nəticə, ümumiləşdirmə mərhələsində bütün fikirlərin bir ideya şəklinə salınmasına səy göstərilir. Əldə olunmuş yekun fikir şagirdlərin irəli sürmüş olduqları fərziyyələrlə müqayisə edilir.

Dərslikdəki “Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin” tapşırığının icrasına vaxt ayrılır.

Tapşırığın icrası fərdi qaydada həyata keçirilir.

Bu, şagirdlərin hər birinin işinin məzmunu, keyfiyyəti barədə müəllimin dolğun təsəvvür qazanması baxımından məqsədəuyğundur. Vaxt çatışmazlığı yaranarsa, tapşırıq kiçik qruplarda yerinə yetirilə bilər. Belə halda müəllim hər bir şagirdin fəaliyyətini diqqətlə izləməlidir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirmə mövzu üzrə iş texnologiyasının şərhində verilmişdir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: S.S.Axundov. Nurəddin – 3 saat

Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.	Nağılla müqayisə əsasında hekayənin janr xüsusiyyətini aydınlaşdırır.
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıcının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Müqayisə etməklə, yazıçı münasibətinə əsaslanmaqla obrazları səciyyələndirir.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Hekayədəki başlıca problemi və ideyanı şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr gətirməklə şərh edir.

Dərsin tipi: induktiv, bədii əsərin öyrənilməsi

İş forması: fərdi iş, kiçik qruplarda iş

Metod və priyomlar: əqli hücum, müsahibə, problemin həlli, təqdimatlar

Təchizat: dərslik, iş vərəqləri

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının hansı səviyyədə yerinə yetirilməsi təqdimatların dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Təhlilə həsr olunmuş dərsin bir variantı aşağıdakı məzmununda ola bilər.

Motivasiya, problemın qoyuluşu. Şagirdlər, müəllimin təklifi ilə xeyirxahlıq, yaxşılıqla əlaqədar bildikləri atalar sözlərini xatırladırlar. Diqqət “Yaxşılığa yaxşılıq hər kişinin işidir, yamanlığa yaxşılıq hər kişinin işidir” atalar sözüne və hekayədə Rəhimin Nurəddinə dediklərinə (“Mən səni oğulluğa götürməklə böyük hünər etmədim, çünki mən ancaq yaxşılığa yaxşılıq etdim. Bu, hər kişinin işidir. Amma sən yamanlığa yaxşılıq etdin. Bu isə ancaq sənin kimi hər kişinin işidir”) cəlb olunur. Müsahibə tədricən tədqiqat sualının formalaşmasına imkan yaradır.

Tədqiqat sualı: Sizcə, yazıçı nə üçün “yalnız xeyirxahlığın deyil, pisliliyin, yamanlığın qarşısında da yaxşılıq etmək lazımdır” fikrini doğru hesab edir?

Fərziyyələr dinlənilir, təkrara yol vermədən qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması. Tədqiqat sualının aydınlaşdırılması üçün fərqli yollar seçilə bilər. Hansı yolun seçilməsindən asılı olmayaraq dərslikdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab yazın” tapşırığına və “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə müraciət etmək faydalıdır.

Tədqiqatın kiçik qruplarda aparılması əvvəlcədən iş vərəqlərinin hazırlanmasını tələb edir. “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığındakı sualları iş vərəqlərində əks etdirib qruplara təqdim etmək olar. Müəllimin suallara yaradıcı yanaşması məqsədəuyğundur. O, məqsədindən, sinfin səviyəsindən, qrupun sayından və s. asılı olaraq suallarda dəyişiklik edə bilər.

İşin icrası prosesində qruplarda vəzifə bölgüsünün aparılmasına diqqət yetirən müəllim ehtiyac yaranan məqamlarda istiqamətləndirici suallardan istifadə etməklə tədqiqatın səmərəliliyinə yardımçı olur. Tapşırıqlardakı başlıca tələbin nə olduğu, daha səmərəli metodların seçilməsi və s. müəllimin yönləndirici suallarla qruplara çatdırdığı məsələlərdəndir. Tapşırıqdakı birinci sual (“Hekayədə diqqəti cəlb edən mühüm problem nədir? Müəllif həmin problemin həllində nəyə üstünlük verir?”) tədqiqat sualının aydınlaşdırılması baxımından daha əhəmiyyətlidir.

Müəllim nəzərə almalıdır ki, S.S.Axundov “Qorxulu nağıllar”da xeyirlə şərin mübarizəsini ön plana çəkmiş, pisliliklərin, şərin aradan qaldırılmasına maarifçilik mövqeyindən və ideyalarından çıxış edərək münasibət bildirmişdir. Bu yanaşmanın digər səbəbləri də unudulmamalıdır. Daha dəqiq deyilsə, xalq nağıllarının, Tolstoyçuluq ideyalarının S.S.Axundov yaradıcılığında iz buraxdığı yaddan çıxarılmamalıdır. Pisliliklərin bağışlanması müsbət nəticələr verə biləcəyi fikrini oxucuya aşılaman yazıçı problemin bu yolla həllinə üstünlük verirdi.

S.S.Axundovun maarifçi dünyagörüşü yaratdığı bir sıra obrazların xarakterində, davranış və əməllərində özünü qabarıq göstərirdi. “Nurəddin”dəki Əmiraslanın faciəsi məktəbdən, təhsildən qaçaq düşməsi ilə izah olunur. Gülpərinin dayazdüşüncəli olması, həyatda ciddi səhvlərə yol

verməsinin səbəbi də bu mövqedən əsaslandırılır. Tapşırıqdakı 3-cü sual (“Əmiraslanla Gülpərinin oxşar və fərqli cəhətləri hansılardır? Bu obrazları yaratmaqda müəllifin niyyəti nə olmuşdur?”) məsələyə bu baxımdan yanaşmağı tələb edir. Sualın cavabı ilə əlaqədar hekayədə tutarlı faktlar vardır.

İşin icrasına ayrılan vaxt başa çatdıqdan sonra dərsin növbəti mərhələsinə keçilir.

Məlumat mübadiləsi. Qrupların bir-birinin işinin məzmunu ilə ətraflı tanış olmalarına imkan yaradılır. Cədvəllərin, sxemlərin nümayiş etdirilməsinə, əhatəli izahların verilməsinə diqqət yetirilir. Qeydlər edilmiş cədvəllərin lövhədən asılması məqsəduyğundur. Bu, şagirdlərin digər qrupların işi ilə daha ətraflı tanış olmalarına imkan yaradır. Eləcə də sualların verilməsi, əlavələrin edilməsi, digər dərslərdə olduğu kimi, burada da əhəmiyyətli yer tutmalıdır. İşin səmərəli təşkili dərsin növbəti mərhələsinin uğurlu olmasına təsir edir.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili. Müəllim müzakirənin səmərəli keçməsi üçün əvvəlcədən suallar hazırlaya bilər. Bu suallar müzakirənin, belə demək olarsa, planauyğun aparılmasına şərait yaradır. Ayrı-ayrı faktların, pərakəndə məlumat toplusunun əlaqələndirilməsinə və sistemə salınmasına müzakirədə xüsusi önəm verilir. Məhz bundan sonra ümumiləşdirmənin aparılması, nəticənin çıxarılmasını həyata keçirmək olur.

Nəticə, ümumiləşdirmə. Deyilmiş fikirlərin ümumiləşdirilməsi, bir ideya halında ifadə edilməsi bu mərhələdə diqqət yetirilən başlıca məsələlərdəndir. Müəllim istiqamətləndirici suallardan istifadə etsə də, nəticələrin çıxarılması şagirdlərin öhdəsinə düşməlidir.

Nəticələrin fərziyyələrlə müqayisə edilməsi, tədqiqat sualı ilə əlaqəsi diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır. Yazıçının “yamanlığa yaxşıqla cavab vermək” mövqeyinin nədən qaynaqlandığı, əxlaqi-tərbiyəvi fikrə söykənən maarifçilik ideyalarının bu məsələdə rolu və s. nəticədə əksini tapmalıdır.

Dərslərdəki “Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlıqlı tapşırıq (“Azərbaycan xeyriyyəçilərinin gördüyü işlər” mövzusunı müzakirə edin) qazanılmış bilik və bacarıqların tətbiqi baxımından faydalıdır.

Tapşırığa fərdi olaraq hazırlanmış cavablardan bir neçəsinin dinlənilib müzakirə edilməsinə vaxt ayrılmalıdır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirmə mövzu üzrə iş texnologiyasının şərhində verilmişdir.

Müəllim dərslərdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

MƏNBƏLƏR

1. Abbasov Ə. Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi: müasir baxış və konseptual yanaşmalar.// Azərbaycan məktəbi, 2007 N 4.
2. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Qanunu. Bakı, 2009.
3. Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin milli kurikulumu. Bakı, 2006.
4. Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsil sistemində Qiymətləndirmə Konsepsiyası.// Kurikulum, 2009, N 2.
5. Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası. Azərbaycan müəllimi qəzeti. 25 oktyabr 2013. N 41 (8558).
6. Ağayev Ə.Ə. Təlim prosesi: ənənə və müasirlik. Bakı: Adiloğlu. 2006.
7. Aslanov Y.Y. Ədəbiyyat tədrisi: Ənənə və müasirlik. Bakı: APU-nun nəşri, 2011.
8. Bəylərov E. Formativ qiymətləndirmə.// Kurikulum, 2011, N 3.
9. Энциклопедия интерактивного обучения. Е.Пометун. Киев, 2007.
10. Əliyev P.B. Ümumtəhsil məktəblərində poetikanın tədrisinin nəzəri və praktik problemləri. (Şeir nümunələri əsasında) Bakı: Nurlan, 2000.
11. Ərəb-fars sözləri lüğəti. I-II cild. Bakı: Şərq-Qərb, 2005.
12. İnsan hüquqlarının tədrisi. Metodik vəsait. Bakı: Norveç Qaçqınlar Şurasının nəşri. 2003.
13. Kərimov Y.Ş. Təlim metodları. Bakı: RS Poliqraf, 2010.
14. Krouford A., Vendi Soul E., Metyu S., Makinster C. Düşünən sinif üçün öyrətmə və öyrənmə üsulları. Bakı, Müasir Təhsil və Tədrisə Yardım Mərkəzi, 2012.
15. Mehrafov A.O., Abbasov Ə., Zeynalov Z., Həsənov R. Pedaqoji texnologiyalar. Bakı: Mütərcim, 2006.
16. Mikayilov Ş.A., Bəkirova A.M. Ümumtəhsil məktəblərinin V-XI siniflərində ədəbiyyatın tədrisi metodikası. Bakı, Naksuana, 2008.
17. Müəllim hazırlığının və orta təhsilin perspektivləri. (Qərb təhsil sisteminin təcrübəsi əsasında). Müəllim üçün vəsait. Bakı, İREX, 2005.
18. İntegrativ kurikulum: mahiyyəti və nümunələr. Müəllim üçün vəsait. Bakı, İREX, 2005.
19. Heydər Əliyev: Təhsil, bilik, məktəb. A.Naxçıvanlının red. ilə. Bakı: Müəllim, 2006.
20. Həsənlı B.A. Ədəbiyyatın tədrisi metodikası. Bakı: Müəllim, 2011.
21. Həsənlı B., Hüseynova İ. Azərbaycan məktəblərində beynəlxalq humanitar hüquq üzrə biliklərin öyrədilməsi. Bakı: Beynəlxalq Qızıl Xaç Komitəsinin nəşri, 2006.
22. Hüseynoğlu S. Ədəbiyyat dərslərində yeni texnologiyalar: fəal/interaktiv təlim. Bakı, 2009.
23. Hüseynoğlu S. İfadəli oxunun əsasları. Bakı: ADPU-nun nəşri, 2009.
24. Ümumi təhsilin fənn standartları. (I-XI siniflər) Bakı: Mütərcim, 2012.
25. Veysova Z.A. Fəal/interaktiv təlim. Bakı, 2007.
26. Yusifov F. A. Ədəbiyyatın tədrisi metodikası. Bakı: ADPU-nun nəşri. 2010.
27. <http://edu.gov.az>
28. <http://kurikulum.az>
29. <http://pedsovet.org/>
30. <http://edebiyat.ucoz.com>
31. <http://currikulum.org>